

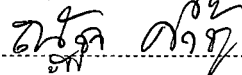
วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอนชาย

นนท์พัทธ์ ภาพลงาม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
สิงหาคม 2559
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

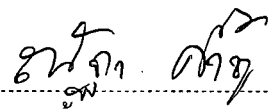
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ นันทพัทธ์ ภาพलगาม ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

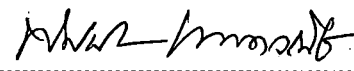
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

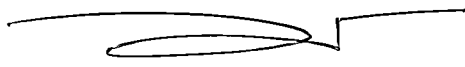

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ดร.ณัฐา คำชู)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

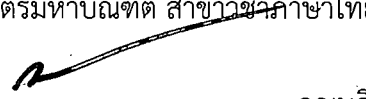

..... ประธาน
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิรักษ์ณ์ เกษมผลกุล)

..... กรรมการ
(ดร.ณัฐา คำชู)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี วิวาทสุข)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด)
วันที่ 15 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2559

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้เพราะความกรุณาของ ดร.ณัฐา คำชู อาจารย์ที่ปรึกษาที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ตลอดจนสละเวลาตรวจแก้ ด้วยความเอาใจใส่และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยอย่างดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณและกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล รองศาสตราจารย์ทัศนีย์ ทานตวนิช และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มนต์รี วิวัฒน์สุข ที่กรุณาให้คำแนะนำเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ พร้อมทั้งชี้แนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความภาคภูมิใจและความสำเร็จในวันนี้ เกิดขึ้นได้เพราะความรัก ความกรุณาของพ่อ สมศักดิ์ และ แม่ละม่อม สิ่งหัตถ์ทอง ลูกกราบขอบพระคุณพ่อและแม่ที่เสียสละทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้ลูกได้มีโอกาสรับการศึกษามาจนถึงทุกวันนี้

ขอขอบคุณ สามีและลูก ที่คอยให้กำลังใจทั้งในเรื่องทำงานและเรื่องอื่น ๆ ตลอดจนเอื้อเฟื้อผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูทเวที่ต่อบุพการี ตลอดจนครูอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาแก่ผู้วิจัยทั้งในอดีตและปัจจุบัน

นนทพัทธ์ ภาพลงาม

52920929: สาขาวิชา: ภาษาไทย; ศศ.ม. (ภาษาไทย)

คำสำคัญ: วรรณกรรมวัดเกาะ/ วรรณกรรมคำสอนชาย/ นางแสนกล

นันทพิทธ์ ภาพงาม: วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล: การศึกษาในฐานะ

วรรณกรรมสอนชาย (WAT KOH LITERARY WORKS ON NANGSAENKON: A STUDY AS MALE DIDACTIC TEXT) กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: ัญญา คำชู, Ph.D., 154 หน้า. ปี พ.ศ. 2559.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการศึกษาวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลในด้านเนื้อหาสาระคำสอน และกลวิธีการสอน โดยเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล เป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเป็นคำสอนสำหรับผู้ชาย โดยเป้าหมายของการสอนคือสอนผู้ชายที่อยู่ในสถานะฆราวาสและอยู่ในสถานะเพศบรรพชิต สำหรับคำสอนชายที่เป็นฆราวาส พบคำสอนที่สอนให้รู้เท่าทันมารยาทหญิง สอนมิให้โง่เขลา สอนให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสม สอนมิให้หมักหมกในกาม และสอนมิให้ลุแก่อโส ส่วนคำสอนชายที่เป็นบรรพชิต พบคำสอนให้ถือเพศพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด และสอนให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี

ด้านกลวิธีนำเสนอคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลพบว่า มีกลวิธีนำเสนอคำสอน 4 ประการ คือ 1. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งประกอบด้วย กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวี กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครเอง และกลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น 2. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลก 3. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ และ 4. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร

จึงกล่าวได้ว่า วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลเป็นวรรณกรรมคำสอนผู้ชายที่มีคุณค่าสามารถนำข้อคิดที่ได้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงควรแก่การอนุรักษ์และเผยแพร่ต่อไป

52920929: MAJOR: THAI LANGUAGE (LITERATURE); M.A. (THAI)

KEYWORDS: WAT KOH LITERARY MALE DIDACTIC TEXT NANGSAENKON

NANTAPAT PAPHOLNGAM: WAT KOH LITERARY WORKS ON NANGSAENKON:
A STUDY AS MALE DIDACTIC TEXT. THESIS ADVISORS: NATTHA KHAMCHOO. Ph.D.,
154 P. 2016.

The research aimed to study didactic text and didactic strategies occurring in Wat Koh literature works on Nangsaenkon which was proposed in the research as descriptive analysis.

The research found that Wat Koh literature works on Nangsaenkon was the literature about male didactic text on both ordinary men and priests. For ordinary men, the didactic text was found to teach men who was licentious, teach men to consider proper spouse, teach men not to be silly, teach men to recognize female histrionics and to teach men not to get angry easily. For male didactics of priests was to teach priest principle and the caution of women.

Didactic strategies were found that there were 4 strategies including 1. Presentation technique of didactics by describing characteristic behavior consisting of characteristic behavior description by a narrator, characteristic behavior description by its own character, characteristic behavior description by other characters 2. Presentation technique of didactics by comic jokes 3. Presentation technique of didactics by comparison and 3. Presentation technique of didactics by comparison and 4. Presentation technique of didactics by naming other characters.

Watkoh literature works on Nagsaenkon was compared as valuable male didactic literatures, and its moral idea was able to use in daily life with worthy of preservation and publicity.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	3
ขอบเขตของการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
วิธีดำเนินการวิจัย	4
ข้อตกลงเบื้องต้น	3
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
2 ความเป็นมาของหนังสือวัดเกาะ และความแพร่หลายของนางแสนกล.....	15
จุดกำเนิดและพัฒนาการของ “หนังสือวัดเกาะ”	15
ความแพร่หลายของนางแสนกลสำนวนต่าง ๆ	20
3 สารระคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล	30
คำสอนสำหรับชายที่เป็นฆราวาส.....	30
คำสอนสำหรับชายที่เป็นบรรพชิต	54
4 กลวิธีการนำเสนอคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล.....	64
กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร	64
กลวิธีเสนอคำสอนด้วยมุขตลก.....	79
กลวิธีการนำเสนอคำสอนโดยการใช้ความเปรียบ	84
กลวิธีการนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร	88
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	94
สรุปผลการศึกษา.....	94
อภิปรายผลการศึกษา.....	97
ข้อเสนอแนะ.....	99
บรรณานุกรม.....	100

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก	104
ภาคผนวก ก.....	105
ภาคผนวก ข.....	143
ภาคผนวก ค.....	147
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	154

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	เปรียบเทียบนางแสนกลสำนวนต่าง ๆ..... 27
2	จำนวนเหตุการณ์สาระคำสอนในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล..... 62
3	กลวิธีนำเสนอคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล 93

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โรงพิมพ์วัดเกาะเป็นโรงพิมพ์ที่พิมพ์หนังสือนิทานคำกลอนออกจำหน่ายมากกว่าโรงพิมพ์อื่น ๆ แต่เดิมโรงพิมพ์นี้มีชื่อว่าโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ ก่อตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีนายสิงห์ ลมุลทรัพย์ เป็นเจ้าของ เหตุที่หนังสือวัดเกาะได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเป็นเพราะโรงพิมพ์แห่งนี้มีกวีประจำโรงพิมพ์ที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของผู้อ่าน นอกจากนี้โรงพิมพ์วัดเกาะยังมีวิธีจำหน่ายหนังสือแบบเข้าถึงตัวผู้อ่าน โดยทางโรงพิมพ์นำหนังสือไปบรรทุกเรือขายตามชนบทจนถึงที่อยู่ของผู้อ่าน และมักจะขายในช่วงที่เพิ่งจะเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จใหม่ ๆ อันหมายถึง การที่ผู้อ่านมีกำลังทรัพย์มากกว่าช่วงอื่น ๆ นั่นเอง (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2549, หน้า 246-248)

วรรณกรรมที่พิมพ์จากโรงพิมพ์วัดเกาะส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก การรบ และการผจญภัยของตัวละครเอก ซึ่งมีอาวูทธิพิเศษคู่บารมีอย่างที่เราเรียกว่านิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ อันเป็นที่นิยมของผู้อ่านในสมัยนั้น (เตือนใจ สินทะเกิด, 2520, หน้า 6) แต่มีวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องหนึ่งที่มีเนื้อเรื่องแตกต่างจากวรรณกรรมในยุคเดียวกัน นั่นคือ เรื่องนางแสนกล

วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลนี้ ประพันธ์ด้วยฉันทลักษณ์ประเภทกลอนนิทาน ผู้แต่งบอกที่มาของเรื่องไว้ว่า แต่เดิมนิทานเรื่องนี้มีมาแต่โบราณ บันทึกไว้ในสมุดไทยเก่าชำรุด ดังความว่า

เปนแบบเก่าโบราณอนันต์
ฉันทได้พบเรื่องราวของเก่าแน่
ยังมีหญิงงามมั่นชื่อแสนกล

จะกล่าวถึงตำนานนิทานหลัง
ขาดรุ่งรังสมุดไทยหลายชั่วคน
จึงคิดแก้เรียงความตามनुสนธิ
ดูโสภณผ่องศรีฉวีวรรณ

(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 1)

ผู้แต่งได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการแต่งวรรณกรรมเรื่องนี้ว่า ต้องการสอนผู้ชายให้รู้เท่าทัน เล่ห์เหลี่ยมกลมารยาของผู้หญิง ดังความว่า

อันนิยายเรื่องนี้ที่อ่านมา
หวังให้ชายกุลบุตรสุดสำแดง
หญิงชั่วช้าเช่นนี้ก็มีถม
จงดูแต่ที่ตักแก้วพ่อตัวดี

ท่านเมธาผู้เฒ่าเล่าแกลง
ได้รู้แจ้งมารยาของนารี
ใครนิยมไปรักเสียศักดิ์ศรี
ความอัปรีดิ์เกาะกินจนสิ้นตัว

(นางแสนกล เล่ม 3, หน้า 38)

จุดเด่นของเรื่องอยู่ที่ตัวละครเอกฝ่ายหญิงนามว่านางแสนกลซึ่งเป็นหญิงงามแต่มีมากในกาม ติดการพนัน และโกหกปลิ้นปล้อนหลอกหลวงให้ผู้ชายได้รับความเดือดร้อนหรือได้รับความหายนะ ซึ่งลักษณะการดำเนินเรื่องดังกล่าว นอกจากจะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินในการอ่านแล้ว ยังเป็นการแฝงสาระคำสอนต่าง ๆ ไว้ด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลเป็นเสมือนวรรณกรรมคำสอนเรื่องหนึ่ง

วรรณกรรมคำสอนเป็นวรรณกรรมที่มุ่งชี้ให้เห็นแนวปฏิบัติหรือแนวจริยธรรมของผู้คนที่สังคมต้องการหรือมุ่งชี้ให้เห็นวิถีชีวิตของผู้คนที่ไปไปตามครรลองของชนบและจารีตในสังคม (ประพนธ์ เรื่องณรงค์, 2552, หน้า 117) อีกทั้งยังเป็นวรรณกรรมกลุ่มตัวอย่างที่สื่อถึงความคิดและภาพเสนอผู้คนในสังคมไทยได้ชัดเจน นอกจากนี้วรรณกรรมคำสอนยังสามารถจำแนกกลุ่มบุคคลที่มุ่งสอน คือ กษัตริย์ ราชเสวก ผู้ชาย ผู้หญิง และเด็ก ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มบุคคลที่มุ่งสอนนั้นเมื่อศึกษาจากวรรณกรรมคำสอนพบว่า มีคำสอนเกี่ยวกับผู้ชายมากกว่าผู้หญิง ในขณะที่วรรณกรรมคำสอนผู้หญิงมีเพียงไม่กี่เรื่อง ส่วนใหญ่มุ่งสอนผู้หญิงที่เตรียมตัวเป็นภรรยา และสอนหลักในการดำเนินชีวิตของผู้หญิงมากกว่า (สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ, 2552, หน้า 154)

จากการศึกษาประวัติวรรณกรรมพบว่า วรรณกรรมคำสอนชายเรื่องอื่น ๆ ในอดีต เช่น วรรณคดีคำสอนชายสมัยอยุธยาที่มีเรื่องสำคัญอยู่ 3 เรื่อง ได้แก่ โคลงทศรถสอนพระราม เป็นการสอนราชธรรมให้แก่พระราชบุตรพระราชกุมาร โคลงพาลีสอนน้อง เป็นการสอนถึงหลักราชการที่ขุนนางพึงปฏิบัติต่อพระมหากษัตริย์ และโคลงราชสวัสดิ์ เป็นการสอนหลักการปฏิบัติตนของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์พบวรรณคดีคำสอนชายเรื่องสำคัญ 3 เรื่อง ได้แก่ นิทานอิหฺร่าน ราชธรรม สวัสดิ์รักษาค่ากลอน สุนทรภู่แต่งถวายเจ้าฟ้าอาภรณ์ และเพลงยาวถวายโอวาท สุนทรภู่แต่งถวายเจ้าฟ้ากลาง และเจ้าฟ้าปิ๋ว พระโอรสในเจ้าฟ้ากษัตริย์ทศกิตติพิยวดี ซึ่งสังเกตได้ว่าวรรณคดีคำสอนชายที่เป็นวรรณคดีราชสำนักนั้น ส่วนมากเป็นคำสอนสำหรับกษัตริย์ ข้าราชการชั้นสูง และผู้ที่จะเป็นขุนนาง และเป็นคำสอนชายในด้านการปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับฐานะและหน้าที่ทางราชการ มิใช่การสอนชาวบ้านโดยทั่วไป (กรมศิลปากร, 2530, หน้า 300-335)

ส่วนวรรณกรรมคำสอนชายที่มีวัตถุประสงค์แต่งขึ้นเพื่อ ใช้เป็นคำสอนชายชาวบ้านเป็นหลักนั้น พบการแต่งขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น สุภาพจิตขี้ยา สุภาพจิตสอนศิษย์ค่ากลอน เป็นวรรณกรรมที่แต่งเพื่อมุ่งสอนโดยตรง ส่วนเรื่องทุกคตะสอนบุตร และอวาสาโหวหาร เป็นวรรณกรรมที่แต่งเพื่อมุ่งสอนโดยอ้อม แต่วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลมีลักษณะคำสอนที่แฝงไว้ในนิทาน มีสาระคำสอนเพื่อมุ่งสอนชายมิให้ตกอยู่ในบ่วงกิเลสตัณหา เพราะอาจตกเป็นเหยื่อของหญิงที่มีเล่ห์กลมารยาได้

นอกจากนี้ จากการสำรวจในเบื้องต้นพบว่า วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลมีคำสอนเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองของผู้ชาย เพราะหากไม่รู้เท่าทันมารยาของผู้หญิง อาจได้หญิงที่ประพฤติชั่วมาเป็นภรรยา และยังชักนำสามีไปในทางที่ชั่ว เช่น ชักชวนให้เล่นการพนัน ร่วมมือกันหลอกหลวงทรัพย์สินจากผู้อื่นเพื่อมาเล่นการพนัน เป็นต้น นอกจากนี้วรรณกรรมเรื่องนางแสนกลยังเป็นเรื่องที่แสดงวิถีชีวิตของปฤชชน อันสะท้อนมุมมองของการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นประโยชน์และให้แง่คิดกับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ ยังมีกลวิธีการสอนที่ไม่มุ่งสอนเนื้อหาสาระโดยตรง ทำให้เกิดความน่าสนใจยิ่งขึ้น กลวิธีที่ใช้ในการสอนมีหลากหลาย ได้แก่ กลวิธีเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร กลวิธีเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ กลวิธีการสอนรูปแบบนี้ผู้อ่านต้องตีความสาระคำสอน เอาเองจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของตัวละคร อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านสนุกสนานเพลิดเพลินกับเนื้อเรื่องและได้สาระคำสอนไปด้วย ส่งผลให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนที่ผู้แต่งต้องการสื่อได้ชัดเจนจากเหตุการณ์ในเรื่อง

จากลักษณะเด่นและความสำคัญของวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลตามที่กล่าวมาข้างต้น ทั้งยังไม่มีผู้ใดศึกษาวรรณกรรมเรื่องนี้มาก่อน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลในฐานะวรรณกรรมสอนชาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคำสอนชายที่ปรากฏในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล
2. เพื่อศึกษากลวิธีการสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้ทราบและเข้าใจสาระคำสอนชายที่ปรากฏในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล อันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป
2. ทำให้ทราบและเข้าใจกลวิธีการสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ซึ่งมีคุณค่าทางการศึกษาวรรณคดีต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้มีขอบเขตในการศึกษา 2 ด้าน คือ ขอบเขตด้านข้อมูลและขอบเขตด้านเนื้อหา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

การศึกษาคั้งนี้จะศึกษาวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล เล่ม 1-3 ฉบับโรงพิมพ์ราชภัฏจเริญ ซึ่งได้ต้นฉบับมาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อภิสิทธิ์ เกษมผลกุล คณบดีคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีรายละเอียด ดังนี้

- 1.1 นางแสนกลเล่ม 1 ตอนนางแสนกลลงปัญญาทิดแก้ว
- 1.2 นางแสนกลเล่ม 2 ตอนเจ้าสัวปออยู่ในห้องนางแสนกล
- 1.3 นางแสนกลเล่ม 3 ตอนนางแสนกลกัตลันโจร

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

2.1 ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ในด้านวรรณกรรมคำสอนและด้านกลวิธีการสอน ดังนี้

- 2.1.1 คำสอนสำหรับชายที่เป็นฆราวาส

- 2.1.1.1 สอนให้รู้เท่าทันมารยาหญิง

- 2.1.1.2 สอนมิให้โง่เขลา
- 2.1.1.3 สอนให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสม
- 2.1.1.4 สอนมิให้มักมากในกาม
- 2.1.1.5 สอนมิให้ลุแก่อโส
- 2.1.2 คำสอนสำหรับชายที่เป็นบรรพชิต
 - 2.1.2.1 สอนให้ถือเพศพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด
 - 2.1.2.2 สอนให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี
- 2.1.3 กลวิธีการนำเสนอคำสอนในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล
 - 2.1.3.1 กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร
 - 2.1.3.2 กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลก
 - 2.1.3.3 กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ
 - 2.1.3.4 กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร

นิยามศัพท์เฉพาะ

วรรณกรรมวัดเกาะ หมายถึง วรรณกรรมพื้นบ้านที่แต่งเป็นร้อยกรองซึ่งพิมพ์โดยโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ หรือ “โรงพิมพ์วัดเกาะ” รวมถึงวรรณกรรมในยุคเดียวกันที่มีลักษณะการจัดพิมพ์และเนื้อหาประเภทคล้ายคลึงกันแต่จัดพิมพ์โดยโรงพิมพ์อื่น ซึ่งอาจเรียกรวมกันว่าวรรณกรรมยุควัดเกาะ คำสอนชาย หมายถึง คำสอนที่พบในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลที่มุ่งคติเตือนใจสำหรับผู้ชาย

วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล หมายถึง วรรณกรรมเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล: การศึกษาในฐานะวรรณกรรม คำสอนชาย เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมและศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ดังนี้

- 1.1 รวบรวมและศึกษาวรรณกรรมเรื่องนางแสนกลอย่างละเอียด
- 1.2 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมวัดเกาะ
- 1.3 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสอนเพื่อเป็น

แนวทางในการวิเคราะห์และสร้างกรอบความคิดในการวิจัย

1.4 รวบรวมและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์เพื่อสอน เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์และสร้างกรอบความคิดในการวิจัย

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหาโดยวิเคราะห์คำสอนชาย และวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอคำสอน

3. ชั้นสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4. ชั้นนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description)

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. การอ้างอิงข้อความจากหนังสือวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ผู้วิจัยจะอ้างอิงโดยใช้การจัดรูปแบบคำประพันธ์ตามผังของกลอน คือ ใน 1 บท มี 4 วรรค

2. การอ้างอิงตัวบทจากวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ผู้วิจัยจะใช้การระบุชื่อเล่ม และเลขหน้าหนังสือที่อ้างอิงตามลำดับ โดยจะวางไว้ใต้ข้อความที่อ้างอิง ดังตัวอย่างนี้

ฝ่ายทิดแก้วตอบว่ามาระศรี

ซึ่งลูกเมียทรัพย์มีไม่อินัง

เพราะเงินทองมาที่หลังไม่หวังผล

เมื่อจากครรรค์ออกมาพะงางอน

อันตัวพีโถมฉายไม่หมายหวัง

เปนสัจย์จึ่งวาจาที่ว่าวอน

เกิดเป็นคนหญิงชายสายสมร

ชวานครถ้วนทั่วทุกตัวคน

(นางแสนกล เล่มที่ 1, หน้า 10)

2. การเขียนสะกดคำ ผู้วิจัยจะคงการสะกดคำตามต้นฉบับ เช่น ประสพเนตร ผูกพันธ์ ปราไสย ราพรรณ สอาด ะสา เพลินจิตต์ งามวิสัย นวลหงษ์ สาระพัน สาระพัด มาระศรี วิสัยลักษณ์ ะโมย กุฎี ะระหา สะบง รัตคต อะนิจจา ถิ่นถาน มิตร เจ็สัว เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้ โดยจัดกลุ่มตามเนื้อหาและเรียงลำดับตามปีพุทธศักราชจากอดีตมาหาปัจจุบัน ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมวัดเกาะ

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมคำสอน

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์

เอกสารและงานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมวัดเกาะ

1. เอกสารให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมวัดเกาะ

จากการศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมวัดเกาะ พบนักวิชาการที่ศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมวัดเกาะและให้ความรู้ไว้ ดังนี้

ชลดา เรื่องรักชลิขิต (2524, หน้า 248-273) ได้กล่าวถึงโรงพิมพ์วัดเกาะสรุปได้ว่า โรงพิมพ์วัดเกาะหรือโรงพิมพ์ราชภัฏ ตั้งขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อปี ร.ศ. 108 (พ.ศ. 2432) เจ้าของคือ นายสิงห์ ลมูลทรัพย์ โรงพิมพ์แห่งนี้ตั้งอยู่ริมถนนสำเพ็ง ข้างวัดเกาะ ซึ่งย่อมาจากชื่อเต็มว่า

“วัดเกาะแก้วลังการาม” ซึ่งเป็นชื่อเดิมของวัดสัมพันธวงศ์ และด้วยเหตุที่โรงพิมพ์แห่งนี้อยู่ใกล้กับวัดเกาะ คนทั่วไปจึงพากันเรียกโรงพิมพ์นี้ว่า “โรงพิมพ์วัดเกาะ” อีกประการหนึ่งในสมัยนั้นโรงพิมพ์กับร้านหนังสือเป็นสถานที่แห่งเดียวกันโรงพิมพ์วัดเกาะจึงมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ร้านหนังสือวัดเกาะ” หนังสือวัดเกาะนอกจากจะมีจำหน่ายที่ร้านวัดเกาะแล้ว ยังมีจำหน่ายตามชนบทต่าง ๆ โดยทางโรงพิมพ์ได้บรรทุก ลงเรือนำไปขายตามท้องไร่ท้องนา ซึ่งวิธีการขายหนังสือดังกล่าว ทำให้หนังสือวัดเกาะแพร่หลายออกไปสู่ประชาชนผู้อ่านอย่างกว้างขวางและทั่วถึง

ลักษณะของหนังสือวัดเกาะ คือ มีการเย็บเข้าเล่มเป็นสมุดซึ่งนับว่าเป็นของใหม่สำหรับเมืองไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 หนังสือที่พิมพ์จากโรงพิมพ์มีขนาด 15 ยก หนาราว ๆ 2-3 ยก พิมพ์ด้วยกระดาษปรีฟ เรียงด้วยตัวโต ๆ ขนาดตัวกลางบางหรือตัวกลางโปร่ง โดยมากมักจะเป็นหลายสิบเล่มจบ เพราะเรื่องที่น่าสนใจพิมพ์มักเป็นเรื่องยาว ๆ เช่น เรื่องเกราะแก้วกายสิทธิ์ ชันแก้วนพเก้า โคมทองแก้วหน้าม้า เป็นต้น

ต่อมาความนิยมในการอ่านเรื่องดังกล่าวเริ่มลดลง ทั้งนี้เป็นเพราะผู้อ่านพากันหันไปนิยมอ่านเรื่องร้อยแก้วมากขึ้น ซึ่งมีทั้งนิทาน นวนิยาย และการ์ตูนต่าง ๆ ดังนั้นสถิติการพิมพ์และการจำหน่ายวรรณกรรมจากวัดเกาะเริ่มลดลงนับแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันวรรณกรรมวัดเกาะเสื่อมสูญไปจากโรงพิมพ์วัดเกาะโดยสิ้นเชิง

เอนก นาวิกมูล (2539, หน้า 39-65) กล่าวถึงการแบ่งประเภทหนังสือที่โรงพิมพ์หน้าวัดเกาะว่า หนังสือของโรงพิมพ์หน้าวัดเกาะมีการพิมพ์ประเภทของหนังสือคล้าย ๆ กัน ซึ่งบัญชีของโรงพิมพ์ห้างสมุดสามารถใช้เทียบเคียงได้ โรงพิมพ์ห้างสมุดสำเพ็งพิมพ์ ได้พิมพ์หนังสือสุภาพศีกคำกลอน ได้แก่ สุภาพศีกขี้เมาอาวาสโฆหาร สุภาพศีกสอนเด็ก สวัสดิศีกษา สุภาพศีกขี้ยา สุภาพศีกก. ข้อปุสอนหลาน - หลานสอนปู่ ฯลฯ

หนังสือที่พิมพ์ในช่วง พ.ศ. 2500-2510 มักจะเป็นหนังสือทำขวัญ ชาดก แห่ สุภาพศีก ส่วนนิทานคำกลอนนั้นจำนวนพิมพ์เริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัด และในที่สุดประมาณปี พ.ศ. 2510 โรงพิมพ์วัดเกาะก็ได้ย้ายโรงพิมพ์ 5 คูหาไปอยู่อีกแห่งหนึ่งใกล้ ๆ กัน และต่อมาก็ย้ายจากหน้าวัดเกาะไปสู่ละแวกบ้านเดิมของเจ้าของ คือ ตรอกจันทน์ ยานนาวา ต่อมางานพิมพ์ทั้งหลายค่อย ๆ หดลง

2. งานวิจัยที่ให้ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมวัดเกาะ

เตือนใจ สินทะเกิด (2520) ศีกษาเรื่อง วรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศีกษาลักษณะทั่วไปของวรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะ 2. วิเคราะห์องค์ประกอบ 3. ศีกษาท่วงทำนองเขียนและกลวิธีที่นำมาใช้ และ 4. ศีกษาคคุณค่าของวรรณคดี ผลการศีกษาพบว่า วรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะส่วนใหญ่มาจากนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดกและที่เหลืออีกส่วนสันนิษฐานว่ากวีแต่งขึ้นเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน กวีนิยมใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์และกลอน สำนวนภาษาที่ใช้เรียบง่าย ส่วนใหญ่จะขาดความไพเราะและความงามในด้านสุนทรียศาสตร์ เนื้อเรื่องเป็นเรื่องเกี่ยวกับกษัตริย์และชนชั้นสูง ตัวละครเอกมักมีอิทธิฤทธิ์ มีของวิเศษและมีผู้วิเศษคอยช่วยเหลือ ฉากที่ใช้มีทั้งฉากที่พบเห็นในชีวิตประจำวันและฉากในจินตนาการ ในการสร้างฉากและตัวละครนั้นมีทั้งลักษณะเหมือนจริงและเหนือจริง แก่นเรื่องเป็นเรื่องความรัก การผจญภัยและความอิจฉาริษยาอาฆาตแค้น และผู้แต่งได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับความเชื่อในพุทธศาสนาไว้ด้วย กล่าวได้ว่าวรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะให้คุณค่าทั้งด้านอารมณ์ ปัญญา และศีลธรรม นอกจากนี้วรรณคดี

ชาวบ้านจากวัดเกาะมีความสัมพันธ์กับสังคมไทยอย่างใกล้ชิด คือได้รับอิทธิพลจากสังคม โดยผู้เขียนได้รับเนื้อเรื่องที่เล่ากันในสังคมและมีอิทธิพลต่อสังคมควบคู่กันไป

สุรพงษ์ จันทร์เกษมพงษ์ (2547) ศึกษาเรื่อง “หนังสือวัดเกาะ”: การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของ “หนังสือวัดเกาะ” ในช่วงปี พ.ศ. 2465-2475 ตลอดจนศึกษาทัศนคติและค่านิยมของกลุ่มคนที่อ่านหรือเสพ “หนังสือวัดเกาะ” ผลการศึกษาพบว่าแต่เดิม “หนังสือวัดเกาะ” พิมพ์ด้วยร้อยกรองรูปแบบกลอนสวดหรือกาพย์ เนื้อเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ สะท้อนค่านิยมทางพุทธศาสนาและไตรภูมิ เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมจากการเลิกระบบไพร่-ทาส ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ การค้าและเงินตรา และกายภาพของเมืองที่เปลี่ยนไป “หนังสือวัดเกาะ” จึงปรับเปลี่ยนไปนำเสนอร้อยกรองในรูปแบบกลอนลำตัดเพื่อตอบสนองผู้เสพที่ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ เมื่อระบบการศึกษาขยายตัวเพื่อผลิตคนเข้าในระบบราชการมากขึ้น ประกอบกับอิทธิพลตะวันตกและความนิยมในเรื่องอ่านร้อยแก้วแบบนวนิยายทำให้ “หนังสือวัดเกาะ” ถูกเบียดขับออกไปจากการเลือกเสพของคนรุ่นใหม่

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า วรรณกรรมวัดเกาะครั้งหนึ่งเคยเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและเป็นที่ต้องการของตลาดนักอ่านทั่วทุกภาคของประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2433-2494 เนื่องจากมีเนื้อเรื่องสนุกสนานมีการใช้ภาษาง่าย ๆ ระดับเดียวกับที่ผู้อ่านพูดกันอยู่ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาหลายประเภทให้เลือกซื้อ แต่ต่อมาวรรณกรรมวัดเกาะเริ่มเสื่อมสูญไปตามกาลเวลาและตามความนิยมของตลาด เพราะสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และอิทธิพลจากตะวันตก ทำให้คนรุ่นใหม่หันมานิยมอ่านร้อยแก้วแบบนวนิยาย

เอกสารและงานวิจัยที่ให้ความรู้ด้านวรรณกรรมคำสอน

1. เอกสารที่ให้ความรู้ด้านวรรณกรรมคำสอน

จากการศึกษาเอกสารที่ให้ความรู้ด้านวรรณกรรมคำสอน พบแนวคิดของนักวิชาการ ดังนี้ ธีรช ปุณโณทก (2525, หน้า 138-139) ได้กล่าวว่า วรรณกรรมคำสอนได้แก่ วรรณกรรมที่มีเนื้อหามุ่งในการสอนจริยธรรม โดยยึดแนวคิดด้านปรัชญาของสังคม ปรัชญาด้านศาสนาที่สังคมยอมรับนับถือกัน วรรณกรรมคำสอนเป็นข้อห้าม ข้อพึงปฏิบัติของชนทุกชั้นในประชาคม ซึ่งกวีได้แนวคิดจากปรัชญาสังคมนั้น ๆ มาเป็นบรรทัดฐานในการประพันธ์ หรือเป็นการรวบรวมบทบัญญัติแห่งสังคมไว้เป็นหมวดหมู่โดยมุ่งให้เกิดความดีงาม

ศรีสุตา จริยากุล (2526, หน้า 5) ได้ให้ความหมายของคำว่าวรรณกรรมคำสอน ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่า วรรณกรรมคำสอนคือวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเป็นเชิงสั่งสอนทั้งในทางโลกและทางธรรม คำสอนในทางโลก ได้แก่ การสอนวิชาการ วิชาชีพ หรือการสอนขนบธรรมเนียมประเพณี ส่วนในทางธรรม ได้แก่ การสอนศาสนาหรือจริยธรรมซึ่งเป็นแนวประพฤติของบุคคล

ปัญญา บริสุทธิ์ (2534, หน้า 8) ได้กล่าวถึงวรรณคดีคำสอนว่า เป็นหนังสือที่แต่งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์จะใช้สั่งสอนศีลธรรมจรรยาและข้อประพฤติปฏิบัติอันดีงาม เป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิต วรรณคดีประเภทนี้อาจมีรูปแบบคำประพันธ์ร้อยกรองชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือเป็นคำประพันธ์หลาย ๆ อย่างรวมกันก็ได้ เช่น กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ โคลงโลกนิติ เพลงยาวถวายโอวาท สุภาษิตสอนหญิง เป็นต้น

ศิราพร ณ ถลาง (2537, หน้า 333) ได้กล่าวถึงวรรณกรรมคำสอนว่า แต่งขึ้นเพื่อใช้สอน หรือเพื่อให้เป็นบทเรียน มักได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมทางศาสนา ซึ่งส่งผลไปยังค่านิยมในเรื่อง การประพฤติปฏิบัติ และความเป็นอยู่ของคนในสมัยโบราณ เนื้อหามุ่งสอนจริยธรรม หลักการ ประพฤติตนของบุคคล ขนบธรรมเนียมประเพณี และหลักการปกครอง นอกจากนี้วรรณคดีบางเรื่อง ยังสอนวิชาการแขนงต่าง ๆ อีกด้วย

ชวน เพชรแก้ว และคณะ (2547, หน้า 445) กล่าวถึงสาระคำสอนในวรรณกรรมภาคใต้ พบว่า มีทั้งคำสอนที่ใช้สอนสำหรับบุคคลทั่ว ๆ ไป บุรุษ สตรี ข้าราชการ พุทธบริษัท และบรรพชิต เป็นต้น ด้านสาระคำสอนที่สอนบุรุษเน้นความสำคัญในการแสวงหาความรู้ การละเว้นอบายมุข ทั้งปวง การมีคุณธรรม การเลือกคู่ครอง การปฏิบัติงานด้วยความมูมานะอดทน เป็นต้น สำหรับสาระ คำสอนสตรีได้ย่ำว่า สตรีต้องมีกิริยามารยาท และมีน้ำใจงาม ต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม รู้จักเลือก คู่ครองที่ดี รู้จักที่หน้าที่ของภรรยาที่ดี เป็นต้น ด้านสาระคำสอนขุนนาง และข้าราชการ ได้ให้ ความสำคัญเกี่ยวกับมารยาทใน การพูด การคบหาสมาคม ความแม่นยำในหน้าที่ความเที่ยงธรรม ละเว้นทุจริต และภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เป็นต้น ในส่วนของพุทธบริษัท มักเน้นย้ำเกี่ยวกับความ ศรัทธา และทำนุบำรุงศาสนา หมั่นศึกษาธรรม มีสัมมาคารวะต่อภิกษุ และไม่กระทำการอัน ไม่สมควรภายในวัด สำหรับสาระคำสอนบรรพชิต ได้เน้นย้ำเรื่องสำคัญ คือ ต้องมีวัตรปฏิบัติที่ ไม่ต่างพร้อย มีความแม่นยำ และมีความลึกซึ้งในข้อธรรม เป็นต้น

2. งานวิจัยที่ให้ความรู้ด้านวรรณกรรมคำสอน

รำพึง ศิลาลง (2530) ศึกษาเรื่อง การศึกษาวรรณคดีคำสอนประเภทร้อยกรอง ช่วงก่อน ได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกในเชิงจริยธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวรรณคดีคำสอน ประเภทร้อยกรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตกในเชิงจริยธรรม และแนวโน้มของจริยธรรมที่ปรากฏ ในวรรณคดีคำสอนประเภทร้อยกรองช่วงก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก ผลการศึกษาพบว่า กวีใช้วิธีสอน โดยผ่านตัวละครที่มีฐานะเป็นที่ยอมรับของสังคมคือ โคลงทศรถสอนพระราม โคลงพาลีสอนน้อง โคลงราชสวัสดิ์ กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ และใช้วิธีสอนโดยตรงไม่ผ่านตัวละครคือ สุภาพิตพระร่วง สุภาพิตสอนหญิง เพลงยาวถวายโอวาท สวัสดิรักษา โคลงโลกนิติ และอิสริยาภณภาพิต วรรณคดีคำ สอนทั้ง 10 เรื่อง ให้ความสำคัญในเชิงจริยธรรมที่สอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์ในพระพุทธศาสนา

สุภาพร คงศิริรัตน์ (2531) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนสมัย รัตนโกสินทร์ตอนต้นเรื่องศรีสวัสดิ์วัตร โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาการใช้ภาษา คือ ศึกษาการใช้ ภาษาในเชิงวรรณศิลป์และสภาพสังคมที่ปรากฏในวรรณกรรม ผลการศึกษาพบว่า การสอนใช้วิธีสอน แบบอุปมาและยกอุทาหรณ์ประกอบการสอน กวีรู้จักเลือกสรรคำทำให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ส่วน สภาพสังคมที่ปรากฏมีลักษณะค่อนข้างไปในทางลบในทัศนะของกวี โดยเฉพาะการหาผลประโยชน์ จากตำแหน่งหน้าที่การงานของเจ้าขุนมูลนาย การประพฤติผิดศีลของสมณะ และฆราวาส และวัด ยังคงเป็นศูนย์กลางการศึกษาของคนในสังคม

พรวิภา วัฒนชันากุล (2533) ศึกษาเรื่อง การศึกษาบทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกกับ ชาดกที่แต่งในประเทศไทยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1. บทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกที่มีอิทธิพล ต่อผู้หญิงในชาดกที่แต่งในประเทศไทยหรือไม่มากนักเพียงใด 2. บทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกกับ ชาดกที่แต่งในประเทศไทยมีส่วนช่วยสื่อคำสอนของพุทธศาสนาในเรื่องใดบ้าง ผลการศึกษา พบว่า

บทบาทผู้หญิงในอรรถกถาชาดกมีอิทธิพลต่อบทบาทผู้หญิงในชาดกที่แต่งในประเทศไทยใน 5 บทบาท คือ บทบาทที่ผู้หญิงให้โทษแก่ผู้อื่น บทบาทผู้หญิงในฐานะมารดาที่มีความรักต่อลูก บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงในฐานะภรรยา บทบาทผู้หญิงที่เป็นเพศอ่อนแอ และบทบาทเบ็ดเตล็ด นอกจากนี้ บทบาทผู้หญิงทั้งในอรรถกถาชาดกและชาดกที่แต่งในประเทศไทย ยังได้ช่วยสื่อคำสอนของพุทธศาสนาในเรื่องต่าง ๆ คือ ต้นเหตุแห่งทุกข์ กรรมและผลของกรรม สภาพความจริงของชีวิต การคบมิตร ความกตัญญูกตเวทิตะ ความรัก และหลักการครองเรือน

ณรงค์ เพชรบุญดี (2539) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของหญิงร้ายในชาดกภัทฐกถาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทและพฤติกรรมของหญิงร้ายในชาดกภัทฐกถา เพื่อให้เห็นภาพลักษณ์ของหญิงร้ายซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงทรศนะของชาดกภัทฐกถาที่มีต่อหญิงร้าย และเปรียบเทียบทรศนะที่ปรากฏในชาดกภัทฐกถากับทรศนะที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อจะได้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรศนะทั้งสอง ผลการศึกษาพบว่า หญิงร้ายในชาดกภัทฐกถาคือหญิงที่มีมากในกามารมณ์และมีพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมในเรื่องทางเพศ เป็นโทษและเหตุแห่งทุกข์ของชายผู้เป็นสามี และที่สำคัญคือเป็นผู้กระทำอันตรายต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของภิกษุทรศนะของชาดกภัทฐกถาที่มีต่อความเลวร้ายของผู้หญิงคือ ผู้หญิงเป็นผู้ทำให้นักบวชละทิ้งการประพฤติพรหมจรรย์ กลับไปใช้ชีวิตผู้ครองเรือน เพราะฉะนั้น ผู้หญิงจึงเป็นผู้ที่นักบวชไม่ควรไว้วางใจ ชาดกภัทฐกถาเสนอแนวปฏิบัติต่อผู้หญิงไว้ว่า นักบวชควรหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล ไม่ควรสนทนาด้วยสองต่อสอง และควรมีสติเมื่อต้องเกี่ยวข้องกับทรศนะของชาดกภัทฐกถานี้สอดคล้องกับทรศนะที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทุกประการเพียงแต่พระไตรปิฎกมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติม เกี่ยวกับวิธีควบคุมความคิดที่มีต่อผู้หญิงเพื่อมิให้เกิดกามราคะด้วย การที่ชาดกภัทฐกถา เสนอบทบาทของหญิงร้ายในลักษณะนี้เป็นอีกความพยายามหนึ่งในการแก้ปัญหาเรื่องภิกษุละทิ้งการประพฤติพรหมจรรย์เพราะเหตุแห่งผู้หญิง

นิยะดา เหล่าสุนทร (2542) ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาของคนไทย: ศึกษาจากเอกสารด้านวรรณคดี โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิปัญญาของคนไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยใช้หลักฐานทางวรรณคดีเป็นเครื่องประกอบ ผลการศึกษาพบว่า วรรณคดีเป็นเครื่องมือที่สร้างสรรค์พลเมืองให้มีคุณภาพทั้งสติปัญญาและคุณธรรม และเชื่อมโยงให้สังคมอยู่อย่างสงบสุข วรรณคดีเป็นเครื่องบอกชี้คุณภาพของคนในสังคม นอกจากวรรณคดีจะเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดสั่งสอนแล้วยังปลูกฝังประสบการณ์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อสร้างคนและสร้างชาติให้เป็นไปในลักษณะอันพึงปรารถนาภายใต้กรอบแห่งพระพุทธศาสนา แม้ในปัจจุบันวรรณคดีวิวัฒน์มีบทบาทเหมือนในอดีตแต่ก็มีคุณประโยชน์ที่สะท้อนความเข้าใจในวิธีการสร้างคน สร้างชาติให้มีคุณภาพ อันก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่เป็นรากฐานในการพัฒนาพลังปัญญาของคนในชาติต่อไป

วิษณุ พัฒนวิบูลย์ (2541) ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีคำสอนเรื่องโคลงโลกนิติ โคลงสุภาสิต พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาเปรียบเทียบค่านิยมที่เป็นบรรทัดฐานทางสังคมไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว 2. ศึกษาเปรียบเทียบคำสอนที่ปรากฏในวรรณคดีทั้งสองเรื่องตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา 3. ศึกษาเปรียบเทียบกลวิธีการประพันธ์ที่ปรากฏในวรรณคดีทั้งสองเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า ค่านิยมของสังคมไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า

เจ้าอยู่หัว และสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความคล้ายคลึงกัน และค่านิยมที่ควร นิยมยกย่องและควรแก้ไขของสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันมิได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดหลักประการ ใด เนื้อหาคำสอนจากวรรณคดีทั้งสอนเรื่องตรงกับหลักธรรมด้านต่าง ๆ ทางพุทธศาสนา กลวิธีการ ประพันธ์ของวรรณคดีทั้งสอนเรื่อง แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการของการแต่งวรรณคดีคำสอนในด้านที่มา ของเรื่อง รูปแบบคำประพันธ์ การสรรคำ และ การสร้างภาพพจน์ในวรรณคดี

สายวรุณ น้อยนิมิตร (2542) ศึกษาเรื่อง อรรถกถาชาดก: การศึกษาในฐานะวรรณคดี คำสอนของไทยและความสัมพันธ์กับวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษา วิเคราะห์สาระคำสอน และกลวิธีการสร้างเรื่องเพื่อสอนของอรรถกถาชาดก 2. ศึกษาคุณค่าและ ความสำคัญของอรรถกถาชาดกในฐานะเป็นวรรณคดีคำสอนของไทย 3. ศึกษาความสัมพันธ์ของ อรรถกถาชาดกกับวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น ผลการศึกษาพบว่า เรื่องอรรถกถาชาดก มีเนื้อหาคำสอน ครอบคลุมถึงการปฏิบัติตนและการปฏิบัติต่อผู้อื่น ซึ่งประกอบด้วยคำสอนที่เป็นหลักในการดำเนิน ชีวิตและคำสอนปลีกย่อย คำสอนที่เป็นหลักสำคัญได้แก่ หลักในการดำเนินชีวิต การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น การครองเรือน การปกครองและการรับราชการ สาระคำสอนเหล่านี้ตรงกับสาระในวรรณคดีคำสอน ของไทย อรรถกถาชาดกยังมีลักษณะเด่นในด้านการสร้างเรื่องเพื่อสอนโดยเฉพาะการแสดงหลักธรรม ที่เป็นเรื่องเปรียบเทียบหรือเป็นอุทาหรณ์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเป็นนิทานสาธกในวรรณคดีคำสอนเรื่อง อื่น อรรถกถาชาดกจึงมีความสำคัญต่อวรรณคดีคำสอนของไทย และจัดเป็นวรรณคดีคำสอนของไทย เรื่องหนึ่ง อรรถกถาชาดกมีคุณค่าและความสำคัญต่อวรรณคดีไทยหลายด้าน ได้แก่ ด้านที่เป็น วรรณคดีคำสอนซึ่งเป็นแหล่งรวมคำสอนที่เน้นให้ประพฤติตนเป็นคนดีและให้รู้จักบทบาทหน้าที่ของ ตนในสังคมอันสอดคล้องกับหลัก "กรรม" ของพุทธศาสนา คำสอนดังกล่าวได้อบรมกลุ่มเมลา จริยธรรมแก่คนทุกระดับในสังคมไทยด้วยกลวิธีการสอนแบบนิทาน

อุษาวดี วรรณประภา (2554) ศึกษาเรื่อง คำสอนในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวรรณกรรมอีสานเรื่องสร้อยสายคำด้านคำสอนสำหรับผู้ปกครอง พระสงฆ์ ประชาชน และคำสอนบุคคลทั่วไป ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องนี้ปรากฏคำสอน 3 กลุ่มคือ กลุ่มแรกหลักปฏิบัติสำหรับผู้ปกครองได้แก่ ความเที่ยงธรรม ความไม่เบียดเบียนผู้อื่น พรหม วิหาร 4 การตั้งตนไว้ชอบและการไม่อื้อวอดหลงตน กลุ่มที่ 2 หลักปฏิบัติสำหรับพระสงฆ์ ได้แก่ อายุตนนะที่ 6 กลุ่มที่ 3 หลักปฏิบัติสำหรับบุคคลทั่วไป ได้แก่ หลักเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม หลักธรรมคำสอนและความเชื่อ และหลักปฏิบัติโดยยึดจารีต

สรุปว่า วรรณกรรมคำสอนเป็นหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อที่ใช้สอนบุคคลทั่ว ๆ ไป บุรุษ สตรี ข้าราชการ พุทธบริษัท และบรรพชิต โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้สั่งสอนศีลธรรมจรรยาและข้อประพฤติ ปฏิบัติอันดีงามที่เป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิต และมักได้รับอิทธิพลมาจากหลักธรรมทางศาสนา และ จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องด้านคำสอน ทำให้ได้แนวทางในการศึกษาได้อย่างหลากหลาย แต่การศึกษา ทั้งหมดจะเห็นได้ว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมวัดเกาะ เรื่องนางแสนกลในด้านวรรณกรรม สอนชาย ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและนำงานวิจัยเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ในครั้งนี้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์เพื่อสอน

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์เพื่อสอน

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์ พบแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน ซึ่งกลวิธีการประพันธ์เหล่านี้สามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษากลวิธีการนำเสนอคำสอนของวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลได้ โดยเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์มี ดังนี้

วิภา กงกะนันทน์ (2533, หน้า 94-101) ได้กล่าวถึง กลวิธีการนำเสนอตัวละครโดยแบ่งได้เป็น 4 วิธี ดังนี้

1. ผู้เขียนบรรยายหรืออธิบายบุคลิกภาพทั้งหมด คือ รูปร่าง หน้าตา นิสัยใจคอ อารมณ์ทัศนคติ พฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งกายกรรม มโนกรรม และวจีกรรม ฯลฯ
2. ผู้เขียนจะไม่แสดงบทบาทโดยตรงแต่จะให้ตัวละครอื่นพูดถึง เช่น แทนที่ภรรยาจะบรรยายหรืออธิบายรูปร่างลักษณะ กวีกลับให้ตัวละครอีกตัวพูดถึงแทน
3. ใช้พฤติกรรมของตัวละครเอง อาจเป็นกายกรรม มโนกรรม วจีกรรม หรือทั้งสามอย่างปนกัน

4. ใช้ปฏิกริยาของตัวละครอื่นนำเสนอตัวละคร

รังสรรค์ สิมานนท์ (2535, หน้า 28) ได้กล่าวถึงกลวิธีนำเสนอตัวละครไว้ 2 วิธี ดังนี้

1. ผู้เขียนบอกโดยตรง ทำให้ผู้อ่านเห็นรูปร่างหน้าตา พฤติกรรมและนิสัยใจคอของตัวละครด้วยคำบรรยายหรือการอธิบายของผู้เขียนเอง
2. ผู้เขียนบอกโดยอ้อม
 - 2.1 ให้ตัวละครอื่นแสดงความเห็นหรือมีปฏิกริยาต่อตัวละครนั้น อาจเป็นการสนทนาด้วยหรือินทาลับหลัง
 - 2.2 ให้เห็นลักษณะของตัวละครจากสิ่งภายนอก เช่น เป็นคนมีรูปร่างหน้าตาไม่น่าไว้วางใจหรือจากการแต่งกาย
 - 2.3 ให้คำพูดของตัวละครนั้น แสดงว่าเป็นคนอย่างไร เช่น พูดคำด่าคำ พูดเสียดสี ฯลฯ คำพูดของตัวละครบอกผู้อ่านเกี่ยวกับตัวละครได้มากเกี่ยวกับนิสัย การศึกษา เป็นต้น
 - 2.4 ให้พฤติกรรมของตัวละครเป็นเครื่องแสดง เช่น กินอาหารมูมาม หรือเดินผ่านสุนัขที่ไรเป็นต้องเตะทุกที ฯลฯ

สายทิพย์ นุกุลกิจ (2537, หน้า 121-125) ได้ให้ความหมายของกลวิธีในการแต่งว่า หมายถึงกลวิธีในการนำเสนอเรื่อง ทำให้เรื่องน่าอ่าน น่าสนใจและมีผลต่อการดำเนินเรื่อง ซึ่งผู้แต่งพยายามสร้างขึ้นเพื่อให้งานเขียนของตนมีลักษณะเด่น แปลกและมีคุณค่า กลวิธีการแต่งที่พบโดยทั่วไปมีดังต่อไปนี้

1. กลวิธีการเล่าเรื่อง คือวิธีการเล่าเรื่องของผู้เขียนที่ผู้เขียนใช้ในการถ่ายทอดเนื้อหาหมายยังผู้อ่านว่าจะเล่าเรื่องผ่านสายตาของใคร
2. กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องเป็นสิ่งแรกที่ผู้อ่านเห็น ดังนั้นหากผู้เขียนตั้งชื่อเรื่องให้น่าอ่าน น่าสนใจแล้ว ย่อมทำให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ อยากรู้เนื้อหาภายในของเรื่อง และติดตามอ่าน การตั้งชื่อเรื่องมีหลายวิธี เช่น ตั้งชื่อเรื่องตามชื่อของละครเอก ตั้งตามชื่อสถานที่สำคัญในเรื่อง หรือตั้งตามลักษณะหรือแนวคิดสำคัญของเรื่อง

3. กลวิธีการดำเนินเรื่อง การดำเนินเรื่องมีกลวิธีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 3.1 กลวิธีการเปิดเรื่อง เปิดเรื่องให้น่าสนใจ และน่าติดตาม
- 3.2 กลวิธีสร้างความขัดแย้ง
- 3.3 กลวิธีการดำเนินเรื่อง หรือ เรียงลำดับเหตุการณ์ในเรื่อง
- 3.4 กลวิธีการปิดเรื่อง หรือกลวิธีการจบเรื่อง

ธัญญา สังขพันธานนท์ (2539, หน้า 174-176) ได้กล่าวว่า การปรากฏตัวของตัวละครในนวนิยาย เกิดจากการนำเสนอของผู้แต่ง โดยใช้วิธีการใหญ่ ๆ อยู่ 2 วิธี คือ

1. การนำเสนอโดยตรง หมายถึง การที่ผู้แต่งให้รายละเอียดและข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครในลักษณะของ “การบรรยายภาพตัวละคร” ข้อมูลที่นำเสนอมักจะเป็นองค์ประกอบพื้นฐานทั้งหลายของตัวละครนั้น ๆ การนำเสนอตัวละครโดยการบรรยายนี้ อาจเสนอโดยการบรรยายรวมครั้งใหญ่ คือ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครครั้งเดียวจนหมด กับการบรรยายแบบกระจายไปตลอดทั้งเรื่อง คือ การบรรยายถึงตัวละครครั้งละเล็กละน้อยในตอนต่าง ๆ ผู้อ่านจะต้องนำข้อมูลอันกระเจายนั้นมาปะติดปะต่อกันในภาพรวมเมื่ออ่านเรื่องจนจบ

2. การนำเสนอโดยอ้อม หมายถึง การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับตัวละครนั้น จะไม่บรรยายอย่างตรงไปตรงมาและเป็นกิจจะลักษณะ แต่จะสอดแทรกอยู่ในการเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยผู้อ่านจะรู้จักตัวละครผ่านพฤติกรรมที่แสดงออก การกระทำ คำพูด หรือการบรรยายถึงกิริยาอาการ สายตา หรืออวัจนภาษา ซึ่งผู้อ่านสามารถสรุปสถานะภาพลักษณะทางกายและนิสัยใจคอของตัวละครได้

ชวน เพชรแก้ว และคณะ (2547, หน้า 446) เขียนหนังสือเรื่อง วรรณกรรมทักซิณ:

วรรณกรรมปริทัศน์ กล่าวถึงวรรณกรรมคำสอนภาคใต้ว่า มีกลวิธีการสอนโดยใช้วิธีเดียวบ้าง แตกต่างกันไปบ้าง เมื่อประมวลกลวิธีการสอนดังกล่าวเข้าด้วยกันพบว่า กลวิธีที่ใช้มากที่สุดคือ การสอนอย่างตรงไปตรงมา เป็นการนำเนื้อหาสาระของคำสอนมาบอกตรง ๆ ว่า ดี ควรแก่การประพฤติปฏิบัติหรือไม่ดี ไม่ควรประพฤติ ไม่ควรทำ การสอนดังกล่าวไม่บอกเหตุผลให้รู้ว่าดีหรือไม่ดีอย่างไร ควรประพฤติหรือไม่ควรอย่างไร แต่บางเรื่องก็พูดแสดงเหตุผลไว้ชัดเจน นอกจากนี้ยังมีกลวิธีการสอนอื่น ๆ อีกคือ การสอนโดยบ่งบอกเหตุผลตอบแทนจากการกระทำเช่น ผลตอบแทนในปัจจุบัน และผลตอบแทนในภพหน้า การสอนโดยอ้างสิ่งที่ประชาชนเชื่อถือศรัทธา เช่น อ้าง พุทธศักรา อ่าง กฎหมายโบราณ สุภาษิตโบราณ อ้างบุคคลที่ได้รับการยกย่อง เป็นต้น การสอนโดยการนำนิทานหรือเรื่องราวต่าง ๆ มาประกอบ เช่น การอ้างถึงชาดก เป็นต้น การสอนโดยวิธีนามยกเอาหนามบ่งเป็นการสอนโดยวิธีสอนให้กระทบใจ อาจจะเป็นการประชด หรือเสียดสี เช่น ยุให้ทำความชั่ว ให้เลิกทำความดี เป็นต้น การสอนโดยใช้การเปรียบเทียบ หรือใช้สัญลักษณ์ โดยซ่อนเร้นสิ่งที่เป็นแก่นสารให้คิดอ่านตีความเอาเอง เช่นการกล่าวถึงนรก สวรรค์ เป็นต้น และการสอนโดยใช้วิธีวิพากษ์วิจารณ์เรื่องราวต่าง ๆ แล้วเสนอทัศนะว่าน่าจะเป็นอย่างนี้ หรือควรเป็นเช่นนี้ เป็นการสอนแหม่มให้ตัดสินใจเลือกเฟ้นเอาเองตามภูมิปัญญา

องอาจ ไอล้อม (2555, หน้า 87-92) ได้กล่าวว่า กลวิธีทางศิลปะ วรรณคดีจัดเป็นงานศิลปะแขนงหนึ่งที่มีผู้สร้างสรรค์จะต้องสร้างให้มีชีวิตชีวา มีความถูกต้องสมจริงและมีความเป็นตัวของตัวเอง กลวิธีทางศิลปะเพื่อสร้างงานให้ได้คุณลักษณะดังกล่าวมีดังนี้

1. กลวิธีการใช้ภาษา ผู้แต่งวรรณคดีต้องเลือกเฟ้นถ้อยคำให้มีชีวิตชีวา เกิดภาพพจน์และอารมณ์ การใช้ภาษาที่แยบยลจะช่วยให้วรรณคดีมีคุณค่า มีเนื้อหาที่น่าสนใจ ชวนคิด ชวนจดจำ กลวิธีการใช้ภาษามีหลายวิธีดังนี้

- 1.1 ใช้วิธีอุปมาอุปไมย (Simile) คือ การการนำสิ่งที่จะกล่าวโดยตรงมาตั้ง (อุปมา) และนำอีกสิ่งหนึ่งมาเปรียบเทียบ (อุปมา) โดยปรากฏคำว่า ดุจ เช่น เหมือน ราว เป็นต้น
- 1.2 ใช้วิธีอุปลักษณ์ (Metaphor) คือ การใช้ความเปรียบเทียบโดยนัย
- 1.3 ใช้วิธีสาธก (Allusion) คือ การเปรียบเทียบโดยการนำชื่อคน ตัวละคร ชื่อสถานที่ หรือเหตุการณ์ที่รู้จักกันดีมากกล่าวอ้างก่อนจะถ่ายทอดความคิด
- 1.4 ใช้สัญลักษณ์ (Symbol) คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งกำหนดสมมุติให้หมายถึงอีกสิ่งหนึ่ง เช่น สีดำเป็นสัญลักษณ์ของความเศร้า
- 1.5 ใช้ข้อติพจน์ หรือการกล่าวเกินจริง (Hyperbole) เป็นการใช้โวหารเปรียบเทียบเกินจริงเพื่อให้เห็นภาพพจน์และเกิดอารมณ์
- 1.6 ใช้บุคลาธิษฐาน (Personification) หมายถึง การสมมุติให้สิ่งที่กล่าวถึง ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตมีกิริยาอาการเหมือนมนุษย์
- 1.7 ใช้การขัดความ (Paradox) เป็นการใช้คำตรงข้ามมาเปรียบเทียบกัน ทำให้ได้ความรู้สึกลึกลับซึ่งกินใจ
- 1.8 ใช้คำถามยั่วให้ยั้งคิด (Rhetoric question) เป็นการสร้างความสนใจให้กับผู้อ่าน โดยใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ
- 1.9 ใช้วิธีกล่าวประชด (Irony) เป็นการกระทบกระทั่งเปรียบประชดประชันให้เกิดภาพพจน์
- 1.10 ใช้กวีโวหาร (Understatement) คือ การใช้ถ้อยคำที่เป็นภาษากวีโดยตรง

2. การเล่าเรื่อง ผู้ประพันธ์ อาจใช้กลวิธีในการเล่าเรื่องได้หลายแบบ เช่น กำหนดให้ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่า (The first-person narrator as a main character) กำหนดให้ตัวละครรองในเรื่องเป็นผู้เล่า (The first-person narrator as a minor character) ผู้ประพันธ์ เป็นผู้เล่าเอง เรื่องในฐานะผู้รู้แจ้งเห็นจริงในเรื่องราวทุกอย่าง (The omniscient author) หรือผู้ประพันธ์เป็นผู้เล่าเรื่องเอง ในฐานะผู้สังเกตการณ์ (The author as an observer)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการประพันธ์เพื่อสอน

กัญญา นาคสิทธิวงษ์ (2533) วิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีสร้างอารมณ์ชั้นในบทกวีจากนิยายสารขายหัวเราะ ฉบับกระเป่า และต่วย'ตูน ฉบับพ็อกเก็ตบุค ปี พ.ศ. 2530 พบกลวิธีการสร้างอารมณ์ชั้น ศึกษาใน 14 หัวข้อ คือ การเสียดสี การล้อสังคม การสร้างเรื่องให้เกินจริง การทำให้เป็นเรื่องเพศ การนำวรรณคดีหรือรูปแบบทางฉันทลักษณ์มาเขียนในแนวทันสมัย การใช้สัญลักษณ์ การใช้คำแปลก การใช้ภูมิหลังทางสังคมที่ต่างกันประกอบเรื่อง การทำให้จบเรื่องแบบผิดความคาดหมาย การกำหนดให้บุคคลในเรื่องตีประสบการณ์ผิด การบรรยายหรือพรรณนาอย่างตรง ๆ การลวงให้คิด การใช้ตรรกวิทยาผิด ๆ และอื่น ๆ

รินฤทัย สัจจพันธุ์ (2534) ศึกษาเรื่อง ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 1893-2394) โดยศึกษาลักษณะ บทบาท และกลวิธีการสร้างตัวละคร

หญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากวรรณคดีคำสอน วรรณคดีนิราศ และวรรณคดีนิทานและการแสดง ผลการศึกษาพบว่า ตัวละครหญิงในวรรณคดีคำสอนมีลักษณะเป็นแบบอุดมคติในด้านความประพฤติและการปฏิบัติตนของผู้เป็นภรรยา คุณสมบัติดังกล่าวตรงกับคำสอนหลายฉบับ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ การปรนนิบัติดูแลสามีและความรู้ความสามารถในกิจการบ้านเรือน ตัวละครหญิงในวรรณคดีนิทานและการแสดงบางเรื่องไม่ได้เป็นเพียงนางเอกแต่เป็นตัวละครเอก การสร้างตัวละครในวรรณคดีประเภทนี้มีพื้นฐานมาจากตัวละครหญิงแบบอุดมคติในวรรณคดีคำสอน ตัวละครหญิงในวรรณคดีมีตัวละครหญิงที่มีลักษณะเด่นตามแบบอุดมคติและมีลักษณะเด่นไม่เป็นตามแบบอุดมคติ แม้ว่าตัวละครส่วนใหญ่เป็นไปตามขนบแต่การสร้างตัวละครหญิงให้มีลักษณะสมจริง มีชีวิตชีวา เป็นมนุษย์ที่มีเลือดเนื้อ ทำให้อารมณ์และพฤติกรรมของตัวละครหญิงในบางตอนอาจขัดแย้งกับอุดมคติได้

ธิติสรณ ศรีธาดา (2542) ศึกษาเรื่อง การใช้ภาษาในการแสดงตลก: การศึกษาวิเคราะห์ มีการใช้ภาษาในการแสดงตลก 13 ลักษณะ คือ การเล่นคำ การใช้คำหยาบและคำพวน และการใช้ภาษาขัดแย้งกับความจริงพบมากที่สุด การเล่นสำนวน การใช้คำย่อ และการใช้คำสองแง่สองง่าม พบรองลงมา การใช้สัญลักษณ์ การใช้โวหารภาพพจน์ การใช้คำภาษาถิ่นและภาษาต่างประเทศ พบเป็นส่วนน้อย นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ภาษาล้อเลียนบุคคลหรือสถานการณ์ การใช้ภาษาในเชิงเย้ยหยัน การประชดประชัน การถากถางแตกตั้นค่อนข้างรุนแรงและมีนัยเกี่ยวกับเรื่องเพศเพราะเป็นวิธีที่ก่อให้เกิดความขบขันได้ง่ายที่สุด

สรุปว่ากลวิธีการแต่งหรือกลวิธีการนำเสนอเรื่องนั้น หมายถึง เทคนิควิธีที่ผู้แต่งสร้างขึ้น เพื่อให้งานเขียนของตนมีคุณค่า น่าอ่าน สามารถเลือกใช้ภาษาสื่ออารมณ์และถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ซึ่งผู้วิจัยได้นำกลวิธีเหล่านี้มาเป็นกรอบในการศึกษาสาระคำสอนที่แฝงอยู่ในเนื้อเรื่องของวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล

บทที่ 2

ความเป็นมาของหนังสือวัดเกาะ และความแพร่หลายของนางแสนกล

เนื้อหาในบทที่ 2 นี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คือความเป็นมาของหนังสือวัดเกาะ และส่วนที่ 2 คือ ความแพร่หลายของนิทานเรื่องนางแสนกล

จุดกำเนิดและพัฒนาการของ “หนังสือวัดเกาะ”

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คนไทยจะรู้จักหนังสือมากกว่าในรัชกาลก่อนหน้านี้ เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาและทรงจัดการปฏิรูปการศึกษาอย่างจริงจัง มีการตั้งโรงเรียนหลวงขึ้นทั้งในเมืองหลวงและต่างจังหวัดอย่างกว้างขวาง ทำให้ราษฎรสามัญมีโอกาสได้เรียนหนังสือมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการแต่งตำราเรียน และปรับปรุงแบบเรียนให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ภายในระยะเวลาอันสั้นกว่าที่เคยเป็นมา (ชัย เรื่องศิลป์, 2517, หน้า 353-386) การศึกษาในสมัยนี้จึงขยายออกไปอย่างกว้างขวางส่งผลให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้มากขึ้น และสามารถหาความบันเทิงจากการอ่านหนังสือต่าง ๆ ได้สะดวกขึ้น ซึ่งในยุคนี้ความเจริญในด้านการพิมพ์ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางเช่นกัน โดยเฉพาะหนังสือนิทานกลอนได้รับความนิยมจากผู้อ่านมาก ทำให้โรงพิมพ์เกิดขึ้นหลายแห่ง โรงพิมพ์ ที่นับว่าเป็นโรงพิมพ์ในระดับใหญ่มี 3 โรงคือ โรงพิมพ์หลวงตั้งอยู่ในพระบรมมหาราชวัง (ตรงบริเวณสวนศิวาลัย) แห่งที่ 2 คือโรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์มิชชันนารีอเมริกัน ตั้งอยู่ที่ริมคลองบางกอกใหญ่ และโรงพิมพ์ของหมอสมิทธิมิชชันนารีชาติอังกฤษ ตั้งอยู่ที่บางคอแหลม (สมเด็จพระยาตำราพระราชานุภาพ, 2515, หน้า 48) ซึ่งมีข้อมูลเกี่ยวกับโรงพิมพ์ทั้ง 3 แห่ง ตามลำดับดังนี้

1. โรงพิมพ์หลวง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นความสำคัญของการพิมพ์ พระองค์ได้ทรงตั้งโรงพิมพ์หลวงขึ้นในพระบรมมหาราชวัง ณ บริเวณสวนศิวาลัย ขนานนามว่าโรงพิมพ์อักษรพิมพ์การ เป็นตึกสองชั้นตั้งอยู่ตรงพระที่นั่งภาณุมาศจรัสฯ มีพระเจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่นภูบาลบริรักษ์และพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นภูตราชฤทัยเป็นผู้อำนวยการ ขุนสารประเสริฐ ขุนมหาสิทธิโวหาร ขุนสุนทรโวหาร และขุนปฏิภาณพิจิตรเป็นอาลักษณ์ ขุนอักษรพิมพ์การเป็นเจ้ากรม และหมื่นวิจารณ์วัฒน์มาลา ปลัดกรมเป็นอาลักษณ์ช่างพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีพระสงฆ์ทั้งที่เป็นพระราชอาคันตุกะและเปรียญมาทำงานเป็นอาลักษณ์ช่างพิมพ์อีกด้วย โรงพิมพ์นี้ได้ผลิตผลงานชิ้นแรกออกมาคือ ราชกิจจานุเบกษา เมื่อปี พ.ศ. 2401 เพื่อแจ้งข่าวราชการและกฎหมายต่าง ๆ แก่ประชาชนให้ทราบโดยทั่วกัน ต่อมาโรงพิมพ์นี้ได้ผลิตหนังสือพิมพ์วชิรญาณ เมื่อ พ.ศ. 2427 กำหนดออกเดือนละ 2 ครั้ง คือ วันขึ้น 1 ค่ำ และวันแรม 1 ค่ำ ตีพิมพ์เรื่องแต่งและเรื่องแปลเบ็ดเตล็ดใหม่ ๆ รวมทั้งเรื่องเก่าที่ยังไม่เคยตีพิมพ์มาก่อน

โรงพิมพ์หลวงดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเห็นว่าโรงพิมพ์ประสบกับการขาดทุน และการทำงานล่าช้าขาดประสิทธิภาพ ทรงเห็นควรให้เลิกเสีย จึงโปรดให้นำเครื่องพิมพ์และเครื่องมือต่าง ๆ ส่งไปยังกองมหันตโทษ เมื่อปี พ.ศ.

2440 แล้วเปลี่ยนชื่อเป็นโรงพิมพ์หันตโทษ รับพิมพ์เอกสารทางราชการสืบมา ต่อมาได้ย้ายไปตั้งที่ บางขวางจึงเรียกชื่อโรงพิมพ์ใหม่ว่า “โรงพิมพ์ลหุโทษ” ครั้นปี พ.ศ. 2482 ได้เปลี่ยนชื่ออีกครั้งเพื่อความเหมาะสมเป็น “โรงพิมพ์มหาตไทย” จนกระทั่งทุกวันนี้ (วัลลภ สวัสดิวัลลภ, 2532, หน้า 96)

2. โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์

โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์ตั้งโดย ดร. แดน บีช บรัดเลย์ (Dr. Dan Beach Bradley) เป็นมิชชันนารีชาวอเมริกัน เกิดเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2351 ได้เดินทางมายังประเทศไทยพร้อมด้วยภรรยาจากเมืองบอสตัน รัฐแมสซาชูเซต สหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2387 จุดประสงค์ของหมอบรัดเลย์ที่เดินทางมาในประเทศไทยเพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ด้วยวิธีนำการแพทย์สมัยใหม่มารักษาคนไทยเพื่อเป็นเครื่องจูงใจ แต่เมื่อพำนักอยู่ในประเทศไทยระยะหนึ่งได้สนใจด้านการพิมพ์และดำเนินธุรกิจการพิมพ์อย่างจริงจัง โดยหมอบรัดเลย์ตั้ง โรงพิมพ์ขึ้นที่ปากคลองบางหลวง (คลองบางกอกใหญ่) เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2394 (นวลจันทร์ รัตนกร และคณะ, 2524, หน้า 36)

กล่าวได้ว่าโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์เป็นโรงพิมพ์แห่งแรกที่พิมพ์หนังสือเรื่องออกจำหน่าย คือเรื่องนิราศลอนดอนของหม่อมราโชทัย (ม.ร.ว. กระจ่าง อิศรางกูร) และเป็นหนังสือร้อยกรองเรื่องแรก ที่มีการซื้อลิขสิทธิ์ไปตีพิมพ์ในราคา 400 บาท ก่อนจะมีพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ออกใช้ ซึ่งได้รับการตีพิมพ์และจำหน่ายในเมืองไทย เมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2404 อาจกล่าวได้ว่าหมอบรัดเลย์เป็นคนสำคัญในฐานะผู้ก่อเกิดอุตสาหกรรมการพิมพ์ขึ้นในสยาม และหมอบรัดเลย์ยังมีบทบาทในการเผยแพร่วรรณคดีและวรรณกรรมท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งการนำเทคโนโลยีการพิมพ์เข้ามาในสยามนี้ ทำให้มีคนหลากหลายกลุ่มมารวมอยู่ในกระบวนการพิมพ์นี้ด้วย ทั้งในส่วนของผู้ครอบครองต้นฉบับ ผู้จัดพิมพ์ ผู้จำหน่าย ผู้ซื้อ ผู้อ่าน

อาจถือได้ว่าหมอบรัดเลย์เป็นครูการพิมพ์คนแรก เพราะหมอบรัดเลย์ได้ช่วยสอนการเรียงตัวหนังสือไทย การถอดตัวหนังสือออกเป็นคำ และท่านยังเป็นผู้เริ่มต้นกิจการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทย โดยเป็นเจ้าของและบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บางกอกกรี๊ดเดอร์หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของไทย ออกเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2387 เสนอข่าวสารบ้านเมืองทุก ๆ ด้าน ทั้งของไทยและของต่างประเทศ โรงพิมพ์ของหมอบรัดเลย์ได้ดำเนินธุรกิจการพิมพ์อย่างกว้างขวาง หนังสือที่พิมพ์ส่วนใหญ่เป็นประเภทวิชาการ วรรณคดีสำคัญ ๆ และพงศาวดาร เช่นหนังสือประถม ก กา แจกลูกอักษร (พ.ศ. 2403) นิราศลอนดอน (พ.ศ. 2404) พระราชพงศาวดารกรุงเก่า (พ.ศ. 2406) สามก๊ก (พ.ศ. 2408)

นอกจากนี้หมอบรัดเลย์ยังได้ริเริ่มการเย็บเล่มเป็นสมุดแบบหนังสือฝรั่ง ซึ่งเป็นของใหม่สำหรับเมืองไทย เรียกว่าสมุดฝรั่งแทนลักษณะสมุดพับ เช่นสมุดข่อย สมุดคำ ซึ่งเป็นหนังสือไทยหรือสมุดไทยแต่เดิม (นวลจันทร์ รัตนกร และคณะ, 2524, หน้า 36-38) หนังสือของหมอบรัดเลย์ส่วนมากจะเย็บเข้าปกแข็ง และจะทำเป็นหนังสือเล่มใหญ่และหนา เล่มเดียวจบบ้าง หลายเล่มจบบ้าง และทำเป็นปกแข็งถาวร มีความประณีตงดงามแต่ราคาสูงประมาณเล่มละ 4-5 บาท จำนวนพิมพ์ประมาณ 200-300 เล่ม เพราะผู้ที่จะมีกำลังซื้ออ่านมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เป็นพวกเจ้านายและขุนนางผู้มีอันจะกิน โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงซื้อหนังสือเรื่องสามก๊กของโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์มาพระราชทานพระเจ้า ลูกเธอพระองค์ละฉบับ 4 เล่มสมุดฝรั่ง สำหรับให้

พระเจ้าลูกเธอทรงใช้เป็นหนังสือฝึกหัดอ่านภาษาไทยให้แตกฉาน (ลาวัญย์ โชติามระ, 2512, หน้า 212-213)

หมอบรัดเลย์ ถึงแก่กรรมในเมืองไทย เมื่อ วันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2414 หลังพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต 5 ปี ศพของท่านฝังอยู่ ณ สุสานโปรแตสแตนท์ ใกล้โรงงานยาสูบ ถนนตึก กรุงเทพฯ บุตรและภรรยาของหมอบรัดเลย์ดำเนินกิจการโรงพิมพ์ต่อมา ระยะหนึ่งก็เลิกกิจการไปเนื่องจากไม่มีตัวผู้จัดการ (เอนก นาวิกมูล, 2539, หน้า 16)

3. โรงพิมพ์หมอสมิธ

โรงพิมพ์หมอสมิธนี้ตั้งขึ้นโดยหมอสมิธ ชื่อเต็มว่า แซมมวล จอห์น สมิธ (Samuel John Smith) หมอสมิธเป็นหมอสอนศาสนาชาวอเมริกันในคณะแบปติสต์ เกิดในประเทศอินเดียเมื่อปี ค.ศ. 1821 บิดาเป็นชาวอังกฤษ ได้ติดตามบิดาไปประเทศพม่า เมื่อบิดาเสียชีวิต หมอโยน (John Taylor Jones) สังกัดอยู่ในคณะแบปติสต์ได้อุปการะเป็นบุตรบุญธรรมและนำมากรุงเทพฯ ด้วย เมื่อปีพ.ศ. 2376 ขณะนั้นหมอสมิธอายุได้ 12 ปี ต่อมาในปี ค.ศ. 1850 เมื่อหมอสมิธอายุได้ 30 ปี ได้ทำงานเป็นล่ามพิเศษของทูตอเมริกัน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หมอสมิธได้เข้ารับราชการเป็นเลขานุการส่วนพระองค์ในสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว จนสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคตในปีพ.ศ. 2408

เมื่อ พ.ศ. 2411 หมอสมิธได้ตั้งโรงพิมพ์ขึ้นที่ตำบลบางคอแหลม (ขจร สุขพานิช, 2509, หน้า 86-111) ต่อมาหมอสมิธเรียกตัวเองว่าครูสมิธ เนื่องจากรับสอนหนังสือด้วย ดังนั้นโรงพิมพ์จึงตีพิมพ์ว่าโรงพิมพ์ครูสมิธ โรงพิมพ์ของหมอสมิธเป็นโรงพิมพ์แห่งแรกที่พิมพ์หนังสือประโลมโลก จำพวกจักร ๆ วงศ์ ๆ ออกจำหน่ายทำให้สิ่งพิมพ์แพร่กระจายไปสู่ผู้คนในวงกว้าง เพราะหมอสมิธจะเน้นการพิมพ์หนังสือที่มีรูปเล่มขนาดเล็ก ใช้กระดาษที่มีคุณภาพรองลงมาทำให้สามารถจำหน่ายในราคาถูก ชาวบ้านโดยทั่วไปสามารถหาซื้อได้ ต่อมาโรงพิมพ์หมอบรัดเลย์และโรงพิมพ์หมอสมิธไปขอต้นฉบับหนังสือเรื่องต่าง ๆ ที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ทำให้เกิดปัญหาการแย่งเรื่องกันพิมพ์ สมเด็จพระยาจึงทรงไกล่เกลี่ยให้พิมพ์หนังสือคนประเภทคือ ให้หมอบรัดเลย์พิมพ์หนังสือประเภทร้อยแก้ว เช่น พงศาวดารจีน ส่วนหมอสมิธให้พิมพ์หนังสือประเภทบทกลอน ซึ่งหนังสือที่ทำกำไรให้แก่หมอสมิธอย่างมาก จนสามารถสร้างตึกได้หลังหนึ่งบริเวณโรงพิมพ์คือ หนังสือเรื่องพระอภัยมณีของสุนทรภู่ หมอสมิธได้นำมาแบ่งตีพิมพ์เป็นตอน ๆ ทำเป็นหนังสือปกอ่อนขนาด 16 หน้า ยกหนาประมาณ 2-3 ยก หรือ 40-45 หน้า ขายในราคาเล่มละ 1 สลึง ปรากฏว่าขายดีเป็นที่นิยมอ่านกันในสมัยนั้น (นวลจันทร์ รัตนกร และคณะ, 2524, หน้า 72)

ด้วยเหตุนี้ หมอสมิธจึงได้พยายามสืบเสาะหาหนทางค้ากลอนเรื่องอื่น ๆ ออกมาพิมพ์ขายอีก โดยพิมพ์จากต้นฉบับสมุดไทยบ้าง ปรับปรุงสำนวนใหม่บ้าง หรือมีการนำเอาหนานพื้นบ้านที่เป็นวรรณกรรมท้องถิ่นมาแต่งเลียนแบบกลอน สุนทรภู่บ้างเช่น จันทโครพ โมงป่า พระรถเมรี สุวรรณหงส์ ไชยเชษฐ วงศ์สวรรค์ โสนน้อยเรือนงาม ปลาบู่ทอง ฯลฯ และมีการตั้งโรงพิมพ์ใหม่ขึ้นอีกหลายแห่งเพื่อพิมพ์หนานค้ากลอนเอาอย่างหมอสมิธ โรงพิมพ์ของหมอสมิธดำเนินกิจการด้านการพิมพ์อยู่หลายปี และต้องเลิกกิจการไปเมื่อศาลตัดสินให้หมอสมิธแพ้ความเนื่องจากพิมพ์หนังสือผิดศีลธรรมของหมอสอนศาสนา (สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, 2515, หน้า 50) หมอสมิธถึงแก่กรรมภาพ

ในปี พ.ศ. 2352 เมื่ออายุ 88 ปี รวมเวลาที่หมอสมิธเข้ามาอยู่ในเมื่อไทย 76 ปี (ขจร สุขพานิช, 2509, หน้า 111)

หลังจากที่โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์และโรงพิมพ์หมอสมิธเลิกกิจการไป ทำให้การพิมพ์นิทานกลอนจักร ๆ วงศ์ ๆ กระจายออกในวงกว้างสู่โรงพิมพ์อื่น ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ตั้งอยู่ย่านสำเพ็ง เช่น โรงพิมพ์นายศรี โรงพิมพ์ห้างสมุด โรงพิมพ์บุญช่วยเจริญ โรงพิมพ์พานิชคุณผล และโรงพิมพ์ราชภัฏเจริญ เฉพาะโรงพิมพ์ราชภัฏเจริญนี้ถือได้ว่าเป็นโรงพิมพ์ที่ทำให้ชื่อของ “หนังสือวัดเกาะ” ติดปากคนทั่วไป เพราะเรื่องที่โรงพิมพ์แห่งนี้พิมพ์จำหน่ายมากที่สุด จนสร้างชื่อให้กับโรงพิมพ์เป็นอย่างมากคือเรื่องเกี่ยวกับนิทานประโลมโลก หรือเรื่องจักร ๆ วงศ์ ๆ และเมื่อโรงพิมพ์อื่น ๆ พิมพ์หนังสือประเภทเดียวกันออกมาในลักษณะเดียวกัน ก็มักเรียกว่า “หนังสือวัดเกาะ” ไปด้วย (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2549, หน้า 248)

สำหรับโรงพิมพ์วัดเกาะนั้นตั้งอยู่ริมถนนสำเพ็งข้างวัดเกาะ หรือวัดสัมพันธวงศ์ เจ้าของคือ นายสิน ลมุลทรัพย์ เป็นคนสิงห์บุรี เกิดเมื่อ พ.ศ. 2393 ในวัยหนุ่มได้เดินทางเข้ามากรุงเทพฯ และได้เป็นลูกจ้างร้านขายเครื่องแก้วของแม่ทองอยู่แถวตลาดสำเพ็ง จนเมื่อแม่ทองอยู่เสียชีวิตนายสินจึงรับช่วงต่อ เนื่องจากแม่ทองอยู่ไม่มีบุตร ต่อมานายสินสนใจด้านการพิมพ์จึงตั้งโรงพิมพ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อ ร.ศ. 108 (พ.ศ. 2432) ขณะนั้นนายสินอายุได้ 39 ปี โดยเรื่องที่น่ามาพิมพ์จะเป็นเรื่องที่คัดจากต้นฉบับที่เป็นสมุดข่อยตามวัดบ้าง หรือก็เอามาจากหนังสือที่หมอสมิธเคยพิมพ์ไว้บ้าง และพอเรียงพิมพ์เสร็จ นายสินจะเป็นคนอ่านตรวจทานเอง นายสินได้สมรสกับนางทองคำ มีบุตรชายหญิงด้วยกันรวม 6 คน และพิมพ์หนังสืออยู่ 26 ปี จึงสิ้นบุญเมื่ออายุได้ 81 ปี ตรงกับพ.ศ. 2458 เมื่อนายสินตาย ภรรยาได้ดำเนินกิจการต่อมา และผู้ที่มารับช่วงกิจการต่อในรุ่นที่ 3 คือ คุณสุดจิตต์ ซึ่งเป็นลูกสาวที่สืบต่องานโรงพิมพ์จากพ่อแม่ (เอนก นาวิกมูล, 2539, หน้า 33-36)

การที่หนังสือวัดเกาะเป็นที่นิยมต่อเนื่องกันมายาวนานถึงรุ่นที่ 3 เป็นเพราะเหตุผลสำคัญ 4 ประการคือ ประการที่หนึ่งความสามารถในการเข้าถึงประชาชนได้อย่างแพร่หลายและกว้างขวางทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด โดยภาคที่ขายได้ดีที่สุดคือภาคใต้ รองลงมาคือภาคกลางและภาคเหนือ และที่ขายแทบไม่ได้คือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประการที่สองเพราะสามารถสนองความต้องการของนักอ่านที่นิยมอ่านเรื่องประโลมโลกที่มีคุณภาพ ประการที่สามมีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับผู้อ่าน และประการที่สี่มีวิธีการจำหน่ายที่มีประสิทธิภาพ (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2549, หน้า 245)

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของหนังสือวัดเกาะ คือรูปเล่มเป็นแบบหนังสือฝรั่ง เข้าเล่มเป็นสมุดขนาด 8 หน้ายกพิเศษในตอนต้น และเปลี่ยนมาเป็น 18 หน้ายกในภายหลัง พิมพ์ด้วยกระดาษปอนด์และกระดาษปรีฟ โดยหน้าแรกมักจะเป็นเรื่องย่อโดยสรุปก่อนเข้าเนื้อเรื่องจริง (เตือนใจ สินทะเกิด, 2520, หน้า 30) และที่เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของหนังสือวัดเกาะคือ ท้ายเล่มของหนังสือทุกเล่มที่พิมพ์จากโรงพิมพ์นี้จะมีข้อความอันเป็นสัญลักษณ์ว่า (เอนก นาวิกมูล, 2539, หน้า 22-23)

“เล่มสลึงพึงรู้ท่านผู้ซื้อ
ร้านหนังสือหน้าวัดเกาะเพราะนักหนา
ราชภัฏเจริญโรงพิมพ์ริมรรคา

เชิญท่านมาซื้อตุ๊กตุ๊ก
 ได้ลงพิมพ์คราวแรกแปลก ๆ เรื่อง
 อ่านแล้วปลื้มใจความทุกข้เป็นศุภศี
 ท่านซื้อไปอ่านฟังให้มันมี
 เจริญศรีศิริสวัสดิ์พิพัฒน์เอ๋ย”

กลอนบทนี้แต่งโดยนายบุศย์ กวีชาวบ้านที่แต่งเรื่องให้โรงพิมพ์แห่งนี้เป็นประจำ สำหรับหนังสือวัดเกาะประเภทกลอนนิทานจะมีสัญลักษณ์เป็นภาพผู้ชายนั่งอ่านหนังสืออยู่ที่หน้าปกในด้วย โรงพิมพ์วัดเกาะนอกจากพิมพ์นิทานพื้นบ้านดั้งเดิมแล้ว ยังนำนิทานพื้นบ้านมาเล่าใหม่ในสำนวน ร้อยแก้ว และได้รับความนิยมอย่างมากจากคนอ่านในสมัยนั้น ต่อมาโรงพิมพ์วัดเกาะจึงว่าจ้างนักแต่งนิทานประจำโรงพิมพ์ เพื่อแต่งนิทานสำหรับโรงพิมพ์โดยเฉพาะ เนื้อหาของนิทานที่แต่งใหม่นั้นก็เลียนแบบเค้าโครงนิทานจักร ๆ วงศ์ ๆ ซึ่งเป็นแบบที่นิยมในสมัยนั้น เช่น นางอุทัยเทวี เป็นต้น

สำหรับผู้แต่งที่ทางโรงพิมพ์จ้างไว้ประจำโรงพิมพ์คือ นายบุศย์ นายพลอย นายเจริญ อุปลัถมภานนท์ และแม่มณฑา ส่วนกวีที่มีผลงานมากที่สุดคือ นายบุศย์ ซึ่งได้รับความนิยมชมชอบว่าแต่งกลอนดีไม่ขัดเขินส่วนประวัตินั้นไม่ปรากฏมากนัก เพียงแต่ทราบที่บ้านอยู่ข้างโรงไฟฟ้าวัดเลียบเชิงสะพานพุทธและเสียชีวิตราวอายุ ๗๐ ปี นายบุศย์ได้ฝากผลงานไว้มากมายประเภทกลอนนิทาน อาทิ ไกรทอง นิราศชมตลาดสำเพ็ง พวงมาลัยทอง แก้วหน้าม้า เกราะเพชรเจ็ดสี แก้วพิสดาร ปลาทุสุริวงษ์ นรงค์จิตร ตึกตาทอง พระปฐม ประเภทเพลงพื้นบ้าน เช่น เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเรือ เพลงระบำ ลำสวด(คฤหัสถ์) ฯลฯ ส่วนนายพลอย มีข้อมูลปรากฏอยู่บนปกหนังสือจินดาแก้วว่าเป็นทหารมหาดเล็ก และได้สร้างผลงานคือ จอกแก้ว จินดาแก้วและเพลงขอทาน สำหรับนายเจริญ อุปลัถมภานนท์ มีบ้านอยู่คลองตันไทร ธนบุรี ผลงานคือ เพลงขอทาน ลักษณะวงศ์ จำปาแก้ว จำปาทอง และแม่มณฑา เป็นผู้หญิงมีเชื้อเจ้า แต่งเรื่องแต่งอ่อน นางอัน ยอดพระกลิ้ง พระทินกร เป็นต้น (เอนก นาวิกมูล, 2539, หน้า 26-27)

ช่วงสุดท้ายของตำนานโรงพิมพ์วัดเกาะที่ดำเนินกิจการมา 3 ช่วงอายุคน และนิทานคำกลอนนั้นจำนวนพิมพ์เริ่มลดลงอย่างเห็นได้ชัดเพราะความนิยมในการอ่านเรื่องดังกล่าวเริ่มลดลง ทั้งนี้เพราะผู้อ่านพากันหันไปนิยมอ่านเรื่องร้อยแก้วมากขึ้น ซึ่งมีทั้งที่เป็นนิทาน นวนิยาย และการ์ตูนต่าง ๆ (ชลดา เรื่องรักซ์ลิขิต, 2549, หน้า 272) ในที่สุดประมาณปี พ.ศ. 2510 โรงพิมพ์วัดเกาะก็ได้ย้ายโรงพิมพ์ 5 คูหาไปอยู่อีกแห่งหนึ่งใกล้ ๆ กัน และต่อมาก็ย้ายจากหน้าวัดเกาะไปสู่สะพานบ้านเดิมของเจ้าของ คือ ตรอกจันทน์ ยานนาวา งานพิมพ์ทั้งหลายค่อย ๆ หยุตลงจนทุกวันนี้ (เอนก นาวิกมูล, 2539, หน้า 49)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสรุปได้ว่า วรรณกรรมวัดเกาะครั้งหนึ่งเคยเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางและเป็นที่ต้องการของตลาดนักอ่านทั่วทุกภาคของประเทศไทยในช่วงพ.ศ. 2433-2494 เนื่องจากมีเนื้อเรื่องสนุกสนาน มีการใช้ภาษาง่าย ๆ ระดับเดียวกับที่ผู้อ่านสนทนาในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังมีเนื้อหาหลายประเภทให้เลือกซื้อ แต่ต่อมาวรรณกรรมวัดเกาะเริ่มเสื่อมสูญไปตามกาลเวลาและตามความนิยมของตลาด อย่างไรก็ตาม แม้วรรณกรรมวัดเกาะอาจถูกมองว่าเป็น

วรรณกรรมตลาด แต่ก็เป็นที่นิยมของชาวบ้าน อีกทั้งยังมีคุณค่าทางวรรณกรรมให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

ความแพร่หลายของนิทานเรื่องนางแสนกล

นางแสนกลสำนวนต่าง ๆ มีทั้งข้อมูลที่เป็นสำนวนจากมุขปาฐะ และสำนวนจากหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว ดังนี้

1. วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ
2. วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์พานิชสรรพอุดม
3. นิทานพื้นบ้านจากประเทศลาว เรื่องหญิงแสนกล (ชุดนิทานในประเทศประชาคม

อาเซียน)

4. นิทานพื้นบ้านสำนวนมุขปาฐะ เรื่อง ทิดสีกใหม่ จากจังหวัดชลบุรี
5. นิทานพื้นบ้านสำนวนมุขปาฐะ เรื่อง นางแสนกล จากจังหวัดนครสวรรค์
6. นิทานพื้นบ้านสำนวนมุขปาฐะ เรื่อง ผู้หญิงแสนกล จากจังหวัดนครราชสีมา

วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ

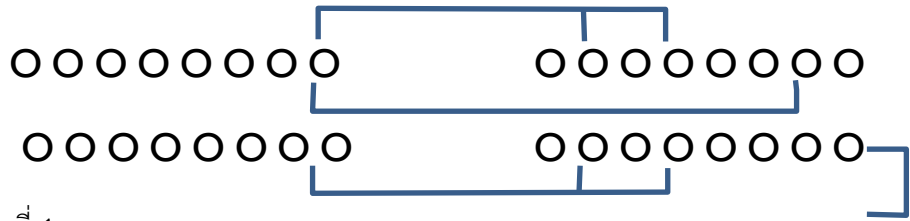
1. ลักษณะต้นฉบับมีจำนวน 3 เล่ม โดยมี ขนาด 16 หน้ายก หนาราว 2-3 ยก พิมพ์ด้วยกระดาษปรีฟ เรียงด้วยตัวโต ๆ ขนาดตัวกลางบางหรือตัวกลางโปร่ง มีจำนวน 3 เล่มจบ ดังนี้ นางแสนกลเล่ม 1 ตอนนางแสนกลลงปัญญาติดแก้ว นางแสนกลเล่ม 2 ตอนเจ้าสัวปออยู่ในห้องนางแสนกล นางแสนกลเล่ม 3 ตอนนางแสนกลกัดลิ้นโจร
2. จุดมุ่งหมายในการแต่ง วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลมีจุดมุ่งหมายในการแต่งเพื่อต้องการสอนชายให้ระวังหญิงที่เจ้าเล่ห์แสนกลที่จะทำให้ผู้ชายได้รับความทุกข์เดือดร้อนได้
3. ผู้แต่ง ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง
4. ลักษณะคำประพันธ์ วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลนี้แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนนิทาน ซึ่งคำประพันธ์ประเภทกลอนนี้เป็นฉันทลักษณ์ที่นิยมแต่งกันมากในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

กลอนนิทานเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่เรียบเรียงคำเข้าเป็นคณะ มีสัมผัสตามลักษณะบัญญัติความไพเราะของกลอนอยู่ที่ใช้ถ้อยคำและสัมผัสเป็นสำคัญ สัมผัสนั้นมีทั้งสัมผัสนอกซึ่งเป็นสัมผัสบังคับและสัมผัสในซึ่งมิใช่สัมผัสบังคับแต่ถือกันว่าทำให้กลอนไพเราะยิ่งขึ้น

ลักษณะทั่วไปของคำประพันธ์ประเภทกลอนนิทานมีดังนี้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2557, หน้า 404)

1. กลอนนิทาน 1 บท มี 4 วรรค วรรคแรกเรียกว่า “วรรคสดับ” หรือ “วรรคสลับ” วรรคที่สองเรียกว่า “วรรครับ” วรรคที่สามเรียกว่า “วรรครอง” และวรรคที่สี่เรียกว่า “วรรคส่ง”
2. ลักษณะการแต่ง 2 ลักษณะ คือ

แบบที่ขึ้นต้นด้วยวรรคระดับ

ตัวอย่างที่ 1

ฝ่ายติดกั้วฟิงนางยังว่างเปล่า	รู้ว่าสาวยินดีจะมีไหน
แล้วบอกความตามจริงทุกสิ่งไป	อรทัยจงรู้ความซึ่งนามชาย
พี่ชื่อกั้วงามช่วงแม่ดวงเนตร์	จงรู้เหตุเรื่องนามเหมือนความหมาย
บ้านของฟิงงามสะอาดอยู่หาดทราย	นามพิปรายบิดาของข้านาง
	(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 7)

แบบที่ขึ้นต้นด้วยวรรครับ

ตัวอย่างที่ 2

เปนแบบโบราณอนันต์	จะกล่าวถึงตำนานนิทานหลัง
ฉันได้พบเรื่องราวของเก่าแน่	ชาดรุงรังสมุดไทยหลายชั่วคน
ยังมีหญิงงามมั่นชื่อแสนกล	จึงคิดแก้เรียงความตามนุสนธิ์
	ดูโสภณผ่องศรีฉวีวรรณ
	(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 1)

คำประพันธ์ประเภทคำกลอน โดยทั่วไปคำกลอน 1 บท แบ่งเป็น 2 บาท หรือ 2 คำกลอน 1 บาทหรือ 1 คำกลอนประกอบด้วย 2 วรรค บาทแรกของบทเรียกว่า “บาทเอก” (“ฝ่ายติดกั้วฟิงนางยังว่างเปล่า รู้ว่าสาวยินดีจะมีไหน” ส่วนบาทที่สองเรียกว่า “บาทโท” “แล้วบอกความตามจริงทุกสิ่งไป อรทัยจงรู้ความซึ่งนามชาย”)

กลอนนิทานแต่ละวรรคมีจำนวนคำประมาณ 7 - 10 คำส่วนใหญ่นิยมวรรคละ 8 - 9 คำ และแบ่งจังหวะการอ่านเป็น 3 ช่วง คือ 3-2-3 หรือ 3-3-3

3. การส่งสัมผัส กลอนนิทาน 1 บทบังคับสัมผัสระหว่างวรรคหรือสัมผัสนอกซึ่งเป็นสัมผัสสระ 3 แห่ง คือ คำสุดท้ายของวรรคแรกส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 (หรือ คำที่ 2, 5 หรือ 6) ของวรรคที่ 2 คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 และคำสุดท้ายของวรรคที่ 3 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 3 (หรือ คำที่ 2, 5 หรือ 6) ของวรรคที่ 4 ดังปรากฏในกลอนตัวอย่าง คือ หัว - ติดกั้ว, สม - ปรารมภ์, ปรารมภ์ - ลม เป็นต้น

ตัวอย่างคำประพันธ์

ฝ่ายแสนกลงามพริ้มนี้กั้มหัว

นางจึงตอบวาจាន้องปรารมภ์

ตัวน้องเป็นกำพร้าอนาโ

ไม่มีที่พึ่งพาสาระพัน

เงินทองน้องก็จนเป็นคนขัด

ฟังทิดแก้วกล่าวความเห็นงามสม

พี่กล่าวลุมว่ารักใคร่ชอบใจครั้น

ญาติโยยยยับลงดับขันธุ์

พี่ทิดนั้นจะพูดเล่นเห็นอะไร

สารพัดบอกตรงอย่าสงสัย

(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 9)

กลอนนิทานบังคับสัมผัสระหว่างบท คือ คำสุดท้ายของวรรคที่ 1 ในบทต้นส่งสัมผัสระหว่าง
บทไปยังคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ในบทถัดไปดังปรากฏในกลอนตัวอย่างข้างต้น คือ อะไร - สงสัย

กลอนนิทานอาจมีสัมผัสภายในวรรคที่เรียกว่าสัมผัสใน ซึ่งเป็นได้ทั้งสัมผัสสระและสัมผัส
พยัญชนะ เพื่อเสริมให้กลอนไพเราะยิ่งขึ้นตัวอย่างสัมผัสในที่เป็นสัมผัสสระในกลอน เช่น ดี - ที่,
ทอง - หมอง, กรอบ - บอบ, วสา - หา, นารี - พี่, ฝน - กล, ลา - ลึกขา เป็นต้น

ตัวอย่างคำประพันธ์

ชื่อหมื่นกตภิกษิตที่อำเภอ

มารดาพี่ชื่อกรอบแกบอบบาง

พี่บวชกายหลายวสาเพราะหาผล

พยายามฝึกฝนกลอนงค์

ได้เสมอเงินทองไม่หมองหมาง

อยู่บ้านสร้างรึมน้ำบอกตามตรง

เที่ยวเรียนกลนารีพี่ประสงค

สมประสงคจึงลาสิกขาจร

(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 7-8)

วรรณยุกต์

กลอนนิยายแม้จะไม่บังคับเสียงวรรณยุกต์ แต่ในการลงเสียงทำยวรรคมักนิยมใช้เสียง
วรรณยุกต์บางเสียงเพื่อความไพเราะ ดังนี้

ทำยวรรคที่ ๑ ลงเสียงวรรณยุกต์ใดก็ได้ แต่ไม่นิยมเสียงสามัญ เช่น เปล่า

ทำยวรรคที่ ๒ นิยมลงเสียงจัตวา และอาจลงเสียงอื่นได้ ยกเว้น เสียงสามัญ เช่น ไหน,
หมาย

ทำยวรรคที่ ๓ นิยมเสียงสามัญและเสียงตรี เช่น ไป, ทราย

ทำยวรรคที่ ๔ นิยมเสียงสามัญและเสียงตรี เช่น ชาย, นาง, ตรง

4. ศิลปะการใช้ภาษา

การใช้ภาษาในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญมักเป็นภาษา
ง่าย ๆ ระดับเดียวกับผู้อ่าน ซึ่งเป็นถ้อยคำธรรมดาสามัญที่ผู้อ่านพูดกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ไม่มี
ศัพท์สูง และเนื่องจากแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอน จึงทำให้มีลีลาที่ไพเราะ น่าอ่าน น่าฟัง
เพราะสัมผัสทุกวรรคทุกตอนถูกต้อง มีความคล้องจองกันเป็นอย่างดี สำหรับการประพันธ์บทกลอน
นั้น ผู้แต่งเรื่องประโลมโลกทั้งหลาย มักดำเนินรอยตามเรื่องของสุนทรภู่ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาหรือ
สำนวนกลอน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดเป็นสำคัญ ฉะนั้น จะพบว่าคำประพันธ์ที่ใช้
นั้นนิยมให้มีสัมผัสในแบบกลอนของสุนทรภู่ซึ่งบางครั้งก็ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อ

ประโยชน์ของสัมผัสในบ้าง จนความหมายของข้อความฟังดูพิกลไปบ้าง (ชลดดา เรื่องรักษ์ลิขิต, 2549, หน้า 265) ดังตัวอย่าง ตอนนางแสนกลไปตัดน้ำในบ่อ

ถึงบ่อน้ำอยู่หลังบ้านฟังชานไซ แม่นรื่องเรียกเข้าไปพอไต้ยิน	ไม้ไกล่ไกลเคหังฟังถวิล ยุพาพินถึงบ่อหยุดรอนาน (นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 3)
กลางคืนแกลไม่นอนเที่ยวชอนชุ่ม คอยแอบดูโจรจาจะมาไป	เข้าสู่หมพุกษานั่งอาศัย ถือพลองใหญ่คอยระวังเป็นกังวล (นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 23)
แม่นมันไปท่านจงสีกเหมือนนิกหมาย ไต้ฟังความนารินก็ยินดี	สมภารควายสุดเปรมเกษมศรี จรลีเยื้องย่องเข้าห้องใน (นางแสนกล เล่ม 2, หน้า 3)

จากตัวบท คำว่า เคหัง, โจรจา, และนาริน กวีเปลี่ยนรูปคำเพื่อประโยชน์ของการสัมผัสทำให้ข้อความดูแปลกไป

5. เนื้อเรื่องย่อ

นางแสนกลสำนวนวัดเกาะพบว่าการแต่งไว้ จำนวน 3 เล่ม คือ

1. นางแสนกลเล่ม 1 ตอนนางแสนกลลงปัญญาทิดแก้ว
2. นางแสนกลเล่ม 2 ตอนเจ้สัวปออยู่ในห้องนางแสนกล
3. นางแสนกลเล่ม 3 ตอนนางแสนกลกัตลันโจร

เนื้อเรื่องย่อมี ดังนี้

ชายผู้หนึ่งได้บวชเรียนและศึกษาเกี่ยวกับกลนารีเมื่อสึกออกมาระหว่างทางขณะแวะดื่มน้ำ ได้พบกับนางแสนกลที่บ่อน้ำ และได้ทดลองกลนารี นางแสนกลจึงแกล้งร้องให้คนช่วย ชายผู้นี้แกล้งกลนารีไม่ได้จึงขอให้นางช่วย นางแสนกลบอกว่าต้องไปหลบในบ่อ เมื่อชาวบ้านมาถึง นางแสนกลบอกว่ามีคนตกบ่อน้ำ ให้ช่วยที ชาวบ้านจึงช่วยเขาให้ขึ้นมาจากบ่อ จากนั้นนางจึงพาชายผู้นี้กลับไปบ้าน และต่อมาเขาได้สู่ขอนางเป็นภรรยาแล้วไปอยู่ด้วยกันที่บ้านของฝ่ายชาย นางแสนกลอยู่กับสามีไม่นานก็มีชู้อีกหลายคน และใช้เงินทองของสามีจนหมดเนื่องจากนางติดการพนัน จากนั้นนางใช้อุบายหลอกสมภารควายซึ่งมีสมบัติมากให้สีก แล้วหลอกเอาเงินจนหมด เมื่อใช้เงินหมดแล้ว ก็ใช้อุบายหลอกเอาเงินจากเจ้สัวปอ ต่อมาสามีรู้ว่าเมียแอบนัดชู้มาที่บ้านจึงออกอุบายว่าจะไปช่วยเพื่อน นวดข้าว แล้ววกกลับมาบ้าน นางแสนกลจึงให้ชู้ไปซ่อนอยู่ในโอ่ง สามีจึงวางแผนต้มน้ำร้อนมาราดชู้ในโอ่งจนตายแล้วหนีไป นางแสนกลเอาศพชู้มาใส่ในหีบกำปั่น แล้วไปยืมผ้าม่วงผ้าไหมมาตากเพื่อล่อโจร พอตกดึกมีโจรสี่คนสะเตาะกลอนเข้ามาและหามหีบไป ระหว่างทางพวกโจรเอามือล้วงคลำดู พอรู้ว่า เป็นศพจึงกลับมาจะฆ่านาง นางแสนกลจึงบอกว่าเนื่องจากสามีตายนางไม่มีเงินจึงจะไปขายตัวเป็นทาสแขกที่เรือสำเภา แล้วนำเงินมาให้ แต่นางกลับขายพวกโจรไปเป็นทาสแทน เมื่อได้เงิน 400 บาท

แล้ว นางก็รีบหนีไป พวกโจรจำใจยอมเป็นทาสพอดศึกก็หนีไป ส่วนนางแสนกลขึ้นไปนอนบนต้นตาล เมื่อโจรก็มาหยุดพักที่ใต้ต้นตาล มีโจรคนหนึ่งปีนขึ้นไปจึงถูกนางวางอุบายกักต้อนแล้วถีบตกลงมา พวกโจรตกใจวิ่งหนีเตลิดจนโจรที่ถูกกักต้อนขาดใจตาย นางแสนกลหนีต่อไปจนได้พบเจ็กเปียที่เมตตาเลี้ยงนางเหมือนลูก และต่อมานางได้สามีเป็นนายสำเภาและช่วยหลอกสาวรุ่นมาเป็นเมียของนายสำเภา

วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์พานิชสรรพุดม

1. ลักษณะต้นฉบับได้ต้นฉบับจากเว็บไซต์ของหนังสือเก่าชาวสยาม ฉบับโรงพิมพ์พานิชสรรพุดม (www.sac.or.th/databases/siamrarebooks/main) อยู่ที่คลองบางกอกน้อย กรุงเทพฯ พิมพ์เมื่อปี ร.ศ. 113 ตรงกับ พ.ศ. 2437 ที่หน้าปกมีบทกลอนว่า

“หนังสือเต็มเล่มหนึ่งสถึงถ้วน

ภอสมควรซื้อหาราคาขาย
โรงพิมพ์สรรพุดมสมธิบาย
ที่มีป้ายบอกแจ้งอย่าแคลงใจ
เรื่องต่าง ๆ วางตู้อยู่กับร้าน
ซื้อไปอ่านห่างทุกซัเป็นสุขใส
ให้ปราศจากโรคันสรรพไทย
เจริญไชยศุกโขภิญโญเอ๋ย”

2. จุดมุ่งหมายในการแต่ง วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลฉบับโรงพิมพ์พานิชสรรพุดม มีจุดมุ่งหมายในการแต่งเพื่อต้องการสอนชายให้ระวังหญิงที่เจ้าเล่ห์แสนกลที่จะทำให้ผู้ชายได้รับความทุกข์เดือดร้อนได้

3. ผู้แต่ง ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง

4. ลักษณะคำประพันธ์ แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนนิทาน

5. เนื้อเรื่องย่อ เนื้อเรื่องเหมือนกับวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์ราชบุรินทร์เจริญ กล่าวคือ เนื้อหาตอนต้นเรื่องกล่าวถึงหญิงงามผู้หนึ่งได้พบกับชายหนุ่มรูปงามที่พึงสีก และได้ทดลองกลนารี และดำเนินเรื่องจนถึงตอนที่นางแสนกลได้สามีเป็นนายสำเภาและจบตรงที่แม่จันทน์สาวรุ่นไม่กลับมาหานายสำเภาอีกเพราะนางแสนกลวางอุบายหลอกกว่าจะทำให้เม็ดในสันคลอน แต่ฉบับโรงพิมพ์พานิชสรรพุดมมีการแต่งเพิ่มเติมมีการแต่งต่ออีกว่า หลังจากนั้นมิชุนนางที่เป็นครุฑนตรีมาขอนางแสนกล เรื่องจบลงที่นางแสนกลก็รู้สึกชอบมิชุนนางผู้นี้เช่นเดียวกันจึงถามว่า ถ้ารักนางจริงจะทำอย่างไรจึงจะหมดราศีไม่มีภัย และไม่ให้สามีของนางรู้

นิทานพื้นบ้านจากประเทศลาวเรื่องหญิงแสนกล

1. ที่มา นิทานพื้นบ้านของประเทศลาวเรื่องนี้ เป็นหนึ่งในนิทานประชาคมอาเซียน รวบรวมโดย ส. พลายน้อย ซึ่งท่านได้กล่าวว่า ในการรวบรวมนิทานลาวชุดนี้ ได้ใช้ทั้งหนังสือภาษาอังกฤษและภาษาลาว เพื่อเทียบเคียงกันดูว่ามีอะไรผิดแปลกแตกต่างกันบ้าง ในภาษาอังกฤษได้จาก Laos Folklore of Father India by Katherine Neville Flees on ฉบับพิมพ์ ค.ศ. 1899

และ Lao Kingdom ส่วนฉบับภาษาลาวใช้หนังสือเรื่อง เสียวสวาท ฉบับของกระทรวงศึกษาของ ประเทศลาวเป็นหลัก หนังสือเล่มนี้แต่งเมื่อประมาณสามร้อยปีมาแล้ว ถึงจะมีคำนิทานต่างประเทศ เจือปนอยู่บ้าง นับว่าเป็นหนังสือเก่ามากเล่มหนึ่งของลาว (ส.พลายน้อย, 2555, คำนำ)

2. เนื้อเรื่องย่อ

คำแก้วมีคู่รัก 7 คนและหลอกให้คู่รักทุกคนสร้างบ้านแล้วจะแต่งงานด้วยถ้าสร้างบ้าน เสร็จ เมื่อคู่รักของนางเข้าไปตัดไม้ในป่ามาสร้างบ้านก็ได้พบกัน และก็ได้รู้ความจริงว่าถูกคำแก้วหลอก ทุกคน จึงกลับมาจะฆ่านาง แต่นางอ่อนวอนขอชีวิตแล้วบอกว่าจะไปขายตัวเป็นทาสให้แก่กัปตันเรือ แต่พอไปถึงนางกลับบอกกัปตันว่ามีทาส 7 คนมาขายเป็นเงิน 700 บาท แล้วนางก็หนีไป นางได้ไป ซ่อนตัวอยู่บนต้นไม้ คู่รักทั้ง 7 หนีมาได้ก็ไปพักที่ต้นไม้ต้นเดียวกัน และมีคู่รักคนหนึ่งกลัวสัตว์ป่าจึง ปีนขึ้นไปบนต้นไม้ และได้เจอคำแก้ว นางหลอกว่าจะแบ่งเงินให้ และพอเขาจะกอดนางก็ผลักจนตก ลงมา ฝ่ายคนที่อยู่ข้างล่างนึกว่าหมียอยู่บนต้นไม้ก็พากันวิ่งหนีเตลิด คู่รักทั้ง 7 กลับมาที่บ้านเพื่อจะ เอาชีวิตของนาง แต่นางได้จัดอาหารใส่ยาพิษไว้ให้พร้อมบอกว่าอยากทำบุญก่อนตาย เมื่อชาย ทั้งหมดหลงเชื่อ แล้วทั้งหมดก็ตาย นางได้ใช้กลอุบายหลอกคนข้างบ้านมาฝังศพทั้ง 7 คนแล้วสร้าง บ้านใหม่งามหรูและใช้เงิน 700 บาทอย่างสบายอารมณ์

ด้วยเหตุนี้ จึงมีสุภาษิตลาวบทหนึ่งกล่าวว่า “หญิงแสนกลคนหนึ่งสามารถสู้ผู้ชายแปดคน ได้ เพราะใช้ความฉลาดและกลอุบายหลอกกลาง” ดังเช่นในเรื่องนี้ (ส.พลายน้อย, 2555, หน้า 119-125)

นอกจากนี้ยังพบนางแสนกลสำนวนมุขปาฐะ 3 เรื่อง คือ นิทานพื้นบ้านเรื่องทิดสีกใหม่จาก จังหวัดชลบุรี เรื่องนางแสนกล จากจังหวัดนครสวรรค์ และเรื่องผู้หญิงแสนกล จากจังหวัด นครราชสีมา ดังมีรายละเอียด ดังนี้

นิทานพื้นบ้านสำนวนจากมุขปาฐะเรื่อง ทิดสีกใหม่

1. ลักษณะต้นฉบับ สำนวนจากมุขปาฐะเรื่องทิดสีกใหม่ ซึ่งกิ่งแก้ว อรรถากร ได้ศึกษา นิทานชาวบ้านจากบ้านใน ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
2. วิทยากรผู้ให้ข้อมูล คือ นายสง เจริญผล เป็นผู้มีความสามารถในการเล่าเรื่องประเภท มุขตลกในไวหรร้อยแก้วและลีลาที่ตรงไปตรงมา ปกติทำงานเป็นคนยามว่าง ๆ ก็จักสานเครื่องมือจับ ปลาและกระบุงตะกร้า ทั้งยังมีความสามารถในการรักษาโรค โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับผีเข้า หรือถูก กระทำได้อีกด้วย (กิ่งแก้ว อรรถากร, 2514, หน้า 14)

3. เนื้อเรื่องย่อ

ชายผู้หนึ่งบวชเรียนมาและศึกษาเกี่ยวกับกลนารีเมื่อสึก ได้นำควายไปที่บ่อน้ำและพบกับ ผู้หญิงได้ทดลองกลนารี นางบอกกับชายผู้หนึ่งว่า “แกปล้ำฉัน” แล้วร้องไห้คนช่วย แล้วให้ชายผู้หนึ่งไป หลบซ่อนตัวในบ่อ เมื่อญาติพี่น้องของนางมาถึง นางบอกว่ามีคนตบขมให้ช่วยด้วย ทุกคนช่วยให้ เขาขึ้นจากบ่อได้ เรื่องจบลงตรงชายผู้หนึ่งเผาตำรากลนารีทิ้ง

นอกจากนี้ยังพบนางแสนกลสำนวนมุขปาฐะ 4 เรื่อง คือ นิทานพื้นบ้านเรื่องทิดสีกใหม่จาก จังหวัดชลบุรี เรื่องนางแสนกล จากจังหวัดนครสวรรค์ เรื่องผู้หญิงแสนกล จากจังหวัดนครราชสีมา และนิทานพื้นบ้านจากประเทศลาว เรื่องหญิงแสนกล ดังมีรายละเอียด ดังนี้

นิทานพื้นบ้านสำนวนมุขปาฐะ เรื่องนางแสนกลจากจังหวัดนครสวรรค์

1. ลักษณะต้นฉบับ เรื่องนางแสนกลจากจังหวัดนครสวรรค์นำมาจากกรรณการรวบรวมของ วิเชียร เกษประทุม ซึ่งศึกษานิทานพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์

2. วิทยากรผู้ให้ข้อมูล คือ นายเพชร สุขุม อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ เล่าเมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ 2528 (วิเชียร เกษประทุม, 2529, หน้า 130-132)

3. เนื้อเรื่องย่อ

ผู้หญิงคนหนึ่งต้องการมีชู้จึงไปขอพระประธานในโบสถ์ขอให้ผัวตาบอด พอผัวรู้ก็แกล้งตาบอด เมียต้องการทดสอบว่าผัวตาบอดจริงหรือไม่จึงเอาข้าวตากใส่เสื้อลำแพน แล้วเอามือเคาะเสื้อทำเสียงเหมือนมีไก่อมากินข้าว ผัวจึงแกล้งไล่ตีจนถูกเมีย พอคิดว่าผัวตาบอดแน่ ๆ เมียก็นัดชู้มาที่บ้านแล้วให้ชู้แอบอยู่ในโอง ผัวจึงทำอุบายว่าอยากอาบน้ำอุ่นจึงให้เมียต้มน้ำแล้วเอาน้ำเดือดมาราดชู้ที่อยู่ในโองจนตาย นางแสนกลเอาศพชู้มาใส่ในหีบกำปั่นแล้วไปยืมผ้าม่วงผ้าไหมมาตากเพื่อล่อโจร พอตกติกมีโจรสี่คนมาปล้น แล้วหามหีบไป และเมื่อโจรเอามือล้วงคลำดู พอรู้ว่าเป็นศพจึงกลับมาหวังจะฆ่านาง โจรจับตัวนางแสนกลเข้าป่า ระหว่างทางนางแสนกลแหวะขอน้ำดื่มที่บ้านเศรษฐี นางได้หลอกขายโจรให้เศรษฐีได้เงิน 4 ตำลึง แล้วหนีไป ส่วนโจรต้องยอมเป็นทาสรับใช้เศรษฐีจนหมดหนี้ นางแสนกลหนีมาเจอเสือจึงปีนไปอยู่บนต้นไม้ ส่วนสี่โจรหนีเศรษฐีมาได้และมาเจอนางแสนกลอยู่บนต้นไม้จึงให้นางลงมา นางจึงบอกให้สี่โจรเอาผ้าขาวม้าผูกคอไว้ทั้งสี่คน แล้วนางจะกระโดดลงไป พอนางกระโดดลงมาสี่โจรก็หัวชนกันจนตาย แล้วนางแสนกลก็กลับไปอยู่กับผัวอย่างเก่า ไม่คิดจะมีชู้ อีกเลย

นิทานพื้นบ้านสำนวนมุขปาฐะเรื่องผู้หญิงแสนกลจากจังหวัดนครราชสีมา

1. ลักษณะต้นฉบับนิทานพื้นบ้านเรื่องผู้หญิงแสนกล ได้นำมาจากการศึกษารรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังกาใหญ่ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ของปรีชา อุตระกุล

2. วิทยากรผู้ให้ข้อมูล คือ นายถ้วน บุญอยู่ อายุ 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 51 หมู่ 7 ตำบลรังกาใหญ่ เคยรับราชการครู ปัจจุบันมีอาชีพทำไร่ และค้าขาย (ปรีชา อุตระกุล, 2522, หน้า 190-193)

3. เนื้อเรื่องย่อ

ผู้หญิงคนหนึ่งแต่งงานจนมีลูก 1 คน ต่อมาอยากมีชู้จึงไปขอพระประธานในโบสถ์ขอให้สามีตาบอด พอสามีรู้ก็แกล้งตาบอด เมียจึงเอาข้าวตากใส่กระดัง แล้วบอกให้ผัวคอยไล่ไก่ จากนั้นเอามือเคาะกระดังทำเสียงเหมือนไก่อมากินข้าวตาก ผัวจึงแกล้งตีถูกเมีย พอคิดว่าผัวตาบอดเมียจึงนัดชู้มาที่บ้านแล้วให้ชู้แอบอยู่ในหีบผัวจึงออกอุบายให้เมียต้มน้ำมาลวกตัวเลือดแล้วเอาน้ำเดือดมาราดชู้ในหีบจนตายจากนั้นได้พาลูกหนีไปอยู่ที่อื่น หญิงแสนกลต้องการกำจัดชู้จึงไปยืมผ้าราคาดีมาตากเพื่อล่อโจร โจรสามคนผ่านมาเห็นจึงรอเวลาเย็นแล้วเข้าไปขโมยของ เมื่อพบหีบจึงหามไป และเอามือล้วงคลำดู พอรู้ว่าเป็นศพจึงกลับมาจะเอานางไปฆ่า โจรกลับมาจับตัวหญิงแสนกลไป ระหว่างทางแหวะขอน้ำที่บ้านเจ๊กขายของ แล้วหญิงแสนกลก็หลอกขายสามโจรให้เจ๊กได้เงิน 100 บาท แล้วหนีไป ส่วนโจรจำใจเป็นทาสเจ๊กพอตกติกหนีไป โจรได้แกะรอยของหญิงแสนกลจนพบว่านางอยู่บนต้นไม้ โจรคนหนึ่งปีนขึ้นไปแต่โดนอุบายว่าจะจับแต่ขอตุลันก่อน จึงถูกตัดลิ้นแล้วถืบทกลงมา โจรที่ถูกตัดลิ้นพูดไม่ชัด ทำให้โจรที่เหลือนึกว่าเจ๊กตามมาจึงวิ่งหนีเตลิดไปคนละทาง ในตอนจบนายถ้วน บุญอยู่ ได้ฝากข้อคิดว่า ผู้ชายร้อยเล่ห์ ไม่เท่าผู้หญิงแสนกล

จะเห็นได้ว่า นางแสนกลเป็นวรรณกรรมที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายดังปรากฏ

การเปรียบเทียบนางแสนกลสำนวนต่าง ๆ

ข้อมูลที่ใช้ศึกษานางแสนกลสำนวนต่าง ๆ ปรากฏว่าพบสำนวนमुखपाठ्य 4 สำนวน จาก จังหวัดชลบุรี นครสวรรค์ นครราชสีมา และจากประเทศลาว ส่วนสำนวนที่มีการตีพิมพ์แล้วเป็น วรรณกรรมวัดเกาะมี 2 สำนวนคือ สำนวนของโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ และสำนวนของโรงพิมพ์พานิช สรรพอุดม สำหรับสำนวนของโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญผู้แต่งระบุว่านำเรื่องมาจากตำนานนิทานในสมัย โบราณที่บันทึกอยู่ในสมุดไทยที่สืบทอดมาหลายช่วงอายุคน ส่วนสำนวนของโรงพิมพ์พานิชสรรพ อุดมประพันธ์เมื่อ ปี ร.ศ. 113 ตรงกับราว พ.ศ. 2437 แต่ไม่ได้ระบุชื่อผู้แต่ง วรรณกรรมทั้ง 2 สำนวนนี้มีเนื้อหาทั้งหมดเหมือนกัน แต่ฉบับโรงพิมพ์พานิชสรรพอุดมมีการแต่งเนื้อเรื่องเพิ่มเติมอีก แต่ยังไม่จบตอน

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบนางแสนกลสำนวนต่าง ๆ

เหตุการณ์	นางแสนกล ฉบับ โรงพิมพ์ ราษฎร์เจริญ	นางแสนกล ฉบับ โรงพิมพ์ พานิชสรรพ อุดม	ทิดสีกใหม่ จังหวัด ชลบุรี	นางแสนกล จังหวัด นครสวรรค์	ผู้หญิงแสนกล จังหวัด นครราชสีมา	หญิงแสนกล ประเทศลาว
1. ผู้ชายเพิ่งสึกคน หนึ่งต้องการทดลอง กลนารีกับผู้หญิง	✓	✓	✓			
2. ผู้หญิงแกล้งร้อง ให้คนช่วย	✓	✓	✓			
3. มีคนช่วยให้ขึ้น จากบ่อน้ำ	✓	✓	✓			
4. ผู้ชายเป็นฝ่ายที่ พ่ายแพ้กลนารีของ ผู้หญิง	✓	✓	✓			
5. ผู้หญิงอยากมีคู่				✓	✓	
6. เมียทดสอบว่าผิว ตาบอดจริงหรือไม่				✓	✓	
7. หญิงเจ้ามารยา หลอกหลวงทรัพย์	✓	✓				

ตารางที่ 1 (ต่อ)

เหตุการณ์	นางแสนกล ฉบับ โรงพิมพ์ ราษฎร์เจริญ	นางแสนกล ฉบับ โรงพิมพ์ พานิชสรรพ อุดม	ทิดสีกใหม่ จังหวัด ชลบุรี	นางแสนกล จังหวัด นครสวรรค์	ผู้หญิงแสนกล จังหวัด นครราชสีมา	หญิงแสนกล ประเทศลาว
8. สามีวางแผนฆ่าชู้ โดยเอาน้ำร้อนราด ตายในโอ่ง	✓	✓		✓	✓	
9. หญิงแสนกล หลอกหลวงผู้ชาย เมื่อ รู้ความจริงก็กลับมา เพื่อฆ่านาง	✓	✓		✓	✓	✓
10. หญิงแสนกล หลอกว่าจะขายตัว เป็นทาส แต่กลับเอา ผู้ชายไปขายเป็นทาส แทน	✓	✓		✓	✓	✓
11. หญิงแสนกลไป ซ่อนตัวบนต้นไม้	✓	✓		✓	✓	✓
12. มีคนเห็นหญิง แสนกลบนต้นไม้จึง ปีนขึ้นไป	✓	✓		✓	✓	✓
13. พวกผู้ชายวิ่งหนี เตลิดด้วยความตกใจ	✓	✓		✓	✓	✓
14. การหลอกหลวง ของหญิงแสนกล	✓	✓				✓
15. ชัยชนะของหญิง แสนกล						✓
16. นางแสนกลได้ พบรักกับขุนนาง		✓				

จากตารางนางแสนกลสำนวนต่าง ๆ พบข้อสังเกต ดังนี้

1. นางแสนกลฉบับวรรณกรรมวัดเกาะและสำนวนมุขปาฐะ ทิตลึกลีใหม่จาก จ.ชลบุรี มีเนื้อเรื่องคล้ายกันในตอนต้นเรื่อง แต่ทิตลึกลีใหม่จาก จ.ชลบุรี เนื้อเรื่องจบที่ผู้ชายเผาตำราภรรยาร้าง
 2. สำนวนมุขปาฐะ นางแสนกลจาก จ.นครสวรรค์ และผู้หญิงแสนกลจาก จ.นครราชสีมา มีเนื้อเรื่องตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบคล้ายกัน แตกต่างกันที่สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นในจังหวัดนั้น ๆ
 3. เมื่อเปรียบเทียบนางแสนกลสำนวนวรรณกรรมวัดเกาะกับสำนวนมุขปาฐะแล้วปรากฏว่า นางแสนกลฉบับวรรณกรรมวัดเกาะมีเนื้อเรื่องเพิ่มเติมในตอนกลางของเรื่อง คือนางแสนกลได้ไปหลอกเอาเงินจากสมภารควายและเจ้าสัวมาก่อนที่สามีจะฆ่าชู้ตาย และในตอนท้ายเรื่องนางแสนกลได้สามีใหม่เป็นนายสำเภาผู้ร่ำรวยมากในกาม ได้ให้นางแสนกลไปหลอกหญิงสาวมาเป็นเมีย
 4. หญิงแสนกลจากประเทศลาว จะมีเนื้อเรื่องแตกต่างออกไปจากทุกสำนวนเพราะจะกล่าวถึงผู้หญิงที่หลอกคูรัก 7 คน แต่มีเหตุการณ์บางตอนที่คล้ายกัน เช่น หญิงแสนกลหลอกหลวงผู้ชาย เมื่อพวกเขารู้ความจริงก็กลับมาเพื่ออานาง หญิงแสนกลหลอกว่าจะขายตัวเป็นทาส แต่กลับเอาผู้ชายไปขายเป็นทาสแทน เมื่อหญิงแสนกลไปซ่อนตัวบนต้นไม้ มีคนเห็นจึงปีนขึ้นไปและชายผู้นั้นถูกกัดลิ้น ถูกถีบตกลงมา และพวกผู้ชายวิ่งหนีเตลิดด้วยความตกใจ
 5. จากการที่พบนิทานพื้นบ้านสำนวนมุขปาฐะในภาคต่าง ๆ ทั้งภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เนื้อเรื่องมีเค้าโครงคล้ายกับวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล นอกจากนี้ยังพบสำนวนจากหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว คือสำนวนหนังสือวัดเกาะ ซึ่งพิมพ์โดยโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ และโรงพิมพ์พานิชสรรพอุดม และสำนวนจากประเทศลาว ทำให้เห็นถึงความนิยมของเรื่องนี้ในท้องถิ่นต่าง ๆ รวมทั้งประเทศใกล้เคียงอย่างประเทศลาวได้เป็นอย่างดี
- ผลการศึกษา นางแสนกลสำนวนต่าง ๆ พบว่าด้านโครงเรื่องมีลักษณะเหมือนกัน คือเป็นการเล่าเรื่องราวของชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งมีพฤติกรรมคบชู้ผู้ชาย และเจ้าเล่ห์แสนกลซึ่งเป็นอันตรายต่อชายทุกคนที่เกี่ยวข้อง ส่วนลักษณะที่แตกต่างกันพบว่า มีความแตกต่างกันในด้านรายละเอียดของเนื้อหา เช่น ภาษาที่ใช้ ตัวละคร สภาพสังคมวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และค่านิยมของแต่ละชาติ แต่ละท้องถิ่น ซึ่งโดยปกติแล้วลักษณะนิสัยของตัวละครที่มีความเฉลียวฉลาด มีปฏิภาณไหวพริบก็เป็นตัวละครที่ถูกใจคนทั่วไป เพราะทำให้เนื้อเรื่องสนุกสนาน แต่ถ้าเป็นตัวละครที่ฉลาดแกมโกง มีพฤติกรรมที่ไม่ดี ชอบหลอกหลวงผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อน มากชู้หลายชาย อีกทั้งยังติดอบายมุข ก็จะทำให้ผู้อ่านได้เสพทั้งความบันเทิง และได้ทั้งแนวคิดสอนใจว่าไม่ควรประมาทในผู้หญิงที่มีมารยา นอกจากนี้การพบนางแสนกลสำนวนต่าง ๆ ถึง 6 สำนวนในที่ต่าง ๆ แสดงถึงการแพร่กระจายของนิทานพื้นบ้านเรื่องนี้ ซึ่งพบทั้งในภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประเทศลาว อีกทั้งยังได้มีการพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2437 จากโรงพิมพ์ในย่านวัดเกาะ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นว่า เรื่องนางแสนกลเป็นที่นิยมของบุคคลโดยทั่วไปตั้งแต่ในอดีตจนมาถึงยุคกรุงเรื่องของหนังสือวัดเกาะที่สมควรให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และอนุรักษ์สืบไป

บทที่ 3

สาระคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล

วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล เป็นนิทานเกี่ยวกับหญิงเจ้าเล่ห์มารยาเต็มไปด้วยกิเลส ตัณหา มากชั่วหลายชาย ติดการพนัน และโป้ปดมดเท็จ แม้นิทานเรื่องนี้จะถูกประพันธ์ขึ้นมาเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่แท้จริงแล้วก็ได้แฝงสาระคำสอนต่าง ๆ ไว้อย่างแยบยล จากการศึกษา สาระคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลพบว่า กวีมีเป้าหมายของการสอนคือ สอนชายที่เป็นฆราวาส และสอนชายที่เป็นบรรพชิต จากการศึกษาคำสอนสำหรับชายที่เป็นฆราวาส พบคำสอนสำคัญ ดังนี้

1. คำสอนสำหรับชายที่เป็นฆราวาส
 - 1.1 สอนให้รู้เท่าทันมารยาหญิง
 - 1.2 สอนมิให้โง่เขลา
 - 1.3 สอนให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสม
 - 1.4 สอนมิให้มักมากในกาม
 - 1.5 สอนมิให้ลุแก่อิสรา
2. คำสอนสำหรับชายที่เป็นบรรพชิต
 - 2.1 สอนให้ถือเพศพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด
 - 2.2 สอนให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี

คำสอนสำหรับชายที่เป็นฆราวาส

คำว่า ฆราวาส พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พ.ศ.2554 ได้ให้ความหมายไว้ว่า นัยแรกแปลว่า การอยู่ครองเรือน การอยู่ในเรือน การเป็นอยู่แบบชาวบ้าน ฆราวาส นัยที่สองแปลว่า ผู้ครองเรือน ผู้อยู่ในเรือน ได้แก่ชาวบ้านทั่วไปที่มีใจนักบวช เป็นคำที่มีความหมายเดียวกับคำว่า ศฤงคาร ชายที่เป็นฆราวาสต้องมีหลักในการดำเนินชีวิตที่ต้งาม ต้องมีสติ ไม่หลงมัวเมาภิเลส ตัณหา เพราะจะนำพาความหายนะมาสู่ตนและครอบครัว วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลได้นำเสนอคำสอนต่าง ๆ เพื่อสอนผู้ชายไว้ 5 ประเด็น ได้แก่ สอนให้รู้เท่าทันมารยาหญิง สอนมิให้โง่เขลา สอนให้เลือกหญิงที่เหมาะสมมาเป็นคู่ครอง สอนมิให้มักมากในกาม และสอนมิให้ลุแก่อิสรา ดังต่อไปนี้

1. สอนให้รู้เท่าทันมารยาหญิง

สิ่งหนึ่งที่ทำให้ผู้ชายยอมสยบและตกเป็นทาสรักของนางแสนกล คือ มารยาหญิง พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “มารยา” ไว้ว่า หมายถึง การลวง การสร้างทำ เล่ห์กล เช่น เจ้ามารยา ความเจ้าเล่ห์ เป็นกิเลสเครื่องเศร้าหมองชนิดหนึ่ง เพราะอาการที่แสดงออกมานั้น เป็นการหลอกลวงให้ผู้อื่นหลงเข้าใจผิด เช่น ไม่ชอบก็แสดงอาการเป็นชอบ ไม่รักก็แสดงอาการเป็นรัก ไม่ยินดีก็ทำเป็นว่ายินดี เป็นต้น กริยาอาการที่แสดง

ออกมานั้นเสแสร้งให้ผิดปกติจากความรู้สึกจริง ๆ เพื่อหวังประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น หวังให้ผู้อื่นสงสาร หวังให้ผู้อื่นเห็นใจ

สำหรับวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล นางแสนกลได้ทำมารยาให้ชายรู้สึกสงสารเห็นใจ และหลงรักนาง โดยกวีสร้างเรื่องว่าทิดแก้วเป็นบัณฑิตได้เรียนกลนารี และเพิ่งสึกมา แต่เมื่อทิดแก้วได้มาพบและตกหลุมรักนางแสนกล ทิดแก้วกลับถูกนางแสนกลหลอกเพราะรู้ไม่เท่าทันเล่ห์กลของนาง ดังตัวอย่าง

เพราะยังอยู่ที่บ่อน้ำเหมือนความหมาย	จะกล่าวชายงามอุดมดูคมสัน
แล้วเปนทิดสึกใหม่วิไลวรรณ	แต่นามนั้นชื่อทิดแก้วไม่มัวมล
อยู่บ้านอื่นทิดแก้วตัวขยัน	เมื่อบวชนั้นเสาะแสวงทุกแห่งหน
เที่ยวหาคู่พากเพียรแล้วเรียนกล	ซึ่งแยบยนต์นารีดีชานาญ
ทั้งเสน่ห์เล่ห์กลฝึกฝนหา	ทั้งพูดจาก็ไพเราะเสนาะหวาน
.....
ส่วนทิดแก้วตัวสันมิ่งขวัญหาย	นึกกลัวตายหน้าเพื่อนเหมือนอ้ายจ้อ
บอกกับบุชช่วยพิศริลออ	ต้องดั้นงอคราวนี้ตัวพี่ชาย
กลอย่างนี้พี่ไม่รู้หมดครูสอน	ดวงสมรช่วยฉันเหมือนมันหมาย
ส่วนนางว่าพี่แก้วแมนกลัวตาย	ฟังพิปรายของข้าอย่าช้านาน
โดดลงไปบ่ออย่ารอפקตร์	แมนช้านักจะยับดับสังขาร
ส่วนทิดแก้วกลัวตายกายทยาน	วิ่งลนลานโดดปร้อลงบ่อปล้น

(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 4)

จากตัวอย่างคำประพันธ์ข้างต้นแสดงให้เห็นว่า “กลนารี” ที่ผู้ชายบางคนเชื่อถือศรัทธาปรารถนาร่ำเรียน แต่เรียนมากเท่าไร ก็ยังไม่รู้เท่าทันกลนารี ดังนั้นผู้ชายที่ฝึกฝนเรื่องเสน่ห์หาควรต้องมีสติ ระมัดระวังตัว เพราะอาจแพ้ภัยผู้หญิงที่เจ้าเล่ห์แสนกล ซึ่งนางแสนกลสามารถทำให้ผู้ชายเดือดร้อนเพราะพฤติกรรมเสแสร้งแก้งทำของนางที่มีความงาม แต่จิตใจเจ้าเล่ห์เพทุบายไว้ใจไม่ได้

นอกจากวิชากลนารีของทิดแก้วที่ได้เรียนมาจะไม่สามารถแก้กลของนางแสนกลได้แล้ว ทิดแก้วยังถูกนางแสนกลสร้างทำมารยาหญิงให้หลงรัก ซึ่งมารยาหญิงนี้มีกล่าวถึงไว้ในพุทธศาสนา ตั้งแต่ครั้งพุทธกาลว่า

สมัยพุทธกาล ในกรุงสาวัตถี กุลบุตรคนหนึ่งชื่อ สุนทรสมุทรรกุมาร เกิดในตระกูลใหญ่ อ้นมีสมบัติ 40 โกฏิ ได้ฟังธรรมจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว มีความอุตสาหะในบรรพชา จึงได้บรรพชาในสำนักพระศาสดา ต่อมาเมื่อหญิงแพศยานางหนึ่ง เห็นมารดาของพระสุนทรสมุทรรเถระนั้น กำลังนั่งร้องไห้เสียใจที่ลูกตนเองออกบวช ด้วยความปรารถนาในทรัพย์ 40 โกฏิ จึงได้รับอาสาออกอุบาย เกลี้ยกล่อมพระเถระให้สึกเสีย โดยยัดเอาเรือนเป็นที่พักหลังหนึ่งในที่นั้น ตกแต่งอาหารที่ประณีตไว้แต่เช้าตรู่ แล้วถวายภิกษาในเวลาพระเถระเข้าไปนิมิตบาต และได้นิมนต์พระเถระเข้าไปในปราสาทเบื้องบน เมื่อพระเถระรับนิมนต์แล้ว ทำพระเถระไว้ข้างหน้า เมื่อจะขึ้นไปสู่ปราสาท ปิดประตูทั้งหลายเสีย จึงขึ้นไปสู่ปราสาท พระเถระ แม้เป็นผู้ถือการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกเป็น

วัตรอย่างอุกฤษฏ์ ถูกความอยากในรสพัวพันแล้ว จึงขึ้นไปสู่ปราสาท 7 ชั้นตามคำของนาง นางให้พระเถระนั่งแล้ว แสดงแรงอนของหญิง ลีลาของหญิงซึ่งมาแล้วอย่างนี้ได้ยินว่า หญิงยอมเกี่ยวชาย ด้วยฐานะ 40 อย่างคือ

1. สะบัดสะบั้ง
2. ก้มลง
3. กรีดกราย
4. ชมดชม้อย
5. เอาเล็บติดเล็บ
6. เอาเท้าเหยียบเท้า
7. เอาไม้ขีดแผ่นดิน
8. ชูเต็กขึ้น
9. ลดเต็กลง
10. เล่นเอง
11. ให้เด็กเล่น
12. จูบเอง
13. ให้เด็กจูบ
14. รับประทานเอง
15. ให้เด็กรับประทาน
16. ให้ของเด็ก
17. ขอบของคิน
18. ล้อเลียนเด็ก
19. พุดตัง
20. พุดค้อย
21. พุดคำเปิดเผย
22. พุดลึลับ
23. (ทำนิมิต) ด้วยการฟ้อน ด้วยการขับ ด้วยการประโคม ด้วยการร้องไห้ ด้วยการเยื้อง

กราย ด้วยการแต่งตัว

24. ซิกซี้
25. จ้องมองดู
26. สั่นสะเอว
27. ยิงของลับให้ไหว
28. ถ่างขา
29. หุบขา
30. แสดงถัน
31. แสดงรักแร้
32. แสดงสะดือ

33. ขยิบตา
34. ยักคิ้ว
35. เม้มริมฝีปาก
36. แลบลิ้น
37. เปลื้องผ้า
38. นุ่งผ้า
39. สยายผม
40. เก้าผม

พระศาสดาประทับนั่งอยู่ในพระเชตะวัน ณ ที่ไกลประมาณ 45 โยชน์นั้น ทรงเห็นเหตุนี้แล้วทรงแผ่พระรัศมีไป ตรัสว่า "ภิกษุ เธอจงหมดอาลัย ละกามแม่ทั้งสองเสีย" แล้ว ตรัสพระคาถา ความว่า "บุคคลใด ละกามแม่ทั้งสอง* ในโลกนี้แล้ว เป็นผู้ไม่มีเรื่อน จดเว้นเสียได้ เราเรียกผู้นั้น ผู้มีกามสิ้นแล้ว และผู้มีภพสิ้นแล้ว ว่าเป็นพราหมณ์"

ในกาลจบเทศนา พระเถระบรรลุประหัตแล้ว เหาะขึ้นไปสู่เวหาด้วยกำลังแห่งฤทธิ์ ทะลุมณฑลข้อฟ้าออกไปแล้ว ชมเชยพระสรีระพระศาสดาอยู่นั้นเทียว มาถวายบังคมพระศาสดา (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2551, หน้า 153)

จากเรื่องนางแสนกล นางแสนกลได้ทำมารยาหญิงน่านับการทำให้สมภารควายลุ่มหลง เช่น แสร้งร้องไห้ แสร้งปรนนิบัติ ทำท่าเดินกรีดกราย แสร้งทำเป็นพินอบพิเทา ทำท่าเล่นหูเล่นตา และแสร้งเอ่ยวาจาว่ารัก เมื่อนางจะลงเอาทรัพย์สินจากสมภารควาย นางก็แสร้งทำเป็นหมอบกราบ ออกอ้อน ส่วนติดกั้วอุตสาห์เรียนกลนารีมาตั้งหลายปี แต่ต้องมาพ่ายแพ้เหล่ากัลของนางแสนกล ไม่สามารถแก้กลได้ ทั้งให้นางแสนกลช่วยแก้กลให้ ดังนั้นนางแสนกลจึงเป็นผู้หญิงที่มีเล่ห์กลมารยา มาก สำหรับพฤติกรรมการทำมารยาของนางแสนกลในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนี้ พบพฤติกรรมที่นางแสนกลเสแสร้งแก้กลทำมารยาต่าง ๆ เพื่อให้คนหลงรัก ซึ่งมีทั้งมารยาที่ตรงกับมารยาหญิงในสมัยพุทธกาล และมารยาหญิงที่ไม่ตรงกับพุทธกาล ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1

การเดินกรีดกราย

นางแสนกลแสร้งทำเป็นเดินกราย การเดินกราย ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายของคำว่า “กราย” ไว้ว่าหมายถึง การเคลื่อนไหวอย่างมีท่าทางเดินอย่างมีท่าที เช่น เดินลอยชายกรายแขนเข้าในห้อง เข้าคู่กับคำกรีด เป็นกรีดกราย และในสมัยก่อนมีคำสอนจากสุภชาติสอนหญิงของสุนทรภู่กล่าวว่า “ไม่เดินกรายย้ายอกยกผ้าห่ม” ซึ่งถือว่าการเดินกรีดกรายเดินย้ายอก เป็นอาการที่ไม่น่าดู เพราะเป็นการจงใจอวดสัดส่วนของร่างกายมากเกินไป จึงไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง ส่วนการยกผ้าห่มหมายถึงการขยับผ้าที่ปิดหน้าอกให้เข้ารูป ซึ่งผู้หญิงไม่ควรกระทำในที่สาธารณะ เพราะก่อนออกจากบ้านควรแต่งกายให้เรียบร้อยเสียก่อน (พิชนี อัยราชวัช, 2521, หน้า 126) นอกจากนี้การแต่งกายให้เด่นและทำท่าเดินเยื้องกรายยังปรากฏในมารยาหญิงใน

* กาม 2 หมายถึง ความใคร่, ความอยาก, ความปรารถนา, สิ่งที่น่าใคร่ คือ 1. กิเลสกาม (กิเลสที่ทำให้ใคร่, ความอยากที่เป็นตัวกิเลส 2. วัตถุกาม (วัตถุอันน่าใคร่ สิ่งที่น่าปรารถนาสิ่งที่อยากได้ กามคุณ)

พุทธกาลข้อที่ 3 ด้วย สำหรับนางแสนกลนั้นพบพฤติกรรมเดินกราย เช่น ตอนที่นางนำอาหารไปถวายสมภารควาย ดังตัวอย่าง

รีบผัดหน้าทาแป้งแล้วแต่งโฉม	ฝ่ายโฉมยงแสนกลคนสำคัญ
นุ่งลายซัดขามเหลือเนื้อเป็นมัน	งามประโลมสวยจริงทุกสิ่งสรรพ
ผ้าห่มในสีดำดูขำขัน	ห่มสองชั้นสะไบวิไลนาง
เสร็จแล้วงามพริ้มนิกยัมพลง	พื่นนอกนั้นสีตองไม่หมองหมาง
ลงจากเรือนถือพานประมาณหมาย	หยิบโถวางลงในพานสำราญรมณ
พระเณรเห็นนางอย่างอุดม	แล้วเดินกรายเข้าอารามดูงามสม
ขึ้นกุฎิสมภารประมาณหมาย	พากันชมแลค่างไม่วางมอง
กำลังฉันเห็นน้องนางอย่างละออง	ส่วนขรัวควายยินดีไม่มีสอง
	แล้วแกร้งเชื้อเชิญไม่เนิ่นนาน

(นางแสนกล, เล่ม 1 หน้า 40)

เนื่องจากนางแสนกลเป็นหญิงที่มีรูปร่างหน้าตาสวยงาม เมื่อรู้จักแต่งหน้าทาแป้ง แต่งกายด้วยผ้าที่มีสีสันสะดุดตา ก็ชวนให้เป็นที่สนใจของผู้ชาย ประกอบกับท่าทางในการเดินที่กริดกราย ยิ่งทำให้น่ามองยิ่งขึ้น ดังตัวบทกล่าวว่าแม่แต่พระและเณรในวัดก็พากันมองนางแสนกล

และตอนที่นางแสนกลเดินไปตลาด นางได้ตั้งใจเดินนวยนาดผ่านตึกของเจ้สัวปอ เพื่อให้เจ้สัวปอสนใจนาง ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลงามพริ้มย้มละมัย	จะรู้ไยตัวแกอย่าแซะเขื่อน
อยู่เคหาข้าจะไปไขแกลง	แล้วนางแต่งกายไม่มีเหมือน
ดูงามนักพัศตร์ขงดั่งวงเดือน	ลงจากเรือนถือกระจาดเดินนถกราย
เข้าไปในเมืองเรื่องระหงษ์	นางโฉมยงเที่ยวซื้อของเหมือนปองหมาย ฯ
.....
ฝ่ายแสนกลสมคิดเหมือนจิตต์หวัง	พอได้ฟังว่าเจ้สัวกับตัวฉัน
เรียกทำไมไม่รู้จักสำนักกัน	อ้ายบ่าวนั้นว่าเชิญหน่อยเถิดกลอยใจ
ส่วนแสนกลคนขยันก็ผันผาย	แล้วเดินกรายเข้ามาจะหาไหน
บ่าวเจ้สัวนางอย่างวิไล	แล้วขึ้นไปบนหอนั่งไม่รั้งรอ ฯ

(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 26- 29)

จากตัวบท นางแสนกลต้องการให้ตนเองเป็นที่สนใจของเจ้สัวปอ จึงแต่งตัวสวยงามก่อนจะเดินผ่านไปทางตึกที่เจ้สัวปออยู่ โดยถือกระจาดแล้วเดินนวยนาดให้เป็นที่สนใจ เมื่อเจ้สัวปอเห็นนางก็เกิดความพึงพอใจ จึงสั่งให้บ่าวมาเชิญนางขึ้นไปพบ สำหรับในตอนนี้นักวีต้องการสอนชายว่าควรระวังหญิงที่แต่งตัวสวยงามพร้อมทั้งมีท่าทางในการเดินที่กริดกรายเพื่อให้ชายมองนั้น อาจเป็นหญิงที่ไม่ต้องการหวานแสนให้ชายหลงใหล และตกเป็นเหยื่อของนางได้

เหตุการณ์ที่ 2

ความชมดชม้อย

นางแสนกลสร้างทำเป็นหมอบชม้อย ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายของ “หมอบ” ไว้ว่าหมายถึง กิริยาที่คู้เข่าลงและยอบตัวให้ท่อนแขนส่วนล่างราบอยู่กับพื้น ส่วนคำว่าชม้อย หมายถึง ซ้อนตาชำเลืองดูเพื่อเรียกร้องความสนใจ หมอบชม้อยจึงหมายถึงอาการที่นางแสนกลสร้างทำเป็นหมอบกราบพินอบพิเทาให้ดูว่านางยอมหมอบราบคาบแล้วแล้วซ้อนตาชำเลืองดูเพื่อเรียกร้องความสนใจจากสมภารควาย ซึ่งตรงกับมารยาหญิงข้อที่ 4 ความชมดชม้อย ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลนั่งพับเพียบดูเรียบบร้อย
ถวายแกงเร็วราไม่ช้าการ

หมอบชม้อยตัวลงนำสงสาร
แล้วสมภารเอาผ้ารับแล้วจับปล้น
(นางแสนกล, เล่ม 1 หน้า 41)

ฝ่ายแสนกลคนดีถึงที่หวัง
กรวันทาก้มตัวเจ้สัวปอ

แล้วก็นั่งพับเพียบลงเรียบหนอ
งามลอนนัยยอบแล้วหมอบกาย
(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 29-30)

บ้านฉันไม่มีใครในเคหา
พูดพลางยุบยอบแล้วหมอบกาย
ฝ่ายเจ้สัวเสียใจวิสัยลักษณ์
รีบเปิดเกลแดนางกระจ่างจันทร์

จะต้องลาท่านไปเหมือนใจหมาย
นางยิ้มพรายเลยลาลงมาพลัน ฯ
ด้วยความรักงามจริงทุกสิ่งสรรค์
อนงค์นั้นลับไปเสียไกลตา
(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 32)

จากตัวบท นางแสนกลมีพฤติกรมยุบยอบหมอบกายต่อสมภารควาย และเจ้สัวปอ เพื่อให้ชายหลงใหลในกิริยารู้อักสัมมาคารวะของนาง ซึ่งแสดงถึงการเทิดทูนบูชาและจงรักภักดี แต่มิใช่กิริยาอาการของข้าทาสที่หมอบกราบธรรมดา แต่นางใส่จริตในการเคลื่อนไหวเพื่อโปรยเสน่ห์ให้เจ้สัวปอหลงใหลนาง แม้นางจะเดินจากไปแล้วเจ้สัวปอก็รีบไปเปิดหน้าต่างดูนางจนลับตา ดังนั้นชายจึงควรระวังหญิงที่มีท่าทางหมอบอย่างมีจริต ทำชมดชม้อยเหนียมอาย แล้วซ้อนตาคอยชำเลืองดูเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้ชาย ซึ่งเป็นอาการหวานเสน่ห์อย่างหนึ่งของมารยาหญิงนั่นเอง

เหตุการณ์ที่ 3

การสร้างร้องไห้

นางแสนกลสร้างทำเป็นร้องไห้ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายของ “สร้าง” ไว้ว่าหมายถึง แกล้ง, จงใจทำให้ผิดจากความจริง ซึ่งนางแสนกลเป็นหญิงที่เจ้าเล่ห์มารยา จึงพบพฤติกรรมเสสร้างแกล้งทำเป็นร้องไห้ ซึ่งเป็นมารยาหญิงในสมัยพุทธกาลข้อที่ 23 เช่น ตอนที่นางไปร่วมเพศพูนางได้สร้างร้องไห้อย่างเศร้าโศก เมื่อกลับมาถึงบ้านนางก็รำเรงจนติดแก้วสงสัย ดังตัวอย่าง

ฝ่ายทิดกั้วหลากจิตต์เห็นผิดครัน
เมื่อเผาผีจึงร้องไห้สายสมร
 นื่องสงสารปลงจิตต์อะนิจจา
 เหมือนเช่นกันอย่างนี้ที่ผีเผา
 ส่วนทิดกั้วนั่งกริมแล้วยืมพราย

ถามเมียนั้นเป็นไรแม่ไฉยา
 เมียชะอ่อนบอกพลันแล้วหรรษา
 อาตมาตัวน่องก็ต้องตาย
 จึงโศกเศร้าตรองไปแล้วใจหาย
 ซึ่งแยบคายนงค์เยาว์ไม่เท่านาง

(นางแสนกล, เล่ม 1 หน้า 27)

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า เมื่อนางอยู่ที่วัดนางได้ร้องไห้เสียอกเสียใจ แต่เมื่อมาบ้านนางกลับไม่มีท่าทีโศกเศร้า ทิดกั้วจึงถามว่าทำไมเมื่ออยู่ที่วัดจึงร้องไห้ นางก็ปลิ้นปล้อนว่า นึกถึงตัวเองว่า วันหนึ่งก็ต้องตายเช่นกัน

และในตอนที่ทิดกั้วส่งข่าวมาว่าไม่ต้องไปรบแล้ว กำลังจะกลับมา นางแสนกลก็สร้างทำเป็นร้องไห้ฟูมฟายว่า อยากกลับไปตายถ้าไม่ได้อยู่กับทิดสมภารควาย ดังตัวอย่าง

หนังสือทิดกั้วมาบอกน่องไม่ต้องไป
 เย็นวันนี้งามประโลมโฉมเฉลา
 จงทำไว้ให้ทันแม่ขวัญตา
ทำร้องไห้เสียงโฮพุทไร้อัน
 น้ำตาไหลฟูมฟองทั้งสองปราง
 ตัวน่องเห็นจะยุบลงดับขันธ
 พุทไร้อะไยที่ทิดเหมือนจิตต์ใจ
 สีกออกมายังไม่สมอารมณ์หมาย
ถ้าไม่ได้เคียงคู่อยู่ด้วยกัน

เรื่องซึ่งชัยการทัพจะกลับมา
 จงหุงข้าวต้มแกงจัดแจงหา
 จบสาราแสนกลวิมลนาง
เป็นกรรมครันฟูมฟองตีทรวงผาง
 นางร้องพลางว่าที่ทิดคิดอย่างไร
 นางรำพรรณโศกาน้ำตาไหล
 น่องรักใคร่เหมือนว่าชีวาวัน
 แม้นทิดควายกับน่องลอลองขวัญ
น่องจะกลับไปตายลงวายวาง

(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 15)

จากตัวบทนางแสนกลสร้างทำเป็นร้องไห้ฟูมฟาย ทำให้ทิดควายหลงเชื่ออย่างสนิทใจว่า นางแสนกลรักทิดควายมาก ถ้าไม่ได้ครองคู่กับทิดควายจะขอตาย

เหตุการณ์ที่ 4

การพูดคำเปิดเผย

นางแสนกลเสแสร้งกล่าววาจาอย่างเปิดเผยว่ารักซึ่งตรงกับมารยาหญิงในสมัยพุทธกาล ข้อที่ 21 แล้ว ตอนที่พวกโจรเมื่อรู้ความจริงว่าถูกหลอกให้ยกหีบใส่ศพไปก็จะกลับมาฆ่านาง แต่ นางแสนกลได้ใช้เล่ห์กลมาหลอกว่าอยากให้พวกโจรทั้งสี่คนเป็นสามี เพราะนางก็ไม่เหลือใครแล้ว พวกโจรทั้งสี่ก็หลงเชื่อค่านาง ดังตัวอย่าง

เพราะไม่มีเงินเผาจึงเศร้าสร้อย
 พี่มาช่วยเอาศพไปเหมือนใจจง
 ทั้งสี่คนเหมือนผิวของตัวฉัน

ตัวน่องน้อยขอบจิตต์พิศวง
 โดยจ่านงน่องหมายพี่ชายชาญ
 อยู่ด้วยกันพี่ยาฟังว่าขาน

น้องไม่มีพันธ์พงศ์ซึ่งวงศ์วาร
 ทั้งสี่คนฟังนางสาวองพักร์
 เพราะรูปร่างนางงามอร่ามทรง

หมดทั้งบ้านเหล่านนั้นไซ้พันธ์พงศ์
 เกิดความรักกลุ่มจิตต์พิศวง
 รักอนงค์ตัวดีทั้งสี่ชาย

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 15)

จากตัวบท จะเห็นได้ว่าโจรจะกลับมาฆ่านางแสนกล แต่พอนางพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ
 อ่อนหวานว่า นางไม่มีเงินจะเผาศพสามี อีกทั้งนางต้องอยู่เพียงลำพัง จึงอยากให้โจรเป็นสามีของนาง
 ทุกคน พวกโจรได้ฟังก็หลงรักนาง เพราะนางมีรูปร่างหน้าตาดี พูดจาดี จึงเป็นที่พึงพอใจของผู้ชาย
 เหตุการณ์ที่ 5

การเล่นหูลเล่นตา

นางแสนกลสร้างทำเล่นหูลเล่นตาให้ชายหลงเสน่ห์ พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ฉบับ
 พุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายคำว่าเล่นหูลเล่นตาว่า หมายถึงการแสดงอาการรักใคร่เชิงชู้สาว
 ด้วยสายตา ซึ่งคล้ายกับกิริยาขยิบตาในมารยาทหญิงในสมัยพุทธกาลข้อ 33 ขยิบตาเพื่อบอกเป็นนัยว่า
 มีความสนใจเชิงชู้สาว สำหรับนางแสนกลมักแสดงอาการเล่นหูลเล่นตากับผู้ที่เป็นเป้าหมายในการ
 หลอกหลวงคือ เจ็สัวปอ และสมภารควาย ดังตัวอย่าง

ส่วนเจ็สัวเห็นนางสาวองศรี
 มาหยิบเขียนหมากทองคำทำเปนลาย
 ว่าเชิญแม่รั้ปทานหมากพูดปากหวาน
 แสนกลชายนัยน์ตาดูท่าทาง
 เจ็สัวปอสบเนตรสังเกตุพักร์
 ฉันขอถามแก้วตายุพาพาน

จากแก้อี้เร็วไวตั้งใจหมาย
 แก้ย้มพรายมาตั้งให้ที่ใกล้นาง
 เยาวมาลย์ยืมย่องไม่หมองหมาง
 แล้วยืมพลาเล่นตาสุมาลย์
 ยิ่งแสนรักนงเยาว์แล้วกล่าวสาร
 แม่อยู่บ้านที่ไหนวิสัยวรรณ

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 30)

จากตัวบท นางแสนกลต้องการให้เจ็สัวปอหลงเสน่ห์ นางจึงทำท่าเล่นหูลเล่นตาเพื่อ
 หวานเสน่ห์ให้เจ็สัวปอหลงรัก

ฝ่ายแสนกลชายตาทำถ้าเล่น
 ฉันมาหาเจ้าคุณการุณฉัน

แล้วเนื้อเย็นบอกไปเหมือนใจหวัง
 เพราะคุ่มคลังไม่สบายในกายตัว

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 42)

จากตัวบทนี้ นางแสนกลไปหาสมภารควายครั้งแรก ก็ทำท่าเล่นหูลเล่นตาให้สมภารควาย
 แล้วเล่าบอกความทุกข์ใจให้สมภารควายฟัง จะเห็นได้ว่า กิริยาเล่นหูลเล่นตาเป็นหนึ่งในการแสดง
 ท่าทางเพื่อยั่วชวนให้ชายหลงเสน่ห์ ดังนั้นผู้ชายควรระวังหญิงที่มีกิริยาเช่นนี้ นางอาจกำลัง
 หวานเสน่ห์เพื่อให้ชายหลงกลมารยาของนางก็ได้

นอกจากนี้ยังมีมารยาทหญิงที่ไม่ตรงกับมารยาทหญิงในสมัยพุทธกาล ดังนี้
เหตุการณ์ที่ 6
การปรนนิบัติ

นางแสนกลสร้างปรนนิบัติ และสนองความปรารถนาทางเพศ พจนานุกรม
ราชบัณฑิตยสถาน ฉบับพุทธศักราช 2554 ได้ให้ความหมายของ “ปรนนิบัติ” ไว้ว่า หมายถึง เอาใจใส่
คอยปฏิบัติรับใช้ ซึ่งนางแสนกลใช้เล่ห์กลมารยาสร้างปรนนิบัติทั้งทิดควายและเจ้สัวปอให้ตายใจ
ดังตัวอย่าง

ผลัดแล้วขึ้นนอนค่อยผ่อนจิตต์
ฝ่ายแสนกลเปรมปรีทำนียม

เพราะเจ้าทิดค่อยคลายสบายสม
งามอุดมพัตให้ทิดควายนอน

(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 13)

แล้วต้อนรับแบบขุนนางเป็นอย่างดี
ทั้งน้ำร้อนน้ำชานางหาไว้
ว่าเชิญท่านรับประทานสำราญทรง
เข้าพัตให้เจ้สัวเหมือนผัวขัวญ

ยกเก้าอี้ไปตั้งให้นั่งลง
ยกออกให้เหมือนความตามประสงค์
แล้วอนงค์จับพัตจำรัสตา
เจ้สัวนั้นยิ้มพรายทั้งซ้ายขวา

(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 36)

จากตัวบท นางแสนกลสร้างปรนนิบัติทิดควายและเจ้สัวปอเหมือนกับเป็นสามีของตน
ทำให้ทิดควายและเจ้สัวปอพึงพอใจที่มีหญิงงามมากคอยปรนนิบัติดูแล ส่วนการสนองความปรารถนา
ทางเพศนั้น นางแสนกลยอมพลีกายให้เจ้สัวปอเซยชม เพื่อให้เป็นตามอุบายที่ต้องการหลอกเจ้สัวปอ
เพื่อหวังทรัพย์สินเงินทอง ดังตัวอย่าง

พูดกันไม่เสร็จความนางงามหลอก
ยอมเสียเครื่องนอกให้ใจหล่อนดี
แต่ผู้ชายกอดกายยุพาพัตตร์
แล้วจับปล้ำคล้ำดูปุทะเล

เป็นแต่หยอกยิ้มแ้มอยู่แจ่มศรี
แล้วนารีบิดเบือนทำเชื่อนแซ
เพราะความรักตั้งหน้าดูท่าแก่
ผมเปียเต้ตั้งตัวทิดแก้วมา

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 38)

นางแสนกลตอบสนองความปรารถนาทางเพศ โดยสร้างทำเป็นรักสมภารควาย
ดังตัวอย่าง

เพราะไม่เคยเซยชิดทิดสยอง
ทำท่วงที่เหมือนรักหนักอูรา
เจ้าทิดควายเต็มกำทำท่าแก่
ไม่ทันเห็นปากอ่าวกอดเกล้ากลม

แล้วนวนน้องเจ้าเล่ห์เสนาหา
กอดกายพิทิดสนิทชม
ดูหน้าเยยงเลยไม่เคยสม
เรือก็ลมนอกอูไม่รู้ตัว ๆ

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 12)

นางแสนกลตอบสนองความปรารถนาทางเพศของโจรโดยสร้างทำเป็นเส่นหา เพื่อลวงให้ตายใจ ก่อนที่จะกัดลิ้นโจร ดังตัวอย่าง

เงินสี่ร้อยอยู่นี้น้องหนีหาย	เพราะเกลียดชายทมิฬสิ้นทั้งสาม
ส่วนโจรก็ตายใจวิไลงาม	อนงค์งามกอดรัดสัมผัสสัสชม
นางจูบทั้งกายอายุพาพัคตร์	เพราะนางค์ลักษณะยั่วชวนทำชวนสม
ฝ่ายโจรก็ตั้งหน้าดูท่าชม	นางแอนนมให้จับแล้วกลับลง

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 25)

จากที่กล่าวมา นางแสนกลใช้เล่ห์กลมารยา พร้อมทั้งกิริยายั่วชวนให้ชายหลงรักและตกหลุมพรางของนาง โดยยอมพลีกายให้ชายเซซม เพื่อหวังผลประโยชน์ ซึ่งทั้งทิดควายและเจ้สัวปอ ซึ่งทั้งสองได้รับบทเรียนราคาแพงจากนางแสนกล ส่วนโจรหลังจากได้จูบนางแสนกลแล้ว ก็โดนกัดลิ้นและโดนถีบจนตกต้นไม้

เหตุการณ์ที่ 7

การใช้วาจาว่ารักใคร่

นางแสนกลสร้างกล่าววาจาแสดงความรักใคร่ให้เหยื่อหลงกล และหลงใหลในตัวนาง เช่น กล่าวคำว่า “รัก” และ “คิดถึง” กับผู้ชายทุกคนเพื่อหว่านเสน่ห์ ดังตัวอย่าง

ให้ขึ้นมาเคียงนางเหมือนอย่างหมาย	นางยิ้มพรายว่าน้องคอยน้อยไปหรือ
น้องรักพี่เหมือนบิดาจะหารื้อ	จะอิงอ้อพูดจาไปว่าไร

.....
พี่รักฉันหรือไม่รักสมัครหมาย	โจรพิปรายว่ารักใคร่เป็นใหญ่หลวง
พี่รักน้องเหมือนชีวาสุดาดวง ฯ	

แม้รักน้องจริงๆทุกสิ่งสิ้น	ฝ่ายพุ่มพวงตอบมาไม่ช้านาน
ให้น้องจูบชีวหาอย่าช้าการ ฯ	พี่แลปลิ้นออกมาฟังว่าชาน
	ฝ่ายโจรพาลหลงเล่ห์เสน่ห์นาง

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 25-26)

อยากให้อายแก้วตายไม่วายวัน	คิดถึงท่านทุกเวลาเมื่อราตรี
แม้มันไปท่านจงสีกเหมือนนิกหมาย	สมภารควายสุดเปรมเกษมศรี

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 3)

พุทธโธเอ๋ยพี่ทิดเหมือนจิตต์ใจ	น้องรักใคร่เหมือนว่าชีวาวัน
สีกออกมายังไม่สมอารมณ์หมาย	แม้ทิดควายกับน้องล่องขวัญ
ถ้าไม่ได้เคียงคู่อยู่ด้วยกัน	น้องจะกลั่นใจตายลงวายวาง

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 15)

จากตัวบท แสดงว่านางแสนกลเป็นคนที่รู้จักใช้ถ้อยคำมัดใจผู้ชาย เป็นหญิงที่ปากหวานเมื่อชายใดได้ฟังถ้อยคำของนางก็นึกรักนางกันทุกคน

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่านางแสนกลใช้มารยาทหญิงหลายประการ ทั้งท่าทางและคำพูด เพื่อให้ชายหลงใหลในตัวนาง ซึ่งมีทั้งมารยาทหญิงที่ตรงกับพุทธกาลคือ การเดินกริตราย ความชมดชม้อย การสร้างร่องให้ การพูดคำเปิดเผย และการเล่นหูเล่นตา ส่วนมารยาทหญิงที่ไม่ตรงกับสมัยพุทธกาลคือ การปรนนิบัติและการใช้วาจาว่ารักใคร่ ดังนั้นผู้ชายจึงไม่ควรประมาทหญิงที่มากไปด้วยเล่ห์กลมารยา และควรระวังผู้หญิงที่มีกริยายั่วยวน มีความงดงามแต่ใบหน้า แต่ภายในจิตใจกลับปลิ้นปล้อนหลอกลวง

2. สอนมิให้เป็นผู้โง่เขลา

ความโง่เขลา พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ฉบับ พ.ศ. 2548 ได้ให้ความหมายว่า ความไม่รู้ตามที่เป็นจริง เกิดจากความคิดเห็นที่ผิด จากการไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้ประจักษ์ในเรื่องนั้น ๆ ให้ถ่องแท้ถี่ถ้วนก่อน เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ป็นเหตุให้ไม่เชื่อบุญไม่เชื่อบาป ชักนำไปทำ ความไม่ดีต่างๆ เช่น ประมาท ทะเลาะวิวาท แก่งแย่งชิงดี อวดดี เกียจคร้าน บ้ากาม ออกตัญญู เชื่อง่าย หูเบา ความโง่เขลากำจัดได้ด้วยปัญญา คือใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นประจักษ์ในสิ่งนั้น ๆ สำหรับวรรณกรรมเรื่องนางแสนกลนั้นมีเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ ที่แสดงให้เห็นคำสอนสำหรับชายผู้เป็นฆราวาสว่าอย่าเป็นชายที่โง่เขลา เพราะความโง่เขลาเบาปัญญาจะทำให้ชีวิตประสบความพินาศ ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1

การหลงเชื่อโดยขาดการพิจารณา ตอนที่ทิดแก้วหลงเชื่อนางแสนกลว่าชู้ที่ซ่อนอยู่ใต้เตียง เป็นขโมยที่แอบเข้าบ้าน จนทำให้ตนเองตกเป็นเครื่องมือให้นางแสนกลยึดมือเพื่อฆ่าชู้ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลตรงความงามอุดม
 คิตรักผิวซิ่นมานิจจาเอ๋ย
 นอกใจผิวเศร้าจิตต์นอนคิดพลาถ
 นึกแล้วบอกทิดแก้วไม่มัวหมอง
 แกมาเรียกร่ำไรตักใจครัน
 ลักสิ่งของมันคงน้องสงสัย
 หรือจะโมยย่องเบาแอบเข้ามา

ผิวช่างงามเรามีชู้ไม่รู้ทาง
 กระไรเลยเราไม่ตีอายผีสง
 จะต้องล้างชู้ชายให้วายวัน
 เมื่อตัวน้องหลับอยู่แลดูชั้น
 กำลังฝันชอบกลเห็นคนมา
 นึกผิตใจจริงจึ่งน้องกังขา
 ซ่อนกายาที่หลังตู้แกคูดมัน ฯ
 (นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 19)

จากตัวอย่าง นางแสนกลต้องการยึดมือทิดแก้วฆ่าชู้ จึงบอกนางฝันเห็นขโมยแอบย่องมา ซ่อนตัวอยู่ในบ้าน ให้ทิดแก้วช่วยหาขโมย แล้วทิดแก้วก็เจอคนซ่อนอยู่ใต้เตียง จึงเอาหอกพุ่งไปถูกชู้ของนางแสนกลตาย เหตุการณ์นี้ทำให้เห็นความโง่เขลาเบาปัญญาของทิดแก้วที่หลงเชื่ออุบายกำจัดชู้ของนางแสนกล ไม่ไตร่ตรองถึงเหตุผลความเป็นไปได้จึงทำให้ฆ่าคนตาย และต้องอำพรางศพโดยการนำศพไปทิ้งไว้ที่วัด

เหตุการณ์ที่ 2

ตอนที่ทิดแก้วหลงเชื่อนางแสนกลว่าเป็นบิตให้ช่วยทำช่องไว้ให้ถ่าย แต่ความจริงนางต้องการมีความสัมพันธ์กับชายชู้ที่ซ่อนนี้ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายนางเมียบอกผัวพี่แก้วฉันท
ต้องหยุดทุ่งบ่อย ๆ ปรึบปรอยมา
กลัวจะทุ่งกลางคืนดิ๊กตื่นยาก
แกแหวะล่องที่ปลายตีนสั้นลงไป

.....
น้องกลัวผีเห็นยากลำบากครั้น
ฉวยขวานไปถากล่องให้ช่องใหญ่
ล่องกว้างสักกำมาดูท่ายนต์

แต่กลางวันน้องเป็นบิดผิดหนักหนา
สุดปัญญาเรื่องบิดน้องผิดใจ
จะลำบากน้องยาฟังปราสัย
ให้กว้างใหญ่สักหน้อยคุณ้อยครั้น

.....
เจ้าแก้วนั้นไม่รู้กระทั่ง
บัดเดียวใจเสร็จความตามนุสนธิ์
พอห้อยกันลงง่ายสบายครั้น

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 30)

เมื่อนางแสนกลรู้ว่าชายชู้ทั้งสามคนมา ก็สร้างทำเป็นปวดท้อง แล้วไปนั่งตรงช่องเพื่อเสพ
สมกับชายชู้ โดยที่ทิดแก้วมิได้ระแวงสงสัยแม้แต่น้อย ดังตัวอย่าง

ฝ่ายชายชู้สามคนคลำกันพบ
ว่าใหญ่แท้เท่าเครือฝ้ามือกาง
ว่าเราต้องผลัดกันเหมือนมันหมาย
แม้ว่ากุหยุกหยิกชะยิกตน
พูดกันเสร็จทั้งสองประคองมิตร
เจ้าคนนอนสบายเขลงทำเพลงพลาบ ๗

พอจับกบเส้นเอ็นก็เต้นผาง
กระซิบพลาบบอกความกันสามคน
พุงกายเหมือนความตามนุสนธิ์
มึงส่งกันให้ไวอย่าได้วาง
ให้กายชิตล่องตัดไม้ขัดขวาง

คิ้วระหมวดปวดบิดสนิทนัก
นางต้องกดฝ่าไว้ไว้โลววรรณ
เจ้าฝวนอนดูเมียนับเบี่ยพลาบ
เจ้าชู้ชายไปปล้นไม้ฝนแปร
เสร็จแล้วนางก็เข้ามาเข้าหาผัว
ทำเช่นนี้มากมายมาหลายวัน

ฝ่ายนวลนางทำที่เห็นดีครั้น
ข้างล่างหนักขึ้นมาดูน่าขัน
กลัวตัวนั้นจะหงายขยายแบ
จนนวลนางเสร็จทั้งสามตามกระแส
ทิดแก้วแลมองดูไม่รู้ทัน
เจ้าทิดแก้วแนบชมภริมย์
คืนหนึ่งนั้นทิดแก้วเจ้าฝ้ายล

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 31-32)

จากตัวบทนี้ นางแสนกลวางอุบายว่าตนเองเป็นบิด ขอให้ทิดแก้วทำช่องไว้ให้ถ่าย แต่ที่จริง
นางต้องการให้ทำช่องไว้เสพสมกับชายชู้ ซึ่งทิดแก้วก็โง่เขลา ไม่ทันเล่ห์กลของนางแสนกล ทำช่องให้
นางได้เล่นชู้ต่อหน้า โดยในช่วงแรก ๆ ทิดแก้วก็จับไม่ได้ไล่ไม่ทัน ถูกนางแสนกลสวมเขาอยู่หลายครั้ง
เหตุการณ์ที่ 3

ตอนที่นางแสนกลหลอกทิดแก้วว่าจะไปตัดตะไคร้ แต่แอบไปมีสัมพันธ์สาวทักกับชายชู้ ส่วน
ทิดแก้วก็จับไม่ได้ไล่ไม่ทันนางแสนกลเช่นเดิม ดังตัวอย่าง

พอเสร็จแล้วเหมือนความงามอุดม
หลังเปื้อนดินฝุ่นทรายทั่วกายหมด
ผัวจึงถามความไปอย่างไรน

นางทราชมถอนตะไคร้รีบไปคลคลา
ไปตอหลดฝัฟลันนิกหรธา
หลังจึงมาหมกมุ่นล้วนฝุ่นทราย

นางแสนกลตอบว่าพูดจาหวาน	แกช่วยวานปิดให้ตั้งใจหมาย
แม่นั้นแก่เห็นแล้วงามเหมาะหิวเราตาย	ฉันทนอนหงายล้มลงตรงสุธา
ถอนตะไคร้มันขาดแล้วพลาดล้ม	ลงนอนจมดินนั้นชันนักรา
ถอนอย่างไรดวงจิตต่อนิจจา	ให้กายาล้มลงผัวงงวย
แล้วปิดหลังภรรยาพยากรณ์	ด้วยความรักนวลนางเป็นอย่างสวย
เสร็จแล้วงามขึ้นก็รินรวย	นางก็ช่วยต้มแกงจัดแจงพลัน

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 36)

จากตัวบท เมื่อนางแสนกลแอบมีความสัมพันธ์กับชายชู้แล้วก็รีบถอนตะไคร้ จากนั้นกลับไปโกหกกับสามีว่าถอนตะไคร้จนหงายล้มลง ทิดก็ไม่ได้สงสัยกลับปิดหลังให้ภรรยาด้วยความรัก ในตอนนี้สอนชายว่าไม่ควรหลงภรรยาและไว้ใจภรรยาจนเกินไป ควรระวังด้วยเหตุด้วยผลความเป็นไปได้ เนื่องจากนางแสนกลถือผิดไป บอกว่าจะไปตัดตะไคร้ แล้วโยนนางจึงไปถอนตะไคร้จนหงายคลุกฝุ่น ดังนั้นเพราะความหลงและไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมของภรรยา จึงทำให้ทิดก็กลายเป็นผู้ที่โง่เขลาเบาปัญญา ภรรยาจึงแอบไปเล่นชู้อยู่เสมอ

เหตุการณ์ที่ 4

ตอนที่ทิดควายชวนนางแสนกลหนีไปครองชีวิตร่วมกัน แต่นางแสนกลบอกว่าเตรียมข้าวของที่ทะเลหนีไปไม่ทัน จึงวางอุบายให้ทิดควายสร้างยื่นึง ๆ เป็นพระพุทธรูปทาร์ก ดังตัวอย่าง

แสนกลตอบว่าไปในไพรสณฑ์	ยังไม่ทันเชื่อน้องสนองสาร
รออยู่ก่อนพี่ทิดฉันทคิดการ	ไม่ช้านานฟังความสักสามวัน
.....
รักน้องมีเขาเอามาแต่ปารัง	แม่นั้นเชื่อฟังแก้ผ้าอย่าช้านาน
น้องจะลงรักให้เหมือนใจหมาย	ทั่วทั้งกายรักษาเหมือนว่าชาน
เพราะพี่สีกใหม่ ๆ คงได้การ	ทิตสมภารเชื่อน้องอย่าหมองครัน
แม่นั้นลงรักเสร็จสมอารมณ์หวัง	พี่คอยฟังเสียงอ้ายแก้วซึ่งผัวฉันท
แม่นั้นรู้แจ้งเขากลับมาอย่าซ้ำพลัน	พี่ทิดนั้นไปยืนอยู่ห้วนอน
ประณมมือเหมือนพระหล่อล่อฮา	จงเชื่อฟังน้องบ้างที่สั่งสอน
แม่นั้นอ้ายแก้วผัวมาจะว่าวอน	พูดหลอกหลอนไม่ให้รู้ในอุบาย
ว่าน้องสร้างพระไว้เหมือนใจหวัง	เจ้าทิดฟังเห็นสมอารมณ์หมาย
ว่าน้องคิดเห็นแบบดูแยบคาย	แล้วทิดควายตามใจวิสัยวรรณ

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 16-17)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นภาพของทิดควายที่ถูกนางแสนกลหลอกให้แก้ผ้าแล้วเอารักหาจนตัวดำแล้วยืนพนมมือเป็นพระพุทธรูป เพื่อหลอกทิดแก้วว่านางแสนกลสร้างพระไว้ให้ทิดแก้วรอดชีวิตกลับมา ซึ่งทิดควายก็ตามใจนางซึ่งแสดงถึงการยอมทำทุกอย่างเพื่อนางแสนกลและในที่สุดผลจากความประมาทในชีวิต ไม่คิดให้รอบคอบ ใช้อารมณ์ความรู้สึกจากกิเลสของตัวเองมากกว่าใช้เหตุผล

คุณธรรม และสติปัญญา สมภารควายจึงกลายเป็นผู้โง่เขลา ตกเป็นเหยื่อของผู้ที่ฉลาดกว่าดังเช่นนางแสนกล

เหตุการณ์ที่ 5

ตอนที่เจ้สัวปอหลงกลนางแสนกล โดยนางบอกว่าสามีจะไปตัดไม้ในป่า ถ้าหากเจ้สัวปอมาหานางช้า ถ้าสามีกลับมาเจ้สัวปอจะไม่ได้ร่วมกรรมกับนางแสนกล เจ้สัวปอหลงเชื่อรีบไปหานางดังตัวอย่าง

ผัวฉันก็ไม่อยู่ไปสู้อัญญา	เที่ยวลอดตัดไม้ไล่ไพร่พระหงษ์
ท่านจะไปแล้วอย่าช้าเป็นว่าตรง	โดยจ่านางพຽ່งนี้เห็นดีศรีน
แม้ช้าไปเขากลับมาแต่ป่วยาก	จะลำบากเห็นไม่สมกรรมชั่ว
จะพุดอยู่ให้นานการรำพรณ์	จวนตะวันเย็นลงในดงราย

.....
ฝ่ายเจ้สัวตกใจเหมือนไฟเผา	อกร้อนเผ่าบอกว่าต้องอาศัย
ค่อยกระซิบบอกไปวิไลวรรณ	จะชอนนั้นที่ไหนแม่ไฉยา ๗
ฝ่ายแสนกลเร่งรีบเปิดหีบใหญ่	อรทัยบอกพลันท่านเจ้าขา
เชิญลงนอนให้เป็นสุขอย่าทุกข์หนา	เจ้สัวมาเร่งรีบลงหีบพลัน
นางปิดหีบยืมแต่กุญแจใส่	แล้วออกไปรับผัวตัวขยัน ๗

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 43)

จากตัวบท ขณะที่เจ้สัวปอกลับมีความสัมพันธ์กับนางแสนกล จู่ ๆ ทิดแก้วก็กลับมา นางแสนกลจึงบอกให้เจ้สัวปอไปชอนตัวในหีบแล้วรีบใส่กุญแจ เจ้สัวปอจึงถูกขังอยู่ในหีบทั้งคืน บทเรียนนี้สอนชายที่มีฐานะร่ำรวย ใช้เงินซื้อความสุข แต่พลาดเพราะไปผิดลูกผิดเมียผู้อื่น เหตุการณ์นี้จึงแสดงถึงความโง่เขลาเบาปัญญาของเจ้สัวปอที่มักมากในกามจนเป็นเหยื่อให้ถูกนางแสนกลหลอกให้เข้าไปอยู่ในหีบได้

เหตุการณ์ที่ 6

ตอนที่พวกโจรหลงเชื่อนางแสนกลว่า นางจะไปขายตัวเป็นทาสให้พวกแขกบนเรือสำเภา เพื่อนำเงินมาให้พวกโจร ดังตัวอย่าง

น้องเห็นพี่จะลำบากเพราะยากจน	ฉันกังวลรักพี่ทั้งสี่ตรง
จะขายตัวน้องน้อยสี่ร้อยบาท	ความสวาทพี่ชายหมายประสงค์
เอาเงินให้พี่นั้นเป็นมั่นคง	โดยจ่านงค์คนละร้อยไม่น้อยใจ
กำปั่นแขกยะวาเข้ามาจอด	สมอทอดเมื่อวานฟังขานไซ
ตัวน้องคิดจ่านางจะลงไป	ขายตัวไว้กับแขกเขาแรกมา
พี่เห็นเป็นอย่างไรจงไซสาร ๗	

.....

.....

เจ้าสี่คนเสียทำนองสลด

อ้ายแขกใช้ทำของหนักแทบดักดาน
ได้เงินสี่ร้อยบาทเหมือนมาทหมาย
นางไม่กลับเคหาพยายาม

ถูกหญิงปดเพราะง้อทำโหวหาร

ฝ่ายนางคราญแสนกลวิมลงาม
รีบเดินกรายเข้าป่าพนาหนาม
เที่ยวซุ่มซำชุกซ่อนสัญจรไป

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 16-20)

จากตัวอย่างในตอนี้ นางแสนกลสร้างทำเป็นเสนอตัวว่าเห็นพวกโจรลำบากยากจน จึงจะไปขายตัวเป็นทาสให้ชาวแขกยะวา 400 บาท แล้วจะนำเงินมาให้พวกโจรแต่นางกลับเอาสี่โจรไปขายเป็นทาสแทน เมื่อนางได้เงินแล้วก็รีบหนีไป เหตุการณ์ในตอนี้จึงสอนชายว่า อย่าหลงเชื่อคำพูดของหญิงที่มีมารยาทมาก มิฉะนั้นจะได้รับความเดือดร้อน เงินที่คิดว่าจะได้ก็กลับไม่ได้ มีหน้าซำยังต้องตกเป็นทาสของพวกแขกอีกด้วย

เหตุการณ์ที่ 7

เมื่อหนึ่งในสี่โจรปีนขึ้นต้นตาลที่นางแสนกลอยู่แล้วหลงในเล่ห์กลมารยาของนางแสนกลดังตัวอย่าง

ก็แลปลิ้นออกมาเหมือนว่าซัด

กรอนงค์นั้นเหนียวแล้วเหนียวทาง
พลัดลงริมตัวเกลอเสมอจิตต์
ก็ตกใจเสียงครืนแล้วตื่นปลิ้น
ร้องบอกเพื่อนเหมือนแขกฟังแปลกหู
นึกว่าแขกมันตามทั้งสามโจร
เจ้าลั่นขาดวิ่งไล่เหมือนใจหวัง
จนเหนื่อยอ่อนสิ้นแรงตะแคงคอ
เจ้าลั่นขาดล้มลงที่ตรงมิตร

ฝ่ายโจรพาลหลงเล่ห์เสน่ห์นาง

แสนกลกัดเร้งรีบแล้วถีบผาง
ใบตาลกร่างโจรหกพลัดตกปลิ้น
ฝ่ายว่ามีมิตรทั้งสามดูความซัน
เจ้าเพื่อนนั้นลั่นขาดเลือดสาดไซน
เพื่อนไม่รู้วึ่งโลดกระโดดโผน
วึ่งจนโดนไม้ไล่เป็นไม้ร่อ
อ้ายเพื่อนฟังวึ่งตะกายน้ำลายสอ
ทั้งสามพอล้มขว่ำขมาทาง
พอขาดจิตต์อินทรีย์เป็นผีสง

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 27)

จากตัวอย่าง โจรที่ปีนขึ้นไปบนต้นตาลได้ตกหลุมพรางของนางแสนกล โดยแลปลิ้นให้นางดู แต่ถูกนางกัดลิ้น และถีบตกลงมา จะร้องบอกเพื่อนก็ฟังดูไม่ซัด ทำให้เพื่อน ๆ เข้าใจผิด คิดว่าพวกแขกตามมาจับจึงวิ่งหนีเตลิดจนไป ส่วนโจรที่ลั่นขาดก็วิ่งไล่เพื่อนจนอ่อนแรงและขาดใจตาย นางแสนกลจึงรอดพ้นจากพวกโจร

จะเห็นได้ว่า ผู้ชายที่โง่เขลาเบาปัญญายอมตกเป็นเหยื่อของผู้หญิงที่มีเล่ห์กลมารยาทมาก เพราะหลงเชื่อโดยขาดสติไตร่ตรอง หลงเชื่อเพราะโง่เขลา และหลงเชื่อเพราะหลงใหลเสน่ห์เล่ห์กลมารยาทหญิงของนางแสนกล ดังนั้นก่อนที่จะชายเชื่อสิ่งใดหรือเชื่อคำพูดใด ๆ ของผู้หญิง ควรใช้วิจรรย์ญาณพิจารณาถึงความเป็นไปได้ หรือความสมเหตุสมผลว่าควรเชื่อได้หรือไม่ และไม่ควรปล่อยให้ความหลงใหลมาครอบงำจิตใจ ทำให้มองไม่เห็นความปลิ้นปล้อนหลอกลวงของหญิง ที่สำคัญควรเป็นคนหนักแน่นจะได้ไม่ถูกหลอกได้โดยง่าย

3. สอนให้เลือกผู้หญิงที่เหมาะสมมาเป็นคู่ครอง

3.1 การเลือกใครมาเป็นคู่ครองของตนนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงสมชวีกถา 4 ข้อ คือ เหตุที่ทำให้คู่สมรสครองเรือนได้ยืดยาว (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2541, หน้า49) ดังนี้

3.1.1 สมสัทธา มีศรัทธาสมกัน ให้เลือกบุคคลที่มีความเลื่อมใสในลัทธิศาสนา สิ่งเคารพบูชา แนวความคิด ความเชื่อถือ หรือหลักการต่าง ๆ ตลอดจนแนวความสนใจอย่างเดียวกัน หนักแน่นเสมอกัน หรือปรับเข้าหากัน ลงกันได้

3.1.2 สมสีลา มีศีลสมกัน มีความประพฤติ ศีลธรรม จรรยา มารยาท มีพื้นฐานการอบรมพื่อเหมาะสอดคล้องกัน หรืออยู่ในระดับเดียวกัน จะได้ไม่เป็นเหตุให้เกิดความรังเกียจซึ่งกันและกัน

3.1.3 สมจาคา มีจาคะสมกัน ให้เลือกบุคคลที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีใจกว้างมีความเสียสละ มีความพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น พอกลมกลืนกัน ไม่ขัดแย้งบีบคั้นกัน

3.1.4 สมปัญญา มีปัญญาสมกัน ให้เลือกบุคคลที่มีปัญญาเสมอกัน คือ รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักดี รู้จักชั่ว รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์ สิ่งที่ไม่ใช่ประโยชน์ มีการใช้ความคิดเพื่อแก้ปัญหา

3.2 ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ นอกเหนือจากการเลือกคู่โดยใช้หลักสมชวีกถา 4 แล้ว พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เลือกคนที่มีลักษณะ 4 อย่างมาเป็นคู่ครอง เพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบันชาติ (คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียงเสียง เพียรเพื่อพุทธศาสนา, 2552, หน้า 97) ดังต่อไปนี้

3.2.1 เลือกบุคคลที่มีความขยันในการประกอบอาชีพ

3.2.2 เลือกบุคคลที่เป็นคนประหยัด รู้จักออมทรัพย์

3.2.3 เลือกบุคคลที่รู้จักคบคนดีเป็นเพื่อน

3.2.4 เลือกบุคคลที่มีการเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ไม่ให้ฟุ้งเฟ้อนัก

สำหรับวรรณกรรมเรื่องนางแสนกล กวีได้แฝงข้อคิดในการเลือกคู่ครองผ่านเนื้อเรื่องโดยแสดงทัศนะว่าควรเลือกคู่ครองที่มีปัญญา เพราะคนที่มีปัญญาย่อมหาทรัพย์ได้ นอกจากนี้กวีได้นำเสนองานผู้หญิงที่มีแต่ความสวยแต่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ไม่สมควรเลือกมาเป็นคู่ครอง ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1

ไม่เลือกหญิงที่ประสงค์ทรัพย์มาเป็นภรรยา

เหตุการณ์นี้สอนว่าชายไม่ควรเลือกหญิงเพราะประสงค์ทรัพย์ ตอนที่นางแสนกลถามทิดแก้วว่าทุกวันนี้เขาเลือกคู่ครองกันที่ฐานะ มีเรือกสวนไร่่นา แต่ทำไมทิดแก้วจึงเลือกคู่ครองที่ฐานะยากจนเช่นนางแสนกล ดังตัวอย่าง

น้องเจียมตัวว่าจนเป็นพันหมาย

ซึ่งสตรีมีทรัพย์นับหน้าตา

ข้างชายไปขอสู่เป็นคู่สอง

ก็ตัวน้องจนครั้นทั้งพันธุ์พงศ์

ฝ่ายทิดแก้วตอบว่ามาระศรี

ซึ่งลูกเมียทรัพย์มีไม่อีนัง

เพราะเห็นชายทุกวันนี้เขาหา

แล้วมีนาเรือกสวนนวลอนงค์

ปลุกหอห้องเหมือนความตามประสงค์

พี่เงาะจงไปทำไมจะใคร่ฟัง ฯ

อันตัวพี่โถมฉายไม่หมายหวัง

เปนสัจย์จึ่งวาจาที่ว่าวอน

เพราะเงินทองมาที่หลังไม่หวังผล	เกิดเป็นคนหญิงชายสายสมร
เมื่อจากครรรค์ออกมาพะงางอน	ชวานครถ้วนทั่วทุกตัวคน
ไม่ถือทรัพย์จากครรรค์เหมือนมันหมาย	มาแต่กายฟังความตามนุสนธิ์
เป็นความจริงงามแม่นแม่แสนกล	เกิดเป็นคนมีปัญญาอย่าปรารมภ์
ทั้งเงินทองตื่นไปวิสัยลักษณ์	ให้รู้จักแสวงหาเงินตราถม
ที่หมายของลูกเมียคนเหยียงม	พลอยประสมทรัพย์เขาเขลาปัญญา
ถึงจะมีขึ้นภายหลังนับถึงสัด	ก็ไม่อัครัยคนหรรษา
เพราะได้ทรัพย์มรดกตกกันมา	คนคงว่าเป็นเช่นนี้ฟังพี่ชาย
ปัญญาดีไม่เสียทั้งเมียผัว	เราตั้งตัวขึ้นได้ตั้งใจหมาย
ทุรอนของปู่ย่าแลตายาย	ไม่วุ่นวายเอามาเราทำ
แม้เป็นอย่างนี้มีทรัพย์คนนับถือ	จะขึ้นชื่อมีปัญญาปรีชาขำ
ที่คิดเห็นเช่นว่าถ้ากล้าทำ	จึงกล่าวคำว่าหญิงดีไม่อื่นง ๗

(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 10-12)

จากตัวบทชี้ให้เห็นความสำคัญของปัญญา เพราะคนเราเกิดมาแต่ตัว ถ้ามีปัญญารู้จักหาเงินก็รวยได้ ไม่ต้องไปรอมรดกของปู่ย่าตายาย แต่ตรงนี้อาจมองอีกมุมหนึ่งได้ว่าเป็นเป็นการเสียดีสี่ ประชดประชันของกวีที่ให้ทิดแก้วบอกว่าปัญญาสำคัญกว่าสิ่งอื่น ในขณะที่พฤติกรรมของทิดแก้วแสดงถึงความไม่มีปัญญา และถึงแม้ว่าทิดแก้วจะได้ผู้หญิงที่มีปัญญามาเป็นภรรยาตามที่ตนหวัง แต่สืมนึกไปว่า ถ้าได้หญิงที่มีปัญญาแต่ไม่มีศีลธรรมแล้ว หญิงนั้นอาจจะใช้ปัญญาคิดชั่ว ทำชั่ว ส่งผลให้เกิดความหายนะมาสู่ตัวเองได้ อีกทั้งตามหลัก สมชิวิกถา ข้อที่ 2 คือ สมศีลา ควรเลือกบุคคลที่มีความประพฤติ ศีลธรรมจรรยาเสมอกัน และสมปัญญาคือ ควรเลือกบุคคลที่มีปัญญาเสมอกัน ซึ่งนางแสนกลฉลาด และเจ้าเล่ห์มากกว่าทิดแก้วและนางเป็นหญิงที่ไม่มีศีลธรรม ทำกรรมชั่วอย่างไม่ละอายใจ จึงถือว่า ทิดแก้วเลือกคู่ครองผิด ทำให้เกิดความทุกข์เดือดร้อน จนลุแก่โทษฆ่าชู้ตายในที่สุด

เหตุการณ์ที่ 2

ไม่เลือกหญิงที่ตนลุ่มหลงโดยยังไม่ศึกษาอย่างถ่องแท้มาเป็นคู่ครอง

ในเหตุการณ์นี้แสดงถึงการเลือกคู่ครองว่าชายไม่ควรเลือกคู่ครองเพราะความหลง เนื่องจากทิดแก้วและนางแสนกลเมื่อเจอกันครั้งแรก ต่างฝ่ายต่างก็ถูกใจในรูปร่างหน้าตาของกันและกัน จึงตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกันโดยไม่ศึกษานิสัยใจคอก่อน ดังตัวอย่าง

แวะเข้าไปในศาลานัยน์ตามอง	เห็นนวลน้องแสนกลคนสำออง
ดูงามพัคตร์ลักษณ์าส่ง่าสม	นัยน์ตาคมแลละอองไม่หมองหมาง
พอทิดแก้วสบเนตร์สังเกตพลาง	ฝ่ายนวลนางก็แลมาสบตากัน
ต่างคนต่างก็รักสมครชิต	ทำจريتอยู่ในที่ดีชยัน
เจ้าทิดแก้วประสพเนตร์สังเกตครัน	ให้ผูกพันในนุชสุดประวิง

(นางแสนกล เล่ม 1, หน้า 5)

จากตัวอย่าง เมื่อติดกั้วตัดสินใจเลือกนางแสนกลมาเป็นคู่ครองเพราะความหลงใหลรูปร่างหน้าตา จึงส่งผลให้ติดกั้วได้ภรรยาที่สวยงามแต่รูป แต่เมื่อครองชีวิตร่วมกันแล้วธาตุแท้ของนางแสนกลก็ปรากฏว่าเป็นหญิงมากชู้หลายชายจนชีวิตคู่ต้องล่มสลายในที่สุด

เหตุการณ์ที่ 3

ไม่เลือกหญิงที่ติดการพนันมาเป็นคู่ครอง
การดูหญิงที่จะมาเป็นคู่ครอง ชายต้องไม่ควรเลือกภรรยาที่ติดการพนัน เนื่องจากนางแสนกลตกเป็นทาสของการพนัน ทำให้นางล้างผลาญทรัพย์สินสมบัติของสามีไปเล่นการพนันจนหมดสิ้น ดังตัวอย่าง

ครั้นอยู่มาแสนกลวิมลฉาย
หมั่นกอดกับแม่กรอบก็บอบบาง
เรือกสวนไร่นาข้าช้ำชาน
เหลือเรือนอยู่หลังนาฝาระดาน

.....
ทั้งเล่นไปเล่นเบี้ยก็เสียการ

ผลาญฉิบหายเงินทองผัวหมองหมาง

เลยวายวางมรณาเสียช้านาน

นางแสนกลล้างสิ้นทั้งถิ่นถาน

แต่นอกชานก็ไม่มีอับปรียนาง

.....
เอาของบ้านไปขายกินสิ้นตำรา

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 27-28)

จากตัวบทนี้แสดงให้เห็นการตกเป็นทาสการพนันของนางแสนกล ซึ่งนักพนันนั้นย่อมมีความละโมภโลภมากในทรัพย์สิน คิดแต่ว่าต้องการเสี่ยงเพื่อได้เงินมาก ๆ แม้ว่าติดกั้วจะมีทรัพย์สินสมบัติที่เป็นมรดกมากเพียงใด นางก็ล้างผลาญจนหมดสิ้น เหลือเพียงเรือนอยู่หลังเดียวที่ไม่มีนอกชาน ตัวบทนี้จึงสอนใจชายว่า การมีภรรยาที่ติดการพนัน ก็มีแต่จะล้างผลาญทรัพย์สินสมบัติตนและจะทำให้ชีวิตตกต่ำลงไปด้วย

เหตุการณ์ที่ 4

ไม่เลือกหญิงมักมากในกามมาเป็นคู่ครอง
ชายไม่ควรเลือกหญิงมักมากในกามมาเป็นคู่ครอง เช่น ตอนที่ติดกั้วฆ่าชู้ของนางแสนกลตายแล้วมาคิดตรองดูว่า ไม่ควรจะร่วมชีวิตกับนางแสนกลอีกต่อไป เพราะนางเป็นคนมากชู้หลายชาย ดังตัวอย่าง

ฝ่ายติดกั้วตรงความเรื่องงามข้า
เราขึ้นอยู่กับมันไปอาลัยวรรณ
มันมากชายหลายชู้เป็นนงเห่า
เพราะอิหญิงฉิบหายมันหลายใจ

เมียระยามีชู้สู่สมร

คงเดือดร้อนภายหลังหญิงจังไร

จะฆ่าเรามันคงไม่สงสัย

ไม่มีใครตัวเราซึ่งเผ่าพันธุ์

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 6-7)

จากตัวบทหญิงที่มากชู้ หลายชาย ไม่มีสามีคนใดที่รับได้กับพฤติกรรมเช่นนี้ และติดกั้วจึงตัดสินใจจากไป เพราะกลัวว่าถ้าอยู่กับหญิงที่คิดไม่ซื่อเช่นนี้ ต่อไปภายหน้าอาจเป็นภัยกับตัวเองได้

เหตุการณ์ที่ 5

ไม่เลือกหญิงใจบาปมาเป็นคู่ครอง

ชายไม่ควรเลือกหญิงใจบาปมาเป็นคู่ครอง ดังเช่น ตอนที่นางแสนกลอยู่กับทิดแก้วได้ไม่ถึงเดือนก็ลอบมีชู้ โดยนัดชู้มาที่บ้านในขณะที่ทิดแก้วไม่อยู่ แต่บังเอิญทิดแก้วกลับมาในเวลาเที่ยงคืน นางจึงให้ชายชู้ไปหลบที่ใต้เตียง และเมื่อนางแสนกลตรงคว่าสามีช่างแสนดี นางไม่น่ามีชู้เลย นางจึงคิดกำจัดชายชู้ ด้วยการยืมมือสามีฆ่าชู้ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลตรงความงามอุดม
คิดรักผิวซิ่นมานิจจาเอ๋ย
นอกใจผิวเศร้าจิตต์นอนคิดพลาง

.....
ฝ่ายทิดแก้วเคล้าเคลียฟังเมียบอก
นึกในใจใครจะมาผิดทำครั้น
เที่ยวค้นดูตั้งข้างหลังหมด
แล้วดูใต้เตียงนอนสมรนาง
ทิดแก้วพุ่งด้วยหอกชอกกรักแระ
นางแสนกลก็ลงมาไม่ช้าพลัน

ผิวช่างงมเรามีชู้ไม่รู้ทาง
กระไรเลยเราไม่ตีอายผีสง
จะต้องล้างชู้ชายให้วายวัน

.....
ลูกหยิบหอกมาถือในมือมัน
เชื่อเมียนั้นก็ทำเหมือนค่านาง
ตามกำหนดไฟส่องไม่หมองหมาง
เห็นราง ๆ ชอบกลเหมือนคนครั้น
เจ้าลาวแผ่มรณาหลงอาศัย
ร้องว่านั่นเป็นไรเหมือนใจปอง

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 20)

จากตัวบทในตอนนี้ เนื่องจากนางแสนกลต้องการกำจัดชู้ จึงบอกทิดแก้วว่าฝันเห็นขโมยขึ้นบ้าน ทั้งสองจึงช่วยกันค้นและพบคนซ่อนอยู่ใต้เตียง ทิดแก้วจึงเอาหอกพุ่งไปถูกชอกกรักแระชู้ของนางแสนกลตาย ดังนั้นชายที่ชอบเป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่น จึงต้องเสียด้านชีวิต และอาจต้องแลกด้วยชีวิต

เหตุการณ์ที่ 6

ไม่ควรเลือกผู้หญิงปลิ้นปล้อนมาเป็นคู่ครอง

จากเหตุการณ์ที่ทิดแก้วให้คนส่งจดหมายว่าจะกลับมา ให้นางเตรียมทำอาหารต้อนรับด้วย นางแสนกลแสร้งทำมารยาธิ์ร้องให้พุ่มพวย ดังตัวอย่าง

เย็นวันนี้งามประโลมโฉมเฉลา
จงทำไว้ให้ทันแม่ขวัญตา
ทำร้องไห้เสียงโฮพหูไร้อัน
น้ำตาไหลพุ่มพองทั้งสองปราง
ตัวน้องเห็นจะยุบลงดับขันธ
พุทไร้อ่อยพิที่คิดเหมือนจิตต์ใจ
สี่กอกมายังไม่สมอารมณ์หมาย
ถ้าไม่ได้เคียงคู่อยู่ด้วยกัน

จงหุงข้าวต้มแกงจัดแจงหา
จบสาราแสนกลวิมลนาง
เป็นกรรมครั้นพุ่มพวงตีทรวงผาง
นางร้องพลาบว่าพิที่คิดคิดอย่างไร
นางรำพรรณโสภาน้ำตาไหล
น้องรักใคร่เหมือนว่าชีวาวัน
แม่นทิดควายกับน้องลอลองขวัญ
น้องจะกลั่นใจตายลงวายวง

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 15)

จากตัวบท นางแสนกลสร้างทำเป็นเสียอกเสียใจที่ทิดแก้วจะกลับมา เพราะนางรักทิดควายมาก ถ้าไม่ได้อยู่ชีวิตกับทิดควาย นางขอตายดีกว่า ซึ่งทั้งหมดแสดงถึงความปลิ้นปล้อนหลอกลวงของนางแสนกล

เหตุการณ์ที่ 7

ไม่ควรเลือกหญิงที่เกียจคร้านมาเป็นคู่ครอง

ตอนที่นางแสนกลชี้เกียจหาพินมาหุงข้าว ก็ได้ใช้ไฟไม้กระดานเรือนชานทำพินหุงข้าวแทนดังตัวอย่าง

เรียกสวนไร่นาข้าฯชน

นางแสนกลล้างส้นทั้งถิ่นถาน

เหลือเรือนอยู่หลังนาฝากระดาน

แต่นอกชานก็ไม่มีอับปรีย่นาง

ผิวไม่อยู่แสนกลคนเสนียด

เพราะชี้เกียจจวนรีเหมือนผีสาง

พินนอกชานผ่าหุงข้าวก็เบาบาง

คอยแต่ล้างรำไปวิสัยลาน

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า28)

จากตัวบท นางแสนกลเป็นหญิงที่เกียจคร้าน ซึ่งขัดกับคำสอนแต่โบราณที่สอนผู้หญิงเป็นแม่บ้านแม่เรือน หุงหาอาหาร ปัดกวาดเช็ดถูบ้านให้สะอาดน่าอยู่ นางแสนกลจึงเป็นหญิงที่บกพร่องในหน้าที่ของภรรยาที่ดี

สรุปว่า การเลือกคู่ครองของผู้ชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล พบคำสอนว่าผู้ชายไม่ควรเลือกหญิงที่มีลักษณะต่อไปนี้มาเป็นคู่ครอง เช่น หญิงที่ประสังค์ทรัพย์ หญิงที่ตนลุ่มหลง โดยยังไม่ศึกษาอย่างถ่องแท้ หญิงที่ติดการพนัน หญิงใจบาป หญิงปลิ้นปล้อน หญิงที่เกียจคร้านมาเป็นคู่ครองเพราะความหลง เช่นหลงในกรรมหรือรูปร่างหน้าตาที่สวยงาม เพราะภาพลักษณ์ภายนอกอาจดูดี แต่จิตใจภายในอาจคิดคดทรยศ เป็นหญิงเจ้าเล่ห์เพทุบาย ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีมากชู้หลายชาย และติดการพนัน ชี้เกียจ ใจบาป ปลิ้นปล้อนหลอกลวง ส่วนคู่ครองที่ควรเลือกคือคู่ครองที่มีปัญญา เพราะถ้ามีปัญหาแล้วก็สามารถหาทรัพย์ได้โดยไม่ต้องรอทรัพย์สมบัติของบิดาและมารดา และที่สำคัญควรเป็นหญิงที่มีคุณธรรมเพื่อช่วยส่งเสริมสามีให้มีชีวิตที่ดี ทำแต่ในสิ่งที่ถูกทำนองคลองธรรม

4. สอนมิให้มักมากในกาม

คำว่า กาม พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พ.ศ. 2556 ได้ให้ความหมายว่า สิ่งที่น่าปรารถนา ชวนให้รักชกให้ใคร่ พาใจให้กำหนัดยินดี มี 5 ชนิด คือ รูป (สิ่งที่ตามองเห็น) เสียง กลิ่น รส โภกฐัพพะ (สิ่งที่กายสัมผัส) เป็นอารมณ์ คือสิ่งที่ยึดตั้งใจให้ปรารถนา ให้รักใคร่ เป็นต้น ส่วนคำว่า กามารมณ์ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ พ.ศ. 2556 ให้ความหมายไว้ คือนัยแรก อารมณ์ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา หมายถึง รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส นัยที่ 2 ภาษาไทยมักหมายถึงความรู้สึกทางกาม ดังนั้นชายผู้มักมากในกามหมายถึง ชายผู้หลงติดอยู่ในรสของกามว่าเป็นสิ่งน่าปรารถนา เกิดอารมณ์พอใจ และเกิดความรู้สึกทางกามขึ้น ซึ่งโทษของความเป็นผู้มักมากในกามทำให้ครอบครัวแตกแยก ถูกประณาม ถูกกล่าวหาว่าเป็นคนชู้ เป็นคนสำส่อนทางเพศ ถ้าไปมีความสัมพันธ์กับคนที่มิพินระแล้ว ก็อาจได้รับความเดือดร้อน อาจเจ็บตัว หรืออาจถูกทำร้ายจนถึงแก่

ชีวิต ดังเช่นในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลพบคำสอนที่กล่าวถึงโทษของการมกมากในกามของผู้ชาย ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1

เมื่อทิดควายสึกแล้วก็นึกถึงนางแสนกล อยากจะไปหานางในคืนนั้นเลย แต่กลัวว่าผู้คนจะนินทา จึงได้แต่ข่มอารมณ์ไว้ ดังตัวอย่าง

สงฆ์ทั้งสี่กลับไปเหมือนใจหมาย
อยู่ในห้องตรงถึงนางกระจ่างจันทร์
แต่กลัวความนินทาจะว่าชาน
นอนไม่หลับคิดถึงหญิงจนยิงปืน ฯ

ส่วนทิดควายสุดเปรมเกษมสันต์
ในจิตต์นั้นแทบจะไปในกลางคืน
ทิดสมภารนั่งข่มอารมณ์ขึ้น

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 5-6)

จากตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นความมกมากในกามของทิดควายที่ตกอยู่ในห้วงของความรัก และความหลงใหลนางแสนกลจนทำให้นอนไม่หลับ ซึ่งอาการนอนไม่หลับนี้เนื่องจากความอยากมีความสัมพันธ์ทางเพศกับนางแสนกลจนทิดควายต้องสำเร็จความใคร่ด้วยตนเองโดยกวีใช้ความเปรียบว่า นอนไม่หลับคิดถึงจนยิงปืน ส่งผลให้ทิดควายเป็นคนที่หมกมุ่นในกามารมณ์จนยอมทำทุกอย่างตามที่นางแสนกลขอ

เหตุการณ์ที่ 2

เมื่อทิดควายรีบไปหานางแสนกลแต่เช้า และขอมีสัมพันธ์สวาทกับนางในตอนกลางวัน ดังตัวอย่าง

พอรุ่งเข้าไปเคหาพยาบาลภักตร์
แล้วต้อนรับเจ้าทิดสนิทดี
เชิญพี่ทิดนอนเล่นเหมือนเช่นหมาย
ขึ้นบนเตียงเร็วราไม่ช้าครั้น
ยังมีเคยเขยชมภิรมย์ขวัญ
เพราะว่าบ้านนารีไม่มีใคร
ทิดควายจึงเรียกนางสำอางภักตร์
พี่ขอเชิญโฉมเฉลาเยาวภา
จะฝากรักงามสงวนนวลหงส์
แสนกลพูดสนิทพี่ทิดควาย

นางนงลักษณ์ยิ้มแ้มอยู่แจ่มศรี
นางจัดที่ห้องนอกแล้วบอกปล้น
เจ้าทิดควายสุดเปรมเกษมสันต์
เพราะหมายมันจะชิดสนิทใน
ลองกลางวันดูทำแล้วปราสัย
อรทัยนั่งอยู่นั้นจำนรรจา
แม่ยอดรักดวงจิตต์ขนิษฐา
น้องขึ้นมาบนนี้ฟังพี่ชาย
แม่โฉมยงขอชมให้สมหมาย
อย่าวุ่นวายกลางวันฉันรำคาญ

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 10)

จากตัวอย่าง เนื่องจากนางแสนกลให้ทิดควายร่อยุ่ 3 วันแล้วค่อยมาอยู่กับนาง เนื่องจากเกรงคำครหานินทา ทำให้ทิดควายข่มอารมณ์ต่อไปไม่ไหว พอได้อยู่กับนางแสนกลสองต่อสองจึงอยากมีสัมพันธ์สวาทกับนาง แม้จะเป็นตอนกลางวัน

เหตุการณ์ที่ 3

ตอนที่กวีกล่าวถึงเจ้สัวปอว่ามีพฤติกรรมชอบมีความสัมพันธ์กับผู้หญิงที่มีสามีแล้ว
ดังตัวอย่าง

แกชอบเสาะเลือกหาซึ่งนารี

แม่นตัวเปล่าสาวแซ่ไม่แลเหลียว
เสียเงินทองก็ไม่ว่าอย่าปรารมภ์
ให้คนไปสืบข่าวเพราะบ่าวถม
รู้ว่าสวຍแก็ไปตั้งใจคอ

ที่ผิวมีแกรักสมัคชม

ชอบพูดเกี้ยวเมียเขาแล้วเคล้าสม
รวยอุดมใจชั่วเจ้สัวปอ
ตามนิคมเมียใครที่ไหนหนอ
พุดยกอเกี้ยวพาขึ้นมาชม

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 27-28)

จากตัวอย่างนี้กวีต้องการสอนชายที่มีครอบครัวอยู่แล้ว แต่ชอบมีความสัมพันธ์กับหญิงที่มีสามี ซึ่งถือว่าเจ้สัวปอกระทำผิดศีลข้อที่ 3 ที่ห้ามละเมิดลูกเมียของผู้อื่น ทำให้ลูกเมียของเจ้สัวปอเองก็ทุกข์ใจ สามีของผู้หญิงทุกคนที่เจ้สัวปอไปยุ่งเกี่ยวกับก็จะต้องเคียดแค้นชิงชังเจ้สัวปอ

เหตุการณ์ที่ 4

ตอนที่เจ้สัวปอลอบไปหานางแสนกลตอนที่ติดกัวไม่อยู่ เจ้สัวปอได้แสดงถึงพฤติกรรมมัก
มากในกาม และกล่าวว่าถึงแม้ตนจะมีลูกมีเมียแล้วแต่ไม่ต้องไปสนใจ ดังตัวอย่าง

นางก็เข้าห้องในจุดไฟแสง

เจ้สัวก็เข้าไปเหมือนใจจง

แล้วจูบกอดแก็ตามาระศรี

ส่วนแสนกลกล่าววาจาพิปราย

จะไม่รักน้องจริงนี่กริ่งจิตต์

แม่นน้องยอมพร้อมใจลงด้วยกัน

ลูกเมียท่านก็มีเป็นที่หมาย

ลูกผัวก็มีอยู่ดูเป็นกรรม

ฝ่ายเจ้สัวตอบนุชสุดสวาท

ลูกเมียถึงว่ามีไม่อีนัง

สว่างแดงในห้องต้องประสงค์

รักโฉมยงค์นั่งเรียงอยู่เคียงกาย

ขอให้พี่เขยชมพอสหมาย

ทำยืมพรายว่าเจ้สัวน้องกลัวครัน

สุจริตไม่กลับกลอกเร่งบอกฉัน

ตัวของท่านคิดอย่างไรอย่าได้อำ

และข้างฝ่ายตัวฉันนั้นก็ขำ

ท่านจะทำท่าไหนจะใครฟัง ๆ

แม่นสมมาตรเหมือนคิดในจิตต์หวัง

เป็นสัจจิงวาจาแม่อย่างกลัว

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 37-38)

จากตัวบท เมื่อเจ้สัวปอจะเขยชมนางแสนกล นางกลับขอลถามคำถามก่อนว่า ตัวนางก็มี
สามีอยู่ ส่วนเจ้สัวปอเองก็มีลูกมีเมียอยู่แล้ว ถ้าได้นางเป็นภรรยาแล้วท่านจะอย่างไร เจ้สัวปอตอบ
อย่างคนที่เห็นแก่ตัวว่า ถึงแม้ว่าท่านจะมีครอบครัวแล้ว แต่ท่านก็ไม่สนใจ นางแสนกลอย่าได้กลัว
ไปเลย

เหตุการณ์ที่ 5

ตอนที่นายสำเภาอยากมีความสัมพันธ์กับสาวรุ่นจึงให้ภรรยาช่วย ดังตัวอย่าง

เมื่อคืนหนึ่งนายสำเภาเล่าสนธิ

กับแสนกลบอกเสียกับเมียขวัญ

นางสาว ๆ เด็ก ๆ คูเล็กครัน
 ดูรูปร่างนางสำรวจเห็นสวยสม
 เพราะรุ่นสาวขาวขำคูอาไฟ
 น้องช่วยคิดให้พี่เป็นที่หวัง

มาทุกวันหาน้องถึงห้องใน
 พี่อยากชมดวงจิตต์คิดไฉน
 เรื่องเท่าไฉนยังไม่เคยชม
 แต่สักครั้งเกิดแม่งามให้ความสม ฯ

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 31)

จากตัวบทแสดงถึงผู้ชายที่ไม่อึมในรสกาม ไม่รักเดียวใจเดียว ไม่พอใจในสิ่งที่ตนมี ถือว่าผิดศีลข้อสามด้วยเช่นกัน เพราะชายมีพันธะอยู่แล้ว ควรซื่อสัตย์ต่อกันและกัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ชายที่มักมากในกาม ชอบผิดลูกผิดเมียผู้อื่นในเรื่องนางแสนกล ไม่ว่าจะเป็นสมภารควาย เจ็สัวปอ ต่างก็ได้รับบทเรียนราคาแพงที่ไม่มีวันลืม เช่น สมภารควายสูญเสียทรัพย์ที่สะสมมาทั้งหมดแล้วหนีไปอยู่ที่อื่น เจ็สัวปอถูกขังในหีบข้ามวัน และสูญเสียทรัพย์ ส่วนนายสำเภาก็ชอบมีความสัมพันธ์กับสาวรุ่น ๆ ก็โดนนางแสนกลแกล้งจนสาวรุ่นนั้นไม่กลับมาหานายสำเภอกอีกเลย ซึ่งสาเหตุที่ตัวละครทั้งหลายต้องประสบชะตากรรมต่าง ๆ กันนี้ แสดงให้เห็นโทษของกามารมณ์ที่ครอบงำจิตใจ จนทำให้ละเลยคุณธรรมความดีและความถูกต้อง

5. สอนมิให้ลุแก่อิสระ

คำว่าโทษ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า ความโกรธ ความฉุนเฉียว ความคิดประทุษร้าย เป็นต้นเหตุของการก่อวิเวท ทำร้ายกัน บันดาลโทษะถึงที่สุดอาจฆ่ากันได้ เมื่อทำตอบโดยตรงไม่ได้ก็กลั่นแกล้งกัน ทำให้อยู่กันอย่างเดือดร้อนหวาดระแวงไม่เป็นสุข โทษะเกิดจากมานะความถือตัว กำจัดได้ด้วยเมตตา มีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน ส่วนโทษะของความมีโทษะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า คนผู้โกรธ ถูกความโกรธเข้าย่ำแล้ว ย่อมเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ย่อมนอนเป็นทุกข์ แม้มียาก็เสื่อมลาภ แม้มียศก็เสื่อมยศ แม้มียมิตร หรือญาติสายโลหิต เขาก็หลีกห่างไกล ครั้นตายไปย่อมถึงอบายภูมิ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้ระงับและกำจัดเสีย (แสง จันทร์งาม, 2523, หน้า 230) สำหรับวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลพบคำสอนเกี่ยวกับโทษของการลุแก่อิสระของผู้ชาย ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1

ตอนที่ทิดแก้วจับได้ว่าภรรยาแอบนัดชู้มาที่บ้านสามคนจึงทำร้ายชู้ และเขี่ยนตีนางแสนกลจนปางตาย ดังตัวอย่าง

ฝ่ายทิดแก้วนี้โกรธกระโดดพลัน
 แล้วถีบเมียนอนหงายเหมือนหมายหวัง
 โต้ขึ้นมากลางล่องแล้วมองดู
 ต่ำลงไปทีดอกบัวทิดแก้วเคาะ
 เจ้าชู้ดินสุดทำนองแล้วร้องฮือ
 จึงรู้ว่าเกิดความไม่ถามไถ่
 ผัวตีเมียแทบตายลายทั้งทรง
 สามีตีจนลานสงสารนุช

มีงับนั้นอย่างไรผิดใจ
 แลเห็นตั้งทิดแก้วมีหัวหู
 ทิดแก้วรู้หีบไม้ด้วยไวมือ
 ดูช่างเหมาะนี้กระไรโฉนหรือ
 อ้ายเพื่อนอ้อส่งใหญ่เห็นไฟลง
 พากันไปทั้งสามตามประสงค
 นางโฉมยงบอกว่ากลัวพี่แก้วครัน
 แล้วก็หยุดกลัวว่าจะอาสัญญ์

ไม่เน้นชำระตรีที่ตีกัน

พอสามวันแสนกลนางคนดี

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 28)

จากตัวบท แสดงถึงความโกรธ ความแค้นใจของผู้เป็นสามีที่จับได้ว่าภรรยาผิด จึงได้รับ
บทเรียนทั้งผู้ของนางแสนกล และตัวนางแสนกลเองที่มีความมักมากในกาม

เหตุการณ์ที่ 2

นอกจากนี้ ยังมีพฤติกรรมที่แสดงโทษของทิดแก้วเมื่อรู้ว่านางแสนกลยังคงมีชู้ จึงวางแผน
เอาน้ำร้อนราดชู้ที่หลบซ่อนอยู่ในโถงจนตาย ดังตัวอย่าง

ทิดแก้วลุกออกมาจะหาไหน
เห็นน้ำเดือดยกมาดูท่าทาง
เจ้าชายชู้ตื่นอ่อนเพราะร้อนหัว
ส่วนเจ้าชู้ก็ตายวายชีวิตรัง
ฝ่ายทิดแก้วตรงความเรื่องงามข้า
เราขึ้นอยู่กับมันไปอาลัยวรรณ
มันมากชายหลายชู้เป็นงูเห่า
เพราะอีหญิงฉิบหายมันหลายใจ
ทั้งบิดรมารดาชิวายับ
เมื่อก็้างวอดวายฉิบหายครัน

เข้าครัวไฟยิ้ม่องไม่หมองหมาง
เปิดตุ่มพลาจเทลงไปด้วยใจแข็ง
ฝ่ายทิดแก้วรดหมดแล้วกดหลัง
มรณังตายโหงในโถงมอญ ๆ
เมียรระยามีชู้สู่สมร
คงเดือดร้อนภายหลังหญิงจิ้งไร
จะฆ่าเรามันคงไม่สงสัย
ไม่มีใครตัวเราซึ่งเผ่าพันธุ์
แล้วมีทรัพย์ไม่น้อยหลายร้อยชั้น
อยู่กับมันทำไมเราโคลคลา

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 28)

จากตัวบท แสดงถึงความแค้นใจและเกลียดชังชายชู้ของทิดแก้ว เขาจึงตัดสินใจฆ่าชู้ของนาง
แสนกลตาย แล้วตรีตรงถึงความหลายใจของภรรยาซึ่งนางแสนกลได้ล้างผลาญทรัพย์ของบิดา
มารดาของทิดแก้วอีกด้วย คิดได้ดังนั้นจึงตัดสินใจจากไป ตัวบทนี้สอนใจชายว่าไม่ควรหุนหันพลันแล่น
เพราะถ้ามีโทษมากจนขาดสติ อาจทำให้กลายเป็นฆาตกรฆ่าคนตายได้

เหตุการณ์ที่ 3

เมื่อพวกโจรรู้ว่าถูกนางแสนกลหลอกให้ยกหีบกำปั่นใส่ศพก็โกรธมากจนรีบกลับมาเพื่อจะ
ฆ่านางแสนกล ดังตัวอย่าง

ทั้งสี่คนโกรธใจเป็นใหญ่หลวง
เรารีบไปฆ่ามันอย่าผันแปร
รีบไปกลัวสว่างกระจ่างสาย
ก็วิ่งเรื่อนงามแม่นแม่แสนกล

นี่มันลวงเราหนออีต่อแผล
โจรก็แระเร้วรู้ทั้งสี่คน
แม่นหญิงชายมันเห็นไม่เป็นผล
จรดลขึ้นเคหังกำลังเคื่อง ๆ

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 14)

จากตัวอย่าง เนื่องจากพวกโจรถูกลอกให้ยกหีบกำปั่นใส่ศพไป เมื่อรู้ก็รีบกลับมาเพื่อจะฆ่านางแสนกลให้หายแค้น ในตอนนี้จึงสอนผู้ชายว่าต้องมีสติไตร่ตรองอย่าหลงเชื่อสิ่งใต้ง่าย ๆ เพราะสิ่งที่เห็นอาจเป็นกลลวงให้ติดกับดักได้

เหตุการณ์ที่ 4

เมื่อพวกโจรถูกนางแสนกลหลอกขายให้เป็นที่าสของแขกยะวาในเรือสำเภา ก็โกรธแค้นนางแสนกลมาก เพราะถูกใช้แรงงานอย่างหนัก พอตกกลางคืนพวกโจรสะดาะกุญแจและหนีมาได้ก็รีบกลับมาหานางแสนกลที่บ้าน ดังตัวอย่าง

เห็นลูกเรือนอนหลับนั่งหลับตา
เสดาะกุญแจหลุดดีสี่สหาย
เข้าห้องทำยาบาลีทั้งสี่คน
อ้ายนายเรือนอนหลับโจรจับมิด
ส่วนเจ้าเพื่อนห้ามไว้ไม่ได้การ

.....
ขึ้นนาวาเดือนสว่างเห็นทางดี
คิดว่านางไปเรือนเสมียนหมาย
ไม่เห็นนางหมายจะฆ่าโกรธตาแดง
เอาไฟเผาเรือนนางเสียงผางโผง
แล้วรีบหนีสี่คนวิ่งลนลาน

ฝ่ายโจรังกำปั่นขึ้นหนักหนา
เพราะโจร่าทั้งสี่มันมีมนต์
ก็ตัวนกายเหมือนความตามนุสนธิ์
ก็เลือกค้นหาของในห้องนาน
นิกจะขีดแทงซ้ำแล้วห้มผลาญ
แล้วโจรพาลได้เงินทองสิ่งของมี

.....
โจรทั้งสี่ไปบ้านนางไม่กลางแกลง
ทั้งสี่ชายขึ้นเคหาตาแสวง
จวนจะแจ้งไม่เห็นมีนารีพาล
ดูลูกโพลงโจร่าด้วยกล้าหาญ
เที่ยวชมชานหลงวิถีทั้งสี่ชาย

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 22-23)

จากตัวบทนี้ พวกโจรเกือบที่จะฆ่านายเรือด้วยความโกรธ และตามมาจะฆ่านางแสนกลที่บ้าน แต่เมื่อไม่เจอจึงเผาบ้านของนางเพื่อระบายความแค้นแทน ซึ่งโดยปกติแล้วพวกโจรย่อมมีนิสัยอันธพาล ใจบาปหยาบซ้ำ แต่เพราะความประมาทในสตรีจึงพ่ายแพ้แก่เล่ห์กลของนางแสนกล

จะเห็นได้ว่า จากที่กล่าวมานี้ ความมีโทษเกิดจากนางแสนกลทั้งสิ้น โดยเฉพาะพฤติกรรมการมีชู้ของภรรยา ไม่มีสามีคนไหนทนได้ เพราะถือว่าเป็นการหยามศักดิ์ศรี ทิดกั้วจึงตีนางแสนกลจนปางตาย และในที่สุดก็ฆ่าชู้ตาย ส่วนพวกโจรถูกลอกให้ยกกำปั่นใส่ศพ บวกกับเหนื่อยจากการหามกำปั่นแล้วไม่ได้ทรัพย์อันใด จึงลุแก่อโทสะรีบกลับมาเพื่อฆ่านางแสนกล แสดงว่านางแสนกลกระทำการอันเสี่ยงต่อชีวิตของนาง แต่นางก็กล้าที่จะทำ นางจึงเป็นผู้หญิงอันตรายที่ผู้ชายควรหลีกเลี่ยง

คำสอนชายที่เป็นบรรพชิต

คำว่า บรรพชิต พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์ พ.ศ.2556 ได้ให้ความหมายว่า ผู้บวช นักบวช เช่น ภิกษุ สมณะ ดาบส ฤๅษี เป็นต้น แต่เฉพาะในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ภิกษุและสามเณร มักใช้คู่กับ คฤหัสถ์

บรรพชิตคือ ผู้ใช้ชีวิตด้วยการบริโภคปัจจัยสี่ อย่างมีกนน้อย เท่าที่จำเป็น ถ้าเป็นนักบวชที่อยู่ด้วยการขอ ต้องรักษาปัจจัยสี่ของทายกอย่างดี เพื่อให้คุ้มค่าต่อผู้ให้ ไม่เบียดเบียน และไม่เสพสิ่งไหนนอกเหนือจากปัจจัยสี่โดยไม่จำเป็น เช่น กามคุณ 5 เพราะแม้ไม่เสพ กามคุณ มนุษย์ก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ สัมมาอาชีวะของผู้บวชคือ ไม่เสพบริโภคเกินจำเป็น เช่น ดูการละเล่น แต่งตัว เป็นต้น ผู้บวชที่ประสงค์จะได้รับผลแห่งการบวช จะต้องระลึกหรือสำนึกถึงความที่ตนจะต้องรับผิดชอบในความล้มเหลว หรือความประสบผลสำเร็จในการบวชของตนด้วยตนเอง เพราะตนขอบวชด้วยความสมัครใจของตนเอง เพื่อเป็นเครื่องเตือนตนไม่ให้เป็นผู้เสียหายในการปฏิญาณตนตนจักต้องระลึกถึงข้อที่ได้ทำพิธีขอบวชของตนในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์ ในโอกาสอันศักดิ์สิทธิ์ ในท่ามกลางหมู่คณะที่ประชุมกันในนามของพระรัตนตรัย ตนจะต้องมีหิริและโอตตปปะ ในการที่จะรักษาเกียรติยศของตนตามที่ได้ปฏิญาณในการบวชของตนไว้อย่างไร เป็นผู้สำนึกในลักษณะของการบวชอันแท้จริง กล่าวคือ การไปหมดจากเรือน จากการกินอยู่รุ่มร่าม การใช้สอย การทำ การพูด และความรู้สึกนึกคิดอย่างฆราวาสโดยสิ้นเชิง และเป็นผู้เว้นหมดจากสิ่งที่ควรเว้นควรละ ตามธรรมตามวินัยในพุทธศาสนานี้ (พุทธทาสภิกขุ, 2545, หน้า 42) สิ่งทีควรต้องการสอนผู้อยู่ในเพศบรรพชิต คือ สอนให้ถือเพศพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด และสอนให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี

1. สอนให้ถือเพศพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด

การเป็นนักบวชที่ดีต้องถือเพศพรหมจรรย์ต้องละเว้นจากกิเลสทั้งปวง มีการดำเนินชีวิตด้วยความสมถะเรียบง่าย ซึ่งหลักในการดำเนินชีวิตของนักบวชมีหลักที่ควรยึดถือคือ เป้าหมายการประพฤติพรหมจรรย์มี 9 ประการและวรรณะ 9 (พระไตรปิฎกเล่ม 21 “พรหมจริยสูตร” ข้อ 25)

1.1 เป้าหมายการประพฤติพรหมจรรย์มี 9 ประการ ดังนี้

1.1.1 มิใช่เพื่อหลอกลวงประชาชน (หลอกลวงคน ให้มาเคารพนับถือ)

1.1.2 มิใช่เพื่อเกลี้ยกล่อมประชาชน (เรียกคน มาเป็นบริวาร)

1.1.3 มิใช่เพื่อผลประโยชน์ในลาภ สักการะ และสรรเสริญ

1.1.4 มิใช่เพื่อผลประโยชน์ในการอวดอ้างวาทะ (เพื่อจะได้เป็น เจ้าลัทธิ หรือค่าน

ลัทธิอื่นใด ให้ล้มไป)

1.1.5 มิใช่เพื่อปรารภว่า คนทั้งหลายจงรู้จักเรา (ว่าเป็นผู้วิเศษ) ด้วยอาการดังนี้ (ดังที่อวดอ้าง)

1.1.6 ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อสාරวมอินทรีย์ (สังวร)

1.1.7 เพื่อละกิเลส (ปหานะ)

1.1.8 เพื่อคลายกำหนด (วิราคะ)

1.1.9 เพื่อดับกิเลส ดับทุกข์สนิท (นิโรธะ)

1.2 วรรณะ 9 คือการทำตัวเป็นคนน่ายกย่องสรรเสริญ 9 อย่าง

1.2.1 เป็นคนเลี้ยงง่าย (สุภระ)

1.2.2 บำรุงง่าย ปรับให้เจริญได้ง่าย (สุโปสะ)

1.2.3 มีกนน้อย กล้าจน (อัปปิจณะ)

1.2.4 สันโดษ ใจพอ (สันตุภฺฐิ)

1.2.5 ชัดเกลากิเลส (สัลলেখะ)

- 1.2.6 เฟ่งทำลายกิเลส มีศีลเคร่ง มีศีลสูงอยู่ปกติ (ฐิตะ)
- 1.2.7 มีอาการที่น่าเลื่อมใส (ปาสาทิกะ)
- 1.2.8 ไม่สะสม ไม่กักเก็บ (อปจยะ)
- 1.2.9 ระดมความเพียร ขยันเสมอ (วิริยารัมภะ)

(พระไตรปิฎกเล่ม 1 "ปฐมปาราชิกกัณฑ์" ข้อ 20)

นอกจากนี้ได้กล่าวถึงโทษของภิกษุในการอยู่ประจำที่ คือ

1. เป็นผู้ตระหนี่ (หวงไม่ยอมให้) ที่อยู่
2. เมื่อจะหลีกไปจากที่อยู่ นั้น มีความห่วงใยหลีกไป
3. ตระหนี่สกุล (หวงพวก)
4. อยู่คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์และบรรพชิต ด้วยการคลุกคลี กับคฤหัสถ์อันไม่สมควร
5. ตระหนี่ลาภ
6. มีสิ่งของมาก มีการสะสมสิ่งของมาก
7. ตระหนี่วรรณะ (หวงตัว)
8. มีเกสัช (ยารักษาโรค) มาก มีการสะสมเกสัชมาก
9. ตระหนี่ธรรม
10. มีกิจมาก มีหน้าที่ต้องทำมาก ไม่ฉลาดในกิจที่ต้องทำ

(พระไตรปิฎก เล่ม 22 “อภินิवासสูตร” ข้อ 223 และ เล่ม 22 “มัจจรสสูตร” ข้อ 224)

จากหลักในการดำเนินชีวิตของนักบวช เป้าหมายการประพาศพรหมจรรย์เพื่อสำราชมอินทรีย์ เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับกิเลส และดับทุกข์ ส่วนวรรณะ 9 คือการทำตัวเป็นคนนำยกย่องสรรเสริญของพระ เช่น เป็นคนเลี้ยงง่าย มักน้อย สันโดษ ชัดเกลากิเลส ไม่สะสมทรัพย์

สำหรับวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลนั้นมีตัวละครที่เป็นนักบวชอยู่ 1 ตัวคือสมภารควาย ตัวละครตัวนี้มีพฤติกรรมที่เต็มไปด้วยกิเลส ซึ่งตรงกับโทษของภิกษุในการอยู่ประจำที่ เช่น เป็นผู้ตระหนี่ อยู่คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์อันไม่สมควร มีการสะสมสิ่งของมากมีกิจมาก มีหน้าที่ต้องทำมาก ไม่ฉลาดในกิจที่ต้องทำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ตรงกับพฤติกรรมของสมภารควาย เพราะท่านมีกุญถึงห้าห้องเพื่อไว้เก็บทรัพย์สมบัติ ท่านเป็นผู้ตระหนี่ถี่เหนียวมาก แม้ลูกศิษย์วัดเก็บผลไม้กินยังถูกเขี่ย และท่านมีกิจที่ต้องทำมาก เช่น มีการทำสวนผลไม้ภายในบริเวณวัด ดังนั้นในตอนกลางคืนท่านจึงต้องเดินถือกระบองคอยสอดส่องดูแลสวนผลไม้ของท่าน ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1

กล่าวถึงสมภารควายว่ามีฐานะดี เพราะเป็นพระนักเทศน์ มีกุญใหญ่ห้าห้องสำหรับเก็บสมบัติมีกำปั่นใส่เงิน 300 ชั่ง และในบริเวณวัดมีการทำสวนผลไม้ ดังตัวอย่าง

จะกล่าวถึงสมภารสำราญหลาย	แกซื้อควายรูปสวยเงินรายถม
เปนนักเทศน์อ้วนลำดูขำคม	รายอุดมเงินตราสัจจาเจียว
อยู่กุญใหญ่ห้าห้องสิ่งของเต็ม	แต่ชั้นเข็มก็เก็บดีเพราะขี้เหนียว
ซึ่งพวกพ้องมาหาวงศากรียว	สักศพเตียวก็ไม่ให้อย่ำได้กลัว
มีเงินสามร้อยชั่งไม่ฝังขัน	ใส่กำปั่นตั้งไว้ห้องในซรว
ผ้าขาวพันนับไม่สิ้นจนกินตัว	ไตรก็มั่วสมเป็นกองจนหมองดำ

ของกระทิงเพดานประมาธหมาย
ยี่สิบเจ็ดอายุแกไม่แก่จำ
ปลุกข้าวของมากมายเก็บขายผล
ขนุนตกต้นเดี่ยวดูเรียดิน

สมภารควายมั่งมีท่วงที่ข้า
ในวัดทำเป็นสวนแล้วพรวนดิน
ดูเกลื่อนกล่นม่วงปรางอย่างถวิล
ลูกศิษย์กินแกเขียนเจียนบัลลัย

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 21-22)

จากกลอนในบทนี้ จะเห็นได้ว่าสมภารควายจะเป็นพระที่ไม่ปฏิบัติตามหลักของนักบวช กล่าวคือ มีทรัพย์สินเงินทองมาก จนจัดว่าอยู่ในฐานะดี แต่อุปนิสัยส่วนตัวระหนึ่งก็เหนียว ซึ่งนับว่าสำนึกของการบวชอย่างแท้จริงตามข้อบัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ประสงค์ให้การบวชคือ การละจากเพศฆราวาสนั้นหย่อนยานไปจนเป็นช่องว่างให้ผู้หญิงอย่างนางแสนกลหาวิธีหลอกลวงทรัพย์ได้

เหตุการณ์ที่ 2

สมภารควายคอยเดินสอดส่องดูแลสวนของท่านเพราะหวงทรัพย์ดังตัวอย่าง

กลางคืนแกไม่นอนเที่ยวซ่อนซุ่ม
คอยแอบดูโจรจะมาไป
เมื่อกลางคืนวันนั้นสมภารควาย
ถือพลองเดินรีบจู่เที่ยวดูคน
เห็นผีลาวยีนนิ่งเข้าพิงซิด
กระโดดตีผีลาวแก่น้าวตรง

เข้าสู่ทุมพุกขนานั่งอาศัย
ถือพลองใหญ่คอยระวังเป็นกังวล
แกเดินกรายจากห้องสยองขน
มาถึงต้นขนุนใหญ่เหมือนใจจง
สำคัญคิดว่าขโมยโดยประสงค์
ผงเข้าลงไปนั่งนอนยิงฟัน

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 21-22)

จากตัวบทในตอนกลางคืน ท่านจึงไม่ยอมนอนเฝ้าถือไม้พลองคอยตรวจตราผู้ที่จะมาลักผลไม้ของตน จนมาเจอสงฆ์ก็คิดว่าเป็นโจรจึงกระหน่ำตีซึ่งการกระทำของท่านสมภารที่กล่าวมานี้ไม่ใช่กิจของสงฆ์ที่จะกระทำ ส่งผลให้เกิดความผิดพลาดและเกิดมลทินในการครองเพศบรรพชิต

เหตุการณ์ที่ 3

สมภารควายพบว่า ชายผู้นั้นสิ้นใจแล้วก็กลัวความผิดจึงสร้างสถานการณ์ว่ามีพระเดินทางมาจากที่อื่นแล้วมามรณภาพที่วัดของท่าน ดังตัวอย่าง

สมภารตรงเข้าไปพิศพิณิจผี
คงเกิดความวุ่นวายฉิบหายครัน
ครันจะบอกกับลูกวัดสังต์ติก
กลัวความจะแพร่พรายกระจายพอ
ว่ากุติชะโมยตายฉิบหายสิ้น
ขึ้นกุฎีเร็วราไม่ช้าพลัน
ทั้งจีวรราตคตกำหนดครบ
บาตรใบใส่ตลบไม่ม่วง
หยมมีดโกนห่อผ้ามาที่ผี

เออกุติโจรลงอาลัย
แกวิ่งพลันมากุฎีไม่หยุดรอ
แกตรงตริกไม่สมอารมณ์หนอ
จะเปนข้อคะระหานินทาครัน
เป็นมลทินสิกขาตุน่าขัน
สมภารนั้นจัดหาผ้าสบง
ผ้ากราบทบพับดีที่ประสงค์
โดยจำนงครบไตรเหมือนใจตน
แกทำดีเหมือนความตามนุสนธิ์

โกนหัวให้ผีตายอุบายคน	แล้วรีบรันกล้วยสว่างขึ้นกลางแปลง
โกนเสร็จเอาสบงเข้าทรงผี	นุ่งดิบตีเหมือนความตามแถงง
ห่มดองตะคตรัดแกจัดแจง	นอนตะแคงอยู่ริมบาตรแกพาตวาง
แล้วผ้าผีที่นุ่งแกมุงหมาย	สมภารควายทำดีไม่มีหมาง
เอาท่อผ้าหมกโคลนแล้วโยนพลง	จวนสว่างขึ้นกุฎีเข้าที่นอน

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 24-25)

จากตัวบท แสดงถึงการสร้างหลักฐานเท็จของสมภารควายว่ามีพระจากที่อื่นมามรณภาพ โดยการโกนหัวศพ เอาผ้าไตรจีวรมาสวมใส่ให้พร้อมด้วยบาตรก็จัดวางพาดไว้ ส่วนผ้าเดิมของศพท่านสมภารก็เอาหมกโคลนแล้วโยนทิ้ง

จากพฤติกรรมของสมภารควายที่กล่าวมา กวีต้องการให้เห็นตัวอย่างของพระสงฆ์ที่ไม่เคร่งครัดในพระวินัยที่มีการสะสมทรัพย์ มีอุปนิสัยส่วนตัวตระหนี่ถี่เหนียว และหวงทรัพย์ เมื่อทำผิดก็พยายามปกปิดความผิดของตน ดังนั้นผู้ที่เป็นพระสงฆ์ควรมีหลักในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม ต้องสำนึกในความเป็นนักบวชอย่างแท้จริง คือเป็นผู้ละ มีใจผู้สะสม เป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีเมตตา มีใจผู้ตระหนี่ถี่เหนียว เพราะพระสงฆ์คือบุคคลที่ผู้คนให้ความเคารพนับถือและกราบไหว้ จึงควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับความศรัทธาของผู้คน

2. สอนให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี

การเป็นนักบวชต้องระมัดระวังเพศตรงข้าม โดยไม่เข้าไปใกล้ชิดว่า มีพระวินัยหลายข้อด้วยกันที่เป็นบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามมิให้พระภิกษุได้แสดงออก หรือกระทำต่อสตรี เช่น ห้ามเสพเมถุน (ปาราชิก) ห้ามนั่งในที่ลับหลับตาสองต่อสองกับมาตุคาม (ปาจิตตีย์) ห้ามพูดเกี่ยววาราสีสตรี (สังฆาทิเสส)* (แม่ชีวิมุตติยา, 2550, หน้า 71-72) ท่าทีที่พระองค์บัญญัติขึ้น เป็นสิ่งที่ย้ำเตือนเฉพาะพระภิกษุเท่านั้น ข้อห้ามเหล่านี้ หากมองในเชิงจริยศาสตร์นั้น เป็นการป้องกันอสังวะกิเลสที่จะเกิดจากการ ปฏิสัมพันธ์ของพระภิกษุที่มีต่อสตรี และนอกจากการป้องกันแล้ว ยังถือได้ว่าเป็นการป้องปรามมิให้พระภิกษุบางรูปได้สร้างความเสื่อมเสียให้แก่สังคมสงฆ์และตนเองดังเช่นในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลท่านสมภารควายมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่สร้างความเสื่อมเสีย ดังนี้

เหตุการณ์ที่ 1

ตอนที่สมภารควายมีพฤติกรรมแอบมองและกั๊กมือเรียกนางแสนกล ดังตัวอย่าง

แล้วเทศน์ได้เงินทองชายของสวน	แกถึถ้วนมากนั๊กแต่รักหญิง
ฉันเยี่ยมหน้าต่างเวลาบ่ายนำอายุจริง	สมภารพิงหน้าต่างแกแล้วแลมอง
กั๊กมือข้าหลายหนชอบกลพระ	แม้้นคิดจะลองใจคงได้ของ
แล้วทิดกั๊กถามไปเหมือนใจปอง	เอาเงินทองถ้าไหนจะใคร่ฟัง ฯ

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 38)

*ปาราชิก ภิกษุผิดเข้าแล้ว ขาดจากความเป็นภิกษุ, สังฆาทิเสส ผิดเข้าแล้ว ต้องอยู่กรรม จึงจะพ้นผิด, ปาจิตตีย์ ต้องประจําตนเองให้ภิกษุรู้อื่นรู้ จึงจะพ้นผิด (พุทธทาสภิกษุ, 2540, หน้า 10)

จากตัวอย่างนางแสนกลเล่าพฤติกรรมของสมภารควายให้ทิดแก้วฟังว่าชอบแอบมองนาง และบางครั้งก็กั๊กมือเรียกนางแสนกลหลายครั้ง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นช่องทางให้นางเข้าหาสมภารควาย และหลอกเอาทรัพย์ของท่านได้ ทิดแก้วจึงถามถึงวิธีหลอกหลวงทรัพย์ว่าจะทำอย่างไร

เหตุการณ์ที่ 2

ตอนที่สมภารควายอยู่กับนางแสนกลสองต่อสอง ได้พูดจาเกี้ยวพาราสีนางแสนกลยืนยันว่ารักนางแสนกลอย่างแท้จริง ดังตัวอย่าง

แสนกลฟังคารมเห็นสมนึก	นั่งตรองตรึกสำรวณวลหงษ์
จึงตอบความเร็วไวเหมือนใจจง	ท่านยังทรงกาสาผิดท่าทาง
จะมาพูดล่องใจอย่างไรท่าน	คนอย่างฉันทระพัดจะขัดขวาง
แม้จริงแล้วหลวงพี่ฟ้าผีสาง	จะรับวางไว้บนเกล้าทุกเช้าเย็น
กลัวท่านจะพูดหลอกดอกพุดะ	จริงนะจะผิดทำนองตรองให้เห็น
สมภารว่างามเหมือนดั่งเดือนเพ็ญ	ไม่พูดเล่นรักจริงอย่างริงตรง
	(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 46)

เหตุการณ์ที่ 3

เมื่อนางแสนกลมาหาสมภารควายเพื่อไปปลดเล่าความทุกข์ว่าทิดแก้วเข้าบ่อน สูบฝิ่น เอาข้าวของในบ้านไปขาย สมภารควายจึงยุให้นางแสนกลหาสามีใหม่ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายสมภารตอบว่าซำก็ซัง	ระยำมึงทิดแก้วชั่วควรัน
อย่าไปเลยบ้านนางสาวอังกสิทธิ์	ลำบากนักบ้านป่าพนาสันต์
อยู่ไปก่อนเถิดนางกระจ่างจันทร์	ถึงผัวนั้นนางไม่รักสมัครชม
ก็คิดอ่านหาใหม่เหมือนใจหวัง	เพราะคนยังสีกาสง่าสม
ถึงใครๆ ก็ต้องรักพักรอดม	ฉันทปรารมภ์อยู่นานนางอนงค์
อยากจะพูดสีกาน้องของข้า	ก็เกรงคำเนื้อเย็นฉันทเป็นสงฆ์ ฯ
	(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 43)

จากตัวบทนี้สมภารควายทำหน้าที่เป็นพระที่ให้คำปรึกษากับผู้ที่เดือดร้อน แต่แทนที่จะพูดโน้มน้าวให้สามีภรรยาคืนดีกัน กลับยุว่าถ้าสามีคนนี้ไม่ดีจนนางไม่รักใคร่แล้ว ก็คิดอ่านหาสามีใหม่

เหตุการณ์ที่ 4

ตอนที่นางแสนกลบ่นเรื่องว่าทิดแก้วสูบฝิ่น ติดการพนัน เอาข้าวของในบ้านไปขายแม้แต่ผ้าสไบของนางก็ไม่เว้น ดังตัวอย่าง

ผ้าแสนกลนงค์เยาว์เจ้าปัญญา	จึงบอกว่าทิดแก้วชั่วเต็มที
เขาสูบยาทุกวันท่านพุดะ	เที่ยวเกะกะเข้าบ่อนนอนงซี
เงินทางก็ไม่หาทั้งตาปี	ของฉันทมีเล็กน้อยก็คอยเบียด

จนข้าวของหมดสิ้นสูบผืนไก่อ
ผ้าผ่อนท่อนสะไบเอาไปเตียน
ฉันนึกว่าจะกลับบ้านชี้คร้านเขา

แล้วแทงไปอีกซ้ำจำนำเหียน
ฉันหรือเพียรห้ามเท่าไร ก็ไม่ฟัง
เพราะลูกเต้าก็ไม่มีเป็นที่หวัง ฯ
(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 42-43)

เหตุการณ์ที่ 5

เพื่อให้สมภารควายยอมสีก นางแสนกลจึงสร้างเรื่องว่าทิดแก้วจะต้องไปรบ ดังตัวอย่าง

นางแสนกลว่าทิดแก้วซึ่งผัวฉัน
เกณฑ์ทิดแก้วผัวน้องจะต้องไป
พรุ่งนี้เขาจะไปจึงให้ฉัน
คงกระพันกันปืนให้ยืนยาว
ไปทัพก็คงตายวายเป็นผี
อยากให้อ้ายแก้วตายไม่วายวัน

เมื่อวานท่านนายเขามาฟังปราสัย
เกิดศึกใหญ่ยกมาพวกขาลาว
มาหาท่านลงผ้าเช็ดหน้าขาว
ตามเรื่องราวมีอะไรท่านให้มัน
น้องยินดีสุดเปรมเกษมสันต์
คิดถึงท่านทุกเวลาเมื่อราตรี

.....
ได้ฟังความนารินก็ยินดี
ฉีกผ้าขาวยาวสักแขนแมนประสงค์
เขียนหนังสือแข่งนั้นให้บัลลย
เมียมิงกูจะเอาไว้เคล้ากอด
ทำเป็นแหวนหัวพิรอดแกขอดพัน
สมภารควายจึงว่ามารศรี
พอกกลางคืนที่จะสีกเหมือนนีกง

.....
จรถีเยื้องย่องเข้าห้องใน
แล้วก็ลงดำว่าจะไม่ปราสัย
อ้ายลาวไพรเช่นฆ่าชีวะามัน
เสร็จแล้วขอตฤษีตีขยัน
ออกมาพลันให้นางแล้ววางลง
วันพรุ่งนี้ผัวไปใจประสงค์
ส่วนอนงค์รับคำไม่รำไร
(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 3)

จากตัวบทเมื่อนางแสนกลมาบอกข่าวว่าทิดแก้วให้นางมาขอให้ท่านทำของขลังให้เพื่อรอดชีวิตจากการไปรบ สมภารควายกลับแข่งให้ทิดแก้วตายจะได้นางแสนกลมาครอง แล้วบอกกับนางแสนกลว่าพรุ่งนี้ท่านจะสีก จากเหตุการณ์นี้แสดงถึงการที่สมภารควายไม่ระมัดระวังใจของตน และปล่อยให้สตรีมาหาพูดคุยกับท่านทุกวัน จนในที่สุดก็หลงกลสตรี ยอมสีกทั้ง ๆ ที่นางแสนกลยังไม่ได้เลิกกับสามี

เหตุการณ์ที่ 6

สมภารควายสะสมของที่มีราคาแพงต่างประดับในห้อง เมื่อนางแสนกลเห็นก็อยากได้ดังตัวอย่าง

จะให้กับโฉมฉายเหมือนหมายปอง
แล้วแสนกลแลมองเครื่องห้องหับ
แลเห็นสายนาฬิกาคุณาชม

เรื่องเงินทองแก้วตาอย่าปรารมภ์
วางระดับของดินนั้นมีถม
งามอุดมลงไปปราสัยดัง

แม้เมตตาน้องจริงทุกสิ่งหนอ	นีกจะขอของไปชมให้สมหวัง
รักจริงท่านคงให้ไม่อั้น	สมภารฟังว่าได้เป็นไรมี
จะเอาของสิ่งไรจะให้หมด	ต้องสภตัวน้องอย่าหมองศรี ฯ
ฝ่ายแสนกลตอบมาไม่ซ้ำที่	แม้หลงพิให้ของน้องก็ตาม
เอาสายนาฬิกาน้องยามาย	สมภารควายเต็มจิตดีไม่คิดขาม
หยิบสายนาฬิกาสง่างาม	แล้วบอกความกับน้องสายทองคำ
ทองคำหนักบาทเท่านี้พี่จะให้	สภไปเหมือนความแม่งามขำ
เพราะแสนกลคนชั่วไม่กลัวกรรม	แล้วก็ทำความสตัยปัญญาญาณ

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 47)

จากตัวบท นางแสนกลมองเครื่องประดับห้องของสมภารควายล้วนประดับด้วยของมีราคา และได้แลเห็นสายนาฬิกาทองคำก็อยากได้ ซึ่งสมภารควายได้ให้สายนาฬิกาทองคำแก่นางแสนกล แต่ให้นางสาบานก่อนว่าจะไม่หลอกหลวงท่าน แสดงว่าสมภารควายย่อหย่อนในพระวินัยเพราะสะสมของที่มีราคาแพง และให้ของกำนัลแก่ผู้หญิง ดังนั้นผู้เป็นบรรพชิตควรระมัดระวังหญิงที่มีความโลภ มาตีสนิทเพื่อประสงค์ต่อทรัพย์

เหตุการณ์ที่ 7

สมภารควายถูกหลอกในเรื่องความรัก เพราะจุดอ่อนของสมภารควายคือ บวชตั้งแต่เด็ก จึงยังไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องของความรัก จึงทำให้ถูกนางแสนกลหลอกได้ง่าย ดังตัวอย่าง

น้องก็เคยชำนาญในการรัก	แจ้งประจักษ์กับชายสายสมร
ตัวพี่นี้ยังเลยไม่เคยจร	ลุ่มหรือดอนหนทางเป็นอย่างไร
แต่เด็ก ๆ บวชเป็นเณรไม่เจนจบ	อายุศรัทธาบรรพชาฟังปราสัย
ก็เลยบวชงเยาวไม่เข้าใจ	กระทั่งได้เป็นสมภารประมาณดู

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 45)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับการระมัดระวังสตรีของพระสงฆ์ จะเห็นได้ว่า สมภารควาย ตัดใจในรูปสมบัติของสตรี รู้ไม่เท่าทันเล่ห์กลมายาของสตรี และไม่มีประสบการณ์ในความรัก ปล่อยให้สตรีมาหลอกด้วยทุกวัน จึงเป็นจุดอ่อนให้นางแสนกลและติดกั้วร่วมมือกันหลอกเอาทรัพย์ จนสำเร็จ

ในกรณีที่พระภิกษุพูดคุยกับสตรีสองต่อสอง พระพุทธเจ้ามิได้ทรงมีท่าทีในเชิงปฏิเสธว่าอย่าพบปะหรือพูดคุยกับสตรี สิ่งเหล่านี้พระภิกษุสามารถที่จะทำได้ แต่การแสดงออกในลักษณะเหล่านี้ควรที่จะยืนอยู่บนพื้นฐานของสติ หรือมีความรู้เท่าทันเมื่อตาเห็นรูป หูฟังเสียง เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ศีลหรือวินัยของพระภิกษุก็จะไม่เศร้าหมอง ซึ่งพระภิกษุก็ไม่ควรกระทำในลักษณะต้องห้ามตามพระธรรมวินัย เช่น ไม่คุยกับสตรี ไม่เดินทางข้ามคืนด้วยพาหนะสาธารณะที่มีสตรีร่วมเดินทางด้วย หากไปพบสตรีก็ต้องมีพระ เณร หรือโยมผู้ชายไปด้วย พูดคุยเฉพาะธุระเรื่องที่ทำเป็นเช่น ในกิจของสงฆ์ ขณะเกี่ยวข้องอยู่พยายามมีสติรักษาใจตนสำรวมระวังอย่างที่สุด ไม่เปิดโอกาสให้มีการพูดหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสม โดยวัดหรือสำนักที่อยู่นั้นต้องมีกติกาหรือธรรมเนียมปฏิบัติของวัดที่

ช่วยให้พระไม่ต้องเกี่ยวข้องกับสตรีโดยตรง เช่น ห้ามพระเข้าไปในพื้นที่ที่โยมผู้หญิงพัก มีเขตสงฆ์ที่สตรีห้ามเข้า เป็นต้นในหนังสือนวโกวาทกล่าวถึง อันตรายของภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ 4 ประการ (ส.รัตนรัตติ, 2552, หน้า 59-60) คือ

1. อดทนต่อคำสั่งสอนไม่ได้ภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ ต้องศึกษาพระธรรมวินัยจากพระอุปัชฌาย์อาจารย์ และต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ตั้งแต่วันบวชเป็นต้นไป ถ้าอดทนต่อคำสั่งสอนไม่ได้ ก็เป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์

2. เป็นคนเห็นแก่ปากแก่ท้องภิกษุสามเณรต้องอาศัยอาหารบิณฑบาตจากชาวบ้านผู้มีศรัทธาถวายตามมีตามได้ต้องเป็นคนเลี้ยงง่าย และฉันทในกำหนดเวลาตามพระวินัย ถ้าเป็นคนที่เห็นแก่ปากแก่ท้อง ทนความอดอยากหิวโหยไม่ได้ก็ประพฤติพรหมจรรย์ต่อไม่ได้

3. เพลิดเพลินในกามคุณผู้บวชแล้วต้องเว้นจากกามคุณ คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อันน่าปรารถนา น่าพอใจ ถ้ามีความเพลิดเพลินในกามคุณ ก็บวชอยู่ไม่ได้ ต้องเวียนไปเป็นคฤหัสถ์ตามเดิม

4. รักผู้หญิง ผู้บวชแล้วแต่ยังรักผู้หญิง จิตใจยอมปิ่นปวนรวนเรไม่นานก็ต้องลาสิกขา จึงกล่าวว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์”

อันตรายของภิกษุสามเณรผู้บวชใหม่ในข้อที่ 4 ผู้บวชแล้วแต่ยังรักผู้หญิง จิตใจยอมปิ่นปวนรวนเรไม่นานก็ต้องลาสิกขา จึงกล่าวว่า “สตรีเป็นมลทินของพรหมจรรย์” ดังเช่นสมภารควายที่หลงเชื่อคารมของหญิงที่มีจริตอย่างนางแสนกล อุตส่าห์สึกเพื่อจะไปครองคู่อยู่กับนาง แต่กลับถูกหลอกให้สูญเสียทรัพย์และหนีไปอยู่ที่อื่น เพราะความหลงเข้าครอบงำจนขาดสติคิดพิจารณาให้รอบคอบนั่นเองซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสกล่าวว่าพระภิกษุควรควรระมัดระวังใจไม่ให้กำหนดรักใคร่ ไม่ให้ซัดเคื่อง ไม่ให้หลง และไม่ให้มัวเมาในกามคุณทั้ง 5 นั้น โดยไม่ประมาทคือมีสติอยู่ทุกขณะ ดังธรรมภาษิตว่าสติ สัพพตถปตติยา (สติสัพพัตถะ ปตติยา) หมายถึงสติจำปรารถนาในที่ทั้งปวง (ส.รัตนรัตติ, 2552, หน้า 80) จากสาระคำสอนที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนี้สามารถแสดงให้เห็นเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 2 จำนวนเหตุการณ์สาระคำสอนในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล

สาระคำสอน	จำนวนเหตุการณ์
1. คำสอนชายที่เป็นฆราวาส	
1.1 สอนชายให้รู้เท่าทันมารยาหญิง	19
1.2 สอนชายมิให้โง่เขลา	7
1.3 สอนชายให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสม	7
1.4 สอนชายมิให้มัวเมาในกาม	5
1.5 สอนชายมิให้ลุ่มแกโทสะ	4
2. คำสอนชายที่เป็นบรรพชิต	
2.1 สอนให้ถือเพศพรหมจรรย์โยเคร่งครัด	3
2.2 สอนให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี	7

ตารางข้างต้น ได้แสดงให้เห็นคำสอนชายที่อยู่ในเพศฆราวาส ที่พบเหตุการณ์มากที่สุดคือ คำสอนชายให้รู้เท่าทันเล่ห์กลมารยาของหญิงมีการพบเหตุการณ์ทั้งหมด 19 ครั้ง และรองลงมาเป็น คำสอนมิให้โง่เขลาและคำสอนให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสมพบเหตุการณ์ 7 ครั้ง รองลงมาเป็นการสอน มิให้มักมากในกามพบเหตุการณ์ 5 ครั้ง และคำสอนชายมิให้ลุแก่อิสระพบน้อยที่สุด คือพบเหตุการณ์ 4 ครั้ง สำหรับคำสอนสำหรับชายที่เป็นบรรพชิต ปรากฏเหตุการณ์ 10 ครั้ง คือ สอนให้ถือ เพศพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด 3 ครั้ง และสอนให้ระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี 7 ครั้ง

จากผลที่ปรากฏนี้แสดงว่าความต้องการสอนให้ชายระวังหญิงที่มีเล่ห์กลมารยามาก และ ชี้ให้เห็นโทษของความโง่เขลาของผู้ชาย ซึ่งตัวละครส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็น ทิดแก้ว สมภารควาย เจ้สัวปอ สี่โจร และนายสำเภา ต่างก็มีความมักมากในกาม และหลงเสน่ห์เล่ห์กลมารยาของหญิง ของนางแสนกล หลงเชื่อคำพูดหรือการกระทำที่หลอกลวงของนางแสนกลเพราะความโง่เขลา เบาปัญญา จึงเชื่อสิ่งใดได้โดยง่าย เช่นเดียวกับการดำเนินชีวิตเป็นนักบวช ถ้าไม่ได้บวชเพราะต้องการ ละกิเลสแล้ว เมื่อมีสิ่งล่อตาล่อใจให้ลุ่มหลงก็ต้องขอลาสิกขาไป ส่วนการเลือกคู่ครองเป็นสิ่งที่กวี ต้องการชี้ให้เห็นว่า ไม่ควรเลือกหญิงเช่นใดมาเป็นภรรยา เพราะถ้าเลือกหญิงที่ไม่ดีก็จะทำให้ชีวิต การครองเรือนล้ม และสุดท้ายความโกรธที่ปรากฏเหตุการณ์น้อยที่สุด ส่วนใหญ่จะเป็นผลสืบ เนื่องมาจากการครองเรือนที่สามมิได้ภรรยาคบซู้ซุชชาย ไม่รู้จักอิมโนรสของกามารมณ์ ส่งผลให้ฝ่ายสามี วู่วาม ทำอะไรหุนหันพลันแล่นจนเป็นฆาตกรฆ่าคนตายได้ และพฤติกรรมของโจรที่เป็นอันธพาลก็ เช่นเดียวกัน มักมีพฤติกรรมที่วู่วาม ขาดสติยั้งคิด คำสอนที่เป็นแนวประพฤติปฏิบัติตนดังกล่าวมา ทั้งหมดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อการสั่งสอนให้ชายละจากกิเลสความโลภ ความโกรธ และความหลง มิฉะนั้นอาจตกเป็นเหยื่อของหญิงที่มีเล่ห์กลมารยามากได้ ชายจึงควรรู้เท่าทันเล่ห์กลมารยาของหญิง และการเลือกคู่ครองควรเลือกหญิงที่ดี ไม่ประพฤติชั่วมาเป็นภรรยา มิฉะนั้นชีวิตการครองเรือนอาจ ล่มสลาย

บทที่ 4

กลวิธีการนำเสนอคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล

กลวิธีการนำเสนอคำสอนชายที่ปรากฏในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลพบกลวิธีการสอนผ่านเนื้อเรื่องและพฤติกรรมของตัวละคร ไม่มุ่งสอนเนื้อหาสาระโดยตรงหรือนำคำสอนมาบอกตรง ๆ ว่าสิ่งใดควรปฏิบัติ หรือสิ่งใดไม่ควรปฏิบัติ ทำให้เสริมสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้อ่านเพิ่มขึ้น และทำให้ผู้อ่านเข้าใจคำสอนที่ปรากฏในเรื่องได้โดยง่าย เมื่อพิจารณาวิธีการนำเสนอคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลแล้วพบว่า มีกลวิธีนำเสนอคำสอน 4 วิธี คือ

1. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร
 - 1.1 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวี
 - 1.2 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครโดยตรง
 - 1.3 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น
2. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลก
3. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ
4. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร

กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร

กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร เป็นวิธีหนึ่งที่กวีใช้เพื่อบรรยายพฤติกรรมของตัวละครและถ่ายทอดเรื่องราวให้มีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยวิธีการสอนจะมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับความถนัดของกวีว่าเลือกใช้วิธีใดเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านเพื่อให้เข้าถึงพฤติกรรมของตัวละครที่ต้องการนำเสนอ พร้อมทั้งผู้อ่านยังได้รับสาระข้อคิดที่เป็นคำสอนผ่านพฤติกรรมของตัวละครและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละครในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลมี 3 วิธี ดังนี้

1. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวี

การเสนอคำสอนด้วยการให้กวีเป็นเป็นผู้เล่าถึงพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง เป็นวิธีที่กวีใช้เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด อุปนิสัย ประวัติดีของตัวละครที่ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพของตัวละครจากคำบอกเล่าของกวี ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจคำสอนจากพฤติกรรมของตัวละครที่กวีบรรยายได้ง่าย เช่น

ตัวอย่างที่ 1

กวีบรรยายพฤติกรรมของสมภารควายว่าเป็นพระนักเทศน์ที่ร่ารวยมีกฐินหลังใหญ่ถึง 5 ห้องเพื่อเอาไว้เก็บทรัพย์สมบัติ อีกทั้งยังมีรายได้จากการทำสวนผลไม้อีกด้วย อุปนิสัยเด่นของสมภารควายคือ มีความตระหนี่ถี่เหนียว แม้เงินสักพศเดียวท่านก็ไม่ให้ใคร ดังตัวอย่าง

จะกล่าวถึงสมภารสำราญหลาย
เปนนักเทศน์อ้วนลำดูขำคม

แกซื้อควายรูปสวยเงินรวยถม
รวยอุดมเงินตราสัจจาเจียว

อยู่กุฎีใหญ่ห้าห้องสิ่งของเต็ม
ซึ่งพวกพ้องมาหาวงศาเกรียว
มีเงินสามร้อยชั่งไม่ฝงชัน
ผ้าขาวพันนับไม่สิ้นจนกินตัว

แต่ชั้นเข็มก็เก็บดีเพราะชี้เหนียว
สักศพเดียวก็ไม่ให้อายุได้กลัว
ใส่กำปั้นตั้งไว้ห้องในครัว
ไตรก็มีสวมเป็นกองจนหมองดำ

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 22)

จากตัวอย่างข้างต้น กวีบรรยายลักษณะพฤติกรรมของสมภารควายว่า เป็นผู้มีความโลภอย่างชัดเจน เช่น มีกุฎีไว้ใส่ทรัพย์สมบัติถึง 5 ห้อง มีเงินเก็บไว้ในกำปั้นถึง 300 ชั่ง แต่อุปนิสัยส่วนตัวตระหนี่ถี่เหนียวมาก กวีต้องการสอนว่าผู้ที่อยู่ในเพศบรรพชิต ควรเป็นผู้ละสมบัติทางโลกมิใช่สะสม หากแต่สมภารควายเป็นผู้สะสมทรัพย์อย่างเปิดเผย จึงทำให้นางแสนกลหาช่องทางหลอกลวงทรัพย์ได้ นอกจากนี้ ผู้เป็นบรรพชิตควรเป็นผู้ให้ คือทำประโยชน์ให้กับสังคม ถ้าชาวบ้านเดือดร้อนก็ควรช่วยด้วยจิตที่เอื้อเฟื้อและเมตตา ไม่ควรตระหนี่ถี่เหนียวจนถูกกล่าวถึงว่า “สักศพเดียวก็ไม่ยอมให้ใคร”

ตัวอย่างที่ 2

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมการสะสมของมีค่าของสมภารควาย เมื่อนางแสนกลมองเครื่องประดับตกแต่งภายในห้องของสมภารควาย ซึ่งมีแต่ของที่มีค่า พอนางเห็นสายนาฬิกาทองคำก็อยากได้ ดังตัวอย่าง

แล้วแสนกลแลมองเครื่องห้องหับ
แลเห็นสายนาฬิกาดูน่าชม

วางระดับของตีนมีถม
งามอุดมลงไปปราสัยดัง

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 46-47)

จากตัวอย่าง นอกจากสมภารควายจะสะสมทรัพย์ไว้มากมาย ของประดับตกแต่งห้องยังเต็มไปด้วยของที่มีค่า รวมทั้งสายนาฬิกาทองคำที่นางแสนกลอยากได้ แสดงถึงความโลภในสมบัติของสมภารควายได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับว่าสำนึกของการบวชอย่างแท้จริงตามข้อบัญญัติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ประสงค์ให้การบวชคือ การละจากเพศฆราวาสนั้นหย่อนยานไปจนเป็นช่องว่างให้ผู้หญิงอย่างนางแสนกลหาวิธีหลอกลวงทรัพย์ได้

ตัวอย่างที่ 3

เป็นตอนที่กวีบรรยายพฤติกรรมของสมภารควายที่หวงแหนทรัพย์สมบัติ กล่าวว่าขโมยมาลักผลไม้ของท่าน จึงต้องคอยเดินตรวจตราในเวลากลางคืน แม้แต่ลูกศิษย์เก็บกินผลไม้ในวัดท่านก็เขี่ยนตี ดังตัวอย่าง

ปลูกข้าวของมากมายเก็บขายผล
ขนุนตกต้นเดียวดูเรียดิน
กลางคืนแกไม่นอนเที่ยวช้อนชும்
คอยแอบดูโจรจะมาไป

ดูเกลื่อนกล่นม่วงปรางอย่างถวิล
ลูกศิษย์กินแกเขี่ยนเจียนบัลลัย
เข้าสู่มทุมพฤษานั่งอาศัย
ถือพลองใหญ่คอยระวังเป็นกังวล

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 26)

จากเหตุการณ์นี้ จะเห็นได้ว่ากวีบรรยายพฤติกรรมของสมภารควายได้อย่าง เห็นภาพ นอกจากจะชอบสะสมทรัพย์แล้วยังหวงแหนทรัพย์ แม้แต่ลูกศิษย์จะเก็บผลไม้ในวัดกินก็ถูกเขียน และตอนกลางคืนก็ไม่ยอมนอน ถือไม้พลองเดินสำรวจตรวจตราคอยเฝ้าสวนผลไม้ของท่าน

ตัวอย่างที่ 4

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของสมภารควายว่ามีความลุ่มหลงและปรารถนาในตัว ของนางแสนกลมาก แต่ไม่ชำนาญในเรื่องความรักใคร่ ผิดกับนางแสนกลที่มีความชำนาญเป็น อย่างดีและใช้มารยาทหญิงสร้างทำเป็นรักทิดควายหนักหนา ดังตัวอย่าง

ทิดสมภารดีใจลงไปกอด	ไอ้แม่ยอดนารีตรงนี้หอม
แล้วจูบแก้มवलน้องไม่หมองมอม	แม่งามพร้อมทิดกุมประทุมมา
เพราะไม่เคยเซยชิดทิดสยอง	แล้วवलน้องเจ้าเล่ห์เสนาหา
ทำท่วงที่เหมือนรักหนักอร่า	กอดกายาพิที่ตสนิทชม
เจ้าทิดควายเต็มกำทำท่าเก๋	ดูหน้าแย่งเลยไม่เคยสม
ไม่ทันเห็นปากอ่าวกอดเคล้ากลม	เรือก็ลมนอกอู่ไม่รู้ตัว ๆ

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 12)

จากตัวอย่าง กวีได้บรรยายความไม่ชำนาญในทางด้านกามารมณ์ของทิดควายได้อย่างเห็น ภาพ โดยใช้สำนวนโวหารมาประกอบ เช่น เปรียบเทียบการแสดงการร่วมรักของนางแสนกลกับ ทิดควายว่า “ไม่ทันเห็นปากอ่าวกอดเคล้ากลม เรือก็ลมนอกอู่ไม่รู้ตัว” ในตอนนี้สอนชายว่าหญิงนั้น มีเล่ห์กลมารยาทมากมายที่ชายควรระวัง ต้องมีสติรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของสตรี

ตัวอย่างที่ 5

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของสมภารควายตอนที่ท่านเดินตรวจสวนผลไม้ในตอน กลางคืน เพราะหวงทรัพย์ ท่านจึงไม่ยอมนอน เฝ้าถือนไม้พลองคอยตรวจตราผู้ที่จะมาลักผลไม้ของตน จนมาเจตศรัทธาว่าเป็นโจรจึงกระหน่ำตี แต่พอพบว่าชายผู้นั้นสิ้นใจแล้วก็กลัวความผิดจึงสร้าง สถานการณ์ว่ามีพระเดินทางมาจากที่อื่นแล้วมามรณภาพที่วัดของท่าน ดังตัวอย่าง

เมื่อกลางคืนวันนั้นสมภารควาย	แกเดินกรายจากห้องสยองชน
ถือนไม้พลองเดินรีบจู่เที่ยวดูคน	มาถึงต้นขนุนใหญ่เหมือนใจจง
เห็นผีลาวยีนนิ่งเข้าพิงชิด	สำคัญคิดว่าขโมยโดยประสงค์
กระโดดตีผีลาวแก่น้าวตรง	ผงเข้าลงไปนั่งนอนยิงฟัน
สมภารตรงเข้าไปพิศพิณจีผี	เออกูตีโจรลงอาลัย
คงเกิดความวุ่นวายฉิบหายครัน	แกวิ่งพลันมาภูมี้ไม่หยุดรอ
ครันจะบอกกับลูกวัดสังัดติก	แกตรองตรึกไม่สมอารมณ์หนอ
กลัวความจะแพร่พรายกระจายพอ	จะเปนข้อคะระหานินทาครัน
ว่ากูตีชะโมยตายฉิบหายสิ้น	เป็นมลทินสิกขาตุน่าขัน
ขึ้นภูมี้เร็วราไม่ช้าพลัน	สมภารนั้นจัดหาผ้าสบง

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 23-24)

จากตัวบท กวีบรรยายภาพเหตุการณ์ที่สมภารควายตกใจระโดดตีผีลาว แล้วเข้าใจว่าท่านได้ฆ่าคนตาย และกวีได้บรรยายความคิดของสมภารควายว่า เกิดความสับสนไม่รู้อะไรดี จะบอกใครก็กลัวคนรู้ จะเป็นข้อครหาขึ้นมา จึงตัดสินใจวิ่งกลับมาที่กุฏิ เพื่อมาเอาผ้าไตรจีวรมาห่อให้ศพ ซึ่งการกระทำที่กล่าวมานี้เป็นการกระทำของผู้ที่หลงผิดที่ทำไมใช่กิจของสงฆ์ ที่จะต้องถือไม้กระบองคอยระวังโจรมาขโมยผลไม้ในวัด หลงผิดที่สำคัญผิดคิดว่าตนเองฆ่าคนตายโดยไม่ตรวจตราดูให้แน่ใจก่อนว่าศพนั้นตายเพราะถูกท่านตี หรือถูกของมีคมฆ่า และหลงผิดเพราะกลบเกลื่อนทำลายหลักฐาน จนทำให้ตนเองรู้สึกเป็นบาปติดตัวที่ได้ฆ่าคนตาย

ตัวอย่างที่ 6

ตอนที่สมภารควายหลงเชื่อนางแสนกลทำให้เอารักมาทาตัวจนดำ เพื่อหลอกทิดแก้วว่านางได้สร้างพระเพื่อให้ทิดแก้วกลับมาจากการบออย่างปลอดภัย ดังตัวอย่าง

นางแก้ผ้าทิดควายขยายหมด
ทั้งตีนตัวหัวหนางดูปล้น
เสร็จแล้วจงเข้าไปที่ในห้วง
ให้ย่นนึ่งฟิงผ่าว่าอย่ากลัว
อย่าดูฤทธิกพลิกายทิดควายรับ

เอารักรดขโลมทาคุณ่าชั้น
ดำเป็นมันทิดควายทั้งกายตัว
อนงค์น้องงามพริมน้ำก็ยิ้มหัว
แม่น้ำอ้ายแก้วมันมาฟิงพาที่
พอเสร็จสรรพจวนค่าลงย่ำศรี ฯ

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 26)

จากตัวบท เมื่อนางแสนกลหลอกให้สมภารควายทาร์กจนตัวดำเพื่อให้เหมือนพระพุทธรูป ทิดควายก็หลงเชื่อโดยไม่พิจารณาให้รอบคอบเสียก่อนเพราะความขาดสติยังคิด จึงส่งผลชะตาชีวิต พลิกผันจากพระนักเทศน์ที่มีฐานะดี กลายเป็นคนสิ้นเนื้อประดาตัวต้องถูกทำร้าย ถูกกล่าวหาว่าเป็นตัวร้าย สุดท้ายต้องหลบหนีเข้าไปอยู่ในป่า ดังนั้นในตอนนี้นักกวีจึงต้องการให้แง่คิดว่าชายไม่ควรหลงใหลหญิงจนเห็นผิดเป็นชอบ ยอมทำทุกอย่างด้วยความหลง ในที่สุดผลจากความประมาทในชีวิต ไม่คิดให้รอบคอบ ใช้อารมณ์ความรู้สึกของตัวเองมากกว่าใช้เหตุผล คุณธรรม และสติปัญญา สมภารควายจึงกลายเป็นผู้โง่เขลาที่หลงผิด ตกเป็นเหยื่อของของนางแสนกล จนชีวิตพบกับความวิบัติ

ตัวอย่างที่ 7

กวีบรรยายลักษณะของเจ้สัวปอว่าเป็นชาวจีนอายุ 50 ปี อาศัยอยู่บ้านตึกหลังใหญ่ริมถนน ฐานะอยู่ในชั้นมหาเศรษฐี เพราะทำการค้าหลายอย่าง เช่น ค้าขายกับพ่อค้าเรือสำเภา ทำอากรบ่อนเบี้ย มีบ่อนการพนัน มีโรงรับจำนำ 3 แห่ง ท่านมีครอบครัวแล้ว แต่ยังชื่นชอบที่จะมีความสัมพันธ์กับหญิงที่มีสามีอยู่แล้ว ดังตัวอย่าง

จะกล่าวถึงเจ้สัวปอลอออกาย
แกมีเงินค่าตะเกาทั้งบ่าวภม
แล้วทำหมดอากรเบี้ยบ่อนไป
โรงจำนำรับของแหวนทองถาด
คนอื่นตั้งไม่ได้ร้ายเต็มที

ตั้งบ้านลายตึกวิไลดูใหญ่โต
รวยอุดมเหมือนเศรษฐีมั่งมีโช
เพราะไม่โง่เจ้สัวปอใจคอดี
แกผูกขาดทั่วผดุงในกรุงศรี
ของแกมีสามแห่งรับแพงครัน

ตั้งเจ๊กอยู่ดูแลเก้าใหญ่	เจ๊สัวให้เงินเดือนเพื่อนชยัน
ตัวแกอยู่เคหาทุกววัน	อายุนั้นได้ห้าสิบบอดิบดี
มีลูกเต้าหลายคนชอบกลหนอ	เจ๊สัวปอดสุดเปรมเกษมศรี
แกชอบเสาะเลือกหาซึ่งนารี	ที่ผิวมีแกร็กสมัคชม
แม่นตัวเปล่าสาวแซ่ไม่แลเหลียว	ชอบพูดเกี้ยวเมียเขาแล้วเคล้าสม
เสียเงินทองก็ไม่ว่าอย่าปรารมภ์	รวยอุดมใจชั่วเจ๊สัวปอด

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 27)

จากตัวบท กวีแนะนำประวัติชีวิตและอุปนิสัยส่วนตัวของเจ๊สัวปอดที่ชอบใช้เงินเกี้ยวพาราสีหญิงที่มีสามีแล้ว และกวีได้แสดงทัศนะลงในบทกลอนด้วยคือ “รวยอุดมใจชั่วเจ๊สัวปอด” สอนให้รู้ว่าชายที่มีทรัพย์มากและมีครอบครัวอยู่แล้ว ไม่ควรหาความสุขโดยไปเกี้ยวพาราสีหญิงที่มีพันธะมาเป็นนางบำเรออีก

ตัวอย่างที่ 8

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของนายสำเภาซึ่งติดอยู่ในรสของกามารมณ์ จนขอให้นางแสนกลช่วยทำอุบายให้ตนได้สาวรุ่นมาบำเรอความใคร่ ดังตัวอย่าง

เขานอนอยู่ข้างในวิสัยขวัญ	เข้าไปปล้นเอวกลมประสมสอง ฯ
ฝ่ายแม่จันทร์อยากเป็นเหมือนเช่นปอง	ฟังทำนองเข้าไปหาไม่ช้าที
นายสำเภาขมน้องประคองขวัญ	ตั้งแต่นั้นสาวรุ่นตรุณศรี
ก็ติดใจหมั้นมานางนารี	อ้ายของดีก็ไม่ใช่เช่นสุวรรณ
นายสำเภาก็หาเมียทำเสียโฉม	มัวประโลมรุ่นราวนางสาวสวรรค์ ฯ
ฝ่ายแสนกลเคืองผิวตัวสำคัญ	แล้วนางนั้นตรองอุบายเพราะหมายชม

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 26)

จากเหตุการณ์นี้ เมื่อแม่จันทร์สาวรุ่นหลงกลอุบายของนางแสนกลที่บอกว่าถ้าได้ลับนอนกับผู้ชายแล้วจะมีอวัยวะเป็นสีทอง ทำให้นายสำเภาหลงใหลสาวรุ่นจนไม่สนใจภรรยา นางแสนกลจึงคิดอุบายแก้เผ็ดให้สาวรุ่นไม่กลับมาหานายสำเภาอีก

ตัวอย่างที่ 9

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของนางแสนกลที่วางอุบายให้แม่จันทร์ที่เป็นสาวรุ่นกลัวว่าเมื่อดินของลับจะคลอนเคาะเป็นเกราะรั่ว แม่จันทร์จึงไม่มาหานายสำเภาอีกเลย ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแม่จันทร์ฟังแจ้งแถลงไข	นึกตกใจเรานี้เรามีผิว
อายุศม์ฟังได้สืบท้าดูน่ากลัว	ก็หมอมัวรีบมาเคหานาง
ตั้งแต่นั้นก็ไม่มาชยาเข็ด	เพราะกลัวเมื่อดินคลอนสมรหมาง
นายสำเภาหลงชะเง้อฝ้าแลนาง	ไม่เว้นว่างคอยหายเป็นหลายวัน
ไปหาเมียไต่ถามตามนุสนธิ์	ฝ่ายแสนกลเนื้ออ่อนก็หุนหัน

ไม่เล่นด้วยเนื้อเหลืองด้วยเคื่องครั้น

เจ้าผัวนั้นก็อดเหมือนมดแดง

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 26)

จากเหตุการณ์นี้แสดงถึงความมักมากในกามของนายสำเภาซึ่งก็ได้เปรียบเทียบกับพฤติกรรมที่ไม่รู้จักพอของนายสำเภาว่าท้ายที่สุด “เจ้าผัวนั้นก็อดเหมือนมดแดง”

ตัวอย่างที่ 10

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของนางแสนกลที่พูดลอกพวกโจรว่านางจะไปขายตัวเป็นทาสให้พวกแขกบนเรือสำเภา ถ้านางไม่กลับมา ให้ไปรอนางที่ทำเรือสำเภา แต่พอพวกโจรไปถึงกลับถูกพวกแขกจับตัวไป และใช้ให้ทำงานอย่างหนัก ส่วนนางแสนกลได้เงินจากการขายพวกโจรไปเป็นทาสจำนวน 400 บาทแล้วหนีไปอย่างสบายใจ ดังตัวอย่าง

เราไปตามนงลักษณ์แล้วชักชวน

ตามกระบวนโจราก็มาปล้น

ถึงสะพานเห็นแขกยืนรายกัน

เจ้าโจรนั้นไม่รู้เพราะวู่วาม

เดินตรงลงสะพานด้วยหาญกล้า

แขกยะवाल้อมพुरुเป็นหมู่หลาม

จับสี่คนมัดมาไม่ช้าความ

เอาโซ่ล่ามลงเรือไฟแล้วใช้งาน

เจ้าสี่คนเสียท่าหน้าสลอด

ถูกหญิงปดเพราะโง่งทำโหวหาร

อ้ายแขกใช้ทำของหนักแทบดักดาน

ฝ่ายนงคราญแสนกลวิมลงาม

ได้เงินสี่ร้อยบาทเหมือนมาทหมาย

รีบเดินกรายเข้าป่าพนาหนาม

นางไม่กลับเคหาพยายาม

เที่ยวซุ่มซุ่มซุกซ่อนสัญจรไป

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 20-21)

จากเหตุการณ์นี้ จะเห็นได้ว่าพวกโจรเสียทีนางแสนกลเพราะหลงเชื่อว่าจากที่ไปปดมดเท็จของนาง ตรงกับคำสรวนว่า “ปากปราศรัย แต่น้ำใจเชือดคอ”

ตัวอย่างที่ 11

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของพวกโจรที่ถูกชาวแขกยะวาจับตัวไปเป็นทาส พอตกกลางดึกก็สะเดาะกุญแจจนหลุด แล้วก่อนที่จะหนี ได้ไปเลือกคั่นอาวุธจากห้องของนายเรือ ซึ่งโจรโกรธแค้นที่ถูกใช้งานอย่างหนักจนคิดฆ่านายเรือ แต่เพื่อนห้ามไว้เกรงว่าจะเกิดเรื่องราวเดือดร้อนในภายหลัง พวกโจรจึงได้ป็นไปคนละหนึ่งกระบอกแล้วรีบหนีไป ดังตัวอย่าง

เข้าห้องท้ายบาทหลิทั้งสี่คน

ก็เลือกคั่นหาของในห้องนาน

อ้ายนายเรือนอนหลับโจรจับมิด

นี่ก็จะขีดแทงซ้ำแล้วหุ้มผลาญ

ส่วนเจ้าเพื่อนห้ามไว้ไม่ได้การ

แล้วโจรพาลได้เงินทองสิ่งของมี

ใส่กระเป่าพอกการสำราญไซ

หยิบป็นโก้คนละบอกก็ออกหนี

ขึ้นนาวาเดือนสว่างเห็นทางดี

โจรทั้งสี่ไปบ้านนางไม่กลางแกลง

คิดว่านางไปเรือนเสมียนหมาย

ทั้งสี่ชายขึ้นเคหาตาแสง

ไม่เห็นนางหมายจะฆ่าโกรธตาแดง

จวนจะแจ้งไม่เห็นมีนารีพาล

เอาไฟเผาเรือนนางเสียงผางโผง

ดูลูกโพลงโจรด้วยกล้าหาญ

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 23)

จากตัวบท เมื่อโจรหนีมาได้ก็รีบไปที่บ้านของนางแสนกลเพื่อจะไปฆ่านาง แต่ไม่พบจึงเผาบ้านของนางเป็นการระบายความแค้นแทน ในตอนนี้ก็วิได้แสดงถึงความเป็นอันธพาลของพวกโจรที่มีแต่ความโกรธ ความเคียดแค้น ซึ่งบางครั้งทำอะไรอย่างขาดสติ บางครั้งเชื่อคนง่าย และบางครั้งก็โง่เขลาเบาปัญญา จึงถูกนางแสนกลหลอก

ตัวอย่างที่ 12

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของพวกโจร ตอนที่พวกโจรเข้ามาขโมยของที่บ้านของนางแสนกล เมื่อใช้ตะเกียงส่องดู เห็นกำปั้นก็ดีใจ ยืมย่องส่องใส่ว่าคราวนี้พวกตนจะได้ของที่มีค่าจากกำปั้นนี้ ดังตัวอย่าง

ส่องสว่างในเคหากล้าขยัน

เห็นกำปั้นดีใจแสงไฟแหลม

ก็เห็นทั่วตัวนางกระจ่างแวม

แล้วยืมแยมสี่โจรทะโมนพาล

ช่วยกันหามกำปั้นเหมือนมันหมาย

นีกยืมพรายโจรด้วยกล้าหาญ

เห็นกำปั้นหนักอยู่ก็รู้การ

หมายประมาณเงินตราหามาพลัน

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 26)

จากตัวบท แสดงถึงความโลภของพวกโจรที่ไม่รอบคอบแทนที่จะได้ทรัพย์ไปกลับกลายเป็นได้ศพกลับไป อีกทั้งต้องเหนื่อยเพราะหามกำปั้นมาทั้งคืน

ตัวอย่างที่ 13

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมของทิดแก้ว หลังจากที่ทิดแก้วร่วมมือกับนางแสนกลล่อลวงทรัพย์จากทิดควายจนสำเร็จ ก็นำเงินไปใช้จ่ายทั้งเล่นการพนันและกินอย่างมีความสุข ทำให้ใช้เงินและทรัพย์สมบัติที่มากมายของสมภารควายหมดในเวลาแค่ 3 - 4 เดือนเท่านั้น เพราะคราวนี้ทั้งสามมีและภรรยาตกเป็นทาสการพนันด้วยกันทั้งคู่ บทเรียนนี้ชี้ให้เห็นโทษของความหลงผิดของสามีที่ไม่คิดประกอบอาชีพใด ๆ แต่กลับใช้วิธีหาเงินให้ได้มาก ๆ ด้วยการหลอกลวงทรัพย์ของผู้อื่น ดังตัวอย่าง

ทิดแก้วก็กลับเรือนเหมือนอย่างหมาย

แสนสบายสุดเปรมเกษมสันต์

ได้เงินทองสมภารประมาณครัน

ผิวเมียนั้นเล่นสบายใช้จ่ายกิน

สามสี่เดือนเงินหมดกำหนดหมาย

เอาของขายเหมือนความตายถวิล

แทงถั่วทุกเวลาเป็นอาจเงิน

ไหนจะปลิ้นให้ซู้เจ้าคู่เคย

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 24-25)

ตัวอย่างที่ 14

กวีบรรยายลักษณะและพฤติกรรมโกรธของทิดแก้ว เมื่อจับได้ว่าภรรยาเล่นชู้หลายครั้งหลายครา ทำให้เกิดบันดาลโทสะทำร้ายชู้ เช่น ตอนที่นางแสนกลนัดชู้ 3 คนมาที่บ้านแล้วกระทำเล่ห์เสพสุขต่อหน้า จนทิดแก้วจับได้จึงบันดาลโทสะ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายทิดแก้วนึกโกรธกระโดดปล้น	มีงับนั้นอย่างไรผิดใจ
แล้วถีบเมียนอนหงายเหมือนหมายหวัง	แลเห็นตั้งทิดแก้วมีหัวหู
โตขึ้นมากกลางล่องแล้วมองดู	ทิดแก้วรู้หีบไม้ด้วยไวมือ
ตำลงไปที่ดอกบัวทิดแก้วเคาะ	ดูช่างเหมาะนี้กระไรโฉนหรือ
เจ้าชู้ดินสุดทำนองแล้วร้องฮือ	อ้ายเพื่อนอ้อส่งใหญ่เห็นไพลง
จึงรู้ว่าเกิดความไม่ถามไถ่	พากันไปทั้งสามตามประสงค์

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 34)

จากตัวอย่างในตอนนี้ นางแสนกลวางอุบายว่าเป็นบิต ให้ทิดแก้วทำช่องให้ถ่าย แต่นางกลับให้สัญญาณกับชู้ให้มาร่วมรักในช่องนี้ และในที่สุดทิดแก้วก็จับได้ จึงใช้ไม้ตำไปที่อวัยวะเพศของชายชู้ จนวิงหนีเตลิดไปทั้งสามคน ตอนนี้นักกวีได้บรรยายพฤติกรรมของทิดแก้วที่ทำร้ายภรรยาและชายชู้ได้อย่างเห็นภาพ

ตัวอย่างที่ 15

ตอนที่ครั้งสุดท้ายที่ทิดแก้วรู้ว่าภรรยาของตนคบชู้ จึงวางแผนฆ่าชู้ของนางแสนกล ดังตัวอย่าง

ทิดแก้วลุกออกมาจะหาไหน	เข้าครัวไผ่ยืมย่องไม่หมองหมาง
เห็นน้ำเต๋อดยงมาดูท่าทาง	เปิดตุ้มพลงเทลงไปด้วยใจซัง
เจ้าชายชู้ดินอ่อนเพราะร้อนหัว	ฝ่ายทิดแก้วรดหมดแล้วกดหลัง
ส่วนเจ้าชู้ก็ตายวายชีวิง	มรณังตายโหงในโองมอญ ๆ

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 6)

จากบทกลอนในตอนนี้ เนื่องจากทิดแก้วสืบรู้ว่านางแสนกลมักลอบมีชู้เวลาที่ตนไม่อยู่บ้าน จึงทำที่ออกไปช่วยเพื่อนนวดข้าว แล้วย้อนกลับมาบอกว่าจำวันผิด นางแสนกลจึงให้ชู้ไปหลบซ่อนอยู่ในโอง แล้วทิดแก้วก็อ่านหนังสือให้นางแสนกลฟังจนนางหลับไป จากนั้นก็เอาน้ำเต๋อดเทใส่ชายชู้ของนางแสนกลจนตาย แล้วทิดแก้วก็จากไปเพราะไม่ไว้วางใจหญิงเจ้าเล่ห์อย่างนางแสนกล ในเหตุการณ์นี้นักกวีได้บรรยายให้เห็นความเคียดแค้นซิงซังของทิดแก้วที่ฆ่าชู้อย่างทรมาณด้วยการเอาน้ำร้อน ๆ เทราดชู้ในโองมอญจนตาย

2. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครโดยตรง

การนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละครผ่านตัวละครโดยตรงเป็นกลวิธี การนำเสนออีกวิธีหนึ่งที่กวีต้องการให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องของตัวเอง นำเสนอรูปร่างลักษณะ ประวัติชีวิตของตัวเอง พฤติกรรมของตัวเอง และอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เหมือนได้ฟังตัวละครเล่า เหตุการณ์ในเรื่องให้ตนฟังโดยตรง ซึ่งตัวละครที่ปรากฏในกลวิธีนำเสนอคำสอนผ่านตัวละครเองคือ สมภารควาย เจ้สัวปอ นายสำเภา และสี่โจร ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1

สมภารควายได้บรรยายความรู้สึกของท่านที่มีต่อนางแสนกลว่าได้แอบชอบนางและนึกจะ พุดกับนางตั้งแต่ครั้งที่หมื่นกตได้สิ้นชีวิต แต่มาวันนี้นางแสนกลบอกว่าอยากเลิกกับสามี ทำให้ท่านพูด ระบายความในใจออกมา ดังตัวอย่าง

สมภารควายยิ้มแ้มอยู่แจ่มศรี
 นึกจะพุดกับสี่กาสัจจาจ้ง
 แต่ไม่สมถ้ำทางกิดขวางมาก
 ด้วยแสนกลมีฝักล้าวอนงค์
 มาวันนี้โฉมฉายว่าหม้ายผัว
 แต่ใจรักนึ่มเนื้อดูเหลือองาม
 นื่องก็เคยชำนาญในการรัก
 ตัวพื่นนี้ยังเลยไม่เคยจร
 แต่เด็ก ๆ บวชเป็นเณรไม่เจนจบ
 ก็เลยบวชงเยาววไม่เข้าใจ
 อายุศมได้ยี่สิบเจ็ดสำเร็จหวัง
 มาพบพักตร์งามประโลมแม่โฉมตรู

ประเดี๋ยวนี้ดวงจิตต์ฉันทคิดหวัง
 แต่คราวครั้งหมื่นกตแกปลดปลง
 นึกกระดากทรมสงวนนวลหงส์
 จะไม่ลงเห็นจริงสู่นิ่งความ
 ฉันทกลัวเกรงว่าบาปจะหยาบหยาม
 จึงลวนลามพุดจาพะงางอน
 แฉ้งประจักษ์กับชายสายสมร
 ลุ่มหรือตอนหนทางเป็นอย่างไร
 อายุศม์ครบบรรพชาฟังปราสย
 กระทั่งได้เป็นสมภารประมาณดู
 แล้วเทศน์ตั้งรูปสวายนรยอยู่
 หรือเคยคู่กันแต่ก่อนสมรนาง

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 44-45)

จากตัวอย่างข้างต้นของสมภารได้กล่าวถึงตัวท่านเองว่าบวชตั้งแต่เด็กจึงไม่ชำนาญในเรื่อง ความรัก เหตุการณ์นี้จึงสอนพระที่บวชตั้งแต่เด็กว่าอาจไม่รู้ประสีประสา ไม่เท่าทันเล่ห์กลจากโลก ภายนอก

ตัวอย่างที่ 2

สมภารควายได้พุดถึงความรักและความปรารถนาที่อยากใกล้ชิดกับนางแสนกลจน เปรียบเปรยว่าอกของท่านเหมือนดั่งมีมิดปัดตรงอารมณ์อยู่ แม้นางไม่ยอมให้ล่วงเกินภายในก็ขอให้ ท่านได้ล่วงเกินภายนอก ดังตัวอย่าง

เจ้าทิดควายจึงว่ายุพาภักตร์
 ในอกที่เหมือนกฤษณินคคม
 ถึงเครื่องในไม่ยอมแม่จอมขวัญ

ความรักร้อนใจจะใคร่สม
 ปีกอารมณ์ตรึงอยู่ไม่รู้วาย
 เครื่องนอกนั้นขอชมให้สมหมาย

ส่วนแสนกลนั่งยิ้มอยู่พริ้มพราย

พี่ทิดควายรักเราไม่เบาบาง

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 11)

ตอนนี้เป็นตอนที่ทิดควายพูดถึงความรู้สึกของตนเองว่ามีความทุกข์ร้อนในใจอันเนื่องมาจากความรักมุ่มเร้า และมีการเปรียบเทียบความรักที่หนักอกของทิดควาย ทำให้ผู้อ่านได้ อรรถรส และสามารถมองเห็นภาพ และทำให้เห็นพฤติกรรมของทิดควายว่าหลงใหลในรูปโฉมและเสน่ห์เหล่าเหล่าของนางแสนกลจนไม่สามารถจะทนได้อีก ทั้งทิดควายเป็นผู้ที่มีความต้องการลี้มลองรส กามารมณ์ เนื่องจากยังไม่เคยมีประสบการณ์ด้านนี้มาก่อน จึงถูกหญิงเจ้าเล่ห์และมีประสบการณ์ทาง เพศอย่างนางแสนกลหลอกลวงทรัพย์สินจนหมดตัว

ตัวอย่างที่ 3

เจ้สัวปอเป็นตัวละครที่มีพฤติกรรมมักมากในกาม ท่านได้เสนอความคิดของตัวเองเกี่ยวกับ ความชอบส่วนตัวในเรื่องการมีความสัมพันธ์กับหญิงที่มีพันธะอยู่แล้ว เช่น ตอนที่ เจ้สัวปอลอบไปหา นางแสนกลที่บ้านตอนที่ทิดกั่วไม่อยู่ เมื่อนางแสนกลถามเจ้สัวปอว่า นางก็มีสามี อยู่แล้ว ส่วนตัวเจ้สัว ปอเองก็มีภรรยาและลูกแล้ว ท่านจะทำอย่างไรต่อไป เจ้สัวปอได้ตอบว่า ถึงแม้ท่านจะมีบุตรและ ภรรยาอยู่แล้วแต่ท่านไม่ได้สนใจ และจะพานางแสนกลไปอยู่ด้วยกันที่ตึก โดยฝ่ายทิดกั่วที่เป็นสามี ของนางแสนกลเป็นคนจน ไม่สามารถเอาตัวนางกลับไปได้ ดังตัวอย่าง

ตอนที่นางแสนกลนัดเจ้สัวปอมาที่บ้าน ตอนที่ทิดกั่วไม่อยู่ ดังตัวอย่าง

เจ้สัวก็เข้าไปเหมือนในใจง

รักโฉมยงค์นั่งเรียงอยู่เคียงกาย

แล้วจูบกอดแก้วตามาระศรี

ขอให้พี่เซยชมพอสวมหมาย

ส่วนแสนกลกล่าววาจาพิปราย

ทำยิ้มพรายว่าเจ้สัวน้องกลัวครัน

จะไม่รักน้องจริงนี่กริ่งจิตต์

สุจริตไม่กลับกลอกเร่งบอกฉัน

แม้พี่น้องยอมพร้อมใจลงด้วยกัน

ตัวของท่านคิดอย่างไรอย่าได้อำ

ลูกเมียท่านก็มีเป็นที่หมาย

และข้างฝ่ายตัวฉันนั่นก็ข้า

ลูกผัวก็มีอยู่ดูเป็นกรรม

ท่านจะทำท่าไหนจะใครฟัง ๆ

ฝ่ายเจ้สัวตอบนุชสุดสวาท

แม้สมมาตรเหมือนคิดในจิตต์หวัง

ลูกเมียถึงว่ามีไม่อินัง

เป็นสัจจจางาแม่อย่างกลัว

จะพาไปอยู่ตึกเหมือนนิกหมาย

ถึงข้างชายเนื้อเย็นที่เป็นผัว

ก็ไม่อาจงามทรัพย์ไปจับตัว

เพราะทิดกั่วยากจนเราคนมี

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 37-38)

จากตัวบท เจ้สัวปอคือผู้ที่ลึกลอบมีความสัมพันธ์กับนางแสนกลโดยสามีรู้เห็นเป็นใจ เพราะต้องการปกอลอกทรัพย์ และที่เจ้สัวปอถูกหลอกได้ง่ายเพราะความหลงมัวเมาอยู่ในกิเลสตัณหา มีพฤติกรรมที่ชอบมีความสัมพันธ์กับภรรยาของผู้อื่น มักมากในกามารมณ์ ซึ่งในกลอนบทนี้ก็ได้ เสนอข้อคิดของผู้ชายที่ชอบผิดลูกผิดเมียผู้อื่น ผ่านคำถามของนางแสนกลว่า “ถ้าหากนางแสนกลยอม เป็นภรรยาของเจ้สัวปอแล้ว ตัวของเจ้สัวปอคิดอย่างไร เพราะต่างฝ่ายต่างก็มีครอบครัวอยู่แล้ว คุณจะ

เป็นเวอร์กรรม ท่านจะทำอย่างไรต่อไป” ซึ่งเป็นคำถามที่เตือนสติผู้ชายที่คิดถึงแต่ความสุขของตน โดยไม่สนใจว่าภรรยาและลูกจะรู้สึกเช่นไร ที่มีพ่อดีมีสามีที่มักมากในกาม และจะเห็นได้ว่าเจ้สัวปอมีพฤติกรรมที่ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ คิดเอาแต่ได้ เมื่ออยากได้ภรรยาของผู้ใดก็จะเอาเงินมาล่อ โดย ไม่นึกถึงความทุกข์ใจของผู้เป็นสามีที่ต้องเสียภรรยาไป และความทุกข์ของบุตรและภรรยาของเจ้สัวปอเองที่มีสามีที่ไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมี เทียบแสวงหาความสุขไปเรื่อย ๆ แม้จะมีอายุมากแล้ว จึงเป็นจุดอ่อนให้นางแสนกลร่วมมือกับทิดแก้วหลอกหลวงทรัพย์ได้

ตัวอย่างที่ 4

นายสำเภาเห็นสาวรุ่นที่คบอยู่กับนางแสนกลมาที่ร้านบ่อย ๆ จึงพูดขอให้นางแสนกลช่วยให้นายสำเภาได้เสพสมกับสาวรุ่นเหล่านั้น ดังตัวอย่าง

เมื่อคืนหนึ่งนายสำเภาเล่นสนุก
นางสาว ๆ เด็ก ๆ ดูเล็กครั้น
ดูรูปร่างนางสำรายเห็นสวยสม
เพราะรุ่นสาวขาวขำดูอำไพ
น้องช่วยคิดให้พี่เป็นที่หวัง
ฝ่ายแสนกลจึงว่าน้องปรารมภ์

กับแสนกลบอกเสียกับเมียขวัญ
มาทุกวันหาน้องถึงห้องใน
พี่อยากชมดวงจิตต์คิดโฉน
เรื่องเท่าไ้ยังเลยไม่เคยชม
แต่สักครั้งเกิดเม่งามให้ความสม ฯ
กลัวจะมงามปลื้มหลงลืมกัน

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 31)

จากตัวอย่างเป็นบทสนทนาที่นายสำเภาพูดกับนางแสนกล เพื่อขอให้นางแสนกลช่วยให้ตนได้เสพสมกับสาวรุ่น ซึ่งสะท้อนความมักมากในกามของนายสำเภาได้เป็นอย่างดี และในที่สุดเมื่อนางแสนกลช่วยให้นายสำเภาได้มีความสัมพันธ์กับสาวรุ่นแล้ว นายสำเภา ก็หลงสาวรุ่นจนลืมนางแสนกล นางจึงใช้เล่ห์เพทุบายให้สาวรุ่นไม่กลับมาหานายสำเภาอีกเลย

ตัวอย่างที่ 5

พวกสี่โจรหลงเชื่อคำหลอกหลวงของนางแสนกล ซึ่งนางพูดกับพวกโจรว่า ถ้าพวกโจรจะมาใช้ชีวิตร่วมกับนางจะลำบาก เพราะความเป็นอยู่ค่อนข้างขัดสน นางจึงจะไปขายตัวเป็นทาสพวกแขกบนเรือสำเภา เพื่อนำเงินมาให้พวกโจร ดังตัวอย่าง

อยู่กับฉันนี้ยากลำบากเหลือ
น้องเห็นพี่จะลำบากเพราะยากจน
จะขายตัวน้องน้อยสี่ร้อยบาท
เอาเงินให้พี่นั้นเป็นมั่นคง
กำปั่นแขกยะวาเข้ามาจอด
ตัวน้องคิดจ้านงจะลงไป

ทั้งข้าวเกลือสารพัดจะขัดสน
ฉันกังวลรักพี่ทั้งสี่ตรง
ความสวาทพี่ชายหมายประสงค์
โดยจ้านงค์คนละร้อยไม่น้อยใจ
สมอทอดเมื่อวานฟังขานไซ
ขายตัวไว้กับแขกเขาแรกมา

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 16)

จากตัวบทนี้ เป็นบทสนทนาที่นางแสนกลพูดกับพวกโจรโดยใช้วาจาที่อ่อนหวานแต่ ปลิ้นปล้อนหลอกลวง แสดงถึงความรักความเสียสละของนางที่ยอมลำบากขายตัวเป็นทาสพวกแขก เพื่อนำเงินมาให้พวกโจร แต่ความจริงแล้วเป็นคำพูดเพื่อให้เหยื่อวางใจ เพราะนางแสนกลเข้าใจ ธรรมชาติของพวกโจรดีว่า มีความละโมภโลภมาก เมื่อเห็นนางแสนกลพูดจาดี ดูแลเอาใจใส่หุงหาข้าว ปลาอาหารให้กิน ก็พึงพอใจและหลงเชื่อคำพูดของนางทุกอย่าง ส่งผลให้พวกโจรต้องประสบชะตากรรมตกเป็นทาสของพวกแขกแทน

ตัวอย่างที่ 6

หลังจากที่นางแสนกลหลอกพวกโจรไปขายเป็นทาสพวกแขกแล้วหนีไป ต่อมานางได้พบกับพวกโจรอีก ขณะที่นางไปหลบซ่อนตัวอยู่บนต้นไม้ แล้วกลั้นปัสสาวะไว้ไม่อยู่ จึงถ่ายเบาลงมา เหมือนปรอยฝน ทำให้โจรคนหนึ่งคิดว่าเป็นน้ำจากต้นตาล จึงปีนขึ้นไปพบนางแสนกล ขณะจะเรียกเพื่อนแต่นางแสนกลรีบปิดปากไว้แล้วบอกว่า นางเขียนน้ำฝนให้หล่นไปเพื่อเป็นอุบายให้รู้ว่านางอยู่บนนี้ และนางจะแบ่งเงินสี่ร้อยให้ ที่นางต้องทำเช่นนี้เพราะนางเกลียดชายทั้งสาม โจรได้ฟังดังนั้นก็หลงเชื่อ และนางได้แสดงความรักด้วยการกอดจูบโจร ดังตัวอย่าง

ขึ้นไปกระทั้งยอดตลอดถึง	โจรถลึงเห็นแสนกลให้คนหลง
ขยับจะเรียกมิตรเหมือนจิตต์จง	แล้วอนงค์ปิดปากกระซอกมือ
ให้ขึ้นมาเคียงนางเหมือนอย่างหมาย	นางยิ้มพรายว่าน้องคอยน้อยไปหรือ
น้องรักพี่เหมือนบิดาจะหารื้อ	จะอิงอ้อพูดจาไปว่าไร
ด้วยความรักพี่ยาจจจาจิตต์	น้ำฝนติดทางตาลฟังขานไซ
น้องค้อยเขียนน้ำฝนให้หล่นไป	เพราะจะให้พี่รู้ระทุ่ความ
เงินสี่ร้อยอยู่นี่น้องหนีหาย	เพราะเกลียดชายทมิฬสิ้นทั้งสาม
ส่วนโจรก็ตายใจวิไลงาม	อนงค์งามกอดรัดสัมผัสสขม

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 26)

จากตัวบทนี้ เป็นการสนทนายาระหว่างนางแสนกลกับโจร ซึ่งแสดงถึงความมีเล่ห์กลมารยาของนางแสนกลและความโง่เขลาของโจร เพราะภักวีถ่ายทอดให้เห็นถึงความละโมภโลภมากของโจรที่ถูกหลอกครั้งแล้วครั้งเล่า แต่เมื่อฝ่ายหญิงเอาเงินมาล่อ และแสดงความรักความใคร่ โจรก็หลงผิดเชื่อ นางแสนกลอีกครั้ง ทำให้โจรผู้นี้ต้องพบจุดจบในเวลาต่อมา

ตัวอย่างที่ 7

อีกตอนหนึ่งที่แสดงความรู้สึกโกรธของพวกโจรที่ถูกนางแสนกลหลอกลวง เป็นตอนที่สี่โจรได้ทรมานกันไป พอรู้ว่าว่าเป็นกำปั่นใส่ศพ มิได้ใส่ทรัพย์พวกโจรก็โกรธที่โดนนางแสนกลลวง จึงรีบกลับมาจะฆ่านาง ดังตัวอย่าง

ทั้งสี่คนโกรธใจเป็นใหญ่หลวง	นี่มันลวงเราหนออีตอแหล
เราริบไปฆ่ามันอย่าผันแปร	โจรก็แระเร้วรู้ทั้งสี่คน
รีบไปกลัวสว่างกระจ่างสาย	แม้หญิงชายมันเห็นไม่เป็นผล

ก็วิ่งเรื่อนงามแม่นแม่แสนกล

จรดลขึ้นเคหังกำลังเคื่อง ฯ

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 26)

จากตัวบท กวีใช้คำที่เป็นภาษาชาวบ้านในบทสนทนาที่โจรสอดกัน เช่น คำว่า “อืดอแหล” ทำให้ผู้อ่านได้รับรู้ความรู้สึกของพวกโจรซึ่งโกรธมากที่ถูกนางแสนกลหลอกให้ยกกำปั่นใส่ศพไป เหตุการณ์ที่ 8

เป็นตอนที่โจรผ่านไปทางบ้านนางแสนกล และเห็นนางแสนกลตากผ้าแพรพรรณที่มีราคา ก็หลงผิดคิดว่าบ้านนี้คงเป็นบ้านที่มีทรัพย์มาก จึงไปซุ่มอยู่ที่วัด เพื่อรอเวลาเข้าขโมยในตอนกลางคืน ดังตัวอย่าง

บ้านนี้ที่รวยทรัพย์คงนับถึง

เห็นตัวนั่งตากผ้าดูน่าชื่น

ล้วนแพรเพลาละลายดวงผ้าม่วงมัน

อ้ายเพื่อนนั้นจึงว่าอย่าช้านาน

เราไปซุ่มอยู่วัดวาที่อาศัย

พอดึกไขรกลับมาฟังว่าชาน

ด้วยตัวเราตรองเห็นคงเป็นการ

ย่องเข้าบ้านขึ้นเคหาเห็นท่าควร

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 26)

จากเหตุการณ์นี้เป็นบทสนทนาที่พวกโจรคุยกัน และเป็นความเห็นของโจรที่มองอะไรอย่างผิวเผิน เห็นแค่เปลือกภายนอก ก็เชื่ออย่างนั้น และเพราะความโลภอยากได้ทรัพย์นี้เอง เป็นเหตุให้ถูกหลอกเข้ามาปล้นบ้านที่มีกำปั่นใส่ศพ แทนที่จะใส่ทรัพย์สมบัติกลับไป

3. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น

กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น พบว่าตัวละครมีการอ้างถึงและการกล่าวถึงตัวละครอื่นทำให้ผู้อ่านรับรู้ข้อมูลจากตัวละครอื่น นับว่าเป็นกลวิธีที่ไม่ซ้ำซากจำเจ มิใช่ได้รับการนำเสนอจากกวีเพียงอย่างเดียว และสร้างอรรถรสให้แก่ผู้อ่านให้เพลิดเพลินกับเนื้อเรื่องที่แฝงสาระคำสอนในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างแยบยล ดังนี้

ตัวอย่างที่ 1

ตอนที่นางแสนกลเจอทิดแก้วที่บ่อน้ำแล้วทิดแก้วบอกว่าเรียนกลนารีมาสามารถแก้กลนารีได้ทุกอย่าง แต่พอนางแสนกลร้องให้คนช่วยทิดแก้วกลับแก้กลไม่ได้ต้องให้นางช่วย เมื่อชาวบ้านวิ่งถืออาวุธจะมาช่วยนาง นางก็ไปปิดว่าเห็นชายพลัดตกลงไปในบ่อจึงร้องให้คนช่วย ในเหตุการณ์นี้ ทิดแก้วจึงต้องยอมแพ้กลมารยาของสตรี ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลบอกปล้นจ้านรจจา

เวทนากับชายจะวายวาง

ฉันออกมาตักน้ำเหมือนความหมาย

เห็นผู้ชายโหนกพลัดตกผาง

ลงในบ่อลิกินคนเดินทาง

ข้าร้องพลางให้มาช่วยจะม้วยลง

พวกชาวบ้านฟังนางสำอองศรี

คำว่าที่แสนกลคนก็หลง

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 26)

จากตัวบท นางแสนกลเล่าให้ชาวบ้านฟังว่าเห็นผู้ชายพลัดตกลงไปในบ่อ กลัวว่าจะเสียชีวิต จึงร้องให้คนช่วย แต่ความเป็นจริงติดกั้วกลัวชาวบ้านทำร้าย จึงกระโดดไปซ่อนตัวอยู่ในบ่อน้ำ เหตุการณ์นี้สอนให้รู้ถึงเล่ห์กลมารยาของสตรีที่ผู้ชายไม่ควรประมาท มิฉะนั้นอาจได้รับความเดือดร้อน

ตัวอย่างที่ 2

เมื่อติดกั้วปรึกษากับนางแสนกลว่าจะทำอย่างไรดี เพราะยากจนเต็มประดาแทบไม่มีเงินใช้แล้ว นางแสนกลได้กล่าวว่านางเห็นช่องทางในการหาเงินแล้ว เพราะนางเห็นสมภารควายรำรวย และสะสมทรัพย์สมบัติไว้มาก ทั้งจากการเทศน์ได้เงินทอง และการขายของในสวนของวัด แต่มีพฤติกรรมสนใจผู้หญิงเนื่องจากนางเห็นสมภารแอบมองนางและกั้วก็มีมือเรียกกางหลายครั้ง ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลตอบไปตั้งใจ

น้องเห็นทรัพย์ไว้แห่งหนึ่งรำพึงหมาย
แม่นคิดเอาง่าย ๆ สบายตัว ๆ

ส่วนแสนกลบอกตามเนื้อความหมาย
เพราะแกล้งเหนียวเต็มประดา รู้ถ้าทาง
แล้วเทศน์ได้เงินทองขายของสวน
ฉันทเยี่ยมหน้าตาต่างเวลาบายนำอายุจริง
กั้วก็มีข้าหลายหนขอบกลพระ
ฉันทเยี่ยมหน้าตาต่างเวลาบายนำอายุจริง

อย่าพะวงเงินทองให้หมองมัว

มีมากมายเงินตรากว่าเจ้าสัว

ส่วนติดกั้วถามไปที่ไหนนาง

สมภารควายมีมั่งตั้งกระถาง
ของหรือวางซ้อน ๆ เสื่อหมอนอิง
แกล้งถ้วนมากนักรักหญิง
สมภารพินหน้าต่างแกล้งแลมอง
แม่นคิดจะลองใจคงได้ของ
สมภารพินหน้าต่างแกล้งแลมอง

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 37)

จากบทสนทนาที่นางแสนกลพูดกับติดกั้วนี้ ทำให้ผู้อ่านมองเห็นภาพของสมภารควายที่มีพฤติกรรมชอบสะสมทรัพย์สมบัติ มีเงินมากจากการเทศน์และขายผลไม้ในสวน แต่ขี้เหนียว และที่สำคัญสมภารควายชอบนางแสนกล ทำให้นางเห็นช่องทางในการหลอกลวงทรัพย์จากสมภารควาย ซึ่งความคิดนี้เป็นการหาทรัพย์จากการหลอกลวงผู้อื่น เรียกว่าเป็นมิฉฉาชีพ ประกอบอาชีพที่ไม่สุจริต เป็นอาชีพที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ซึ่งติดกั้วก็เห็นดีเห็นงาม ความคิดนี้จึงถือว่าเป็นความหลงผิด หรือเห็นผิดเป็นชอบ

ตัวอย่างที่ 3

ตอนที่นางแสนกลไปหาสมภารควายแล้วโกหกว่าติดกั้วสุบผื่น ติดการพนัน ล้างผลาญทรัพย์สมบัติ อยากคิดจะเลิกกับสามีแล้วกลับไปอยู่บ้าน ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลนงค์เยาว์เจ้าปัญญา

เขาสุบผาทุกวันท่านพุดคะ
เงินทางก็ไม่หาทั้งตาปี
จนข้าวของหมดสิ้นสุบผื่นโก
ผ้าผ่อนท่อนสะไบเอาไปเตียน

จึงบอกว่าติดกั้วชั่วเต็มที

เที้ยวเกะกะเข้าบ่อนนอนงซี
ของฉันทมีเล็กน้อยก็คอยเบียด
แล้วแทงไปอีกซ้ำจำนำเทียน
ฉันทหรือเพียรห้ามเท่าไร ก็ไม่ฟัง

ฉันนี้กว่าจะกลับบ้านชี้คร้านเขา

เพราะลูกเต้าก็ไม่มีเป็นที่หวัง ฯ

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 42-43)

จากตัวบท กวีใช้ตัวละครเอกคือนางแสนกลเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ของทิดแก้วซึ่งไม่เป็นความจริง ทำให้สมภารควายหลงเชื่อ และสงสารนางแสนกลที่ได้สามีไม่ดี ซึ่งเป็นขั้นแรกในการหลอกลวงของนางแสนกลก่อนที่จะวางหมากในขั้นต่อไป

ตัวอย่างที่ 4

ตอนที่นางแสนกลไปหาสมภารควายแล้วกล่าวว่าทิดแก้วถูกเกณฑ์ไปรบกับพวกขาลาวจึงใช้ให้นางมาหาท่านสมภารควายเพื่อขอเครื่องรางของขลัง ดังตัวอย่าง

นางแสนกลว่าทิดแก้วซึ่งผัวฉัน

เมื่อวานท่านนายเขามาฟังปราสัย

เกณฑ์ทิดแก้วผัวน้องจะต้องไป

เกิดศึกใหญ่ยกมาพวกขาลาว

พรุ่งนี้เขาจะไปจึงให้ฉัน

มาหาท่านลงผ้าเช็ดหน้าขาว

คงกระพันกันปืนให้ยืนยาว

ตามเรื่องราวมีอะไรท่านให้มัน

ไปทัพก็คงตายวายเป็นผี

น้องยินดีสุดเปรมเกษมสันต์

อยากให้อ้ายแก้วตายไม่วายวัน

คิดถึงท่านทุกเวลาเมื่อราตรี

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 2-3)

จากเหตุการณ์นี้ นางแสนกลต้องการให้สมภารควายสีกเพื่อหลอกเอาทรัพย์จากท่าน นางจึงสร้างเรื่องว่าทิดแก้วถูกเกณฑ์ให้ไปรบ จึงใช้ให้นางมาหาสมภารควายเพื่อให้ช่วยลงผ้าคงกระพันกันปืนให้ ทำให้ท่านสมภารควายมีความหวังว่าจะได้ครอบครองนางแสนกล เพราะทิดแก้วอาจจะตายในการไปรบครั้งนี้ และจากการหลอกลวงของนางแสนกลครั้งนี้สมภารควายก็ตกหลุมพรางยอมสีกเพื่อมาอยู่กับนางแสนกล

ตัวอย่างที่ 5

เมื่อทิดแก้วฆ่าชู้ตาย ก็มานั่งตรึกตรองถึงพฤติกรรมของนางแสนกลว่าเป็นหญิงไม่ซื่อ ใจคด ล้างผลาญทรัพย์สมบัติ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายทิดแก้วตรองความเรื่องงามข้า

เมียรยาผู้มีชู้สุ่มร

เราขึ้นอยู่กับมันไปอาลัยวรรณ

คงเดือดร้อนภายหลังหญิงจิ้งไร

มันมากขายหลายชู้เป็นงูเห่า

จะฆ่าเรามันคงไม่สงสัย

เพราะอีหญิงฉิบหายมันหลายใจ

ไม่มีใครตัวเราซึ่งเผ่าพันธุ์

ทั้งบิตรมารดาชิวายับ

แล้วมีทรัพย์ไม่น้อยหลายร้อยชั้น

เมื่อกี้ล้างวอดวายฉิบหายครัน

อยู่กับมันทำไมเราโคลคลา

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 6-7)

จากตัวบทในตอนี้ จะเห็นได้ว่า กวีได้ให้ทิดแก้วผู้เป็นสามีของนางแสนกลคิดไตร่ตรองถึงพฤติกรรมของนางแสนกลแล้วสำนึกได้ว่า นางสร้างแต่ความเดือดร้อนและทุกข์ใจมาให้ เนื่องจากล้าง

ผลาญทรัพย์สมบัติ มากชั่วหลายชาย ซึ่งความชั่วของนางเปรียบเหมือนงูเห่าที่มีพิษ และเลี้ยงไม่เชื่อ
 อาจแวงกัดเจ้าของในวันหนึ่ง นอกจากนี้ทิดกัวยังระแวงว่า วันหนึ่งหากนางพอใจชู้มากกว่าตน
 นางอาจจะฆ่าตนได้ ในที่สุดทิดกัวยิ่งตัดสินใจจากไป

ตัวอย่างที่ 6

นางแสนกลก็ไปหานายกำป็น แล้วเล่าความทุกข์เรื่องบ่าวสี่คนที่ชอบอาละวาด ชกต่อย
 เพราะลูกและสามีก็ตายหมดแล้ว นางจึงอยากขายทาสสี่คนนี้ให้นายกำป็น ดังตัวอย่าง

ถึงสี่คนผู้ชายมันร้ายกาจ	เที่ยววิวาทชกต่อยไม่ถอยหลัง
เพราะลูกผัวฉันตายวายชีวัง	เป็นสัจจมันบิตคิดระแวง
จะเอามาให้นายแล้วขายขาด	มีอำนาจนายนั้นอย่างชันแข็ง
จะได้ใช้ที่เดียวมันเรียวแรง	นายจัดแจงใช้งานทำการเรือ

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 18)

จากตัวบท ตอนนี้เป็นเป็นอีกตอนหนึ่งที่กวีให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเหตุการณ์ ซึ่งเป็น
 เหตุการณ์ความโศกเศร้าของนางแสนกลที่ต้องการขายสี่โจรให้นายกำป็น ซึ่งนางแสนกลก็สามารถ
 สร้างเรื่องเพื่อหลอกขายสี่โจรจนสำเร็จ ได้เงินก้อนหนึ่งไว้เป็นทุนรอนในการใช้ชีวิตต่อไป ส่วนสี่โจรก็
 ต้องลำบากเป็นทาสรับใช้บนเรือสำเภาเพราะหลงเชื่อค่านางแสนกล

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นกลวิธีการนำเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของ
 ตัวละคร ซึ่งมี 3 กลวิธี คือ 1. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวี 2. กลวิธีนำเสนอคำสอน
 โดยการบรรยายของตัวละครเอง และ 3. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น ซึ่ง
 กลวิธีต่าง ๆ นี้ กวีได้ใช้ร่วมกัน เพื่อเสริมสร้างให้วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลสนุกสนาน มี
 ชีวิตชีวา น่าสนใจยิ่งขึ้น และที่สำคัญผู้อ่านสามารถนำข้อคิดคำสอนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
 ได้เป็นอย่างดี

กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลก

คำว่า “มุขตลก” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า
 วิธีทำให้ขบขัน ซึ่งกลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลกเป็นวิธีของกวีในการทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึก
 ขบขันกับเรื่องราวที่กวีนำเสนอ สำหรับมุขตลกในวรรณกรรมเรื่องนางแสนกล กวีมีกลวิธีเสนอ
 คำสอนมุขตลกผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของวรรณคดี คือ

1. การนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลกผ่านพฤติกรรมของตัวละคร
2. การนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลกจากภาษา

การนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลกผ่านพฤติกรรมของตัวละคร

ตัวละครในวรรณกรรมเป็นสิ่งที่กวีสร้างขึ้นทั้งรูปลักษณ์ภายนอก ลักษณะนิสัย ตลอดจน
 พฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออก ในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล พฤติกรรมของตัวละครถือเป็น
 องค์ประกอบสำคัญในการสร้างมุขตลก ดังนี้

1. การเสนอคำสอนด้วยมุกตลกผ่านการแสดงพฤติกรรมหลอกลวง
 เนื่องจากสมภารควายถูกนางแสนกลหลอกให้แก้ผ้า แล้วใช้รักทาจนตัวดำ เพื่อนางจะได้ไป
 อ้ากับสามีว่าสร้างพระไว้ เพื่อให้ทิดแก้วกลับมาจากการบออย่างปลอดภัย ดังตัวอย่าง

ว่าน้องสร้างพระไว้เหมือนใจหวัง	เจ้าทิดฟังเห็นสมอารมณ์หมาย
ว่าน้องคิดเห็นแบบดูแยบคาย	แล้วทิดควายตามใจลีลยวรรณ์
นางแก้ผ้าทิดควายขยายหมด	เอารักรตชโลมทาดูน่าชื่น
ทั้งตื่นตัวหัวหนางดูพลัน	ดำเป็นมันทิดควายทั้งกายตัว
เสร็จแล้วจูงเข้าไปที่ในห้อง	อนงค์น้องงามพริ้มนิกยัมหัว
ให้ย่นนึ่งฟิงผาว่าอย่ากลัว	แม่น้าอัยแก้วมันมาฟิงพาที่
อย่าดูดุทิดกพิลิกกายทิดควายรับ	พอเสร็จสรรพจวนค้ำลงย่าศรี ฯ
จะกล่าวฝ่ายทิดแก้วเจ้าตัวดี	จรลีเดินมาไม่ซ้ำพลัน

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 17-18)

จากตัวอย่าง เนื่องจากทิดควายหลงเสน่ห์ของนางแสนกลจนยอมตามใจนางแม้นางแสนกล
 จะให้แก้ผ้า และทารักจนตัวดำทั้งตัว และไปย่นนึ่ง ฟิงผา เป็นพระพุทธรูปหล่อ สร้างความขบขันในความ
 โง่เขลาเบาปัญญาของทิดควาย แม้นแต่นางแสนกลเองก็ยังแอบนิกขันในสภาพของทิดควาย ซึ่ง
 ในตอนนี้ก็ต้องการสอนใจผู้ชายว่าอย่าลุ่มหลงสตรีจนขาดสติพิจารณาไตร่ตรองจนทำให้ผู้ชาย
 ดูเหมือนเป็นตัวตลกที่ถูกผู้หญิงจูงจมูก

อีกตัวอย่างหนึ่ง ตอนที่นางแสนกลลวงโจรให้แลบลิ้นแล้วกัดลิ้นโจร จากนั้นก็ถีบโจรจนตก
 จากต้นตาล ดังตัวอย่าง

ปวดท้องเบาปากแท้แลลงไป	อรทัยเห็นตะคุ่มไต้พุ่มตาล
จะเป็นคนหรืออย่างไรผิดใจหมาย	หรือสี่ชายตามมามันกล้าหาญ
จะใช้หรือไม่ใช่ตรงใจนาง	เยวามาลัยเหลืออดค่อยหยดพลัน
แล้วก็เบาปริบปรอยเหมือนฝอยฝน	เข้าปากคนหงายหน้าดูท่าชื่น
โจรตกใจหลากจิตต์เห็นผิดครัน	เอาลิ้นนั้นเลียลิ้มดูเค็มคอ
หรือจะเป็นน้ำตาลชาวบ้านนอก	ลิ้นกระบอกไหลพลัดตาลหยัดหนอ
นางจูบทั้งกายยุพาพัคตร์	เพราะนางลักษณะย้วยวนทำชวนสม
ฝ่ายโจรก็ตึงหน้าดูท่าชม	นางแอนนมให้จับแล้วกลับลวง
พี่รักฉันทหรือไม่รักสมัคหมาย	โจรพิปรายว่ารักใคร่เป็นใหญ่หลวง
พี่รักน้องเหมือนชีวาสุดาวดวง ฯ	ฝ่ายพุ่มพวงตอบมาไม่ช้านาน
แม้นรักน้องจริงๆทุกสิ่งสิ้น	พี่แลบลิ้นออกมาฟิงว่าชวน
ให้น้องจูบชีวาอย่าซ้ำการ ฯ	

ก็แลปลิ้นออกมาเหมือนว่าขัด	ฝ่ายโจรพาลหลงเล่ห์เสน่หานาง
กรอนงค์นั้นเหนียวแล้วเหนียวทาง	แสนกลกัตรีเร่งรีบแล้วถีบผาง
พลัดลงริมตัวเกลอกเสมอจิตต์	ใบตาลกร่างโจรหกพลัดตกพลัน
ก็ตกใจเสียงครืนแล้วตื่นพลัน	ฝ่ายว่ามีมิตรทั้งสามดูความขัน
	เจ้าเพื่อนนั้นลั่นขาดเลือดสาตโชน

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 25-26)

จากตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่ากวีสร้างพฤติกรรมที่เป็นมุกตลกคือ นางแสนกลถ่ายเบาลงถูกโจรคนหนึ่งเอาลิ้นเลียดูคิดว่าเป็นน้ำตาลจากต้นตาล จึงปีนขึ้นไปเมื่อเจอนางแสนกลก็ถูกมารยาของนางหลอกลวงด้วยรสจวบจนยอมแลปลิ้นออกมาให้นางกัดและถูกถีบจนตกต้นตาล ซึ่งพฤติกรรมที่โจรหลงในเล่ห์มารยาของหญิงนี้เป็นพฤติกรรมที่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกขบขันและได้คติสอนใจว่าอย่าไวใจหญิงที่รูปสวยรวยเสน่ห์อย่างนางแสนกล เพราะอาจถึงแก่ชีวิตได้

2. การเสนอคำสอนด้วยมุกตลกผ่านการแสดงพฤติกรรมที่ซุลมุนวุ่นวาย

พฤติกรรมความซุลมุนวุ่นวาย เช่น ตอนที่สมภารควายถูกหลอกให้ทำตัวเป็นสีดำ แล้วกระโดดหน้าต่างหนีเพราะกลัวถูกตัดอวัยวะเพศ จนชาวบ้านเข้าใจผิดคิดว่าสมภารควายเป็นตัวแรงแรงที่ออกอาละวาดตามที่ติดกั๊วได้เคยบอกไว้ ดังตัวอย่าง

ฝ่ายติดกั๊วฉวยพลองแล้วร้องอึ้ง	วังกึ่ง ๆ โดดเรือนเรียกเพื่อนไวย
อ้ายตัวแรงแรงเข้าบ้านข้าหมูหมาฉาว	เสียงเกรียวกราวหญิงชายทั้งหลายไวย
วังมาช่วยเร็วรีแล้วตีโบาย	ติดควายโกยวังหนีไม่รีรอ
ติดกั๊วกับชาวบ้านประมาณหลาย	ไล่ติดควายมากจริงดูวังสอ
เสียงคึกคักดักหน้าข้างตำทอ	ตีต้นคอกถูกกายติดควายพลัน
ติดสมภารล่าโตโตโตโผชก	ชาวบ้านหกลงคูคูก็ขัน
สมภารติดจิตต์ดีไม่หนีมัน	ได้พลองอันสู้ดีแล้วหนีพลง
พวกชาวบ้านมากมายทั้งชายหญิง	มัววุ่นวังบ้างก็หนีว่าผีสง
เห็นตัวดำล่ำใหญ่ไม่ไว้วาง	อนงค์นางวังหนีว่าผีพราย
ติดสมภารได้ทำเข้าป่าใหญ่	รีบหนีไปชุ่มซำเหมือนความหมาย
ภาชนะาเวทมนต์พอพันตาย	หมู่หญิงชายกลับมาเคหาพลัน

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 23)

จากตัวอย่างนี้เป็นเหตุการณ์ซุลมุนวุ่นวายในช่วงที่ชาวบ้านไล่ตีติดควาย ความซุลมุนสร้างความขบขัน เพราะพวกชาวบ้านไล่ตีติดควายเพราะความกลัว และความเข้าใจผิด บ้างก็ไล่ตี บ้างก็วังหนี เพราะคิดว่าสิ่งที่เห็นเป็นตัวดำ ๆ ร่าสูงใหญ่นี้คือ ผีสง หรือผีพราย ซึ่งกวีต้องการชี้ให้เห็นโทษของการหลงเชื่อโดยขาดปัญญาของติดควาย ยอมทำตามคำแนะนำของนางแสนกลทุกอย่าง จึงต้องประสบชะตากรรมถูกชาวบ้านไล่ตีจนได้รับบาดเจ็บ และไปหลบซ่อนตัวอยู่ในป่า

3. การเสนอคำสอนด้วยมุกตลกผ่านการแสดงพฤติกรรมหวงสมบัติของสมภารควาย นอกจากสมภารควายจะถือกระบองเดินสำรวจตรวจสอบรอบ ๆ บริเวณวัดแล้ว เมื่อเจอศพยื่นพิง ต้นขนุนอยู่ก็ตกใจกระโดดตัวอย่างแรง เมื่อพบว่าชายผู้นั้นสิ้นใจแล้วก็กลัวความผิด และกลัวว่า ผู้คนจะติฉินนินทาจึงรีบวิ่งมาที่กุฏิ แล้วจัดหาผ้าไตรจีวรเพื่อสร้างหลักฐานเท็จว่า มีพระที่อื่นมา มรณภาพที่วัดของท่าน ดังตัวอย่าง

เห็นผีลาวยีนนิ่งเข้าพิงชิด	สำคัญคิดว่าขโมยโดยประสงค์
กระโดดตีผีลาวแก่น้ำตรง	ผงเข้าลงไปนึ่งนอนยังพิน
สมภารตรงเข้าไปพิศพิณจีผี	เออกูตีใจราลงอาสัญ
คงเกิดความวุ่นวายฉิบหายครัน	แกวังปล้นมากุฎิไม่หยุดรอ
ครันจะบอกกับลูกวัดสังต์ติก	แกตรองตริกไม่สมอารมณ์หนอ
กลัวความจะแพร่พรายกระจายพอ	จะเป็นข้อคะระหานินทาครัน
ว่ากูตีขโมยตายฉิบหายสิ้น	เป็นมลทินสิกขาตุน่าขัน
ขึ้นกุฎิเร็วราไม่เข้าปล้น	สมภารนั้นจัดหาผ้าสบง
ทั้งจีวรราตคตกำหนดครบ	ผ้ากราบหบพัดที่ประสงค์
บาตรใบใส่ตลบไม่ววง	โดยจ้านงครบไตรเหมือนใจตน
หยิบมีดโกนห่อผ้ามาที่ผี	แกทำดีเหมือนความตามนุสนธิ์
โกนหัวให้ผีตายอุบายคน	แล้วรีบรันกลัวสว่างขึ้นกลางแปลง
โกนเสร็จเอาสบงเข้าทรงผี	นุ่งดิบตีเหมือนความตามแถลง
หมตองตะคกรัดแกจัดแจง	นอนตะแคงอยู่ริมบาตรแกพาดวาง
แล้วผ้าผีที่นุ่งแกมุงหมาย	สมภารควายทำดีไม่มีหมาง
เอาห่อผ้าหมกโคลนแล้วโยนพลง	จวนสว่างขึ้นกุฎิเข้าที่นอน

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 23-24)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่าสมภารควายมีอาการกลัว สับสน และวังวน เพื่อทำลายหลักฐานที่ท่านเข้าใจว่าท่านฆ่าคนตาย ซึ่งเป็นภาพที่น่าขบขันเพราะความหวงสมบัติของสมภารควาย เหตุการณ์นี้ให้ข้อคิดว่าเมื่อเกิดปัญหาควรใช้ปัญญาพิจารณาแก้ไข

4. การเสนอคำสอนด้วยมุกตลกผ่านการแสดงพฤติกรรมทำร้าย
เมื่อทิดแก้วจับได้ว่านางแสนกลแอบมีชู้ก็ทำร้ายชู้ของนางแสนกล ดังตัวอย่าง

ฝ่ายแสนกลไกลเกลี่ยนับเบี่ยพลง	ที่แรกห่างปากว่าดูซ้ำคำ
ว่าหนึ่งเบี่ยสองเบี่ยนางเกลี่ยนับ	ชู้ขยับแรงถ้าดูน่าขำ
นับก็เร็วปากว่าแม่ตาดำ	มือก็กำนับไปดูไครครัน
เสียงเบี่ย ๆ เกลี่ยนับขยับกัน	เพราะตัวตนโยกถ้าดูน่าขัน ฯ
ฝ่ายทิดแก้วนึกโกรธกระโดดปล้น	มึงนับนั้นอย่างไรผิดใจ
แล้วถีบเมียนอนหงายเหมือนหมายหวัง	แลเห็นตั้งทิดแก้วมีหัวหู

โตขึ้นมากลางล่องแล้วมองดู
 ตาลงไปที่ดอกบัวทิดแก้วเคาะ
 เจ้าผู้ต้นสุดทำนองแล้วร้องฮือ
 จึงรู้ว่าเกิดความไม่ถามไถ่

ทิดแก้วรู้หีบไม้ด้วยไวมือ
 ดูช่างเหมาะนี้กระไรโฉนหรือ
 อ้ายเพื่อนอ้อส่งใหญ่เห็นไฟลง
 พากันไปทั้งสามตามประสงค์

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 34)

จากตัวอย่างนี้ เป็นพฤติกรรมแอบมีชู้ต่อหน้าทิดแก้วผู้เป็นสามีของนางแสนกล ซึ่งนางแสนกลทำเป็นนั่งนับเบี่ยพร้อมทั้งแอบมีความสัมพันธ์กับชายชู้ไปด้วย ทำให้ทิดแก้วผิดสังเกตจึงถึงนางแสนกลจนรู้ว่านางแอบเล่นชู้ เขาได้ใช้ไม้ตำอวัยวะเพศของชายชู้ ซึ่งการกระทำนี้ทำให้ผู้อ่านรู้สึกตกชบชั้นที่ชายชู้ถูกทิดแก้วทำร้ายที่จุดสำคัญ สำหรับมุกตลกที่ผ่านพฤติกรรมนี้ กวีต้องการสอนใจชายว่าผู้ชายนั้นถ้าหากเลือกหญิงที่มากชู้หลายชายมาเป็นภรรยา ก็ควรรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมของนาง ส่วนผู้ที่ชอบเป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่นก็ต้องเสี่ยงภัยจากการถูกสามีของหญิงนั้นทำร้าย

ผลการศึกษาการนำเสนอคำสอนผ่านพฤติกรรมของตัวละครด้วยมุกตลกพบว่า กวีให้ตัวละครแสดงพฤติกรรมที่ผิดไปจากปกติทำให้ผู้อ่านรู้สึกชบชั้น คือ พฤติกรรมถูกหลอกหลวง พฤติกรรมซลมนูนวาย พฤติกรรมหวงสมบัติ และพฤติกรรมทำร้าย ซึ่งทำให้ผู้อ่านได้รับความสนุกสนานพร้อมทั้งได้รับสาระแง่คิดในด้านคำสอนชายอีกด้วย

การนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลกจากภาษา

ภาษาเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดของกวีและเป็นสื่อกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกแก่ผู้อ่าน ภาษาจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ทำให้เกิดอารมณ์ขัน และกวีจึงได้สร้างมุกตลกเพื่อทำให้เรื่องสนุกสนานน่าอ่านยิ่งขึ้น ซึ่งวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลพบการนำเสนอคำสอนด้วยการใช้มุกตลกจากภาษา ดังนี้

1. การเสนอคำสอนด้วยมุกตลกจากการใช้คำที่ให้ความหมายสองแง่สองง่าม

นางแสนกลหลอกสมภารควายให้แก้ผ้า แล้วเอารักทาตัว เพื่อจะให้ดูเหมือนเป็นพระพุทธรูปหล่อ เมื่อทิดแก้วผู้เป็นสามีของนางแสนกลเข้าไปดูใกล้ ๆ ก็พูดกับนางแสนกลว่าสร้างพระได้ดี แต่ที่หว่างขามีลูกอะไรรุงรัง จึงให้นางแสนกลหีบไม้โตมาให้ทิดแก้วตัดออก ดังตัวอย่าง

น้องสร้างพระดีเหลือแม่เนื้อเย็น
 ซอกหว่างขาพระนี่ผิดนิสสัย
 ทิดแก้วเอาไม้แหยมเย็บแลพลัน
 ก็โพนเพนขึ้นมาดูกล้าหาญ
 รักนั้นทาอยู่นอกก็ลอกกราว
 บอกเมียหีบไม้โตโตถนัด
 เมียคันมีดแกลั้งลูกตึงตึง
 เกรงทิดแก้วจะตัดรีบริดโดด

มีเส้นเอ็นอะไรวิลยวรรณ์
 ลูกอะไรรุงรังดูช่างชั้น
 แล้วอายนันทิตสมภารดูยานยาว
 เหมือนบัวบานบ้าร่าดูหน้าขาว
 ผัวว่าอ้าวอะไรหนาคูน่าซัง
 พี่จะตัดเร็วไวเหมือนใจห้วง
 ทิดควายฟังตกใจให้รำพึง
 ทะลวงโลดออกหน้าต่างเสียงผางผิง ๆ

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 22)

จากตัวอย่างนี้ กวีใช้คำสองแง่สองง่ามว่า “เส้นเอ็น” “ลูกอะไร” “ยานยาว” “โพนเพน” “บ้าร่า” และคำว่า “บัวบาน” เพื่อสื่อความหมายถึงอวัยวะเพศของผู้ชาย ที่โดยปกติแล้วการสร้างพระพุทธรูปจะไม่มีสิ่งเหล่านี้ สร้างความขบขันให้แก่ผู้อ่าน พร้อมทั้งกวีต้องการสอนใจผู้ชายว่าการลอบเป็นชู้กับภรรยาของผู้อื่นนั้น ถ้าหากถูกสามีของหญิงนั้นจับได้ก็เสี่ยงอันตรายมาก บางทีอาจเสียชีวิต ดังนั้นไม่ควรหลงเสน่ห์ของหญิงที่มีพันธะ จะทำให้ตนได้รับความเดือดร้อน

2. การเสนอคำสอนด้วยมุขตลกจากคำสำนวน

สำนวนคือการใช้ถ้อยคำในลักษณะที่ไม่กล่าวถึงโดยตรง ผู้อ่านต้องอาศัยการตีความ จึงจะเข้าใจ ในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล กวีใช้สำนวนเพื่อสร้างภาพให้เกิดความขบขัน ดังเช่นตอนที่ทิดควายของมีความสัมพันธ์กับนางแสนกล ซึ่งนางก็ยอมโอนอ่อนผ่อนตาม ดังตัวอย่าง

ทิดสมภารดีใจลงไปกอด	โ้แม่ยอดนารีตรงนี้หอม
แล้วจูบแก้มवलน้องไม่หมองมอม	แม่งามพร้อมทิดกุมประทุมมา
เพราะไม่เคยเซยชิดทิดสยอง	แล้วवलน้องเจ้าเล่ห์เสนาหา
ทำท่วงที่เหมือนรักหนักอูรา	กอดกายาพิที่ตสนิทชม
เจ้าทิดควายเต็มกำทำท่าเก้	ดูหน้าแย่งเลยไม่เคยสม
ไม่ทันเห็นปากอ่าวกอดเคล้ากลม	เรือก็ลมนอกอู่ไม่รู้ตัว ๆ

(นางแสนกล, เล่ม 2, หน้า 22)

จากตัวอย่างนี้ กวีใช้ภาษาที่เจตนาสื่ออารมณ์และภาพที่น่าขบขันแก่ผู้อ่าน เช่น ในบทอัศจรรย์ของนางแสนกลกับทิดควายผู้ที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในเรื่องกามารมณ์ เมื่อนางแสนกลทำท่วงที่ว้ารักทิดควายมาก ทิดควายก็เกิดอาการ “ลุ่มปากอ่าว” ซึ่งเป็นสำนวนไทยหมายความว่าพอจะร่วมประเวณี ก็สำเร็จความใคร่เสียก่อน จากสำนวนนี้สอนชายที่ไม่มีประสบการณ์ในด้านกามารมณ์ให้ระวังผู้หญิงที่มีมารยาทมาก อาจแสร้งทำว่ามีความสุขมากมายเพื่อหวังปอกกลอกทรัพย์

กลวิธีการนำเสนอคำสอนโดยการใช้ความเปรียบ

จากการศึกษาวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล: การศึกษาในฐานวรรณกรรมคำสอนชาย พบว่ามีการใช้ความเปรียบจำนวนน้อยมาก เนื่องจากนางแสนกล เป็นวรรณกรรมที่แต่งโดยชาวบ้าน มุ่งเน้นความสนุกสนานทางด้านการเล่นเรื่องมากกว่าการใช้ภาษาวรรณศิลป์อันไพเราะเหมือนวรรณคดีราชสำนัก จากการศึกษาพบว่ากวีมีการใช้ความเปรียบประเภทอุปมา และอุปลักษณ์เปรียบเทียบพฤติกรรมของตัวละครเพื่อแสดงการสอนใจอยู่จำนวนหนึ่ง เช่น

ครั้นอยู่มาแสนกลวิมลฉาย	ผลาญฉิบหายเงินทองผัวหมองหมาง
หมิ่นกอดกับแม่กรอบกับอบบาง	เลยวายวางมรณาเสียช้านาน
เรือกสวนไร่นาซี้ซ้าชน	นางแสนกลล้างสิ้นทั้งถิ่นถาน
เหลือเรือนอยู่หลังหนาฝากระดาน	แต่นอกชานก็ไม่มีอัปปริยนาง
ผัวไม่อยู่แสนกลคนเสียด	เพราะซี้เกียจนารีเหมือนผีสิง
พื้นนอกชานผ้าหุงข้าวก็เบาบาง	คอยแต่ล้างร่ำไปวิไลลาน

ผิวไม่กล้าว่าได้เพราะไหลหลง
ทั้งเล่นไปเล่นเบี้ยก็เสียการ

กลัวอนงค์รูปงามทราชมสงสาร
เอาของบ้านไปขายกินสิ้นตำรา

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 27-28)

จากตัวอย่างข้างต้นเป็นตอนที่นางแสนกลมาอยู่กินกับทิดแก้วจนผลาญเงินทองของหมื่นนกด และนางครอบครัวแม่ของทิดแก้ว จนหมื่นนกดและนางครอบครัวตาย เรือกสวนไร่นานางแสนกลก็ผลาญสิ้นทั้งหมด เหลืออยู่เพียงเรือนฝากระดานไม่มีนอกخانเพียงหลังเดียว

กวีกล่าวถึงนางแสนกลว่าเป็นคนเกียจคร้าน โดยกวีใช้ความเปรียบประเทษอุปมาเปรียบ นางแสนกลที่มีนิสัยขี้เกียจว่าเหมือนผีสิง ความเปรียบนี้กวีใช้เพื่อกล่าวสอนชายโดยอ้อมว่าหญิงที่มีนิสัยเกียจคร้านนั้นก็เหมือนกับผีสิง เพราะที่อยู่ของผีก็คือป่าช้า ที่มีแต่ความสกปรก ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ และไม่เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

ผู้หญิงไทยในอุดมคตินั้นต้องเป็นหญิงที่ขยันขันแข็ง ไม่เที่ยวเตร่ ดูแลการงานบ้านเรือน ไม่ให้บกพร่อง ดังที่สุนทรภู่กล่าวในสุภาษิตสอนหญิงว่า

อย่าคิดเลยคู่แข่งหาได้
อย่าเกียจคร้านการสตรีจรรยา
ถ้ามันทำสิ่งใดให้ตลอด
เขม้นขม้กรังงานการของตน
เมื่อเหนื่อยอ่อนนอนหลับอยู่กับบ้าน
อะไรฉาวกราวเกรียวอย่าเหลียวแล
ระวังดูเรือนเหี้ยแลข้าวของ
เห็นไม่มีแล้วอย่าอ้างว่าช่างมัน

อุตสาห์ทำลำไฟเก็บผสม
จะอุดมสินทรัพย์ไม่อัปจน
อย่าทิ้งทอดเที่ยวไปไม่เป็นผล
อย่าซุกซนคบเพื่อนโพล่เขื่อนแซ
อย่าเที่ยวพลาญพุดผลอประจ้อประแจ
ฟังให้แน่นเนื้อความค้อยถามกัน
จะบกพร่องอะไรที่ไหนนั้น
จงผ่อนผันเล็บเล็บให้เต็มลง

(สุนทรภู่, สุภาษิตสอนหญิง, หน้า 559)

นอกจากนี้สุนทรภู่ยังได้กล่าวถึงสตรีที่เกียจคร้าน ไม่สนใจการบ้านการเรือนไว้อีกตอนหนึ่งว่า

มือก็ไวใจก็กล้าหน้าก็ด้าน
แต่ผ้าขาดก็ไม่ปรารภนาเย็บ
อันการเหี้ยแล้วไม่เอาเป็นธุระ
คบกันได้แต่นิสัยพวกแซเขื่อน

จะเอาขวานไปตากไม่อย่าเก็บ
ขี้เกียจเก็บผลัดวางไว้กลางเรือน
คิดแต่จะเที่ยวตลบไปคบเพื่อน
จะคบคนพลเรือนก็เต็มที

(สุนทรภู่, สุภาษิตสอนหญิง, หน้า 565)

นอกจากนี้นางแสนกลยังมีคุณสมบัติอันเป็นที่น่ารังเกียจเป็นอย่างยิ่งสำหรับหญิงที่มีคู่ครอง คือการคบชู้ผู้ชาย โดยกวีใช้ความเปรียบประเทษอุปมากล่าวเปรียบเทียบว่าเป็นผู้หญิงที่ก้นไวเหมือนลิง ดังนี้

ชู้ก็มีไม่หยุดพอหลุดใส่
เจ้าทิดแก้วมัวงมชมปัญญา

กันนั่นไวเหมือนลิงเที่ยววิ่งหา
ไม่รู้ทำนางนางสำอางกาย

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 28)

จากตัวบทข้างต้นกวีได้ใช้ความเปรียบเพื่อสอนชายถึงพฤติกรรมการคบชู้ชู้ชายของผู้หญิงว่าทำได้อย่างรวดเร็วราวกับก้นของลิง ซึ่งพฤติกรรมของลิงโดยปกติเป็นพฤติกรรมที่หลุกหลิก อยู่ไม่นิ่ง ก็เหมือนดังนางแสนกลที่อยู่ไม่นิ่ง เที่ยววิ่งหาชายชู้อยู่ตลอดเวลา

อีกตัวอย่างหนึ่งกวีใช้ความเปรียบประเภทอุปมาเปรียบเทียบหญิงที่มีหลายชู้หลายชายว่าเป็นเหมือนงูเห่า ดังนี้

ฝ่ายทิดแก้วตรงความเรื่องงามข้า
เราขึ้นอยู่กับมันไปอาลัยวรรณ
มันมากชายหลายชู้เป็นงูเห่า
เพราะอีหญิงฉิบหายมันหลายใจ
ทั้งบิดรมารดาชีว้ายับ
เมื่ยก็ล้าวงวอดวายฉิบหายครัน

เมียรระยามีชู้สุ่มสม
คงเดือดร้อนภายหลังหญิงจ้งไร
จะฆ่าเรามันคงไม่สงสัย
ไม่มีใครตัวเราซึ่งเผ่าพันธุ์
แล้วมีทรัพย์ไม่น้อยหลายร้อยชั้น
อยู่กับมันทำไมเราไคลคลา

(นางแสนกล, เล่ม 3, หน้า 6-7)

จากตัวอย่างข้างต้นกวียังได้เปรียบเทียบพฤติกรรมของหญิงที่คบชู้ชู้ชายว่าเป็นดังงูเห่า ซึ่งเป็นสัตว์มีพิษที่สามารถแวงกัดได้ถึงตาย

พฤติกรรมการคบชู้ชู้ชายของหญิงนั้นเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด พฤติกรรมเช่นนี้ก็ไม่ใช่ที่ยอมรับในสังคม โดยสุนทรภู่ได้กล่าวตำหนิหญิงที่คบชู้ชู้ชายไว้ในสุภาชิตสอนหญิง ดังนี้

ยังมีพวกหนึ่งนั้นขยันยิ่ง
เที่ยวยกย้ายร้ายชมภิมย์รส
จะรักไหนก็ไม่รักสมัครมัน
ชู้ต่อชู้รู้เรื่องเคืองระคาง
เพราะนารีมิได้ตรงจำนงหมาย
เหมือนพวกนางโมราวิลาวัลย์
โอ้ใจนางอย่างนี้ก็มีมั่ง
เพราะนิสัยใจชู้เล่นปลิดโยน
ต่างคนต่างก็เชื่อนอกเปื้อนเปื้อ
อันผิดดีที่จะได้อายชู้หมายเลย

เป็นผู้หญิงสองใจไม่กำหนด
ใครมาจดไผ่จับรับตะกาง
เล่นประชันเชิงลองทั้งสองข้าง
ก็ซัดขวางหึงสาจะฆ่าฟัน
ทำให้ชายเคืองแค้นแสนกระสัน
ยื่นพระขรรค์ผิวให้กับโอ้ใจ
จนลือดังข่าวก้องดังกลองโชน
จนมาโดนกันกระดากไม่อยากเชย
ต้องเป็นเรือขึ้นคานอยู่เฉยเฉย
ด้วยมากเชยหลายชู้เขารู้กล ฯ

(สุนทรภู่, สุภาชิตสอนหญิง, หน้า 567)

อย่าคบซู้สู่มนียมหวัง
เขารักหลอกหยอกเล่นดอกเช่นนี้

ไม่จีรังกาลดอกบอกโฉมศรี
ถ้าแม้นมีข้าวของต้องบำเรอ

(สุนทรภู่, สุภาชิตสอนหญิง, หน้า 471)

ตัวอย่างสุดท้ายเป็นตอนที่ทิดแก้วลุกขึ้นมาทำกับข้าวกับปลาให้นางแสนกล โดยทิดแก้วว่า ทิดแก้วนั้นจัดเตรียมหุงข้าวต้มแกงจัดหาอาหารเหมือนกับทาส เสร็จแล้วจัดแจงยกสำหรับเข้าไปในเรือน เหมือนดังสตรี ซึ่งทิดแก้วใช้ความเปรียบว่าสอนชายว่าพฤติกรรมกาจัดหาสำหรับไม่ใช่พฤติกรรมที่ชายผู้เป็นสามีควรทำ เพราะเป็นกิจของสตรีพึงกระทำ ทิดแก้วจึงเปรียบเทียบพฤติกรรมของทิดแก้วในเชิงตำหนิว่าเหมือนกับพฤติกรรมของหญิง ดังนี้

พอสว่างทิดแก้วไม่มัวหมอง
ล้างหน้าแล้วเข้าครัวผัวอนงค์
ทั้งหุงข้าวต้มแกงจัดแจงเสร็จ
ยกสำหรับเข้าไปในเรือนเหมือนนารี

ออกจากห้องเร็วไวใจประสงค์
ด้วยพะวงทุกเวลาซึ่งสามี
ลุกลสำเร็จจัดหาเหมือนทาสี
ไม่ช้าที่ปลุกเมียเสียทุกวัน

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 39)

หน้าที่กาจัดหาสำหรับกับข้าวนี้เป็นกิจที่สตรีพึงกระทำ ดังเช่นที่สุภาชิตสอนหญิงของสุนทรภู่ได้กล่าวไว้ว่า

จงรีบฟื้นตื่นก่อนภัสตา
จึงหุงข้าวต้มแกงแต่งสำหรับ
ทั้งกระโถนคนที่ขัดสีไว้
อีกน้ำท่าอย่าให้ผกลงไปควน
แม้นรู้ว่าสามีจะไปไหน
ประจงปลุกภัสตาอย่าช้านาน
จงระวังนั่งดูอยู่ใกล้ใกล้
อย่าให้ต้องร้องตะโกนโพนทนา
อยู่จนผัวรับประทานอาหารแล้ว
อย่ากินก่อนภัสตาดูน่าชัง

น้ำล้างหน้าหาไว้ให้เสร็จสรรพ
จัดประดับเทียมทำให้น่านวล
ให้ผ่องใสสวยตาดูน่าบัววน
จงใคร่ครวญพิเคราะห์ให้เหมาะการ
แต่ยังไม่ตื่นพรากจากสถาน
ให้ลุกขึ้นรับประทานโภชนา
เผื่ออะไรมันขาดจะเรียกหา
จงอุตสาห์ตั้งใจระไวระวัง
นางน้องแก้วเจ้าจงกินเมื่อภายหลัง
เขาจะรังเกียจใจดูไม่ตี ฯ

(สุนทรภู่, สุภาชิตสอนหญิง, หน้า 572)

จากสุภาชิตสอนหญิงข้างต้นพบว่าพฤติกรรมของทิดแก้วนั้นเป็นพฤติกรรมที่หญิงในสุภาชิตสอนหญิงพึงทำให้แก่สามี เป็นการสลับพฤติกรรมกันระหว่างชายและหญิง ซึ่งหน้าที่กาปรนนิบัตินั้นตามทัศนคติของคนสมัยก่อนพึงเป็นหน้าที่ของสตรีพึงกระทำแก่สามี

ดังนั้น จากการศึกษาทวิวิธีการสอนโดยกาใช้ความเปรียบในวรรณกรรมเรื่องนางแสนกล จะเห็นว่าทิดแก้วใช้ความเปรียบเป็นเครื่องมือในการเปรียบเทียบพฤติกรรมของตัวละครที่ไม่พึงกระทำ

ถือเป็นการกล่าวสอนชายโดยอ้อมถึงหน้าที่ของภรรยาที่ดี การใช้ความเปรียบของกวีนอกจากจะสร้างเพื่อความไพเราะแล้ว กวียังใช้ความเปรียบแสดงพันธกิจในด้านการสอนชายได้อย่างลึกซึ้งคมคายด้วย

กลวิธีการนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร

จากการศึกษารรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลพบว่ากลวิธีการตั้งชื่อตัวละครของกวีมีความน่าสนใจในด้านการเป็นส่วนหนึ่งของกลวิธีการสอนชาย โดยผู้ศึกษาจะวิเคราะห์ชื่อตัวละครหลักในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล 3 ตัวละครด้วยกัน ได้แก่ นางแสนกล ทิดแก้ว และสมภารควาย ผลการศึกษาพบดังนี้

1. นางแสนกล

คำว่า แสนกล พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า หมายถึง ผู้มีกลอุบายพลิกแพลงต่าง ๆ เจ้าเล่ห์แสนกล กวีว่า จากการศึกษากลวิธีการตั้งชื่อนางแสนกลพบว่า กวีตั้งชื่อนางแสนกลตามพฤติกรรมและลักษณะนิสัยของตัวละครที่มีความเจ้าเล่ห์เพทุบาย มีการวางแผนอย่างเจ้าเล่ห์แสนกลอยู่ตลอดตั้งแต่ต้นเรื่องจนจบเรื่อง โดยเริ่มตั้งแต่การวางกลแก้กลนารีของทิดแก้ว ในตอนที่นางแสนกลได้พบกับทิดแก้วแล้ว เกี้ยวพาราสีกัน ทิดแก้วบอกว่าไปเรียนกลนารีมา ไม่ว่าจะหญิงจะมาไม่ไหนสามารถแก้กลได้หมด นางแสนกลจึงขอทดลองกลนารี โดยนางแสนกลร้องให้คนช่วย ทิดแก้วแก้กลนารีนี้ไม่ได้จึงขอให้นางช่วย นางจึงแก้กลโดยบอกว่าต้องไปหลบในบ่อ เมื่อชาวบ้านมาถึงนางแสนกลบอกว่ามีคนตกบ่อน้ำให้ช่วยที ชาวบ้านจึงช่วยเขาให้ขึ้นมาจากบ่อ จากนั้นนางจึงพาชายผู้นี้กลับไปที่บ้านและต่อมาเขาได้สูxonนางเป็นภรรยาแล้วไปอยู่ด้วยกันที่บ้านของฝ่ายชาย ดังที่ตัวบทกล่าวไว้ว่า

ฝ่ายแสนกลตอบความตามกระแส
พอบอกแล้วนวนล่องก็ร้องพลัน
ร้องช่วยด้วยเจ้าชาคนกล้าหาญ
ต่างคนก็เร็วไวเหมือนใจจง
บ้างถือปืนถือหอกคู่ออกฉาว
ส่วนแสนกลบอกกับชายตายละซี
แมนชาวบ้านเขามาเห็นเหมือนเช่นหวัง
เขาต้องตีพีตายลงวายชนม์
ส่วนทิดแก้วตัวสั้นมิ่งขวัญหาย
บอกกับนุชช่วยพีศรีล่อ
กลอย่างนี้พีไม่รู้หมดครูสอน
ส่วนนางว่าพีแก้วแมนกลัวตาย
โดดลงไปในบ่ออย่ารอพักตร์
ส่วนทิดแก้วกลัวตายกายทยาน
แล้วก็โผล่ขึ้นมาดูตาเหลือก
ฝ่ายชาวบ้านก็วิ่งอ้อมมาพร้อมกัน

พีคอยแก่นุสนธิซึ่งกลฉัน
ตั้งสนั่นทั่วไปในไพรพง
หมดทั้งบ้านได้ยินเสียงสำเนียงหลง
กระโดดลงเรือนมาไม่ช้าที
เสียงเกรียวกราวตั้งตึงออกอึงมี
ถึงตอนนี้ทิดแก้วแก้ตัวตน
แกมานั่งพูดจาวานุสนธิ
จงแก้กลเดี๋ยวนี้อย่ารีรอ
นีกกลัวตายหน้าเพื่อนเหมือนอ้ายจ้อ
ต้องคืนงอคราวนี้ตัวพีชาย
ดวงสมรช่วยฉันเหมือนมันหมาย
ฟังพิปรายของข้าอย่าช้านาน
แมนช้านักจะยับดับสังขาร
วิ่งลนลานโดดปร้อลงบ่อพลัน
เข้าเกาะเชือกสายโพงตัวโง่งหันฯ
ถึงบ่อนั้นจึงถามเนื้อความมา

ร้องอะไรแสนกลวิมลศรี	เมื่อตะก็เสียดังเรากังขา
ฝ่ายแสนกลบอกปล้นจ่านรรจา	เวทนากับชายจะวายวาง
ฉันออกมาตักน้ำเหมือนความหมาย	เห็นผู้ชายโหนหกพลัดตกผาง
ลงในบ่อลึกกินคนเดินทาง	ซ้ำร้องพลางให้มาช่วยจะม้วยลง
พวกชาวบ้านฟังนางสำอางศรี	คำวาที่แสนกลคนก็หลง
พากันไปบ่อน้ำเหมือนความจง	โดยจ่านงเห็นทิดกั้วทุกตัวคน
ก็มีความเวทนาจะอาศัย	แล้วช่วยกันค้ำค้ำอยู่สืบสน
เอาไม้พะองพาดตาลมาลานลน	แล้วต่อชนพะองง่ามถึงสามลำ
ทอดลงไปบ่อก็พอเหมาะ	ทิดกั้วเกาะขึ้นมาดูหน้าชั้น
ตะเกียกตะกายปีนบ่อเป่นพัลวัน	ทิดกั้วนั้นเสียทีนาริงาม
นางแสนกลเห็นทิดกั้วตัวเประอะเปื้อน	จึงเอ่ยเอื่อนว่าทิดกั้วอย่ามัวขาม
เชิญพี่กั้วไปบ้านฉันอย่าครั้นคร้าม	ทิดกั้วตามนารีด้วยดีใจ
ถึงเคหาพลัดภูษิตเหมือนจิตต์หวัง	ขึ้นเคหังสนทนานั่งปราไสย
จะขอลัดตัดความงามวิสัย	อรทัยงามแม่นแม่แสนกล
ก็ได้กับทิดกั้วไม่มัวหมอง	เปนครูครองเหมือนความตามนุสนธิ์
แล้วนวนนางก็ลาลุงป้าตน	ทั้งสองคนให้พรส่งสอนพลาง
ทิดกั้วก็พานุชสุดสงสาร	ไปอยู่บ้านของตัวไม่มัวหมาง
หมื่นนกดกับแม่กรอบก็ชอบนาง	เห็นรูปร่างลูกสะใภ้วิสัยตา

(นางแสนกล, เล่ม 1 หน้า 16-17)

ลักษณะนิสัยความเจ้าเล่ห์แสนกลของนางปรากฏอยู่ตลอดทั้งเรื่อง เช่น การวางอุบายเพื่อหลอกทิดกั้วผู้เป็นสามีเพื่อลักลอบเล่นชู้ การวางกลหลอกสมภารควายซึ่งมีสมบัติมากให้สึกแล้วหลอกเอาเงินจนหมด การวางแผนใช้อุบายหลอกเอาเงินจากเจ้สัวปอ การวางกลหลอกโจรที่มาปล้นบ้าน การหลอกขายโจรให้เป็นทาสชาวแขกยะวา และการหลอกสาวรุ่นมาบำเรอนายสำเภาผู้เป็นสามีใหม่ การตั้งชื่อตัวละครว่านางแสนกลนี้ เป็นการตั้งชื่อตัวละครที่สะท้อนลักษณะนิสัยของหญิงที่มีนิสัยเป็นคนเจ้าเล่ห์แสนกล ซึ่งไม่ใช่คุณสมบัติของหญิงที่ชายพึงปรารถนา และเป็นคุณสมบัติของหญิงที่ชายพึงหลีกเลี่ยง ไม่ควรเข้าไปคลุกคลีเพื่อมิให้ชีวิตของตนเองตกต่ำ เหมือนดังที่ทิดกั้ว ที่มีชีวิต อับจนกลายเป็นคนไม่ดี เพราะหญิงแสนกลเป็นเหตุ ดังนั้นชื่อนางแสนกลถือเป็นการสอนชายถึงคุณสมบัติที่ไม่ดีของหญิงให้ชายพึงระวังจากการตั้งชื่อเรื่องด้วย

2. ทิดกั้ว

จากการศึกษาวิธีการตั้งชื่อทิดกั้ว สันนิษฐานว่าน่าจะมาจากคำว่า ตะกั้ว ซึ่งมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของตัวละครที่เป็นชายซึ่งโชนเอนไปมาตามน้ำคำของสตรี ไม่เข้มแข็ง แข็งแกร่งดังเช่นเหล็กกล้า เพราะคุณสมบัติของตะกั้วเมื่อโดนไฟลนไม่นานก็เหลวกลายเป็นสภาพจากโลหะกลายเป็นของเหลวได้ในระยะเวลาอันสั้น ผู้หญิงเช่นนางแสนกลนั้นเป็นหญิงที่มีแต่ความรุ่มร้อน ชายโดยุไถ่ก็จะโดนเผาผลาญทำลายให้พินาศไป ดังเช่นทิดกั้วเมื่อแรกเริ่มก็เป็นผู้ศึกษาเล่าเรียน พระธรรมวินัยผ่านการบวชเรียนมาแล้ว แต่ด้วยเล่ห์กลของนางแสนกล ทำให้ทิดกั้วถูกล่อหลอมจาก

ทิดหนุ่มผู้ซึ่งผ่านการศึกษาศาสนาธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า กลายเป็นคนล้มเหลวในชีวิตในช่วงระยะเวลาเพียงพริบตาเดียว โดยกวีได้กล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากนางแสนกลได้เข้ามาอยู่บ้านทิดแก้วไม่นาน ดังตัวอย่าง

ครั้นอยู่มาแสนกลวิมลฉาย	ผลาญฉิบหายเงินทองผัวหมองหมาง
หมิ่นกตกับแม่กรอบก็บอบบาง	เลยวายวางมรณาเสียช้านาน

(นางแสนกล, เล่ม 1 หน้า 16-17)

จากตัวอย่างข้างต้น กวีได้กล่าวไว้ว่าเมื่อนางแสนกลได้เข้ามาอยู่บ้านของทิดแก้วได้ไม่นาน นางแสนกลก็ได้ล้างผลาญทรัพย์สินสมบัติของสามีจนหมดสิ้น ส่วนหมิ่นกตและนางกรอบผู้เป็นพ่อและแม่ของทิดแก้วก็เสียชีวิตไปนานแล้ว ทำให้เห็นทิดแก้วไม่มีความสามารถในการปกครองดูแล และตกเดือนภรรยา ที่มีพฤติกรรมล้างผลาญทรัพย์สินสมบัติ ไม่ใช่เพียงแค่ทรัพย์สินเงินทองที่นางแสนกลได้ล้างผลาญจนหมดสิ้น นางแสนกลยังได้ล้างผลาญที่ดิน เรือกสวนไร่นาของทิดแก้วจนหมดสิ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งตัวบทได้กล่าวไว้ ดังนี้

เรือกสวนไร่นาข้าฯชน	นางแสนกลล้างสิ้นทั้งถิ่นถาน
เหลือเรือนอยู่หลังนาฝากระดาน	แต่นอกชานก็ไม่มีอับปรียนาง
ผัวไม่อยู่แสนกลคนเสนียด	เพราะขี้เกียจจวนรีเหมือนผีสาง
พื่อนอกชานผ่าหุงข้าวก็เบาบาง	คอยแต่ล้างร่ำไปวิสัยลาน
ผัวไม่กล่าวได้เพราะไหลหลง	กลัวอนงค์รูปงามทรมสงสาร
ทั้งเล่นไปเล่นเบี้ยก็เสียการ	เอาของบ้านไปขายกินสิ้นตำรา
ซู้ก็มีไม่หยุดพอหลุดใส่	กันนั้นไวเหมือนลิงเที่ยววิงหา
เจ้าทิดแก้วมัวงมขมปัญญา	ไม่รู้ที่ทวนวงนางสาวอังกาย

(นางแสนกล, เล่ม 1 หน้า 28)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าทิดแก้วเป็นสามีที่เกรงใจ และลุ่มหลงภรรยาอย่างมาก ไม่ว่าภรรยาทำอะไรก็ไม่พูดจาว่าชาน ยินยอมพร้อมใจถึงแม้ว่าสิ่งที่ภรรยาทำจะเป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตล่มจม ไม่มี ความเข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว เป็นผู้นำดังที่ชายผู้เป็นข้างเท้าหน้าในสมัยนั้นพึงจะเป็น โดยปกติแล้วผู้ชายไทยโดยทั่วไปมักถูกปลูกฝังให้รู้จักอดทนต่อความเหนื่อยยาก ให้นักเอาเบาสู เป็นหลักและเป็นผู้นำครอบครัวให้ดำเนินชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และเนื่องจากทิดแก้วไม่คิดจะประกอยอาชีพอะไร เมื่อเงินหมดก็จะปรึกษานางแสนกลว่าจะหาเงินด้วยวิธีใด ดังตัวอย่าง

ฝ่ายทิดแก้วจึงถามความเบา ๆ	นี้จะเอาอะไรใช้จะใครฟัง
ตัวพี่สิ้นปัญญาจะค้าขาย	เงินทิดควายเอามาไว้ได้สักถึง

(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 24)

ส่วนภรรยาเมื่อภรรยาหลงผิดก็ต้องคอยตักเตือน มิใช่ถูกครอบงำจนไม่เป็นตัวของตัวเอง การเป็นผู้ชายที่อ่อนปวกเปียกรวากับตะกั่วถูกกลืนไฟของทิดแก้ว เป็นเหตุสำคัญที่ทำให้ชีวิตของทิดแก้ว ต้องอับปางลงไปในท้ายที่สุด

ดังนั้น การตั้งชื่อทิดแก้วของกวี จึงเป็นการสอนชายที่มีคุณลักษณะไม่พึงประสงค์ ไม่เด็ดขาด เข้มแข็ง เป็นคนอ่อนแอ ขลาดกลัว เกรงใจ และมีแต่ความหลงมัวเมาในตัวภรรยาที่ไม่ดีจนนำตนเอง ไปสู่ชีวิตที่ล้มเหลวดังเช่นตะกั่วถูกกลืนไฟในที่สุด

3. สมภารควาย

คำว่าควาย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่าหมายถึง สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดหนึ่ง นอกจากนี้ โดยปริยายมักหมายความว่า คนโง่ คนเซ่อ หรือคนตัวใหญ่ แต่ไม่ฉลาด เมื่อกวีนำมาใช้ในการตั้งชื่อ สมภารควาย สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเป็นการตั้งชื่อในเชิง ประชดประชัน เนื่องจากสมภารควายมีฐานะพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์เป็นถึงสมภาร คือเจ้าวัด ผู้ปกครองพระภิกษุสงฆ์ในสังฆมณฑลให้อยู่ในพระธรรมวินัยตามทางแห่งองค์ศาสนาสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่การที่กวีตั้งชื่อสมภารว่า สมภารควาย เป็นการแสดงให้เห็นลักษณะของสมภารควายว่าเป็นพระที่ ขาดปัญญา ไม่ว่าจะป็นปัญญาทางโลก หรือปัญญาทางธรรม ขาดการพิจารณาเหตุและผล ใช้แต่ อารมณ์ความมีราคะ และหลงเสน่ห์เล่ห์กลของหญิง จึงถูกนางแสนกลจงใจนำไปว่าจะให้ไปใน ทิศทางใดหรือกระทำอย่างไร การกระทำของสมภารควายจึงเต็มไปด้วยความหลง ความไม่มีสติ และ ขาดการพิจารณาไตร่ตรอง จนโดนนางแสนกลหลอกเอาสมบัติไปจนหมดเนื้อหมดตัว ทั้งยังต้องสีก ขาดออกจากสมณเพศ

ยกตัวอย่างในตอนที่น่าแสนกลทำกลกี้ยวพาสมาภรรยาจนสมภารควายต้องกลมารยา หลงใหลนางแสนกล ถึงขั้นวางแผนจะสีก และยกสมบัติในนาง ดังนี้

มาวันนี้โฉมฉายว่าหม้ายผัว	ฉันทักแล้วเกรงว่าบาปจะหยาบหยาม
แต่ใจรักนึมน้ำเนื้อดูเหลืองาม	จึงลวนลามพูดจาพะงางอน
น้องก็เคยชำนานูในการรัก	แจ้งประจักษ์กับชายสายสมร
ตัวพี่นี้ยังเลยไม่เคยจร	ลุ่มหรือดอนหนทางเป็นอย่างไร
แต่เด็ก ๆ บวชเป็นเณรไม่เจนจบ	อายุศม์ครบบรรพชาฟังปราสย
ก็เลยบวชขงเยาว์ไม่เข้าใจ	กระทั่งได้เป็นสมภารประมาณดู
อายุศม์ได้ยี่สิบเจ็ดสำเร็จหวัง	แล้วเทศน์ดังรูปสวายนรยอู้
มาพบพัศตร้งามประโลมแม่โฉมตรู	หรือเคยคู่กันแต่ก่อนสมรนาง
พอยลพัศตรักรักนุชเป็นสุดคิด	แม่ดวงจิตต์นึมน้องอย่าหมองหมาง
แม่นแม่ตาดำโฉมยงทรงสำอาง	อย่าอำพรางบอกความแต่ตามจริง ฯ

(นางแสนกล, เล่ม 2 หน้า 45-46)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าเมื่อนางแสนกลได้ใช้มารยาในการยั่วชวนสมภารควาย สมภารควายก็ลุ่มหลงในเสน่ห์และการยั่วชวนของนางแสนกลโดยง่าย โดยสมภารควายได้แสดงความ อ่อนต่อเรื่องทางโลกโดยการกล่าวต่อนางแสนกลว่าตนนั้นไม่เชื่อวิชาญชำนานูในเรื่องของความรักเช่น นางแสนกลที่ผ่านประสบการณ์ในเรื่องของการมีความรักและการมีครอบครัวมาแล้ว ด้วยตัวของ

สมภารควายนั่นบวชเรียนมาตั้งแต่เป็นเณรจนเป็นถึงสมภาร ไม่เคยผ่านเรื่องทางโลก ถึงแม้จะรักนางแสนกลแต่ก็ไม่มี ความมั่นใจ เมื่อนางแสนกลได้ฟังก็ยินดีว่าหลอกสมภารควายได้สมใจ ซึ่งกวีได้กล่าวว่

แสนกลฟังคารมเห็นสมนึก	นั่งตรองตรึกสำรวจนวลหงษ์
จึงตอบความเร็วไวเหมือนใจจง	ท่านยังทรงกาสาผิดท่าทาง
จะมาพูดล่องใจอย่างไรท่าน	คนอย่างฉันทันสาระพัดจะขัดขวาง
แม้จริงแล้วหลวงพี่ฟ้าผีสาง	จะรับวางไว้บนเกล้าทุกเช้าเย็น
กลัวท่านจะพูดหลอกดอกพุดคะ	จริงนะจะผิดทำนองตรองให้เห็น
สมภารว่างามเหมือนดังเดือนเพ็ญ	ไม่พูดเล่นรักจริงอย่ากริ่งตรอง
แม้เมตตาลาพรตกำหนดสีก	ถ้าสมนึกนงเยาว์ซึ่งข้าของ
จะให้กับโฉมฉายเหมือนหมายปอง	เรื่องเงินทองแก้วตาอย่าปรารมภ์
แล้วแสนกลแลมองเครื่องห้องหับ	วางระดับของดีนั้นมีถม
แลเห็นสายนาฬิกาคุนำชม	งามอุดมลงไปปราสัยดัง
แม้เมตตาน้องจริงทุกสิ่งหนอ	นึกจะขอของไปชมให้สมหวัง
รักจริงท่านคงให้ไม่อั้น	สมภารฟังว่าได้เป็นไรมี
จะเอาของสิ่งไรจะให้หมด	ต้องสบถตัวน้องอย่าหมองศรีฯ
ฝ่ายแสนกลตอบมาไม่ซ้ำที่	แม้หลวงพี่ให้ของน้องก็ตาม
เอาสายนาฬิกาน้องยามหมาย	สมภารควายเต็มจิตไม่คิดขาม
หียบสายนาฬิกาสง่างาม	แล้วบอกความกับน้องสายทองคำ
ทองคำหนักบาทเท่านี้พี่จะให้	สบถไปเหมือนความแ่่งงามข้า
เพราะแสนกลคนชั่วไม่กลัวกรรม	แล้วก็ทำความสัตย์ปฎิญาณ

(นางแสนกล, เล่ม 1, หน้า 47-48)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าฝ่ายสมภารควายนั่นถูกเล่ห์กลของนางแสนกลจนเกิดความลุ่มหลงมัวเมา ขาดวิจารณญาณการไตร่ตรอง ไม่ว่าจะนางจะล่องใจอย่างไร สมภารควายก็ต้องกลของนางแสนกลทุกคราวไป เปรียบได้กับควายที่โดนสตรีจูงมุกกว่าจะไปทางใด ดังนั้น การตั้งชื่อสมภารควายของกวี จึงเป็นการสอนชายว่า เกิดเป็นชายอย่าให้หญิงจูงมุกบงการชีวิตได้ อย่างที่สมภารควายต้องกลนางแสนกล ถูกชักจูงไปในหนทางแห่งความเสื่อมจนต้องสิ้นสมณเพศ และพบกับความวิบัติของชีวิตในท้ายที่สุด

ตารางที่ 3 กลวิธีนำเสนอคำสอนชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล

กลวิธีนำเสนอคำสอนชาย	จำนวน
1. กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร	
1.1 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวี	15
1.2 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครโดยตรง	8
1.3 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น	6
2. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลก	7
3. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ	4
4. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร	3

ตารางข้างต้นแสดงกลวิธีนำเสนอคำสอนชายมากที่สุดคือ กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวีพบ 15 ครั้ง รองลงมาคือ กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครโดยตรง พบ 8 ครั้ง และกลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น พบ 6 ครั้ง ส่วนกลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลกพบ 7 ครั้ง กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบพบ 4 ครั้ง และกลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละครพบน้อยที่สุดคือ 3 ครั้ง

จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอคำสอนชายจากวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล กวีได้ใช้กลวิธีในการนำเสนอคำสอนผ่านพฤติกรรมของตัวละคร 3 วิธี ผสมผสานเข้าด้วยกัน ทั้งกลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวีเอง กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครโดยตรง และกลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น ซึ่งกลวิธีนำเสนอคำสอนทั้ง 3 วิธี นี้มีความน่าสนใจแตกต่างกันทำให้เนื้อเรื่องมีสีสัน มีชีวิตชีวา และมีความสมจริงน่าติดตาม นอกจากนี้กวียังได้แทรก กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลก กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ และกลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร ทำให้เนื้อเรื่องสนุกสนาน และช่วยเพิ่มอรรถรสในการอ่าน พร้อมทั้งผู้อ่านยังได้สาระข้อคิดคำสอนที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะคำสอนชายที่พึงระมัดระวังผู้หญิงที่มีเล่ห์กลมารยาบมาก และเป็นผู้หญิงอันตรายต่อผู้ชายที่มีทรัพย์ทั้งปวง

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอนชาย ตำบลโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำสอนชาย และกลวิธีนำเสนอคำสอนที่ปรากฏในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลจำนวน 3 เล่ม ได้แก่ ตอนนางแสนกลลงปัญญาทิดแก้ว ตอนเจ้าสัวปออยู่ในห้องนางแสนกล ตามลำดับ และตอนนางแสนกลกัถลันโจร สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอนชาย มีผลการศึกษสรุปได้ดังนี้

ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ เป็นวรรณกรรมที่ไม่ทราบชื่อผู้ประพันธ์ แต่สันนิษฐานว่าน่าจะประพันธ์โดยกวีประจำโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ ประพันธ์ด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอน ซึ่งสืบเนื่องมาจากความนิยมในการแต่งกลอนนิทานตามแบบลักษณะคำประพันธ์ของสุนทรภู่

ผลการศึกษาด้านคำสอนพบว่า วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหาเป็นคำสอนสำหรับผู้ชาย มีเป้าหมายเพื่อสอนชายที่อยู่ในสถานะฆราวาสและอยู่ในสถานะบรรพชิต ดังต่อไปนี้

1. คำสอนชายที่เป็นฆราวาส พบคำสอน ดังนี้

1.1 สอนให้รู้เท่าทันมารยาหญิง

วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลสอนผู้ชายว่า ไม่ควรประมาทหญิงที่มากไปด้วยเล่ห์กลมารยา และควรระวังผู้หญิงที่มีกิริยายั่วยวน มีความงดงามแต่ใบหน้า แต่ภายในจิตใจกลับเปลี่ยนแปลงหลอกลวง

1.2 สอนมิให้โง่เขลา

ผู้ชายที่โง่เขลาเบาปัญญาอ่อนตลกเป็นเหยื่อของผู้หญิงที่มีเล่ห์กลมารยามาก เพราะหลงเชื่อโดยขาดสติไตร่ตรอง หลงเชื่อเพราะโง่เขลา และหลงเชื่อเพราะหลงใหลเสน่ห์เล่ห์กลมารยาหญิงของนางแสนกล ดังนั้นก่อนที่จะชายเชื่อสิ่งใดหรือเชื่อคำพูดใด ๆ ของผู้หญิง ควรใช้วิจารณญาณพิจารณาถึงความเป็นไปได้ หรือความสมเหตุสมผลว่าควรเชื่อถือได้หรือไม่ ไม่ควรปล่อยให้ความหลงใหลผู้หญิงมาครอบงำจิตใจ ทำให้มองไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงหลอกลวงของหญิง ที่สำคัญควรเป็นคนหนักแน่นจะได้ไม่ถูกหลอกได้โดยง่าย

1.3 สอนให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสม

ผู้ชายไม่ควรเลือกคู่ครองเพราะความหลง เช่น หลงในคารมหรือรูปร่างหน้าตาที่สวยงาม เพราะภาพลักษณ์ภายนอกอาจดูดี แต่จิตใจภายในอาจคิดคดทรยศ เป็นหญิงเจ้าเล่ห์เพทุบาย ไม่ซื่อสัตย์ต่อสามี มากู้หลายชาย และติดการพนัน เกียจคร้าน ใจบาป เปลี่ยนแปลงหลอกลวง ส่วน

คู่ครองที่ควรเลือกคือ คู่ครองที่มีปัญญา เพราะถ้ามีปัญญาแล้วก็สามารถหาทรัพย์ได้โดยไม่ต้องรอทรัพย์สมบัติของบิดาและมารดา และที่สำคัญควรเป็นหญิงที่มีคุณธรรม มีความประพฤติถูกต้อง คลองธรรม

1.4 สอนมิให้มักมากในกาม

ชายที่มักมากในกาม ชอบผิดลูกผิดเมียผู้อื่นในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ต่างก็ได้รับบทเรียนราคาแพงที่ไม่มีวันลืม ซึ่งสาเหตุที่ตัวละครทั้งหลายต้องประสบชะตากรรมต่าง ๆ กันนั้น แสดงให้เห็นโทษของกามารมณ์ที่ครอบงำจิตใจ จนทำให้ละเลยคุณธรรมความดี และความถูกต้อง

1.5 สอนมิให้ลุแก่อิสระ

ความมิให้ลุแก่อิสระของชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ล้วนเกิดจากนางแสนกล ทั้งสิ้น โดยเฉพาะพฤติกรรมการมีชู้ ฝ่ายชายจะรู้สึกว่าคุณหยามศักดิ์ศรี ซึ่งโทษของการลุแก่อิสระของผู้ชาย ในเรื่อง ส่งผลให้เกิดการฆ่ากันตาย การเผาบ้านเรือน และต้องหลบหนีกฎหมายของบ้านเมือง

2. คำสอนชายที่เป็นบรรพชิต พบคำสอนดังนี้

2.1 สอนให้ถือเพศพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด

กวีต้องการให้เห็นตัวอย่างของพระสงฆ์ที่ไม่เคร่งครัดในพระวินัยที่มีการสะสมทรัพย์ มีอุปนิสัยส่วนตัวตระหนี่ถี่เหนียว และหวงทรัพย์ เมื่อทำผิดก็พยายามปกปิดความผิดของตน ดังนั้นผู้ที่ เป็นพระสงฆ์ควรมีหลักในการดำเนินชีวิตที่ต้องตั้งงาม ต้องสำนึกในความเป็นนักบวชอย่างแท้จริง คือเป็นผู้ละ มีใจผู้สะสม เป็นผู้เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และมีเมตตา มีใจผู้ตระหนี่ถี่เหนียว เพราะพระสงฆ์คือผู้ที่ผู้คนเคารพนับถือและกราบไหว้ จึงควรปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่การกราบไหว้ของผู้คน

2.2 สอนให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี

วรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลสอนพระภิกษุว่าให้ระมัดระวังการอยู่ใกล้ชิดกับสตรี ดังเช่นท่านสมภารในเรื่องนี้ ตัดใจในรูปสมบัติของสตรี รู้ไม่เท่าทันเล่ห์กลมารยาของหญิง และไม่มีประสบการณ์ในความรัก ปล่อยให้สตรีมาหลอกลวงด้วยทุกวัน จึงเป็นจุดอ่อนให้ผู้หญิงหลอกเอาทรัพย์จนสำเร็จ

ด้านกลวิธีการสอน จากการศึกษาพบว่ามีกลวิธีนำเสนอคำสอน 4 ประการ คือ

1. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละคร ซึ่งประกอบด้วย

1.1 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวี

การเสนอคำสอนด้วยการให้กวีเป็นผู้เล่าถึงพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง เป็นวิธีที่ กวีใช้เพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด อุปนิสัย ประวัติของตัวละครที่ผู้อ่านสามารถมองเห็นภาพ ของตัวละครจากคำบอกเล่าของกวี ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจคำสอนจากพฤติกรรมของตัวละคร ที่กวีบรรยายได้ง่าย

1.2 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครโดยตรง

การนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครเอง เป็นกลวิธีการนำเสนออีกวิธีหนึ่งที่ กวีต้องการให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่องของตัวเอง นำเสนอรูปร่างลักษณะ ประวัติชีวิตของตัวเอง พฤติกรรมของตัวเอง และอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ เหมือนได้ฟังตัวละครเล่าเหตุการณ์ในเรื่องให้ตนฟัง โดยตรง

1.3 กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น

กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่น พบว่าตัวละครมีการอ้างถึง และกล่าวถึงตัวละครอื่นทำให้ผู้อ่านรับรู้ข้อมูลจากตัวละครอื่น นับว่าเป็นกลวิธีที่ไม่ซ้ำซากจำเจ มิใช่ได้รับการนำเสนอจากกวีเพียงอย่างเดียว และสร้างอรรถรสให้แก่ผู้อ่านให้เพลิดเพลินกับเนื้อเรื่องที่แฝงสาระคำสอนในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างแยบยล

สำหรับกลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายพฤติกรรมของตัวละครนั้น จากการศึกษาพบว่า กวีใช้กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของกวีมากที่สุด รองลงมาคือกลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครโดยตรง และกลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยายของตัวละครอื่นตามลำดับ ซึ่งกวีใช้กลวิธีนำเสนอคำสอนทั้ง 3 วิธีผสมผสานเข้าด้วยกัน ทำให้เนื้อเรื่องมีความน่าสนใจและน่าติดตามยิ่งขึ้น

2. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลก

กวีมีกลวิธีเสนอคำสอนด้วยมุกตลกผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ของวรรณคดี คือ

2.1 การนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลกผ่านพฤติกรรมของตัวละคร พบว่า มีการเสนอคำสอนด้วยมุกตลกผ่านการแสดงพฤติกรรมหลอกลวง ผ่านการแสดงพฤติกรรมที่ซุกมุ่นวุ่นวาย ผ่านการแสดงพฤติกรรมหวงสมบัติ และผ่านการแสดงพฤติกรรมทำร้าย

2.2 การนำเสนอคำสอนด้วยมุกตลกจากภาษา พบว่า มีการเสนอคำสอนด้วยมุกตลกจากการใช้คำที่ให้ความหมายสองแง่สองง่าม และการเสนอคำสอนด้วยมุกตลกจากคำสำนวน

3. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ

กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบจากการศึกษาพบว่ากวีมีการใช้ความเปรียบประเภทอุปมา และอุปลักษณ์เปรียบเทียบพฤติกรรมของตัวละครเพื่อแสดงการสอนใจ เช่น “เพราะขี้เกียจนารีเหมือนผีสาว” “ก้นนั้นไวเหมือนลิงเที่ยววิงวาท” “มันมากชายหลายชู้เป็นงูเห่า” เป็นต้น

4. กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร

กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละครโดยผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ชื่อตัวละครหลักในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล 3 ตัวละครด้วยกัน ได้แก่ นางแสนกล ทิดแก้ว และสมภารควาย ผลการศึกษาพบ ดังนี้

การตั้งชื่อตัวละครว่านางแสนกล เป็นการตั้งชื่อตัวละครที่สะท้อนนิสัยของหญิงซึ่งมีนิสัยเป็นคนเจ้าเล่ห์แสนกล ซึ่งไม่ใช่คุณสมบัติของหญิงที่ชายพึงปรารถนา และเป็นคุณสมบัติของหญิงที่ชายพึงหลีกเลี่ยง ไม่ควรเข้าไปคลุกคลีเพื่อไม่ทำให้ชีวิตของตนเองตกต่ำลงไป

การตั้งชื่อทิดแก้วของกวี จึงเป็นการสอนชายที่มีคุณลักษณะไม่พึงประสงค์ ไม่ได้ขาดเข้มแข็ง เป็นคนอ่อนแอ ขลาดกลัว เกรงใจ และมีแต่ความหลงมัวเมาในตัวยุทธยาที่ไม่ดีจนนำตนเองไปสู่ชีวิตที่ล้มเหลวดังเช่นตะกั่วถูกลนไฟในที่สุด

และการตั้งชื่อตัวละครว่าสมภารควายนั้นเนื่องจากสมภารควายนั้นถูกเล่ห์กลของนางแสนกลจนเกิดความลุ่มหลงมัวเมา ขาดวิจรรย์ญาณการไตร่ตรอง ไม่ว่านางจะลองใจอย่างไร สมภารควายก็ต้องกลของนางแสนกลทุกคราวไป เปรียบได้กับควายที่โดนสตรีจูงมูกว่าจะไปทางใด ดังนั้น การตั้งชื่อสมภารควายของกวี จึงเป็นการสอนชายว่า เกิดเป็นชายอย่าให้หญิงจูงมูกบงการชีวิตได้ อย่างที่สมภารควายต้องกลนางแสนกลจนต้องสิ้นสมณเพศ และพบกับความวิบัติของชีวิตในท้ายที่สุด

สำหรับกลวิธีนำเสนอคำสอนทั้ง 4 วิธีนี้ พบว่า กวีใช้กลวิธีนำเสนอคำสอนโดยการบรรยาย พฤติกรรมของตัวละครมากที่สุด รองลงมาคือ กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยมุขตลก กลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการใช้ความเปรียบ และกลวิธีนำเสนอคำสอนด้วยการตั้งชื่อตัวละคร ตามลำดับ

อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน ชาย พบประเด็นที่น่าสนใจ 5 ประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง จากการศึกษาคำสอนสำหรับผู้ชายในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ผู้วิจัยพบคำสอนผู้ชายให้รู้เท่าทันมารยาทหญิงมากที่สุด ซึ่งคำสอนให้ชายระวังมารยาทหญิงรวมถึง กลนาวิธีอื่น ๆ มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยเฉพาะการสอนฆราวาสว่าให้ระวังสตรีที่ประพฤตินอกใจสามี และสตรีที่ไม่ปฏิบัติหน้าที่ของภรรยาที่ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายวรุณ น้อยนิมิตร (2542) พบว่า มีชาตคหลายเรื่องแสดงถึงลักษณะของภรรยาที่ไม่ดี โดยเฉพาะการนอกใจผู้ที่เป็นสามีและ ละเลยหน้าที่ของภรรยา ดังปรากฏในมหาปทุมชาตคหรือจุลปทุมชาตค และงานวิจัยของ ณรงค์ เพชรบุญดี (2539) พบว่า หญิงร้ายในชาตคภรรยาได้แก่ หญิงที่มักมากในกามารมณ์และมีพฤติกรรม อันไม่เหมาะสมในเรื่องทางเพศ เป็นโทษและเหตุแห่งทุกข์ของชายผู้เป็นสามี ทั้งนี้ จากค่านิยมต่อสตรี ของสังคมไทยในอดีตที่ว่า สตรีเป็นผู้อ่อนแอ เป็นผู้ไม่มีใจรวนเร เป็นผู้ที่ไม่สามารถอยู่ อย่างอิสระ ต้องมีผู้ชายคุ้มกันอยู่ตลอดเวลา (วันทนี วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมาะะประสิทธิ์, 2545, หน้า 7) นั้น ด้วยสภาพจิตใจที่อ่อนไหวง่ายและอารมณ์ที่แปรปรวนของผู้หญิงอาจเป็นสาเหตุของ การลักลอบคบขู้ผู้ชายได้ แต่มิได้หมายความว่าผู้หญิงส่วนใหญ่จะเป็นเช่นนี้ ผู้หญิงที่ รักเดียวใจเดียว ซื่อสัตย์ต่อสามี ตามคตินิยมก็มีอยู่จำนวนมาก

สำหรับวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล ผู้วิจัยเห็นว่ากวีต้องการเตือนผู้ชายที่คิดว่า ตนเองเหนือกว่าผู้หญิงตามระบอบชายเป็นใหญ่ เพราะผู้ชายในเรื่อง ได้แก่ ทิดแก้ว สมภารควาย เจ้สัวปอ และพวกโจร ต่างก็เสียรู้นางแสนกลทั้งสิ้น อันเนื่องมาจากความทะนงตนว่าเป็นเพศมีอำนาจ นางแสนกลจึงนำจุดอ่อนนี้มาสร้างหลุมพราง โดยสร้างเป็นเหมือนทาสผู้จงรักภักดี ยอมหมอบราบ คาบแก้ว และตั้งเช่น พวกโจรที่คิดว่าตนมีวิชาอาคมเก่งกล้าจนคาดไม่ถึงว่าผู้หญิงอ่อนแอเช่น นางแสนกลจะมีพิษภัยอันใด ด้วยเหตุนี้กวีจึงต้องการสอนให้ผู้ชายรู้เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมกลมารยาทหญิง เพื่อจะได้ระมัดระวังตัว พร้อมทั้งไม่ประพฤตินั้นเป็นคนมักมากในกามจนถูกชักจูงไปในทางเสื่อม

ประการที่สอง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการชอบคบขู้ผู้ชายและติดการพนันของนางแสนกล น่าจะมาจากการขาดการอบรมเลี้ยงดูและความละโมภของนางแสนกลเอง เนื่องจากนางแสนกล กำพร้าบิดามารดา เติบโตมาจากการเลี้ยงดูของลุงและป้าที่ยากจน หาเช้ากินค่ำ จึงไม่มีเวลาอบรมสั่ง สอนนาง จนเมื่อนางแสนกลเปลี่ยนสถานะจากหญิงที่ยากจนเป็นสะใภ้ของคนรวย นางจึงใช้ทรัพย์สิน เงินทองในการซื้อความสุข รวมถึงการหลงผิดเล่นการพนัน โดยไม่รู้คุณค่าของเงิน

นอกจากนี้ด้วยพฤติกรรมของทิดแก้วผู้เป็นสามีของนางแสนกลที่ไม่เป็นเสาหลักให้ครอบครัว ตามความเชื่อที่ว่าผู้ชายต้องเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว งานบ้านเป็นเรื่องของผู้หญิง (วันทนี วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมาะะประสิทธิ์, 2545, หน้า 7) เมื่อครอบครัวประสบปัญหาทางการเงิน ทำให้นางแสนกล กลับทำหน้าที่ออกไปหาบเร่ขายของหาเลี้ยงครอบครัว ส่วนทิดแก้วทำอาหารรอภรรยาอยู่ที่บ้าน ผิด

วิสัยของค่านิยมไทย อาจเป็นเพราะติดกั้วเป็นลูกของหมื่นกตภักดิ์ซึ่งเป็นนายส่วย ทำให้มีเงินทองจับจ่ายใช้สอย จึงไม่คิดทำงานการอันใด หนักไม่เอาเบาไม่สู้ และยังยอมให้ภรรยาชักนำไปในทางที่ผิดจนกระทั่งชีวิตตกต่ำ เช่น หลอกหลวงทรัพย์สินจากผู้อื่น และลูกนางแสนกลชักจูงให้ติดการพนันเช่นเดียวกับนาง

อย่างไรก็ตาม ในวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกลยังแสดงถึงผู้ชายเป็นใหญ่กว่าผู้หญิงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะกรณีใช้ความรุนแรงในครอบครัว เช่น ตอนที่ติดกั้วทำร้ายภรรยาจนปางตายเมื่อจับได้ว่านางแสนกลลอบมีชู้ ซึ่งในกรณีนี้เป็นค่านิยมที่สืบทอดมาแต่โบราณว่า การที่ผู้ชายประพฤตินอกใจภรรยา มีภรรยาหลายคน สังคมจะไม่ตำหนิและยอมรับได้ แต่หากเป็นฝ่ายหญิงประพฤตินอกใจจะถูกสังคมประณามและได้รับโทษทางกฎหมายรุนแรงกว่าผู้ชาย โดยสภาพที่ผู้หญิงเป็นรองผู้ชายนี้พบว่ามีแฝงอยู่ในวรรณกรรม คำสั่งสอน สุภาพชน กายกถาต่าง ๆ เช่น สุภาพชน “ชายข้าวเปลือก หญิงข้าวสาร” หรือคติ “อันสตรีชั่วดึกที่ผิว” ซึ่งค่านิยมเหล่านี้ล้วนทำให้ผู้หญิงรู้สึกเก็บกด ประกอบกับนางแสนกลเป็นหญิงที่มีรูปลักษณ์ภายนอกและมีจริตมารยาทถูกใจผู้ชาย นอกจากนี้เมื่อนางได้ออกนอกบ้านไปค้าขายได้เจอผู้ชายมากหน้าหลายตา จึงเป็นโอกาสให้นางแสนกลได้คบชู้ผู้ชาย

ประการที่สาม วรรณกรรมคำสั่งสอนชายส่วนใหญ่มุ่งสอนชายที่เป็นฆราวาส จะเห็นได้ว่าสาระคำสั่งสอนที่พบส่วนใหญ่ในวรรณคดีไทย มักมุ่งสอนบุรุษ สตรี เด็ก ข้าราชการ และกษัตริย์ ไม่ค่อยปรากฏคำสั่งสอนที่กล่าวถึงนักบวช ด้วยเหตุที่พระภิกษุสงฆ์อยู่ในฐานะผู้ควรเคารพ คนทั่วไปจึงมักไม่นิยมกล่าวถึงแนววัตรปฏิบัติของบรรพชิต แต่เหตุผลที่กวีแต่งเรื่องนางแสนกลโดยให้พระสงฆ์เป็นตัวละครที่ถูกหลอกนั้น สันนิษฐานว่าในสมัยนั้นกวีอาจได้ฟังหรือได้ข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์ในแง่ลบเกี่ยวกับพระภิกษุ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 5 พบว่าเกิดกรณีพระองค์เจ้าหญิงยิ่งเยาวลักษณ์มีความสัมพันธ์กับอ้ายโตจนตั้งครรภ์ ซึ่งพระองค์เจ้าหญิงยิ่งเยาวลักษณ์ได้รักใคร่กันมาตั้งแต่อ้ายโตยังเป็นภิกษุ จนสึกออกมา หลังจากในหลวงรัชกาลที่ 5 ทรงทราบความแล้ว โปรดเกล้าฯ ธิราชบาตรเป็นของหลวงและให้ถอดยศพระองค์เจ้าเหลือเพียงหม่อม และทรงมีพระราชบัญญัติห้ามมิให้พระภิกษุที่มีพรรษาต่ำกว่า 20 พรรษาเข้าไปในพระบรมมหาราชวังชั้นใน อุบาสิกอายุต่ำกว่า 40 ปี ห้ามมิให้ออกไปฟังเทศนาถืออุโบสถศีลที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ส่วนการวางโทษอื่น ๆ ให้ลงพระราชอาญาเข็ญหม่อมยี่ง อีเผือก (ผู้เป็นแม่สื่อชักนำอ้ายโต) และอ้ายโต คนละ 90 ที แล้วนำตัวอ้ายโตไปประหารชีวิตเสีย (เอนก นาวิกมูล, 2542, หน้า 126-127) ดังนั้นพระภิกษุสงฆ์จึงพึงระมัดระวังไม่ควรใกล้ชิดกับสตรี หรืออยู่ในที่รโหฐานกับสตรีเพียงลำพัง

ประการที่สี่ กลวิธีในการนำเสนอคำสั่งสอนนั้น จะสังเกตได้ว่ากวีได้นำเอาแนวความคิดการสอนชายมาสร้างสรรค์เป็นวรรณกรรมนิทาน ที่มุ่งเน้นเนื้อหาที่แสดงคุณธรรม จริยธรรมการสอนชายผ่านทางพฤติกรรมของตัวละคร ในแต่ละตอนที่มีความตื่นเต้น สนุกสนาน น่าติดตามและช่วยสื่อคำสั่งสอนที่กวีมุ่งสอนให้ระมัดระวังสตรีที่มีเล่ห์เหลี่ยมมาอย่างนางแสนกล ที่สามารถสร้างความเดือดร้อนให้ผู้ชายได้ทั้งบรรพชิตและฆราวาส นอกจากนี้กวีได้ใช้กลวิธีเสนอคำสั่งสอนด้วยมุขตลกในเรื่องเพศ ซึ่งเป็นเรื่องที่ตอบสนองอารมณ์ และตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ ทำให้ชาวบ้านผู้เสพวรรณกรรมเรื่องนางแสนกลได้ซึมซับเอาคำสั่งสอนชายที่ลึกซึ้งเข้าไปในมโนสำนึกอย่างไม่รู้ตัวด้วย

ประการสุดท้าย ด้วยความแพร่หลายของเรื่องนางแสนกล จากหลักฐานที่พบนางแสนกล
 จำนวนต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งข้อมูลที่เป็นสำนวนมุขปาฐะ และสำนวนจากหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่แล้ว โดย
 สำนวนมุขปาฐะพบที่จังหวัดชลบุรี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดนครราชสีมา ส่วนสำนวนที่พิมพ์
 เผยแพร่พบที่ประเทศลาว และที่ประเทศไทยพบการตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์ราษฎร์เจริญและโรงพิมพ์พานิช
 สรรพอุดม ซึ่งการที่พบนางแสนกลจำนวนต่าง ๆ ถึง 6 จำนวน แสดงถึงความแพร่หลายของเรื่อง
 นางแสนกลได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นข้อยืนยันได้ว่าเรื่องนางแสนกลนี้ น่าจะเป็นเรื่องที่เป็นที่นิยมของ
 บุคคลโดยทั่วไป ตั้งแต่อดีตจนถึงยุคความรุ่งเรืองของวรรณกรรมวัดเกาะ สมควรให้อนุชนรุ่นหลังได้
 เรียนรู้สืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาวรรณกรรมคำสอนในภาคต่าง ๆ ซึ่งมีกลวิธีสอนแบบอื่น ๆ ที่แสดงถึง
 พัฒนาการด้านนี้อย่างชัดเจน
2. วรรณกรรมวัดเกาะยังมีอีกหลายเรื่องที่มีคุณค่า แต่ยังไม่ได้รับการศึกษาเผยแพร่
 ควรส่งเสริมให้มีการศึกษาวิเคราะห์จากวรรณกรรมวัดเกาะในเรื่องอื่น ๆ
3. ศึกษานางแสนกลในแนวระเบียบวิธีทางภูมิประวัติ
4. ศึกษาแบบเรื่องของวรรณกรรมวัดเกาะเรื่องนางแสนกล

บรรณานุกรม

- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเทพฯ. (2515). *ตำนานหนังสือสามก๊ก*. กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า.
กรมศิลปากร. (2518). *ชีวิตและผลงานของสุนทรภู่*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์.
กรมศิลปากร. (2530). *วรรณกรรมอยุธยา เล่ม 2*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
กัญญา นาคสิทธิวงษ์. (2533). *วิเคราะห์เนื้อหาและกลวิธีสร้างอารมณ์ขันในบทกวีจากนิยายสาร
ชายหัวเราะ ฉบับกระเป่า และด้วย'ตูน ฉบับพ็อกเก็ตบุค ปี พ.ศ. 2530*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- กิ่งแก้ว อุตถากร. (2514). *นิทานชาวบ้านจากบ้านใน จังหวัดชลบุรี*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- ขจร สุขพานิช. (2509). *ประวัติเครื่องพิมพ์และตัวพิมพ์ภาษาไทย*. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา
ลาดพร้าว.
- คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสนา. (2552). *ธรรมศึกษาขั้นตรี*. กรุงเทพฯ:
เลี้ยงเชียง.
- ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต. (2549). *วรรณคดี: รวมบทความวิจัยและบทความวิชาการภาษาและ
วรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการคณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชวน เพชรแก้ว และคณะ. (2547). *วรรณกรรมทักษิณ: วรรณกรรมปริทัศน์*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชัย เรื่องศิลป์. (2517). *ประวัติศาสตร์ไทยสมัย 2352-2453*. กรุงเทพฯ: บ้านเรื่องศิลป์.
- โชษิตา มณีใส. (2558). อาวาสโฆหาร ภาชิตสอนชาย: ะตากรรณในอุ้งมือสตรี. *วารสารวรรณวิทัศน์*,
15(11), 81-104.
- ณรงค์ เพชรบุญดี. (2539). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของหญิงร้ายในชาดกภูฎกถา*. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาตะวันออก, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- เดือนใจ สินทะเกิด. (2520). *วรรณคดีชาวบ้านจากวัดเกาะ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). *วรรณกรรมท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธัญญา สังข์พันธานนท์. (2539). *วรรณกรรมวิจารณ์*. ปทุมธานี: นาค.
- ธิตีสรณ์ ศรีธาดา. (2542). *ศึกษาเรื่องการใช้ภาษาในการแสดงตลก: การศึกษาวิเคราะห์*.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- นวลจันทร์ รัตนกร และคณะ. (2524). *ปกิณกะเรื่องหนังสือในสมัยรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.

- นิยะดา เหล่าสุนทรและคณะ. (2542). รายงานการวิจัยเรื่อง ภูมิปัญญาของคนไทย: ศึกษาจาก
วรรณกรรมคำสอน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประพนธ์ เรืองณรงค์. (2552). “ลุ่มสอนหลาน” คำสอนพิสดารในวรรณกรรมภาคใต้. วารสาร
สงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 15(2), 176-187.
- ปรีชา อุตระกุล. (2522). วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลรังนกใหญ่. ใน เอกสารนิเทศการศึกษา
ฉบับที่ 203. (หน้า 153-172). กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- ปัญญา บริสุทธิ์. (2534). วิเคราะห์วรรณคดีโดยประเภท. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เปลื้อง ณ นคร. (2541). ศิลปะแห่งการประพันธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เยลโล่การพิมพ์.
- พรวิภา วัฒนธนากุล. (2533). การศึกษาบทบาทผู้หญิงในวรรณคดีชาดกกับชาดกที่แต่ง
ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวรรณคดี
เปรียบเทียบ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 16).
กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). ธรรมบุญชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 122). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พีชนี อัยราชวงศ์. (2521). จริยศึกษาของสตรีไทยในสุภาสิตสอนหญิง. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2540). ตำราดูพระและวินัยของภิกษุ. กรุงเทพฯ: เลียงเชียง.
- พุทธทาสภิกขุ. (2545). โอวาทคำสอน สำหรับพระภิกษุผู้บวชใหม่. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและ
สถาบันสื่อธรรม.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
เล่มที่ 1. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
เล่มที่ 21. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
เล่มที่ 22. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2551). ธรรมนูญภิกษุ (อภฺฐโม ภาค) (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ:
มหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- แม่ชีวิมุตติยา. (2550). พระวินัยปิฎก. กรุงเทพฯ: คราฟแมนเพรส.
- รังสรรค์ สิมานนท์. (2535). การศึกษาวรรณกรรมไทยปัจจุบัน. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2557). กวีวิจารณ์วรรณนา: วรรณคดีไทยพร้อมประวัติและคำอธิบาย
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7
รอบ 5 ธันวาคม 2554. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.

- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. (2534). *ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ ตอนต้น พ.ศ. 1893-2394*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รำพึง ศิลาลง. (2530). *การศึกษาวรรณคดีคำสอนประเภทร้อยกรอง ช่วงก่อนได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมตะวันตกในเชิงจริยธรรม*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- ลาวัญย์ โชติามระ. (2512). *ได้รู้ได้หัวเราะ*. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.
- วันทนี วาสิกะสิน และสุนีย์ เหมะประสิทธิ์. (2545). *สังคมไทยคาดหวังอย่างไรกับผู้หญิง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วัลลภ สวัสดิวัลลภ. (2532). *หนังสือและการพิมพ์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กรมการฝึกหัดครู.
- วิเชียร เกษประทุม. (2529). *นิทานพื้นบ้านจังหวัดนครสวรรค์*. นครสวรรค์: ภาควิชาภาษาไทย, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูนครสวรรค์.
- วิเชียร เกษประทุม. (2543). *ลักษณะคำประพันธ์ไทย*. กรุงเทพฯ: พัฒนาการศึกษา.
- วิภา กงกชนันท์. (2533). *วรรณคดีศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- วิชญ์ พัฒนวิบูลย์. (2541). *การศึกษาเปรียบเทียบวรรณคดีคำสอนเรื่องโคลงโลกนิติ โคลงสุภาสิต พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ศิริพร ณ ถกลาง. (2537). *เอกสารการสอนชุดวิชาหน่วยที่ 8-15 ไทยศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศรีสุตา จริยากุล. (2526). *เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย 4 วรรณคดีไทย หน่วยที่ 8-15*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ส.พลายน้อย. (2555). *นิทานลาวชุดนิทานในประเทศประชาคมอาเซียน* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: เยลโล่การพิมพ์.
- ส.รัตนรัตติ. (2552). *ธรรมวิภาคบรรยาย นวโกวาทฉบับจำแนกแจกแจงธรรมหลักธรรมสำคัญสำหรับชาวพุทธ*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- สหะโรจน์ กิตติมหาเจริญ. (2552, ธันวาคม). "ผู้ชายชาวบ้าน" ในวรรณคดีคำสอนผู้ชายสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 2(1), 153-169.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. (2537). *วรรณกรรมไทยปัจจุบัน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน.
- สายวรุณ น้อยนิมิตร. (2542). *ศึกษาเรื่องอรรถกถาชาดก: การศึกษาในฐานะวรรณคดีคำสอนของไทยและความสัมพันธ์กับวรรณคดีคำสอนเรื่องอื่น*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาพร คงศิริรัตน์. (2531). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมคำสอนสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเรื่องศรีสวัสดิวัต*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย, ภาควิชาภาษาตะวันออก, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สุรพงษ์ จันทร์เกษมพงษ์. (2547). *หนังสือวัดเกาะ: การสืบทอดและปรับเปลี่ยนทัศนคติและค่านิยมในสังคมไทย พ.ศ. 2465-2475*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสง จันทรงาม. (2548). *พระพุทธรูปจากพระโขนง*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- องอาจ โอโลม. (2555). *วรรณคดีศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ทริปปี้ลเอดดูเคชั่น.
- อุดม หนูทอง. (2528). *รายงานการวิจัยเรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ประเภทคำสอน*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร.
- อุษาวดี วรรณประภา. (2554). *คำสอนในวรรณกรรมอีสานเรื่อง สร้อยสายคำ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- เอนก นาวิกมูล. (2539). *ตำนานห้างร้านสยาม*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี่.
- เอนก นาวิกมูล. (2542). *หญิงชาวสยาม (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: แสงดาว

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางนันทพัทธ์ ภาพลงาม
วัน เดือน ปี เกิด	18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2506
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	114/76 ม.4 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
ตำแหน่งและประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน	ครู วิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนอนุบาลเมืองใหม่ชลบุรี ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2525-2528	การศึกษาระดับบัณฑิต (เทคโนโลยีทางการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร)
พ.ศ. 2552-2559	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยบูรพา

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
นางแสนกล ฉบับโรงพิมพ์ราษฎร์เจริญ

นางแสนกล

เล่ม 1

ตั้งแต่นางแสนกล กับทิดแก้วพูดจาเกี่ยวกัน แล้วก็ได้เสียกัน ทิดแก้วพานางแสนกลไปอยู่บ้านจนนางมีชู้เป็นหลายคน จนกระทั่งนางไปหาสมภารควาย สมภารควายก็เกี่ยวนาง ฯ

เป็นแบบโบราณอนันต์ตั้ง
ฉันได้พบเรื่องราวของเก่าแน่
ยังมีหญิงงามมั่นชื่อแสนกล
อายุได้สิบห้าปีศรีสมร
ช่างงามจริงยิ่งนางสำอางครัน
จะต้องหลงด้วยเสน่ห์เสน่ห์หา
ต้องรักนางถ้วนทั่วทุกตัวคน
แต่บิดรมารดาญาติมิตร
นางอยู่กับวงศ์สกุลป่ามี
ชื่อประจันทะคามนามแกลง
บ้านหมูนั่นมากจริงทั้งหญิงชาย
บ้านตอกับน้ำบ่อพูดหนองแหน
แต่นวลนางแสนกลคนสำคัญ
นางไม่รักกับใครวิไลขวัญ
เมื่อวันหนึ่งแสนกลไปคนเดียว
ถึงบ่อน้ำอยู่หลังบ้านฟังกานไซ
แม่นรื่องเรียกเข้าไปพอได้ยิน
บ่อนั้นอยู่ริมข้างหนทางหลวง
ก็หยุดพักอาบน้ำความสำราญ
สำหรับคนมาไปอาศัยพัก
ต้องเอาเชือกผูกซัดถักวารี
เพราะยังอยู่ที่บ่อน้ำเหมือนความหมาย
แล้วเป็นทิดสักใหม่วิไลวรรณ
อยู่บ้านอื่นทิดแก้วตัวขยัน
เที่ยวหาคุ้ปากเพียรแล้วเรียนกล
ทั้งเสน่ห์เสน่ห์กลฝึกฝนหา
แล้วรู้หมดทุกถ้ำวิชากร
ก็สักหาลาพรตกำหนดหมาย
เจ้าทิดแก้วตรีตรองจะลองมนต์

จะกล่าวถึงตำนานนิทานหลัง
ชาติรุ่งเรืองสมุทรไทยหลายชั่วคน
จึงคิดแก้เรียงความตามนุสนธิ
ดูโศภณผ่องศรีฉวีวรรณ
อรชรล้ำเลิศดุจดุจดฉัน
ตาเป็นมันคมคายแมนชายยล
แลสบตาชายมองสยอองขน
นางแสนกลเจ้าเสน่ห์เสน่ห์ดี
ของนางลักษณะวอดวายตายเป็นผี
แต่บ้านที่นางอยู่เป็นหมู่ร้าย
จะรู้แจ้งผู้อ่านประมาธหมาย
หลังคากายยึดเยียดดูเสียดกัน
เสียงมึงแกพูดจาดูน่าขัน
สารพันฉลาดพร้อมชายตอมเกี้ยว
ชายบ้านนั้นปราศรียนางไม่เหลียว
นางทรมเปลี่ยนไปตักหาซึ่งวาริน
ไม่ไกลไกลเคหังฟังกวิล
ยุพาพินถึงบ่อหยุดรอนาน
คนทั้งปวงมาไปแต่ไพร่สาณท์
พวกชาวบ้านปลูกศาลาไว้ถ้ามี
แต่ถื่นกบ่อใหญ่ริมไพรศรี
หยุดไว้ที่เรื่องนางสำอางครัน
จะกล่าวชายงามอุดมดูคมสัน
แต่นามนั้นชื่อทิดแก้วไม่มีมวล
เมื่อบวชนั้นเสาะแสวงทุกแห่งหน
ซึ่งแยบยนต์นารีดีชำนาญ
ทั้งพูดจาที่ไพเราะเสนาะหวาน
ลาสมภารคู่สวดที่บวชตน
แล้วพักกายอยู่อารามตามนุสนธิ
ทั้งเสน่ห์กลนารีเราศรีครัน

เข้าไปลาอาจารย์กลับบ้านตัว
 รีบออกจากวัดมาไม่ช้าพลัน
 มาถึงบ่อริมวิถีไม่มีขาม
 แวะเข้าไปในศาลาณันต์ตามอง
 ดวงมพักตร์ลักษณะงามสม
 พอทิดแก้วสเนตรสังเกตุกลาง
 ต่างคนต่างก็รักสมัครชิต
 เจ้าทิดแก้วประสพเนตรสังเกตุครัน
 แล้วทิดแก้วยิ้มพรายธิบายถาม
 จงอภัยขอลาแต่ความจริง
 อยู่บ้านนี้หรือนวน้องอย่าหมองพักตร์
 แล้วบ้านนี้ชื่อไรจงไชนาม
 ฝ่ายแสนกลฟังคำที่ร่ำถาม
 น้องอยู่บ้านหนูในที่ใกล้คง
 ชื่อประจันตะคามนามแถลง
 ฝ่ายทิดแก้วเลยถามนามอุดม
 อย่าว่่าที่ถูกรื่องลูกผัว
 มีเรือนแล้วแก้วตาหรือว่่ายัง
 ของนวน้องชื่อไรวิไลลักษณ์
 ส่วนแสนกลฟังถามนามกร
 แล้วจึงบอกเรื่องความตามนุสนธิ์
 ซึ่งบิดรมารดาชีวาวาง
 น้องอยู่กับลุงป่าฟังปราศรัย
 ยังไม่มีเหย้าเรือนเหมือนร่ำพรพรรณ
 แล้วบ้านที่อยู่ที่ไหนน้องไต่ถาม
 นี้พี่ไปไหนมาเข้าป่าร้าง
 ฝ่ายทิดแก้วฟังนางยังว่างเปล่า
 แล้วบอกความตามจริงทุกสิ่งไป
 พี่ชื่อแก้วงามช่วงแม่ดวงเนตร
 บ้านของพี่งามสะอาดอยู่หาดทราย
 ชื่อหมื่นกตภักดีที่อำเภอ
 มารดาพี่ชื่อกรอบแก้วบอบบาง
 พี่บวชกายหลายวสาเพราะหาผล
 พยายามฝึกฝนกลอนงค์
 จะไปบ้านเดินมาในป่าชฎ
 พี่อยากน้ำแวะหาพะงางอน

เจ้าทิดแก้วเดินกรายแล้วผายผัน
 จจรลเดินไปตั้งใจบอง
 นี้ก็อยากน้ำทิดแก้วคิดมัวหมอง
 เห็นนวน้องแสนกลคนสำอาง
 นันต์ตามแลละองไม่หมองหมาง
 ฝ่ายนวนางก็แลมาสบตากัน
 ทำจรีตอยู่ในที่ศิษยัน
 ให้ผูกพันในนุชสุดประวิง
 ว่าแม่งามล้ำเลิศประเสริฐหญิง
 แม่ยอดมิ่งจงแจ้งแสดงความ
 จึงมาตักน้ำบ่อพี่ขอลา
 แม่โถมงามบอกพี่ฉวีวงศ์ ฯ
 จึงบอกความกับชายหมายประสงค์
 แล้วอนงค์บอกความนามนิคม
 จงรู้แจ้งเกิดที่คนมีถม ฯ
 ตัวทรมชมชื่ออะไรจะใคร่ฟัง
 แม่ทูนหัวบอกไปเหมือนใจหวัง
 แล้วอีกทั้งชนนี้ฉวีวงศ์
 จงประจักษ์กับชายสายสมร
 พะงางอนงามข้าไม่อำพราง
 ชื่อแสนกลตัวน้องไม่หมองหมาง
 แต่น้องนางเป็นเด็กยังเล็กครัน
 จนโตใหญ่บอกจริงทุกสิ่งสรรพ์
 ตัวพี่นั้นชื่อไรจะใคร่ฟัง
 จงบอกความให้สมอารมณ์หวัง
 ดุผมยังสั้นๆเป็นฉันใด ฯ
 รู้ว่าสาวยินดีจะมีไหน
 อร์ทัยจงรู้ความซึ่งนามชาย
 จงรู้เหตุเรื่องนามเหมือนความหมาย
 นามภิปรายบิดาของข้านาง
 ได้เสมอเงินทองไม่หมองหมาง
 อยู่บ้านสร้างริมน้ำบอกตามตรง
 เทียวเรียนกลนารีที่ประสงค์
 สมประสงค์จึงลาสิกขาจร
 พบทางลัดเลี้ยวตลบพบสมร
 สายสมรมิ่งแม่เยาวมาลย์

ได้ประสพพบบุชที่สุตหวัง
 จึงชักนำมาพบเจ้าเยาวมาลัย
 พอมาเห็นนวลน้องละอองพักตร์
 พี่นี้กรังงามช่วงเหมือนดวงใจ
 พี่พึงสีกอกมายุพาพักตร์
 แม้นเมตตางามประโลมแม่โฉมยง
 ฝ่ายแสนกลงามพริ้มนี้ยกยืมหัว
 นางจึงตอบวาจាន้องปรารมภ์
 ตัวน้องเป็นกำพร้าอนาโณ
 ไม่มีที่พึ่งพาสารพัน
 เงินทองน้องก็จนเป็นคนขัด
 พี่สมบุญมหาสาทั้งข้าไทย
 อาศัยลุงกับป้าเคหาอยู่
 ทั้งลุงป้าตัดเสาสีงกราวกรียว
 เพราะอาศัยเขาอยู่สู้ลำบาก
 กลัวพี่ทิดจะไม่แน่พูดแซ่เขื่อน
 น้องเจียมตัวว่าจนเป็นพันหมาย
 ซึ่งสตรีมีทรัพย์นับหน้าตา
 ข้างชายไปขอสูเป็นคู่สอง
 ก็ตัวน้องจนครั้นทั้งพันธุ่งพงศ์
 ฝ่ายทิดทักตอบว่ามาระศรี
 ซึ่งลูกเมียทรัพย์มีไม่อินัง
 เพราะเงินทองมาทีหลังไม่หวังผล
 เมื่อจากครรรค์ออกมาพะงางอน
 ไม่ถือทรัพย์จากครรรค์เหมือนมันหมาย
 เป็นความจริงงามแม่นแม่แสนกล
 ทั้งเงินทองตื่นไปวิสัยลักษณะ
 ที่หมายของลูกเมียคนเหยียงม
 ถึงจะมีขึ้นภายหลังนับถึงสัด
 เพราะได้ทรัพย์มรดกตกกันมา
 ปัญญาดีไม่เสียทั้งเมียผิว
 ทุนรอนของปู่ย่าแลตายาย
 แม้นอย่างนี้มีทรัพย์คนนับถือ
 พี่คิดเห็นเช่นว่าถ้ากล้าทำ
 ฝ่ายแสนกลยิ้มแย้มอยู่แจ่มพักตร์
 แล้วถึงค่อยพูดจาเหมือนวาจิง

แต่บุญหลังโฉมยงยอดสงสาร
 พี่ตรองการเห็นตรงอนงค์ใน
 อารมณ์รักต้องจิตพิสมัย
 งามวิสัยก็เป็นสาวยังเปล่าทรง
 ขอฝากกรังงามสงวนนวลหงส์
 จนชีวงวางวายไม่หน่ายชม ฯ
 พี่ทิดทักกล่าวความเห็นงามสม
 พี่กล่าวลมาว่ารักใคร่ชอบใจครั้น
 ญาติโยมย่อยยับลงดับขันธ
 พี่ทิดนั้นจะพูดเล่นเห็นอะไร
 สารพัดบอกตรงอย่าสงสัย
 เห็นอะไรน้องจนตัวคนเดียว
 พอเข้าตรู่เขาก็ไปในไพรเขียว
 น้องไม่เที่ยวอยู่บ้านทำการเรือน
 น้องแสนยากทุกขใจใครจะเหมือน
 ไม่คลาดเคลื่อนรักใคร่เป็นไรนา
 เพราะเห็นชายทุกวันนั้นเขาหา
 แล้วมีนาเรียกสวนนวลอนงค์
 ปลุกหอห้องเหมือนความตามประสงค์
 พี่เจาะจงไปทำไมจะใคร่พี่ ฯ
 อันตัวพี่โฉมฉายไม่หมายหวัง
 เป็นสัจย์จิงวาจาที่ว่าอน
 เกิดเป็นคนหญิงชายสายสมร
 ขาวนครถ้วนทั่วทุกตัวคน
 มาแต่กายพึ่งความตามนุสนธิ์
 เกิดเป็นคนมีปัญญาอย่าปรารมภ์
 ให้รู้จักแสวงหาเงินตราถม
 พลอยประสมทรัพย์เขาเขลาปัญญา
 ก็ไม่อัศจรรย์คนทรธา
 คนคงว่าเป็นเช่นนี้พี่พี่ชาย
 เราตั้งตัวขึ้นได้ตั้งใจหมาย
 ไม่วุ่นวายเอามาเราหาทำ
 จะขึ้นชื่อมีปัญญาปรีชาข้า
 จึงกล่าวคำวาหญิงดีไม่อินัง ฯ
 แม้นพี่รักคงสมอารมณ์หวัง
 น้องอยากฟังเรื่องพี่จิงชี้แจง

ไปเรียนกลนาวิธีดีหมด
ดีจริงหรือกลนางฉันทกลางแคลง
จะแก้ได้หรือไม่ได้น้องหมายหวัง
พี่รู้หมดงามสรรพไม้อับจน

ฝ่ายแสนกลตอบความตามกระแส
พอบอกแล้วนวนล้องก็ร้องพลัน
ร้องช่วยด้วยเจ้าชาคนกล้าหาญ
ต่างคนก็เร็วไวเหมือนใจจง
บ้างถือปืนถือหอกคู่ออกฉาว
ส่วนแสนกลบอกกับชายตายละซี
แม่นชาวบ้านเขามาเห็นเหมือนเช่นหวัง
เขาต้องดีพี่ตายลงวายชนม์
ส่วนทิดแก้วตัวสั้นมีงขวัญหาย
บอกกับบุชช่วยพี่ศรีล่อ
กลอย่างนี้พี่ไม่รู้หมดครูสอน
ส่วนนางว่าพี่แก้วแม่นกลัวตาย
โดดลงไปบ่ออย่ารอפקตร์
ส่วนทิดแก้วกลัวตายกายทะยาน
แล้วก็โผล่ขึ้นมาดูตาเหลือก

ฝ่ายชาวบ้านก็วิ่งอ้อมมาพร้อมกัน
ร้องอะไรแสนกลวิมลศรี
ฝ่ายแสนกลบอกปล้นจ้านรรจา
ฉันทออกมาตักน้ำเหมือนความหมาย
ลงในบ่อลึกเกินคนเดินทาง
พวกชาวบ้านฟังนางสำอางศรี
พากันไปบ่อน้ำเหมือนความจง
ก็มีความเวทนาจะอาสาญ
เอาไม้พะองพาดตาลมาลานสน
ทอดลงไปบ่อก็พอเหมาะ
ตะเกียกตะกายป็นบ่อเป็นปลวัน
นางแสนกลเห็นทิดแก้วตัวเประอะเปื้อน
เชิญพี่แก้วไปบ้านฉันทอย่าครั้นคร้าม
ถึงเคหาผลัดภูษิตเหมือนจิตต์หวัง
จะขอลัดตัดความงามวิสัย
ก็ได้กับทิดแก้วไม่มัวหมอง
แล้วนวนนางก็ลาลุงป่าตน

น้องกำหนดใจจิตต์ยังคิดแห่ง
นี่กระแวงตัวน้องอยากลองกล
ทิดแก้วฟังตอบความตามนุสนธิ์
อย่ากังวลน้องจงทำเหมือนรำพัน ๆ
พี่คอยแก่นุสนธิ์ซึ่งกลฉันท
ดังสนั่นทั่วไปในไพรพง
หมดทั้งบ้านได้ยินเสียงสำเนียงหลง
กระโดดลงเรือลงมาไม่ช้าที
เสียงเกรียวกราวตังตังออกอึงมี
ถึงตอนนี้ทิดแก้วแก้ตัวตน
แกมานั่งพูดจาว่านุสนธิ์
จงแก้กลเดี่ยวน้อย่ารีรอ
นีกกลัวตายหน้าเพื่อนเหมือนอ้ายจ้อ
ต้องตั้งนอคราวนี้ตัวพี่ชาย
ดวงสมรช่วยฉันทเหมือนมันหมาย
ฟังภิปรายของข้าอย่าช้านาน
แม่นช้านักจะยับดับสังขาร
วิ่งลนลานโดดปรอกลงบ่อปล้น
เข้าเกาะเชือกสายโพงตัวโงงหัน ๆ
ถึงบ่อนั้นจึงถามเนื้อความมา
เมื่อตะกี้เสียงดังเรากังขา
เวทนากับชายจะวายวาว
เห็นผู้ชายโหนหกพลัดตกผาง
ข้าร้องพลางให้มาช่วยจะม้วยลง
คำวาที่แสนกลคนก็หลง
โดยจ้านงเห็นทิดแก้วทุกตัวคน
แล้วช่วยกันคังคับอยู่สับสน
แล้วต่อชนพะองง่ามถึงสามลำ
ทิดแก้วเกาะขึ้นมาดูหน้าฉันท
ทิดแก้วนั้นเสียทีนาริงาม
จึงเอ่ยเอื้อนว่าทิดแก้วอย่ามัวขาม
ทิดแก้วตามนริด้วยดีใจ
ขึ้นเคหังสนทนานั่งปราศรัย
อรทัยงามแม่นแม่แสนกล
เป็นคู่ครองเหมือนความตามนุสนธิ์
ทั้งสองคนให้พรสั่งสอนพลาง

ทิดแก้วก็พานุชสุดสงสาร
 หมั่นกอดกับแม่กรอบก็ชอบนาง
 แล้วยกเรือนให้หลังห้องนั่งใหญ่
 ผัวเมียก็ครอบครองทั้งสองรา
 งานการไม่ต้องทำดูข้าชั้น
 บิดาเป็นนายส่วยรวยอุดม
 พออยู่มาแสนกลคนขยัน
 ชายใดได้เห็นพักรตร์ต้องรักนาง
 แล้วยลุกพลิกที่ทำนัยน์ตาคม
 อยู่มาไม่ถึงเดือนก็เคลื่อนคลาย
 วันหนึ่งผัวไม่อยู่ชู้สมร
 เจ้าชู้นั้นเป็นลาวขาวอุดม
 พอสองยามทิดแก้วซึ่งผัวนุช
 ขึ้นบนเรือนเร็วพลันด้วยทันใด
 ร้องเรียกเมียเข้าไปเหมือนใจหมาย
 กับนวนนางอยู่บนเตียงยินเสียงดัง
 ฝ่ายแสนกลบอกชู้ที่สุสม
 ผัวของน้องกลับมาอย่าซ้ำครัน
 จงซ่อนกายให้มืดชิดสนิทลับ
 จึงเจ้าลาวเข้าไปซ่อนอยู่ใต้เตียง
 แสนกลซ่อนชู้ดีจะมีไหน
 เปิดประตูรับผัวตัวอนงค์
 ปิดประตูเสร็จสมอารมณ์หมาย
 แสนกลก็กอดผัวนางตัวดี
 ไฟก็ยังสว่างกระจ่างศรี
 ฝ่ายแสนกลตรงความงามอุดม
 คิดรักผัวขึ้นมาใจจาเอ๋ย
 นอกใจผัวเศร้าจิตต์นอนคิดพลา
 นึกแล้วบอกทิดแก้วไม่มัวหมอง
 แกมาเรียกร้าไรตกใจครัน
 ลักสิ่งของมันคงน้องสงสัย
 หรือขโมยย่องเบาแอบเข้ามา
 ฝ่ายทิดแก้วเกล้าเคลียฟังเมียบอก
 นึกในใจใครจะมาผิดทำครัน
 เทียวคันดูผู้ตั้งข้างหลังหมด
 แล้วดูใต้เตียงนอนสมรนาง

ไปอยู่บ้านของตัวไม่มัวหมอง
 เห็นรูปร่างลูกสะใภ้วิสัยตา
 สำราญใจเป็นสุขไม่ทุกข์
 ทุกเวลาทิดแก้วเฝ้ามัวชม
 ผู้ชายนั้นเขาดีมีเงินถม
 สำราญรมย์เมียผัวตัวสำอาจ
 เทียวทุกวันนวนน้องไม่หมองหมาง
 เพราะรูปร่างงามสง่าต้องตาชาย
 งามอุดมล้ำเลิศดูเฉิดฉาย
 ทำุ่นวายมีชู้เป็นคู่ชม
 เข้ามานอนในห้องประคองสม
 สำราญรมย์แนบชิดสนิทใน
 ก็รีบรุดกลับมาจะหาไหน
 ไม่เห็นใครหลับหมอดกำหนดฟัง
 ส่วนชู้ชายนอนชมภิรมย์หวัง
 เพราะว่ายังไม่หลับดับพลัน ฯ
 อย่าปรารมภ์เลยที่ฟังดีฉัน
 ตัวพินันลงไปอยู่ใต้เตียง
 แม้นผัวหลับน้องไซ้จะให้เสียง ฯ
 คอยฟังเสียงสายสมรแล้วนอนลง
 จึงจุดไฟขึ้นสว่างอย่างประสงค์
 ทิดแก้วตรงเข้ามาไม่ซ้ำที่
 แล้วเอนกายแอบนางสำอาจศรี ฯ
 ฝ่ายสามีกอดรัดสัมผัสชม
 เมื่อสามีแนบน้องประคองสม
 ผัวช่างงมเรามีชู้ไม่รู้ทาง
 กระไรเลยเราไม่ติอ้ายผีสง
 จะต้องล้างชู้ชายให้วายวัน
 เมื่อตัวน้องหลับอยู่แลดูชั้น
 กำลังฝันชอบกลเห็นคนมา
 นึกผิดใจจริงจึงน้องกังขา
 ซ่อนกายที่หลังตู้แกลดูมัน ฯ
 ลูกหยิบหอมมาถือในมือมัน
 เชื่อเมียนั้นก็ทำเหมือนค่านาง
 ตามกำหนดไฟส่องไม่หมองหมาง
 เห็นร่างๆชอบกลเหมือนคนครัน

ทิดกั้วฟุ้งด้วยหอกชอกกรักแรร
นางแสนกลก็ลงมาไม่ซ้ำพลัน
ฉันฝันแนชโหมยมาน่ายิ้มหัว ๆ

ห้ามเมียว่าอย่าอิงรำพึงตรอง
เราฆ่าชโหมยตายฉิบหายใหญ่
ฝ่ายแสนกลตอบว่าแล้วพาที
เพราะตึกตื่นปานนี้พื่ออย่าขาม
เอาศพผีถูกหอกกริบออกไป
ทิดกั้วว่าจริงน้องหายหมองหมาง
ช่วยกันห้ามศพมาไม่ซ้ำกาล
วัดใกล้บ้านทิดกั้วตัวขยัน
ผิวเมียถึงวัดวานยันตามอง
เอาศพฝังต้นขนุนเหมือนหุ่นพับ
ถึงเรือนชั้นเคหาไม่ซ้ำพลัน
จะกล่าวถึงสมภารสำราญหลาย
เป็นนักเทศน์อ้วนลำคุดำคม
อยู่กุฎใหญ่ห้าห้องสี่ของเต็ม
ซึ่งพวกพ้องมาหาวงศาเกรียว
มีเงินสามร้อยชั่งไม่ฝังขัน
ผ้าขาวพันนับไม่สิ้นจนกินตัว
ของกระทั่งเพดานประมาณหมาย
ยี่สิบเจ็ดอายุแก่ไม่แก่จำ
ปลูกข้าวของมากมายเก็บขายผล
ขนุนตกต้นเตี้ยดูเรียดิน
กลางคืนแกไม่นอนเที่ยวช้อนชุ่ม
คอยแอบดูโจราจะมาไป
เมื่อกลางคืนวันนั้นสมภารควาย
ถือพลองเดินรีบจู่เที่ยวดูคน
เห็นผีลาวยีนนิ่งเข้าพิงซิด
กระโดดตีผีลาวแก่น้าวตรง
สมภารตรงเข้าไปพิศพิณจผี
คงเกิดความวุ่นวายฉิบหายครัน
ครันจะบอกกับลูกวัดสงัดตึก
กลัวความจะแพร่พรายกระจายพอ
ว่ากุตติชโหมยตายฉิบหายสิ้น

เจ้าลาวแผ่มรณาลงอาสัญ
ร้องว่านั่นเป็นไรเหมือนใจปอง

ฝ่ายทิดกั้วตกใจฤทัยหมอง
แล้วถามน้องทำอย่างไรไฉนดี
ทำอย่างไรแก้วตามารศรี ๆ
บอกสามีว่าพี่กั้วกลัวอะไร
ช่วยกันห้ามเร็วราพึงปราสัย
ทิ้งลงไว้วัดวาอย่าช้านาน
กับนวนนางภรรยาตุ๊กลา้าหาญ
ตึกประมาณสามยามเหมือนความปอง
มีคู่กันเหมือนความตามสนอง
เพราะเดือนส่องสว่างดังกลางวัน
ผิวเมียกลับเดินกรายรีบผายผัน
ก็ชวนกันเข้าห้องประคองชม ๆ
แกซื้อควายรูปสวยเงินรวยถม
รวยอุตมเงินตราสัจจาเจียว
แต่ชั้นเข็มก็เก็บดีเพราะชี้เหนียว
สักศพเดียวก็ไม่ให้อยาได้กลัว
ใส่กำปั้นตั้งไว้ห้องในซรว
ไต่รก็มั่วสุมเป็นกองจนหมองดำ
สมภารควายมั่งมีท่วงที่ข้า
ในวัดทำเป็นสวนแล้วพรวนดิน
ดูเกลื่อนกล่นม่วงปรางอย่างถวิล
ลูกศิษย์กินแกเขียนเขียนบัลลัย
เข้าสุมทุมพฤษขาน้ำอาศัย
ถือพลองใหญ่คอยระวังเป็นกั้วล
แกเดินกรายจากห้องสองชน
มาถึงต้นขนุนใหญ่เหมือนใจจง
สำคัญคิดว่าชโหมยโดยประสงค์
แฝงเข้าลงไปนั่งนอนยิงฟัน
เออกุตติโจราลงอาสัญ
แกวิ่งพลันมากุฎไม่หยุดรอ
แกตรองตริกไม่สมอารมณ์หนอ
จะเป็นข้อกระหานินทาครัน
เป็นมลทินสิกขาดูน่าขัน

ขึ้นกุฎีเร็วราไม่ช้าพลัน
 ทั้งจีวรราศคตกำหนดครบ
 บาตรใบใส่ตลับไม่วกลง
 หยิบมีดโกนห่อผ้ามาที่ผี
 โกงหัวให้ผีตายอุบายคน
 โกงเสร็จเอาสบงเข้าทรงผี
 ห่มดองตะครัดแกจัดแจง
 แล้วผ้าผีที่นุ่งแกมุงหมาย
 เอาห่อผ้าหมกโคลนแล้วโยนพลง
 สว่างดีพระเณรก็เห็นชัด
 ไปบอกสมภารถ้วนถึชูลีกร
 มานอนตายต้นขนุนการุญผี
 ผมไปดูมาเดี๋ยวนี้ผิดที่ปอง
 สมภารทำตกใจอย่างไรหา
 ครั้นถึงศพสมภารว่านีกปราณี
 ซี้ตันไม้บอกชาวบ้านเป็นการบุญ
 เพราะอาคันตุกะซึ่งพระตาย
 พระลูกวัดรีบไปเหมือนใจหมาย
 มาหมดทุกเคหาด้วยการบุญ
 ฝ่ายแสนกลบอกทิดแก้วให้ผัวรู้
 สมภารแกทำดีมีปัญญา
 นางแสนกลชวนสามียินดีหวัง
 จะไปเผาผีชู้นางรู้พลัน
 ฝ่ายแสนกลตัวดีถึงผียอยู่
 ก็พุ่มพ่ายโศกาสุมามาลัย ฯ

นึกว่าญาติของขโมยรีบโดยหวัง
 ชาวบ้านก็พร้อมใจฟันไฟวาง
 ก็ชวนผัวกลับมาเคหาห้อง
 ฝ่ายทิดแก้วหลากจิตต์เห็นผิดครัน
 เมื่อเผาผีจึงร้องให้สายสมร
 นื่องสงสารปลงจิตต์อนิจจา
 เหมือนเช่นกันอย่างนี้ที่ผีเผา
 ส่วนทิดแก้วนั่งกริมแล้วยิ้มพราย
 ครันอยู่มาแสนกลวิมลฉาย
 หมั่นกอดกับแม่กรอบก็บอบบาง

สมภารนั้นจัดหาผ้าสบง
 ผ้ากราบทบพัดตีที่ประสงค์
 โดยจำนงครบไตรเหมือนใจตน
 แก่ทำดีเหมือนความตามนุสนธิ์
 แล้วรีบรันกล้วสว่างขึ้นกลางแปลง
 นุ่งดิบตีเหมือนความตามแถลง
 นอนตะแคงอยู่ริมบาตรแกพาดวาง
 สมภารควายทำดีไม่มีหมาง
 จวนสว่างขึ้นกุฎีเข้าที่นอน
 พระลูกวัดเห็นผีตายเหมือนไม้ขอน
 พระสัจจมาแต่ไหนผิดใจตรง
 ดับชีวีน่ากลัวหัวสยอง
 ยังห่มดองนอนพาดบาตรก็มี
 ก็ลงมารีบจูไปคูผี
 พระองค์นี้มาแต่ไหนเป็นไรตาย
 ช่วยการุญเผาผีเห็นดีหลาย
 ให้หญิงชายมาเผาด้วยเอาบุญ
 บอกหญิงชายเร็วพลันไม่หันหุน
 ถือพินดุนไต่กันทุกคนมา ฯ
 เราไปคูผีบ้างที่สังขาร์
 ผีเราฆ่าเมื่อคืนคนตื่นครัน
 ลงเคหังเดินกรายแล้วผายผัน
 จจรรัลเข้าวัดวไม่ช้าพลัน ฯ
 พอเห็นชู้โฉมยงคิดสงสาร

ฝ่ายสมภารตกใจเห็นให้คราง
 แกเลยสั่งว่าพวกนี้เผาผีสง
 ฝ่ายนวลนางแสนกลคนสำคัญ
 นางหายร้องสุดเปรมเกษมสันต์ ฯ
 ถามเมียนั้นเป็นไรเมใดยา
 เมียชะอ่อนบอกพลันแล้วทรรษา
 อาตมาตัวน้องก็ต้องตาย
 จึงโศกเศร้าตรงไปแล้วใจหาย
 ซึ่งแยบคายนางเยาว์ไม่เท่านาง
 ผลาญนิบหายเงินทองผัวหมองหมาง
 เลยวายวางมรณาเสียช้านาน

เรือสวนไร่นาข้าฯชน
 เหลือเรือนอยู่หลังนาฝาระดาน
 ผัวไม่อยู่แสนกลคนเสียด
 พื้นนอกชานผ่าหุงข้าวก็เบาบาง
 ผัวไม่กล้าว่าได้เพราะไหลหลง
 ทั้งเล่นไปเล่นเบี้ยก็เสียการ
 ชู้ก็มีไม่หยุดพอหลุดใส่
 เจ้าทิดแก้วม่วงมชมพูญา
 ครั้นเต็มทีความจนแสนกลสม
 วันละสองกระจาดเที่ยวนาคราย
 พุดจาหรือก็เพราะเสนาะหวาน
 จะดูรูปก็งามโขนเห็นโสภี
 ชายข้าวต้มทุกวันขยันสุด
 ถึงสามบาทสี่บาทไม่ขาดไป
 จนได้ชู้อีกสามชายเที่ยวชายของ
 แม้นค้าๆแล้วรีบมาอย่าช้าการ
 เคาะกระดานให้ฉันรู้กระทู้เหตุ
 ส่วนเจ้าชู้ฟังความทั้งสามนาย
 นางก็รีบกลับมาเคหาผัว
 อยู่บ้านหุงเข้าเสร็จสำเร็จพลัน
 คดเข้าแกงออกมาตั้งไม้นั่งเสีย
 เสร็จแล้วก็เก็บงำพอค่ำดี
 ฝ่ายทิดแก้วผัวนอนแนบหมอนเฉย
 แล้วนับเบี้ยกำไรดูให้รู้พลัน
 ฝ่ายนางเมียบอกผัวพี่แก้วฉัน
 ต้องหยุดหุงบ่อยๆปรับปรอยมา
 กลัวจะหุงกลางคืนตึกตื่นยาก
 แกแหวะล่องที่ปลายตีนสิ้นลงไป
 แม้นปวดท้องจะหุงทำฟิงปราสัย
 นื่องกลัวผีเห็นยากลำบากครั้น
 ฉวยขวานไปถากล่องให้ช่องใหญ่
 ล่องกว้างสักกำมาดูท่ายนต์
 เจ้าผัวกลับมานอนลงจำนงหมาย
 ทั้งสามคนเจ้าชู้เพราะรู้กัน
 นางแจ้งความชู้มาทำหน้าที่หมอง
 แล้วนวลนางลุกไปเหมือนใจจง

นางแสนกลล้างสิ้นทั้งถิ่นถาน
 แต่นอกชานก็ไม่มีอปริย้านาง
 เพราะชู้เกียจจวนรีเหมือนผีสิง
 คอยแต่ล้างรำไปวิสัยลาน
 กลัวอนงค์รูปงามทรมสงสาร
 เอาของบ้านไปขายกินสิ้นตำรา
 กันนั้นไวเหมือนลิงเที่ยววิงหา
 ไม่รู้ทำนวลนางสำอองกาย
 ห่อข้าวต้มทรมเปลี่ยนเที่ยวไปขาย
 พวกผู้ชายเรียกชื้อผีมือดี
 ทุกหมู่บ้านรักษางสำอองศรี
 หานารีเปรียบยากกันปากไว
 เพราะนงนุชพุดดีจะมีไหน
 มีกำไรทุกเวลาอายุพาพาน
 เมื่อนวลน้องจะกลับหลังแล้วสั่งสาร
 แกงคลานเข้าใต้ถุนอย่าอุ่นวาย
 ที่สังเกตบอกหมดกำหนดหมาย
 ก็ยิ้มพรายรับคำที่รำพัน
 ส่วนทิดแก้วสุดเปรมเกษมสันต์
 เห็นเมียนั้นกลับมาไม่ช้าที
 ร้องเรียกเมียรับประทานสำราญศรี
 จุดธูปห้อยโถงในใช้ไต่กัน ฯ
 เมียก็เกยกผัวตัวขยัน
 ขนมนั้นชายได้เท่าไรนา
 แต่กลางวันน้องเป็นบิตผิตหนักหนา
 สุดปัญญาเรื่องบิตน้องผิตใจ
 จะลำบากน้องยาฟิงปราสัย
 ให้กว้างใหญ่สักหน้อยดูน้อยครั้น
 จะลงไปเวจวาดูน่าขัน
 เจ้าแก้วนั้นไม่รู้กระทู้กล
 บัดเดียวใจเสร็จความตามนุสนธิ์
 พอห้อยกันลงง่ายสบายครั้น
 ส่วนชู้ชายก็มาเห็นน่าขัน
 ให้สำคัญกับนางสำอองทรง
 ว่าปวดท้องบอกผัวเจ้าแก้วหลง
 แล้วนั่งลงที่ล่องเหมือนช่องลม

ปลัดชายกระเบนลงพร้อมให้กรอมปิด
 ห้อยกันลงในล่องเป็นช่องลม
 ฝ่ายชายผู้สามคนคลำกันพบ
 ว่าใหญ่แท้เท่าเรือฝ่ามือกาง
 ว่าเราต้องผลัดกันเหมือนมันหมาย
 แม้รู้ว่าถูกหูกหยิกชะยิกตน
 พุดกันเสร็จทั้งสองประคองมิตร
 เจ้าคนนอนสบายเพลงทำเพลงกลาง ฯ

คือกระหมวดปวดบิดสนิทนัก
 นางต้องกดฝ่าไว้ไวโลววรรณ
 เจ้าผิวอ่อนดูเมียนับเบียดกลาง
 เจ้าผู้ชายไปปล้นไม่ผันแปร
 เสร็จแล้วนางก็เข้ามาเข้าหาผิว
 ทำเช่นนี้มากมายมาหลายวัน
 เห็นเมียไปนั่งล่องแล้วมองดู
 เพราะนางเมียเล่นเล่อทำผลอต
 ข้างผู้ชายหนักขึ้นมาเข้าทำแรง
 ฝ่ายแสนกลไกลเกลียนับเบียดกลาง
 ว่าหนึ่งเบียดสองเบียดนางเกลียนับ
 นับก็เร็วปากว่าแม่ตาดำ
 เสียงเบียดๆเกลียนับขยับกัน
 ฝ่ายทิดกัวนึกโกรธกระโดดปล้น
 แล้วถีบเมียนอนหงายเหมือนหมายหวัง
 โต้ขึ้นมากลางล่องแล้วมองดู
 ตาลงไปที่ดอกบัวทิดกัวเคาะ
 เจ้าผู้ดันสุดทำนองแล้วร้องฮือ
 จังรู้ว่าเกิดความไม่ถามไถ่
 ผัวตีเมียแทบตายลายทั้งทรง
 สามีตีจนลานสงสารนุช
 ไม่นั่นซำราตรีก็ตีกัน
 นัดซุ่มมาหลังบ้านประมาณหมาย
 นางหุงข้าวอยู่ในครัวมัดลูกคลี
 ฉนั้นจะไปตัดตะไคร้มาใส่แกง
 บอกแล้วลงเรือนมาไม่ซำกาย
 ซู้เข้ากอดประโลมนางโฉมฉิน

ทำสนิทมารยาวางนำสม
 ทิดกัวมไม่รู้ร้อนดูนาง ฯ
 พอจับกบเส้นเอ็นก็เด่นผาง
 กระชิบพลางบอกความกันสามคน
 พยุงกายเหมือนความตามนุสนธิ์
 มึงส่งกันให้ไวอย่าได้วาง
 ให้กายชิตล่องตัดไม้ขัดขวาง

ฝ่ายนวนนางทำที่เห็นดีครั้น
 ข้างล่างหนักขึ้นมาดูน่าขัน
 กลัวตัวนั้นจะหงายขยายแบ
 จนนวนนางเสร็จทั้งสามตามกระแส
 ทิดกัวแลมองดูไม่รู้ทัน
 เจ้าทิดกัวแนบชมภิรมย์
 คืบหนึ่งนั้นทิดกัวเจ้าผัวล
 แต่ไม่รู้เรื่องความตามนุสนธิ์
 สัปดนนั่งเกลียนับเบียดกลาง
 เพราะสบเพลงเพลินจิตต์ไม่คิดหาง ฯ
 ที่แรกห่างปากว่าดูซำคำ
 ซู้ขยับเร่งถ้าดูน่าขำ
 มือก็กำนับไปดูไวครั้น
 เพราะตัวตนโยกถ้าดูน่าขัน ฯ
 มึงนับนั้นอย่างไรผิดใจดู
 แลเห็นตั้งทิดกัวมิหัวหู
 ทิดกัวรู้หีบไม้ด้วยไวมือ
 ดูช่างเหมาะนี้กระไรไหนหรือ
 อ้ายเพื่อนอ้อส่งใหญ่เห็นไฟลง
 พากันไปทั้งสามตามประสงค์
 นางโฉมยงบอกกัวพี่กัวครั้น
 แล้วก็หยุดกัวว่าจะอาสัญ
 พอสามวันแสนกลนางคนดี
 เวลาบ่ายตะวันแดงลงแสงศรี
 บอกสามีดูหม้อข้าวเล่าภิปราย
 แกจัดแจงน้ำพริกไว้เหมือนใจหมาย
 ถึงซู้ชายหลังบ้านสำราญรมย์
 ลงกลางดินนอนหงายสบายสม

พอเสร็จแล้วเหมือนความงามอุดม
 หลังเปื้อนดินฝุ่นทรายทั่วกายหมด
 ผิวจึงถามความไปอย่างไรนา
 นางแสนกลตอบว่าพูดจาหวาน
 แม้นแกลเห็นแล้วงามเหมาะหัวเราะตาย
 ถอนตะไคร้มันขาดแล้วพลาดล้ม
 ถอนอย่างไรดวงจิตต์อนิจจา
 แล้วปิดหลังภรรยาอุทาปัทม
 เสร็จแล้วงามขึ้นก็รินรวย
 สุกเสร็จก็กินสมอารมณ์หวัง
 ดึกแล้วสองราปรึกษากัน
 เรายากจนเต็มประดาพึ่งปราสัย
 มีเงินทองเท่าไรก็ไม่พอ
 เพราะนวลน้องทั้งสิ้นยุพินชั่ว
 ฝ่ายแสนกลตอบไปตั้งใจ
 น้องเห็นทรัพย์ไว้แห่งหนึ่งรำพึงหมาย
 แม้นคิดเอาง่าย ๆ สบายตัว ๆ

ส่วนแสนกลบอกตามเนื้อความหมาย
 เพราะแกลเห็นวเต็มประดาไม่รู้ถ้าทาง
 แล้วเทศน์ได้เงินทองชายของสวน
 ฉันทเยี่ยมหน้าต่างเวลาบ้ายนำอายุจริง
 กวักมือข้าหลายหนขอบกลพระ
 แล้วทิดกั้วถามไปเหมือนใจปอง
 ฝ่ายนางเมียดตอบความตามใจฉันท
 แล้วทิดกั้วบอกว่าสัจจาจ้ง
 เมียดจึงบอกยุบลซึ่งกลผิว
 ฝ่ายทิดกั้วฟังคำที่รำพัน
 พอสว่างทิดกั้วไม่มัวหมอง
 ล้างหน้าแล้วเข้าครัวผิวองงค์
 ทั้งหุงข้าวต้มแกงจัดแจงเสร็จ
 ยกสำรับเข้าในเรือนเหมือนนารี
 นางเมียดออกจากมุ้งเหมือนมุ้งหมาย
 ไปล้างหน้าเสร็จสมอารมณ์ครัน
 หวีผมแล้วออกมากินอาหาร
 เจ้าผิวเก็บปิดกวาดสะอาดชาย

นางทรมชมถอนตะไคร้รับโคลคลา
 ไปต่อหลดผิวพลันนึกภรรยา
 หลังจึงมาหมกมุ่นล้วนฝุ่นทราย
 แกช่วยวานปิดให้ตั้งใจหมาย
 ฉันทนอนหงายล้มลงตรงสุธา
 ลงนอนจมดินนั้นชันนั๊กหนา
 ให้กายาล้มลงผิวงวงวย
 ด้วยความรักนวลนางเป็นอย่างสวย
 นางก็ช่วยต้มแกงจัดแจงพลัน
 เข้าเคหังแนบน้องประคองขวัญ
 ทิดกั้วนั้นถามเมียดเคลียคลอ
 ทำอย่างไรบอกพี่จะหนอ
 ตั้งแต่พ่อพี่ตายฉิบหายลง
 ไปแทงถั่วเล่นไปเพราะโง่หลง ๆ
 อย่าพะวงเงินทองให้หมองมัว
 มีมากมายเงินตรากว่าเจ้าสัว

ส่วนทิดกั้วถามไปที่ไหนนาง
 สมภารควายมีมั่งตั้งกระถาง
 ของหรือวางซ้อนๆสี่หมอนอิง
 แกลถั่วมากนั๊กแต่รักหญิง
 สมภารพึ่งหน้าต่างแกลแล้วแลมอง
 แม้นคิดจะลองใจคงได้ของ
 เอาเงินทองถ้าไหนจะใครฟัง ๆ
 เรื่องเงินนั้นคงสมอารมณ์หวัง
 แม้นได้ดังวาจาไม่ว่ากัน
 เหมือนหนึ่งตัวคิดจริงทุกสิ่งสรรพ ๆ
 หัวเราะลั่นชอบในฤทัยจง
 ออกจากห้องเร็วไวใจประสงค์
 ด้วยพะวงตลอดเวลาซึ่งสามี่
 สุกสำเร็จจัดหาเหมือนทาสี
 ไม่ช้าที่ปลุกเมียดเสียทุกวัน
 แล้วเดินกรายออกมาเมื่อควาชัน
 มานั่งพลันที่เครื่องแบ่งของแต่งกาย
 แสนสำราญอ้อมสมอารมณ์หมาย
 แล้วเดินกรายเข้าครัวผิวองงค์

ก็ตักแกงฉู่ฉี่ทำดีโ
 หาให้เมียเอาไปวัดรับจัดจ
 รับผัดหน้าทาแป้งแล้วแต่งโฉม
 นุ่งลายซัดขามเหลือเนื้อเป็นมัน
 ผ้าห่มในสีก่ำดูขำขัน
 เสริ่งแล้วงามพริ้มนิกยัมพลา
 ลงจากเรือนถือพานประมาณหมาย
 พระเณรเห็นนางอย่างอุดม
 ขึ้นกุฎิสมภารประมาณหมาย
 กำลั้งฉันเห็นน้องนางอย่างละออง
 ฝ่ายแสนกลนั่งพับเพียบดูเรียบริ้อย
 ถวายแกงเร็วราไม่ช้าการ
 แกเปิดโถเร็วไวเหมือนใจหมาย
 บอกเด็กยกเขี่ยนมาไม่ช้าพลัน
 ที่ตรงหน้าแสนกลวิมลฉาย
 แม่แสนกล มาเฝ้าใจความ
 ฝ่ายนวนนางงามพริ้งยังนิ่งเฉย
 ลูกศิษย์ยกเสริ่งสรรพรสาร์บไป
 สมภารถามความนุชสุดสวาท
 มาทำไมนวนนางสำอองกาย
 ฝ่ายแสนกลชายตาทำถ้าเล่น
 ฉันมาหาเจ้าคุณการุณฉัน
 ท่านดูได้หรือเปล่าจะเล่าสาร
 ฝ่ายสมภารจึงถามน้องอย่าหมองมัว
 ฉันก็ดูไม่เป็นเหมือนเช่นหวัง
 ฝ่ายแสนกลนั่งเยาว์เจ้าปัญญา
 เขาสูบยาทุกวันท่านพุคะ
 เงินทองก็ไม่หาทั้งตาปี
 จนข้าวของหมดสิ้นสูบฝืนโก
 ผ้าผ่อนท่อนสไบเอาไปเตียน
 ฉันนี้กว่าจะกลับบ้านซักร้านเขา
 ฝ่ายสมภารตอบว่าซำก็ซัง
 อย่าไปเลยบ้านนางสำอองพัคตร์
 อยู่ไปก่อนเถิดนางกระจำจันทร
 ก็คิดอ่านหาใหม่เหมือนใจหวัง
 ถึงใครๆก็ต้องรักพัคตร์อุดม

ใสในโถลายครามตามประสงค
 ฝ่ายโฉมยงแสนกลคนสำคัญ
 งามประโลมสวยจริงทุกสิ่งสรรพ
 ห่มสองชั้นสไบวิไลนาง
 พื้นนอกนั้นสีตองไม่หมองหมาง
 หยิบโถวางลงในพานสำราญรมย์
 แล้วเดินกรายเข้าอารามดูงามสม
 พากันชมแลค่างไม่วางมอง
 ส่วนชรัควายยินดีไม่มีสอง
 แล้วแกร้องเชื้อเชิญไม่เนิ่นนาน ฯ
 หมอบชมม้อยตัวลงน่าสงสาร
 แล้วสมภารเอาผ้ารับแล้วจับปล้น
 สมภารควายแย้มสรวลแล้วต่วนฉัน
 ลูกศิษย์นั้นมาตั้งให้วิไลงาม
 สมภารควายฉันพลาแล้วทางถาม
 มาอารามวันนี้ผิดที่ใจ ฯ
 สมภารเลยฉันอ้อมแล้วยิ้มใส่
 อรทัยนั่งยิ้มอยู่พริ้มพราย
 ผิดประหลาดบอกไปตั้งใจหมาย
 หรืออุ้นวายเป็นไรจะใครฟัง ฯ
 แล้วเนื้อเย็นบอกไปเหมือนใจหวัง
 เพราะคัมคลังไม่สบายในกายตัว
 เกิดรำคาญพันธผูกเรื่องลูกผัว ฯ
 เรื่องทิดแก้วเป็นอย่างไววิไลตา
 แต่อยากฟังเรื่องราวที่กล่าวหา ฯ
 จึงบอกว่าทิดแก้วชั่วเต็มที
 เที้ยวเกะกะเข้าบ่อนนอนกงสี
 ของฉันมีเล็กน้อยก็คอยเบียน
 แล้วแทงไปอีกซ้ำจำนำเหียน
 ฉันหรือเพียรห้ามเท่าไรก็ไม่ฟัง
 เพราะลูกเต่าก็ไม่มีเป็นที่หวัง ฯ
 ระยำมึงทิดแก้วชั่วชั่วครัน
 ลำบากนักบ้านป่าพนาสันต์
 ถึงผัวนั้นนางไม่รักสมัครชม
 เพราะคนยังสีกาสง่าสม
 ฉันปรารมภ์อยู่นานนางอนงค์

อยากรจะพูดสีกาน้องของข้า
 ฝ่ายแสนกลตอบไปเหมือนใจจง
 นิมนต์พูดเถิดพุกะจริงจึ่งจะทำน
 ถ้ายืนอยู่คงยากกายต้องขายตัว
 สมภารควายยิ้มแยมอยู่แจ่มศรี
 นึกจะพูดกับสีกาสัจจาจ้ง
 แต่ไม่สมถ้ำทางกิดขวางมาก
 ด้วยแสนกลมีผิวกลัวอนงค์
 มาวันนี้โถมฉายว่าหม้ายผิว
 แต่ใจรักนึ่มเนื้อดูเหลือองาม
 น้องก็เคยชำนาญในการรัก
 ตัวพี่นี่ยังเลยไม่เคยจร
 แต่ได้ก๊วบวชเป็นเณรไม่เจนจบ
 ก็เลยบวชขงเยาว์ไม่เข้าใจ
 อายุได้ยี่สิบเจ็ดสำเร็จหวัง
 มาพบพัทตร์งามประโลมแม่โถมตรู
 พอยลพัทตร์รักนุชเป็นสุดคิด
 แม้นเมตตาโถมยงทรงสำออง
 แสนกลฟังคารมเห็นสมนึก
 จึ่งตอบความเร็วไวเหมือนใจจง
 จะมาพูดลองใจอย่างไรท่าน
 แม้นจริงแล้วหลวงพี่ฟ้าผีสง
 กลัวท่านจะพูดหลอกดอกพุกะ
 สมภารว่างามเหมือนดังเดือนเพ็ญ
 แม้นเมตตาทาพรตกำหนดสัก
 จะให้กับโถมฉายเหมือนหมายปอง
 แล้วแสนกลแลมองเครื่องห้องหับ
 แลเห็นสายนาฬิกาดูน่าชม
 แม้นเมตตาน้องจริงทุกสิ่งหนอ
 รักจริงท่านคงให้ไม่อีนัง
 จะเอาของสิ่งไรจะให้หมด
 ฝ่ายแสนกลตอบมาไม่ซ้ำที่
 เอาสายนาฬิกาน้องยามหาย
 หยิบสายนาฬิกาสง่างาม
 ทองคำหนักบาทเท่านี้พี่จะให้
 เพราะแสนกลคนชั่วไม่กลัวกรรม

ก็เกรงคำเนื้อเย็นฉั่นเป็นสงฆ์ ฯ
 ท่านพะวงสิ่งใดอย่าได้กลัว
 ตัวของฉันทหมายว่าจะทิ้งผิว
 เพราะทิดแก้วสุบยาว่าไม่ฟัง
 ประเดี่ยวนี่ดวงจิตต์ฉันทคิดหวัง
 แต่คราวครั้งหมื่นกตแก่ปลดปลง
 นึกกระดากทรมสงวนนวลหงส์
 จะไม่ลงเห็นจริงสู่นิ่งความ
 ฉันทกลัวเกรงว่าบาปจะหยาบหยาม
 จึ่งลวนลามพูดจาพะงางอน
 แจ้งประจักษ์กับชายสายสมร
 ลุ่มหรือดอนหนทางเป็นอย่างไร
 อายุครบบรรพชาฟังปราสัย
 กระทั่งได้เป็นสมภารประมาณดู
 แล้วเทศน์ตั้งรูปสวายนรอยอุ
 หรือเคยคู่กันแต่ก่อนสมรนาง
 แม่ดวงจิตต์นึ่มน้องอย่าหมองหมาง
 อย่าอำพรางบอกความแต่ตามจริง ฯ
 นิ่งตรองตรึกสำรวจนวลหงส์
 ท่านยังทรงกาสาผิดท่าทาง
 คนอย่างฉันทสารพัดจะขัดขวาง
 จะรับวางไว้บนเกล้าทุกเช้าเย็น
 จริงนะจึ่งผิดทำนองตรงให้เห็น
 ไม่พูดเล่นรักจริงอย่ากริ่งตรง
 ถ้าสมนึกงเยาว์ซึ่งข้าวของ
 เรื่องเงินทองแก้วตาอย่าปรารมภ์
 วางระดับของดีนั้นมีถม
 งามอุตมลงไปปราสัยตั้ง
 นึกจะขอของไปขมิให้สมหวัง
 สมภารฟังว่าได้เป็นไรมี
 ต้องสบถตัวน้องอย่าหมองศรี ฯ
 แม้นหลวงพี่ให้ของน้องก็ตาม
 สมภารควายเต็มจิตต์ไม่คิดขาม
 แล้วบอกความกับน้องสายทองคำ
 สบถไปเหมือนความแม่งามข้า
 แล้วก็ทำความสัตย์ปฏิญาณ

ต่อหน้าพระองค์ด้วยหวังผล
อยากได้ทองบาทชาติหญิงพาล
สมภารก็ให้เหมือนใจหวัง ฯ

สบถตนเสร็จสมอารมณ์สาร
ทนسابาลให้พระตะกละทอง

.....

นางแสนกล

เล่ม 2

ตั้งแต่สมภารควาย พุดจาเกี้ยวนางแสนกลแล้ว แล้วนางแสนกลหลอกให้สีกเอาของหมด
จนถึงนางแสนกลไปลวงเจ้สัวปอมาที่บ้านกำลังพุดเกี้ยว

.....
แล้วพุดจาเสรีจสมอารมณ์ปอง
ถึงเคหาทิดแก้วเจ้าผัวถาม
แล้วนางบอกว่าสมอารมณ์ครั้น
แล้วส่งให้ทิดแก้วเจ้าผัวรับ
เจ้าคิดดีแก้วตายูพาพาน
ตั้งแต่นั้นแสนกลคนขยัน
หาสมภารพาที่ทำียวน
สมภารว่าซ้าก่อนคิดผ่อนผัน
อยู่มาห้าหกวันเท่านั้นตรง
ออกไปวัดตั้งแต่เช้าแล้วเล่าเหตุ
ความที่คิดน้องเห็นก็เป็นการ ฯ

นางแสนกลว่าทิดแก้วซึ่งผัวฉัน
เกณฑ์ทิดแก้วผัวน้องจะต้องไป
พรุ่งนี้เขาจะไปจึงให้ฉัน
คงกระพันกันป็นให้ยีนยาว
ไปทัพก็คงตายวายเป็นผี
อยากให้อ้ายแก้วตายไม่วายวัน
แมนมันไปท่านจงสีกเหมือนนิกหมาย
ได้ฟังความนารินก็ยินดี
ฉีกผ้าขาวยาวสักแขนแมนประสงค์
เขียนหนังสือแข่งนั้นให้บรรลัย
เมียมึงกูจะเอาไว้เคล้ากอด
ทำเป็นแหวนหัวพิรอดแกสอดพัน
สมภารควายจึงว่ามารศรี
พอกกลางคืนพี่จะสีกเหมือนนิกจง
แล้วเลยลามาบ้านสำราญหมาย
แกนนิกตริกชมคงสนใจ
ครั้นรุ่งเช้าทิดแก้วไม่มัวหมอง
เตรียมกะทอเสร็จเสียนางเมียดู

นางก็นั่งยิ้มละมัยเพราะได้ช่อง
อนงค์น้องก็ลากลับมาพลัน
สำเร็จความหรือน้องล่องขวัญ
ได้สำคัญสายทองของสมภาร
งามระงับสายทองสนองสาร
คงเป็นการแมนแท้ไม่แปรปรวน
ไปทุกวันโฉมงามทรมสงวน
แล้วซ้าชวณให้สีกเหมือนนิกปอง
อ้ายแก้วมันจะรู้ความตามสนอง
อนงค์น้องแสนกลคนชำนาญ
นางก้มเศศบอกแจ้งแถลงสาร

ฝ่ายสมภารถามว่าเห็นทำไร
เมื่อวานท่านนายเขามาฟังปราลัย
เกิดศึกใหญ่ยกมาพวกข่าลาว
มาหาท่านลงผ้าเช็ดหน้าขาว
ตามเรื่องราวมีอะไรท่านให้มัน
น้องยินดีสุดเปรมเกษมสันต์
คิดถึงท่านทุกเวลาเมื่อราตรี
สมภารควายสุดเปรมเกษมศรี
จรลีเยื้องย่องเข้าห้องใน
แล้วก็ลงดำน้ำไม่ปราลัย
อ้ายลาวไพรเช่นฆ่าชีวะมัน
เสร็จแล้วขอตฤชิตีขยัน
ออกมาพลันให้นางแล้ววางลง
วันพรุ่งนี้ผัวไปใจประสงค์
ส่วนอนงค์รับคำไม่รำไร
สมภารควายยินดีจะมีไหน
อ้ายแก้วไปพรุ่งนี้เป็นที่กู
สมทำนองบอกยุพินได้กินหมู
เพราะของรู้กับเมียไม่เสียที

หาบกะทอออกจากบ้านสะพานข้าม
 เห็นสมภารอยู่กลางวัดสวัสดิ
 วางกะทอจากบ่าปูผ้ากราบ
 ผมต้องไปกองทัพถึงอับจน
 ด้วยเมียผมอยู่คนเดียวเห็นเปลี่ยนมาก
 อันตัวผมยากเข็ญจะเป็นตาย
 สมภารควายให้พรทำสอนเสีย
 ไม่เป็นไรทิดกั้วฟังขรัวตา
 ทิดกั้วก็เลยลาปูผ้ากราบ
 ออกจากวัดลัดทุ่งหาบรุงรัง
 คะเนทางครึ่งวันเหมือนมันหมาย
 พอค่ำลงวันนั้นไม่ทันตรง
 นิมนต์ลูกวัดสี่องค์พระสงฆ์เห็น
 พอสองยามเหมือนนิกก็สึกกัน
 สวดยันโตสามจบพอครบบท
 นุ่งผ้าขาวเร็วราไม่ช้าการ
 สงฆ์ทั้งสี่กลับไปเหมือนใจหมาย
 อยู่ในห้องตรงถึงนางกระจ่างจันทร์
 แต่กลัวความนินทาจะว่าขาน
 นอนไม่หลับคิดถึงหญิงจนยิงปืน ฯ

เพราะรู้ความสมภารคิดการสึก
 แล้วหุงข้าวจัดแจงต้มแกงพลาจ
 คัดข้าวใส่ชามฝาอุดสำหรับจัด
 เข้าเรือนแต่งกายยุพาพาน
 ห่มสีนวลอ่อน ๆ สมรนาฏ
 รีบเดินเข้าวัดมาไม่ช้ากาย
 แล้วนวลนางขึ้นกุฎีเป็นที่หวัง
 เชิญพี่ทิดรับประทานเป็นการไว
 กับข้าวแพงสารพัตรน้องจัดหา
 ทิดสมภารเปิดสำหรับออกฉับพลัน
 ทิดควายก็รับประทานสำราญสม
 ทำอะไรน้องน้อยอร่อยดี
 ฉันทจะไปอยู่กับน้องล่องศรี
 ตั้งแต่คืนร้อนใจจะโคลคลา
 น้องเห็นว่าจะไม่ณะพี่ทิด

เข้าอารามทางวัดลัดวิถี
 ทิดกั้วรีเข้าไปใกล้เหมือนใจตน
 ทำเรียบราบบอกแจ้งแห่งนุสนธิ
 แต่กังวลอยู่ข้างบ้านรำคาญกาย
 ผมขอฝากกับท่านเหมือนมันหมาย
 ไปกับนายก็ไม่รู้กระทำ
 เรื่องลูกเมียอยู่หลังยังเคหา
 ใกล้วัดวาบ้านเจ้าเราระวัง
 แล้วยกหาบใส่ไหล่เหมือนใจหวัง
 ไปหยุดยั้งบ้านเพื่อนเสมือนปอง
 สมภารควายยินดีไม่มีสอง
 สมทำนองจะสึกหาเตรียมผ้าปล้น
 พอได้เป็นพยานรู้ดูก็ขึ้น
 พระสงฆ์นั้นอวยชัยให้สมภาร
 ตามกำหนดผลัดสบงสรงสนาน
 แสนสำราญทิดควายสบายครัน
 ส่วนทิดควายสุดเปรมเกษมสันต์
 ในจิตต์นั้นแทบจะไปในกลางคืน
 ทิดสมภารนั่งชมอารมณ์ชื่น

ฝ่ายงามขึ้นแสนกลวิมลนาง
 ตื่นแต่ตีกนวนน้องไม่หมองหมาง
 พอสว่างจัดเสร็จสำเร็จการ
 สารพัดกับข้าวพร้อมคาวหวาน
 เยววมาลัยผัดหน้านุ่งผ้าลาย
 แล้วแบกถาดลงเรือนเสมือนหมาย
 สมภารควายยิ้มแต่เห็นแต่ไกล
 เอาถาดตั้งริมสมภารแล้วขานไช
 หาอะไรก็มีดคำทำไม่ทัน
 มีแกงปลาผัดปูกับหมูหัน
 กับข้าวนั้นหลายอย่างต่าง ๆ มี
 แล้วนิกขมนวลนางสำอองศรี
 ไม่เสียที่รูปก็งามแล้วถามา
 แต่วันนี้ดวงจิตต์ขนิษฐา
 ก็ลยาตอบคารมทิดสมภาร
 คนจะคิดสงสัยฟังไชสาร

อยู่วัดเสียสามวันไม่ทันนาน
 แต่เครื่องห้องฟังกาที่รำไซ
 จงฟังคำน้องว่าสารระพัน
 ทิตสมภารฟิงนุขสุดสวาท
 ว่าตามใจโฉมยงแม่ม่วงเดือน
 คอยรับของที่เคหาฟิงว่าخان
 ช่วยขนเสียวันนี้มีเท่าไร
 ฝ่ายเจ้าทิดก็อ้มข้าวแล้วกล่าวสาร
 ฝ่ายโฉมยงงามแม่นแม่แสนกล
 ทิตสมภารวานคนช่วยขนของ
 วานสงฆ์ที่เป็นศิษย์สนิทกัน
 ตัวทิตควายตามมาเคหาอนุช
 หามกำปั่นเข้าห้องในเหมือนใจจง
 พระสงฆ์ก็กลับวัดจำรัสฉาย
 ตั้งแต่เช้าจนเย็นเหมือนเช่นปอง
 ยังผ้าไตรไม่น้อยหลายร้อยนับ
 แล้วแสนกลขนปล้นไม่ผ่นแปร
 ชื่อเครื่องพรตหมดสิ้นยุพินชาย
 นางขนหมดโฉมงามขามกะลา
 จนไม่มีสิ่งไรที่ในห้อง
 ส่วนทิตควายอยู่วัดวาไม่ช้านาน
 พอรุ่งเข้าไปเคหายุพาทักตร์
 แล้วต้อนรับเจ้าทิตสนิทดี
 เชิญพี่ทิดนอนเล่นเหมือนเช่นหมาย
 ขึ้นบนเตียงเร็วราไม่ช้าครั้น
 ยังมีเคยเซยชมภิรมย์ขวัญ
 เพราะที่บ้านนารีไม่มีใคร
 ทิตควายจึงเรียกนางสำอางภักตร์
 พี่ขอเชิญโฉมเฉลาเยาวภา
 จะฝากกรังงามสงวนนวลหงส์
 แสนกลพุดสนิทพี่ทิตควาย
 น้องไม่ไปไหนเสียเป็นเมียทิด
 ฉันรักพี่จงเชื่อเหลือประมาณ
 อายกับเทวดาศูรารักษ์
 แต่รอให้มีดคำย่ำราตรี
 เจ้าทิตควายจึงว่ายุพาทักตร์

จึงเข้าบ้านเห็นงามสักสามวัน
 ขนเอาไปเรือนก่อนคิดผ่อนผัน
 เงินทองนั้นมีเท่าไรขนไปเรือน
 ด้วยสามารถรักใคร่ใครจะเหมือน
 แล้วเลยเดือนงามสรรพจงกลับไป
 พี่จะวานศิษย์หาฟิงปราสัย
 กำปั่นใหญ่ต้องพระหามสามสี่คน ๆ
 เทียวให้ววานศิษย์วัดเที่ยวจัดขน
 จรดลกลับมาเคหาปล้น
 เป็นกายกองศิษย์วัดแกจัดสรรพ
 หามกำปั่นเงินมาสี่ห้าองค์
 ก็รีบรุดขึ้นบนเรือนเหมือนประสงค์
 แล้ววางลงดิบตีนารีมอง
 ตัวทิตควายคุมคนให้ขนของ
 ขนเครื่องห้องยังไม่หมดกำหนดแล
 ผ้าขาวพับอนันต์ตั้งฟิงกระเส
 เห็นเหลือแลบอกชายแจ็กรายมา
 เจ้าทิตควายอยู่นั้นก็หรรษา
 ครกหินหนากก็เอาเยาวมาลย์
 แล้วนวลน้องกลับเคหาน่าสงสาร
 ครบอากรสามวันด้วยทันที่
 นางนงลักษณ์ยิ้มแย้มอยู่แจ่มศรี
 นางจัดที่ห้องนอกแล้วบอกปล้น
 เจ้าทิตควายสุดเปรมเกษมสันต์
 เพราะหมายมั่นจะชิตสนิทใน
 ลองกลางวันดูท่าแล้วปราสัย
 อร์ทัยนั่งอยู่นั้นจันรรจา
 แมยอดรักดวงจิตต์ขนิษฐา
 น้องขึ้นมาบนนี้ฟิงพี่ชาย
 แมโฉมยงขอชมให้สมหมาย
 อย่างุ่นวายกลางวันฉันรำคาญ
 ไม่เป็นอนบิตฟิงคำน้องรำสาร
 แต่ทำการกลางวันนั้นไม่ตี
 ออกจะหักน้องหวังชมประสมศรี
 กลัวแต่พี่ทิตควายจะหน่ายชม
 ความพี่รักร้อนใจจะใคร่สม

ในอกพี่เหมือนกฤษชชนิดคม
 ถึงเครื่องโนไม่ยอมแม่จอมขวัญ
 ส่วนแสนกลนั่งยิ้มอยู่พริ้มพราย
 ครั้นจะห้ามเครื่องนอกแล้วบอกปิด
 กับไซ่นอกไม่สึกนั่งนึกพลาง
 เมื่อแต่แรกเราเสียตัวนอกผิวสม
 มันทำปนไม่หยอกเครื่องนอกใน
 ต้องผ่อนให้ทิดควายเครื่องภายนอก
 นื่องรักพี่เหมือนบิตรจะผ่อนตาม
 ทิดสมภารดีใจลงไปกอด
 แล้วจูบแก้มवलน้องไม่หมองมอม
 เพราะไม่เคยเซยซิดทิดสยอง
 ทำท่วงที่เหมือนรักหนักอรุรา
 เจ้าทิดควายเต็มกำทำท่าเก๋
 ไม่ทันเห็นปากอ่าวกอดเกล้ากลม
 ฝ่ายแสนกลรู้แจ้งแถลงไซ
 เห็นทิดควายคลึงเกล้าหายเมามัว
 นางหยิบผ้ามาให้เหมือนใจคิด
 ต้องจำรับภูษาพงางอน
 ผลัดแล้วขึ้นนอนค่อยผ่อนจิตต์
 ฝ่ายแสนกลเปรมปรีทำนียม
 กล่าวทิดแก้วผวนางสำอางขวัญ
 เสร็จแล้วให้เพื่อนไปครุโรไลจร
 ออกจากบ้านโมงเช้ากินข้าวแล้ว
 มาถึงบ้านแสนกลคนสำคัญ
 เจ้าเพื่อนอยู่นอกบ้านแล้วขานไซ
 ฝ่ายแสนกลถามไปว่าใครมา
 เชิญแม่รักออกมาพูดปราสัย
 จำเสียงไม่ได้หรือฉันชื่อบัว
 แสนกลก็ลงไปเหมือนใจหมาย
 แล้วแสนกลงามทรัพย์รับสารา
 นางรีบขึ้นเคหาทำหน้าที่
 ส่งหนังสือให้ทิดควายเหมือนหมายตรง
 ทิดสมภารรับหนังสือจากมือหนู
 หนังสือทิดแก้วมาบอกน้องไม่ต้องไป
 เย็นวันนี้งามประโลมโฉมเฉลา

ปีกอารมณ์ตรึงอยู่ไม่รู้วาย
 เครื่องนอกนั้นขอชมให้สมหมาย
 พี่ทิดควายรักเราไม่เบาบาง
 เห็นช่องซัดเจ้าทิดจะคิดหมาง
 เสียรายทางบ้างหนอพอล้อใจ
 อ้ายชุ่มชมแนบซิดพิสมัย
 ไม่เห็นได้สิ่งของนางตรงความ
 แล้วนางบอกว่าพี่ทิดอย่าคิดขาม
 แต่อย่าลามฝ่ายในน้องไม่ยอม
 โอ้แม่ยอดนารีตรงนี้หอม
 แม่งามพร้อมทิดกุมประทุมมา
 แล้วवलน้องเจ้าเล่ห์เสนาหา
 กอดกายาพี่ทิดสนิทชม
 ดูหน้าเยยยังเลยไม่เคยสม
 เรือก็ลมนอกอู่ไม่รู้ตัว ๆ
 นึกซึ้งใจงามพริ้มแล้วยิ้มหัว
 พอยังชั่ววุ่นวายทิดควายนอน
 แต่เจ้าทิดนี่กายสยสมร
 มาจากกรนางงามแม่ทราชม
 เพราะเจ้าทิดค่อยคลายสบายสม ๆ
 งามอุดมพัดให้ทิดควายนอน
 พอถึงวันนัดกับนางร่างอักษร
 ก็รีบร้อนเพื่อนทิดแก้วกลัวไม่ทัน
 ก็ตลาดแคล้วเดินกรายรีบผายผัน
 พอตะวันบ่ายคล้อยลงน้อยนา
 เรียกเข้าไปตั้งแท้วแม่เขา ๆ
 เจ้าเพื่อนว่าฉันเองอย่าเกรงกลัว
 จะรีบไปเร็วรวดฉันทิดหัว
 เจ้าทิดแก้วเขาฝากกลอนอักษรมา
 ส่วนทิดควายลุกขึ้นฟังคิดกังขา
 เพื่อนก็ลากลับไปเหมือนใจปอง
 ไม่มีสุขของเยาว์แกลิ่งเศร้าหมอง
 ผิดทำนองพี่ช่วยอ่านประการใด
 แล้วรีบรุดคลี่อ่านฟังขานไซ
 เรื่องชิงชังการทัพจะกลับมา
 จงหุงข้าวต้มแกงจัดแจงหา

จงทำไว้ให้ทันแม่ขวัญตา
 ทำร้องไห้เสียงโฮพหูโธฉัน
 น้ำตาไหลฟูมฟองทั้งสองปราง
 ตัวน้องเห็นจะยุบลงดับขันธ
 พุทธโธเอ๋ยพี่ทิดเหมือนจิตดีใจ
 สีกอกมายังไม่สมอารมณ์หมาย
 ถ้าไม่ได้เคียงคู่อยู่ด้วยกัน
 ส่วนทิดควายทุกข์เหลือจนเหงื่อไหล
 จงฟังพี่ทราวมสงวนอย่าครวญคราง
 ช่วยกันตรองสองปัญญาคิดถ้าไหน
 หรือพากันหนีไปไพรพนม
 แสนกลตอบว่าไปในไพรสณฑ์
 รออยู่ก่อนพี่ทิดฉันทิดการ
 พี่พักกายอยู่ด้วยน้องในห้องหับ
 เพราะเราจะหนีไปยังไม่ทัน
 ทิดสมภารถามว่าแล้วปราสัย
 แม้นอายแก้วมันแจ่งแห่งคดี
 ฝ่ายแสนกลตอบความเห็นงามเหลือ
 อ้ายทิดแก้วเป็นไม่แจ่งแห่งสำคัญ
 น้องจะคิดถ้าไหนไขนุสนธิ์ ฯ

รักน้องมีเขาเอามาแต่ป่าร้าง
 น้องจะลงรักให้เหมือนใจหมาย
 เพราะพี่สีกใหม่ ๆ คงได้การ
 แม้นลงรักเสร็จสมอารมณ์หวัง
 แม้นรู้แจ่งเขากลับมาอย่าซ้ำพลัน
 ประณมมือเหมือนพระหล่อล่อขอข้า
 แม้นอายแก้วผิวมาจะว่าวอน
 ว่าน้องสร้างพระไว้เหมือนใจหวัง
 ว่าน้องคิดเห็นแบบดูแบายบาย
 นางแก้วพี่ทิดควายขยายหมด
 ทั้งตื่นตัวหัวหนางดูปลัน
 เสร็จแล้วจงเข้าไปที่ในห้อง
 ให้ยีนึงฟังฝ่าว่าอย่ากลัว
 อย่าดูดุทิดกพลิกกายทิดควายรับ

จบสาราแสนกลวิมลนาง
 เป็นกรรมครันฟูมพวงตีทรวงผาง
 นางร้องพลางว่าพี่ทิดคิดอย่างไร
 นางรำพันโศกาน้ำตาไหล
 น้องรักใคร่เหมือนว่าชีววัน
 แม้นทิดควายกับน้องล่องขวัญ
 น้องจะกลั่นใจตายลงวายวาง
 ความรักใคร่ปลอบน้องอย่าหมองหมาง
 อนงค์นางแก้วตาอย่าปรารมภ์
 จึงจะได้เคียงอยู่เป็นคู่สม
 สูนิคมบ้านเจ้าเยาวมาลย์
 ยังไม่ทันเชื่อน้องสนองสาร
 ไม่ช้านานฟังความสักสามวัน
 อ้ายแก้วหลับออกมาชมภิรมย์ขวัญ
 ข้าของนั้นไม่ได้หาฟังพาที่
 อยู่ยังไรนวนน้องนึกหมองศรี
 แล้วตัวพี่ต้องตายลงวายวัน ฯ
 แม้นว่าเชื่อน้องอย่าหมองขวัญ
 ทิดควายนั้นว่างามเหลือพี่เชื่อฟัง

ฝ่ายแสนกลว่าพี่ทิดน้องคิดหวัง
 แม้นเชื่อฟังแก้วอย่าช้านาน
 ทิวทั้งกายรักทาเหมือนว่าชาน
 ทิดสมภารเชื่อน้องอย่าหมองครัน
 พี่คอยฟังเสียงอ้ายแก้วซึ่งผิวฉัน
 พี่ทิดนั้นไปยืนอยู่หัวนอน
 จงเชื่อฟังน้องบ้างที่สั่งสอน
 พุดหลอกหลอนไม่รู้ในอุบาย
 เจ้าทิดฟังเห็นสมอารมณ์หมาย
 แล้วทิดควายตามใจวิไลวรรณ
 เอากรวดชโลมทาดูน่าขัน
 ดำเป็นมันทิดควายทั้งกายตัว
 อนงค์น้องงามพริ้มนี้ยกยืมหัว
 แม้นอายแก้วมันมาฟังพาที่
 พอเสร็จสรรพจวนค่ำลงย่ำศรี ฯ

จะกล่าวฝ่ายทิดแก้วเจ้าตัวดี
 ไกลจะถึงบ้านตัวทิดแก้วหมาย
 ไปเที่ยวบอกอาการเพื่อนบ้านกัน
 ที่บ้านนายเขาลือกันสนั่นหมด
 ว่าค่าลงถ้วนทั่วทุกตัวคน
 อ้ายตัวแรงมันจะมาฟังว่าขาน
 หมดทั้งคนวัวควายฉิบหายไป
 ชายชาวบ้านจึงถามความแถลง
 เป็นอย่างไรทิดแก้วซึ่งตัวมัน
 ทิดแก้วบอกว่าคำดูข้าขึ้น
 ช่วยกันตีทั้งหญิงชายให้วายปราณ
 คำทิดแก้วบอกแจ้งแห่งนุสนธิ์
 ล้วนแต่พลองเตรียมสาตราประดาดัง
 พอจวนคำทิดแก้วตัวฉลาด
 มาถึงบ้านเร็วราไม่เข้าปล้น
 หาข้าวปลาให้ผิวเข้าครัวชุก
 เสร็จแล้วนั่งลักษณะก็ตักแกง
 วางสำหรับห้องนอกแล้วบอกผิว
 ฝ่ายทิดแก้วหิวมาไม่เข้าการ
 นางแสนกลพยักหน้าให้ถ้าผิว
 เลยกินข้าวไม่มากล้างปากคอ
 เก็บแล้วก็ออกมายุพาภักตร์
 เข้าในเรือนพูดกันอยู่พันพั่ว ๆ
 เจ้าจงเปิดหน้าต่างเหมือนอย่างหมาย
 เข้าในเรือนเดือนสว่างดั่งกลางวัน
 แล้วทิดแก้วจึงถามแม่งามข้า
 ที่ริมฝาข้างหัวนอนมีกรกาย
 ฝ่ายแสนกลบอกผิวว่าตัวฉฉัน
 นี้กว่าแก่ไปกับนายคงวายวาง
 นื่องจึงได้สร้างพระสละทรัพย์
 แล้วตรวจดูน้ำถึงพี่ยารักษาตน
 กุศลเห็นจริงนะสร้างพระสวย
 ไม่ต้องไปกับนายสบายครัน
 ฝ่ายทิดแก้วว่าจริงนางนื่องสร้างพระ
 นี้หล่อนหล่อช่างไหนวิสัยตา
 แล้วทิดแก้วไหลเข้าไปซิด

จรลีเดินมาไม่เข้าปล้น
 คิดอุบายเห็นสมคุณมสัน
 ว่าเรานั้นไปบางกอกพูดหลอกคน
 ทิดแก้วปดบอกความตามนุสนธิ์
 ประชาชนจงนั่งระวังภัย
 แม้นเข้าบ้านบอกตรงอย่าสงสัย
 เกิดจิ้งไรต่าง ๆ ทุกอย่างกัน
 อ้ายตัวแรงรูปกายที่ผายผัน
 จงบอกปล้นให้รู้กระทุ้การ
 ถ้าเห็นมันเข้ามาอย่าว่าขาน
 พวกชาวบ้านเหนือใต้เมื่อได้ฟัง
 ทุกตัวคนเตรียมหมดกำหนดหวัง
 คอยระวังทุกบ้านประมาณครัน
 ก็เดินปราดยิ้มพรายรับผายผัน
 นางเมียนั้นดีใจจุดได้แดง
 คดข้าวสุกใส่ขามตามแถลง
 รีบจัดแจงยกออกมาไม่ช้านาน
 ว่าพี่แก้วกินข้าวพร้อมควาวหวาน
 กับรับทานนางเมียนั่งเคลียคลอ
 เจ้าทิดแก้วรู้ที่ยินดีหนอ
 เมียไม่รอกสำหรับกลับเข้าครัว
 นางนั่งลักษณะสำรวจแล้วชวนผิว
 ฝ่ายทิดแก้วบอกสมรว่าร้อนครัน
 ให้สมชายลอดลัดให้พัดผัน
 แล้วเมียนั้นเปิดหน้าต่างกระจ่างพราย
 ที่ยื่นดำนนั้นอะไรผิดใจหมาย
 ดูคล้าย ๆ เหมือนรูปพระจริงจ๊ะนาง ๆ
 คิดหมายมันตรีกตรองแล้วหมองหมาง
 เห็นถ้าทางไปทัพคงดับชนม์
 คະเนนบหลายซังด้วยหวังผล
 ให้รอดพ้นมรณากลับมาปล้น
 บุญจึงช่วยพี่แก้วตัวขยัน
 เพราะบุญนั้นช่วยพี่แก้วรอดตัวมา ๆ
 เห็นที่จะกุศลผลนักรหา
 ดูโสภารูปร่างเหมือนอย่างเป็น
 นั่งพินิจว่างามแท้แล้วแลเห็น

น้องสร้างพระดีเหลือแม่เนื้อเย็น
 ซอกหว่างขาพระนี่ผิดนิสัย
 ทิดกัวเอาไม้แหยมเย็บแลพลัน
 ก็โพนเพนขึ้นมากุกล้าหาญ
 รักนั้นทาอยู่นอกก็ลอกกราว
 บอกเมียหยิบมีดโต้โตถนัด
 เมียคันมีดแกล้งทะเล้งลูกตึงตัง
 เกรงทิดกัวจะตัดรีบริดโตด
 ฝ่ายทิดกัวฉวยพลองแล้วร้องอึ้ง
 อ้ายตัวแรงเข้าบ้านข้าหมูหมาฉาว
 วิ่งมาช่วยเร็วรีแล้วตีโบย
 ทิดกัวกับชาวบ้านประมาณหลาย
 เสียงคึกคักตักหน้าบ้างต่าทอ
 ทิดสมภารล่าโตโตดโผชก
 สมภารทิดจิตต์ดีไม่หนีมัน
 พวกชาวบ้านมากมายทั้งชายหญิง
 เห็นตัวดำล่ำใหญ่ไม่ไว้วาง
 ทิดสมภารได้ท่าเข้าป่าใหญ่
 ภาวนาเวทมนต์พอพันตาย
 ทิดกัวก็กลับเรือนเหมือนอย่างหมาย
 ได้เงินทองสมภารประมาณครัน
 สามสี่เดือนเงินหมดกำหนดหมาย
 แหงถั่วทุกเวลาเป็นอาจิม
 เข้าของหมดมอดม้วยแหงห่วยถั่ว ฯ

คิดกลุ่มใจภรรยาว่าภิเปรย
 เล่นจนหมดเงินทองข้าวของสิ้น

พอนั้นนั่งอยู่เคหาหรือว่าเรา
 บ่นรำไรกริ้วโกรธมาโทษเขา ฯ

ฝ่ายทิดกัวจึงถามความเบา ๆ
 ตัวพี่สิ้นปัญญาจะค้าขาย
 เจ้าเล่นหมดห้ามไม่เชื่อเหลือกำลัง
 พอคิดได้บอกพี่ทิดกัวเอ่ย
 แยกไปหาหีบมาอย่าช้ากาย
 ก็ตามใจไม่ว่าจงหาหีบ

มีเส้นเอ็นอะไรไวโลวรรณ
 ลูกอะไรรุ่งรังดูช่างขัน
 แล้วอ้ายนั้นทิดสมภารดูยานยาว
 เหมือนบัวบานบ้าร่าดูหน้าขาว
 ผัวว่าอ้าวอะไรหนาคูน่าซัง
 พี่จะตัดเร็วไวเหมือนใจหวัง
 ทิดควายฟังตกใจให้รำพึง
 ทะลวงโลดออกหน้าต่างเสียงผางผิง ฯ
 วิ่งกึ่ง ๆ โตดเรือนเรียกเพื่อนไวโย
 เสียงเกรียวกราวหญิงชายทั้งหลายโหย
 ทิดควายโกยวิ่งหนีไม่รีรอ
 ไล่ทิดควายมากจริงดูวิ่งสอ
 ตีต้นคอถูกกายทิดควายพลัน
 ชาวบ้านหกลองคูคูก็ขัน
 ได้พลองอันสู้ตีแล้วหนีพลาง
 มิวุ่นวิ่งบ้างก็หนีว่าผีพลาง
 อนงค์นางวิ่งหนีว่าผีพลา
 รีบหนีไปซุ่มซำเหมือนความหมาย
 หมูหญิงชายกลับมาเคหาพลัน
 แสนสบายสุดเปรมเกษมสันต์
 ผัวเมียนั้นเล่นสบายใช้จ่ายกิน
 เอาของชายเหมือนความตายถวิล
 ไหนจะปลิ้นให้ซู้เจ้าคู่เคย

ฝ่ายทิดกัวเร้าร้อนลงนอนเฉย
 กระไรเลยแสนกลแม่กั้นลิง
 แต่จะกินก็ไม่มีอัปรีห์หญิง ฯ
 ฝ่ายแสนกลตอบปลิ้นว่าซันจริง
 พ่อก็เล่นด้วยกันนั้นโฉน

นี้จะเอาอะไรใช้จะใคร่ฟัง
 เงินทิดควายเอามาไว้ได้สักถั่ง
 เมียนั้นนั่งตรองปัญญาหาอุบาย
 อย่างกลัวเลยเงินถมไม่สมหมาย
 ให้แยบคายหีบใหญ่จ้างใครทำ
 แกร่งรีบไปหาคูน่าซำ

เอาไว้ใส่เข้าของแลทองคำ
 ทิดกั่วลงเรือนไปไม่ไต่ถาม
 ถึงโรงเจ็กช่างไม้ปราสัยดี
 แล้วทิดกั่วก็ให้กว้างใหญ่เล็ก
 เจ็กบอกว่าหกบาทเป็นขาดกัน
 ทิดกั่วก็รับคำที่รำไร
 ครบสามวันทิดกั่วเจ้าตัวการ
 ถึงโรงเจ็กเอาเงินให้ด้วยใจรีบ
 มาถึงบ้านเร็วราไม่ช้าครั้น
 บอกกับเมียเร็วราแล้วว่าขาน
 ฝ่ายแสนกลางมพริ้มย้มละมัย
 อยู่เคหาข้าจะไปไซแกลง
 ดูกามนักพัคตร์ขงดั่งวงเดือน
 เข้าไปในเมืองเรื่องระหง
 จะกล่าวถึงเจ็สัวปอลลอกาย
 แกมีเงินค่าตะเกาทั้งบ่าวถม
 แล้วทำหมตอากรเบียบ่อนไป
 โรงจ่านำรับของแหวนทองถาด
 คนอื่นตั้งไม่ได้ร้ายเต็มที
 ตั้งเจ็กอยู่ดูแลเก้าใหญ่
 ตัวแกอยู่เคหาทุกววัน
 มีลูกเต้าหลายคนชอบกลหนอ
 แกชอบเสาะเลือกหาซึ่งนารี
 แม้นตัวเปล่าสาวแซ่ไม่แลเหลียว
 เสียเงินทองก็ไม่ว่าอย่าปรารมภ์
 ให้คนไปสืบข่าวเพราะบ่าวถม
 รู้ว่าสวยแกไปตั้งใจคอ
 วันนั้นเจ็สัวปอลอยู่หอนั่ง
 แกลุกเดินไปมาด้วยปรารมภ์
 เพราะตึกแกริมทางข้างถน
 เจ็สัวปอลเห็นนางอย่างวิสัย
 ร้องบอกบ่าวเร็วไวเหมือนใจหวัง
 มิ่งรีบไปตามนางสำอองตา
 ว่ากูให้เซียมมาอยากปราสัย
 อ้ายบ่าวลงตึกมาไม่ช้าที
 เห็นแสนกลเดินนาถกระจาดถือ

น้องจะนำเงินมาไม่ช้าที
 เรื่องข้อความภรรยา มารศรี
 ว่าลื้อนี้ต่อหีบจงรับปล้น
 จึงถามเจ็กเอาเท่าไรบอกให้ฉั้น
 อีกสามวันลื้อมาเอาอย่าเนานาน
 แล้วกลับไปเคหยังสถาน
 ยืมชาวบ้านเงินตรารับมาปล้น
 แล้วแบกหีบทิดกั่วตัวขยัน
 เอาหีบนั้นเข้าไปวางที่ข้างใน
 เยวมาลย์แก้วตาคิดถ้าไหน ๆ
 จะรู้ไยตัวแกอย่าแซ่เชื่อน
 แล้วนางแต่งกายไม่มีเหมือน
 ลงจากเรือนถือกระจาดเดินนาถกราย
 นางโฉมยงเทียวซื้อของเหมือนปองหมายฯ
 ตั้งบ้านลายตึกวิสัยดูใหญ่โต
 รวยอุดมเหมือนเศรษฐีมั่งมีโช
 เพราะไม่โจเจ็สัวปอลใจคอดี
 แกผูกขาดทั่วผดุงในกรุงศรี
 ของแกมีสามแห่งรับแพงครั้น
 เจ็สัวให้เงินเดือนเพื่อนขยัน
 อายุนั้นได้ห้าสิบพอดีดี
 เจ็สัวปอลสุดเปรมเกษมศรี
 ที่ผัวมีแกรักสมัคชม
 ชอบพูดเกี้ยวเมียเขาแล้วเคล้าสม
 รวยอุดมใจชั่วเจ็สัวปอล
 ตามนิคมเมียใครที่ไหนหนอ
 พุดยกลอยเกี้ยวพาขึ้นมาชม
 มีโต๊ะตั้งเครื่องชาส่งาสม
 นัยน์ตาคมมองลอดแล้วสอดไป
 เห็นแสนกลางมดีจะมีไหน
 นี้เมียใครงามจริงแกวังมา
 อ้าวบ่าวนั่งประณมก้มเศกธา
 แล้วพุดจกับอนงคี่ให้จงดี
 นางเดินไปริมทางข้างวิสัย
 จรลีไปปล้นไม่ทันนาน
 อ้ายบ่าวคือขวางหน้าแล้วว่าขาน

ทรุذنั่งลงตรงหน้ายุพาพาน
 ฝ่ายเจ้าบ่าวบอกความแหม่งามข้า
 ท่านเจ้สัวให้เชิญไปตั้งใจปอง
 ฝ่ายแสนกลสมคิดเหมือนจิตต์หวัง
 เรียกทำไมไม่รู้จักสำนักกัน
 ส่วนแสนกลคนขยันก็ผันผาย
 บ่าวเจ้สัวนำนางอย่างวิสัย
 ฝ่ายแสนกลคนดีถึงที่หวัง
 กรวันทาก้มตัวเจ้สัวปอ
 ส่วนเจ้สัวเห็นนางสำอางศรี
 มาหีบเขียนหมากทองคำทำเป็นลาย
 ว่าเชิญแม่รับประทานหมากพุดปากหวาน
 แสนกลชายนี้ย่นตาดูท่าทาง
 เจ้สัวปอสบเนตรสังเกตพักตร์
 ฉันขอถามแก้วตายุพาพาน
 แล้วมาซื้ออะไรขอไต่ถาม
 แม่มีนามซื้อไรบอกไปพลัน
 ฝ่ายแสนกลบอกแจ้งแถลงสาร
 ที่ตัวแกซื้อกตกำหนดนาม
 นามดีฉันท่านจงแจ้งแห่งนุสนธิ์
 สามีฉันซื้อแก้วไม่กลัวใคร
 ฝ่ายเจ้สัวรู้แจ้งแถลงสาร
 รู้เรื่องนางยิ้มหัวว่าผู้มี
 ฉันเรียกมาจะให้ทองด้วยปองรัก
 แกพุดแล้วหีบทองมาไม่ช้าการ
 ใส่ลงกระจาดนางเหมือนอย่างหวัง
 ด้วยฉันรักแก้วตาพยายาม
 จึงเรียกมาให้ทองของสยาม
 ตัวฉันแก่กว่าจอมขวัญอยู่ยารัญจวน
 ฝ่ายแสนกลตอบความตามกระแส
 แม้รู้ว่าท่านรักใคร่เป็นไรมี
 ตัวฉันก็ไม่อยู่ไปสู่อัญ
 ท่านจะไปแล้วอย่าช้าเป็นว่าตรง
 แม้เช้าไปเขากลับมาแต่ป่วยาก
 จะพุดอยู่ให้นานการรำพัน
 บ้านฉันไม่มีใครในเคหา

เยาวมัลย์งามขึ้นหยุดยืนมอง ฯ
 จงฟังคำนารีไม่มีสอง
 จะให้ทองกับนางสำอางศรี ฯ
 พอได้ฟังว่าเจ้สัวกับตัวฉัน
 อ้ายบาวนั้นว่าเชิญหน่อยเถิดกลอยใจ
 แล้วเดินกรายเข้ามาจะหาไหน
 แล้วขึ้นไปบนหอนั่งไม่รี้งรอ ฯ
 แล้วก็นั่งพับเพียบลงเรียบหนอ
 งามล่อนั่งยอบแล้วหมอบกาย
 จากเก้าอี้เร็วไวตั้งใจหมาย
 แกี่ยมพรายมาตั้งให้ที่ใกล้นาง
 เยาวมัลย์ยิ้มย่องไม่หมองหมาง
 แล้วยิ้มพลาเล่นตาสุมามัลย์
 ยิ่งแสนรักนงเยาว์แล้วกล่าวสาร
 แม่อยู่บ้านที่ไหนวิไลวรรณ
 จงบอกความทวนหัวกับตัวฉัน
 ลูกผัวนั้นมีหรือเปล่าจงเล่าความ ฯ
 ฉันอยู่บ้านหมิ่นรักดีไม่มีขาม
 นางบอกความตามจริงทุกสิ่งไป
 ชื่อแสนกลงามดีจะมีไหน
 เรียกทำไมท่านเจ้าขาจงพาที ฯ
 ยิ่งขึ้นบานสุดเปรมเกษมศรี
 แกยินดีตอบวาจาไม่ช้านาน
 ยุพาพักตร์จงแจ้งแถลงสาร
 ดูประมาณห้าบาทสะอาดงาม
 ตัวแกนั่งลงใกล้แล้วไต่ถาม
 แม่บอกความโดยตรงอนงค์นวล
 เพราะด้วยความรักนุชสุดสงวน
 ไม่ลามลวนจึงให้ทองเป็นของดี ฯ
 เรื่องหนุ่มแก่ตัวน้องไม่หมองศรี
 ไปพาที่ที่บ้านฉันเหมือนมันคง
 เทียวลอดตัดไม้ไผ่ไพรระหง
 โดยจำนงพຽນนี้เห็นดีศรี
 จะลำบากเห็นไม่สมภิรมย์ขวัญ
 จวนตะวันตกเย็นลงในดงราย
 จะต้องลาท่านไปเหมือนใจหมาย

พุดพลาญยุบยอบแล้วหมอบกาย
 ฝ่ายเจ้าเสี้ยวเสียใจวิสัยลักษณ์
 รีบเปิดเกล็ดนางกระจำจันทร
 ส่วนแสนกลเดินกรายเหมือนหมายมาด
 เสร็จแล้วอรรถยรีบโคลคลา
 ขึ้นบนเรือนบอกผิวไม้มัวหมอง
 ฝ่ายทิดแก้วเร้งเร็นก็ชื่นชม
 แกลงทำเหมือนจิตต์ข้าคิดให้
 นางชี้แจงบอกว่าสารพัน
 ครั้นรุ่งเช้าทิดแก้วซึ่งผัวนุช
 ลงจากเรือนดำเนินรีบเดินพลาญ
 ฝ่ายว่าเจ้าสัวปอลอพักตร์
 ให้ผู้ชายบ่าวมาไม่ช้าพลัน
 ไปที่บ้านนางแสนกลวิมลศรี
 ผัวจะอยู่หรือไม่อยู่อย่าว่าวาม
 ฝ่ายอ้ายบ่าวรับคำที่รำไซ
 ถึงบ้านแสนกลนางคนงอน
 ดูแยบคายงามพริ้มนั่งยิ้มหัว
 ก็รีบลงมอลอจรัส
 ขึ้นไปแจ้งแก่เจ้าสัวกัมหัวหมอบ
 ฝ่ายเจ้าสัวฟังความตามทำนอง
 เสื่อกางเกงใส่เสร็จสำเร็จหมด
 สวมถุงเท้ารองเท้าดูขาวปลัน
 หยิบไม้เท้าเหลี่ยมทองเป็นของถือ
 ลงจากตึกเร็วไวเหมือนใจความ
 ถึงเคหาแสนกลคนขยัน
 ฝ่ายแสนกลรู้แจ้งแสดงการ
 มาเชื้อเชิญเจ้าสัวตัวขยัน
 แล้วต้อนรับแบบขุนนางเป็นอย่างดี
 ทั่งน้ำร้อนน้ำชานางหาไว้
 ว่าเชิญท่านรับประทานสำราญทรง
 เข้าพัดให้เจ้าสัวเหมือนผัวขวัญ
 แกจิงถามนางปลันจันรรจา
 สักเมื่อไรจึงมายุพาพักตร์ ฯ

นางยิ้มพรายเลยลาลงมาพลัน ฯ
 ด้วยความรักงามจริงทุกสิ่งสรรค์
 อนงค์นั้นลับไปเสียไกลตา
 เข้าตลาดซื้อของที่ปองหา
 นางก็มาถึงบ้านสำราญรมย์
 ฉันทองมานี้เห็นดีสม ฯ
 นางเอวกลมแจ้ยุบลอกกลปลัน
 อรรถยบอกรจริงทุกสิ่งสรรค์
 ทิดแก้วนั้นก็จำเหมือนค่านาง
 ก็รีบรุดจากห้องไม่หมองหมาง
 ไปแอบร่างอยู่บ้านใกล้ไม่ไกลครัน ฯ
 ด้วยความรักแสนกลคนขยัน
 ว่ามิ่งนั้นไปสืบดูให้รู้ความ
 ดูท่วงทีอรรถยบอย่าไต่ถาม
 พยายามดูแลให้แน่นอน ฯ
 ก็รีบไปเคหาเหมือนสั่งสอน
 แล้วว่าวอนสนทนาแล้วพาที่
 ไม่เห็นผัวนวลนางสำอางศรี
 ไม่รอรี้ถึงตึกเหมือนนิกบอง
 แล้วยุบยอบเล่าความตามสนอง
 ก็ยิ้มย่องแต่งกายไม่ช้าพลัน
 แต่งเต็มยศเจ้าสัวตัวขยัน
 หยิบหมวกนั้นสรวมผมเปียดูเจี๊ยงาม
 สำหรับมือจรัสไม่มีขาม
 ก็เดินตามทางมาไม่ช้านาน
 ร้องเรียกพลันโฉมยงยอดสงสาร
 ยาวมาลย์จากเคหาไม่ช้าที่
 ขึ้นเรือนพลันสู่ห้องอันผ่องศรี
 ยกเก้าอี้ไปตั้งให้นั่งลง
 ยกออกให้เหมือนความตามประสงค์
 แล้วอนงค์จับพัดจำรัสตา
 เจ้าสัวนั้นยิ้มพรายทั้งชายขวา
 ผัวไฉยาเข้าไปที่ไพรวัน

สักสองคืนเขาจะมาเห็นข้าครั้น
 ฝ่ายเจ้สัวยิ้มแย้มอยู่แจ่มพักตร์
 แล้วจึงตอบแก้ตัวสุมาลัย
 ขอให้พี่เห็นรักประจักษ์จิต
 ฝ่ายแสนกลตอบมาไม่ช้าการ
 ท่านอย่าเพื่อด่วนจิตต์พิสมัย
 นางว่าพลางลุกไปแล้วใส่กลอน
 นางก็เข้าห้องในจุดไฟแสง
 เจ้สัวก็เข้าไปเหมือนใจจง
 แล้วจูบกอดแก้ตัวตามาระศรี
 ส่วนแสนกลกล่าววาจาภิปราย
 จะไม่รักน้องจริงนี่กริ่งจิต
 แม้นน้องยอมพร้อมใจลงด้วยกัน
 ลูกเมียท่านก็มีเป็นที่หมาย
 ลูกพี่ก็มีอยู่ดูเป็นกรรม
 ฝ่ายเจ้สัวตอบนุชสุดสวาท
 ลูกเมียถึงว่ามีไม้อื่น
 จะพาไปอยู่ตึกเหมือนนีกหมาย
 ก็ไม่อาจามทรัพย์ไปจับตัว
 พุดกันไม่เสร์จความนางงามหลอก
 ยอมเสียเครื่องนอกให้ใจหลอนดี
 แต่ผู้ชายกอดกายายูพาพักตร์
 แล้วจับปล้ำคล้ำดูปุทะเล
 ร้องเรียกเมียที่ประตุรู้ว่าผิว
 ท่านจงรีบลงนอนซ่อนกายา
 ฝ่ายเจ้สัวตกใจเหมือนไฟเผา
 ค่อยกระซิบถามไปไฉไลวรรณ
 ฝ่ายแสนกลเร่งรีบเปิดหีบใหญ่
 เชิญลงนอนให้เป็นสุขอย่าทุกขนา
 นางปิดหีบยิ้มแต่กุญแจใส่
 ฝ่ายทิดแก้วก็เข้ามาไม่ช้าครั้น
 ก็เขยชมสุดเปรมเกษมสันต์
 นางคิดกลบอกให้เหมือนใจปอง
 แล้วเลยหลับทั้งเมียผิวไม่มัวหมอง
 ทิดแก้วจึงออกมาล้างหน้าปล้น

ฝ่ายนงค์ลักษณ์ก้มตัวว่าผิวฉฉ
 ขอเชิญท่านค้ำสักคืนพอชื่นใจ
 ด้วยความรักโฉมยงคิดหลงไหล
 อร์ทัยเมตตาอย่าช้านาน
 อย่าเป็นอนบิตโฉมยงยอดสงสาร ฯ
 เยาวมาลย์ออกห่างแล้วคางวอน
 จงรอให้ตะวันดับลับสิงขร
 ตะวันรอนตกต่ำพอค่าลง
 สว่างแดงในห้องต้องประสงค์
 รักโฉมยงนั่งเรียงอยู่เคียงกาย
 ขอให้พี่เขยชมพอสมหมาย
 ทำยิ้มพรายว่าเจ้สัวน้องกลัวครั้น
 สุจริตไม่กลับกลอกเร่งบอกฉฉ
 ตัวของท่านคิดอย่างไรอย่าได้อำ
 และข้างฝ่ายตัวฉฉนั้นก็ขำ
 ท่านจะทำท่าไหนจะใครฟัง ฯ
 แม้นสมมาตรเหมือนคิดในจิตหวัง
 เป็นสัจจวาจาแม่อย่ากลัว
 ถึงข้างชายเนื้อเย็นที่เป็นผิว
 เพราะทิดแก้วยากจนเราคนมี
 เป็นแต่หยอกยิ้มแย้มอยู่แจ่มศรี
 แล้วนารีบิดเบียนทำเชื่อนแซ
 เพราะความรักตึงหน้าดูท่าแก่
 ผมเปียเต้ตั้งตัวทิดแก้วมา
 บอกเจ้สัวเร็วพลันนีกหรรษา
 ผิวฉฉมาเตี้ยวนนี้ผิดที่ครั้น ฯ
 อกร้อนเผ่าบอกว่าต้องอาศัย
 จะซ่อนที่นั่นที่ไหนแม่เฒ่า ฯ
 อร์ทัยบอกปล้นท่านเจ้าชา
 เจ้สัวมาเร่งรีบลงหีบปล้น
 แล้วออกไปรับผิวตัวขยัน ฯ
 ขวนเมียนั้นกอดนอนกรประคอง
 นางเมียนั้นบอกความตามสนอง
 ตามทำนองผิวจำเหมือนรำพัน
 พอแสงทองรุ่งรางกลางสวรรค์
 ไม่ช้าครั้นทิดแก้วผิวอนงค์

เช็คพัคค์แล้วหวิผมสมสง่า
 ออกจากห้องเร็วไวเหมือนใจจง
 ไปวานเพื่อนเรือนใกล้ด้วยใจรีบ
 เพื่อนก็มาเร็วไวตั้งใจตรง
 กับทิดแก้วผ่วนางออกทางใหญ่
 ถึงโรงจำนำของเจ็สัวทิดแก้วว่า
 ทิดแก้วบอกเจ็กปล้นด้วยฉันรีบ
 เจ็กก็ถามราคาว่าให้ตรง
 ฝ่ายทิดแก้วเอาปล้นสองพันบาท
 เจ็กหลายคนพากันดูมากหูตา
 แม่นอ้วเห็นข้างในสิ่งไรอยู่
 อ้วจะรับลื้อไว้เหมือนใจปอง
 ฝ่ายทิดแก้วบอกทำนองไม่ต้องไซ
 ของข้างในมากหนาฟังว่าวอน
 สามสี่วันจะมาถ่ายเหมือนหมายมาด
 ผิดธรรมเนียมมนุสนธิ์ลื้อคนไทย
 อ้วไม่เอาของลื้อรีบซื้อเถิด
 ฝ่ายทิดแก้วกับมิตรเหมือนจิตต์จง
 ถึงอีกโรงของเจ็สัวทิดแก้วหวัง
 จำนำหีบของหนักไว้สักใบ
 ฝ่ายทิดแก้วบอกปล้นห้าพันบาท
 เจ็กก็ให้ไซหีบเหมือนใจจง
 ทิดแก้วจึงบอกว่าของข้ามาก
 ลูกกุญแจลึ้มเอามาซ้ำรำคาญ
 เจ็กก็ว่าไม่เอาหีบเจ้าใหญ่
 แล้วทิดแลดูมิตรเหมือนจิตต์ปอง
 ส่วนเพื่อนทำไปเยี้ยวประเดี้ยวหาย
 บอกกับเจ็กเร็วไวไม่ได้กัน
 เวจขี้มีอยู่ไหนไกลถาม
 ว่าโน่นแน่ลื้อไปปิ้งไซ่ลง
 วังกระที่บกระดานประมาณเสียง
 กระดานพื้นเลื่อนลั่นสนั่นดัง
 เจ้าของหีบไปซี้เป็นที่หวัง
 ร้องเสียงดังในหีบแกริบนา
 ให้รับหีบเขาไว้เหมือนใจหวัง
 เข้าใกล้หีบฟังดูหุตะแคง

หยิบขามม้าพาดไหลใจประสงค์
 แล้วรีบลงบันไดตั้งใจปอง
 มาแบกหีบอีกคนไม่หม่นหมอง
 เข้าสู่ห้องเร่งรีบหามรีบมา
 แล้วรีบไปเร็วพลันนิกหรธา
 ไม่ทันซ้ำเร่งรีบเอาหีบลง
 จำนำหีบสักใบใจประสงค์
 ในจิตจงเอาเท่าไรไฉนนา ฯ
 ฉันบอกขาดจริงจึงอย่ากังขา
 แล้วเจ็กว่าไซกุญแจให้แลมอง
 ถ้าให้ดูมากจริงมีสิ่งของ
 ตามทำนองดูแลให้แน่นอน ฯ
 จะถ่ายไวเร็วสุดไม่หลุดถอน
 เป็นการร้อนจึงจำนำอย่ารำไร
 เจ็กฉลาดตอบว่าแล้วปราสัย
 กลัวข้างในมีดินทรายฉิบหายลง
 เพราะไม่เปิดให้เห็นเช่นประสงค์ ฯ
 แล้วก็ตรงหามหีบเร่งรีบไป
 วางหีบปิ้งเร็วราแล้วปราสัย
 เท่าไรเจ็กถามเนื้อความตรา ฯ
 ฉันบอกขาดของไซลื้อไต่หลง
 อ้วพะวงอยากรู้การ
 ไซลื้อปากจงแจ้งแถลงสาร
 อยู่ที่บ้านนั้นแนกกุญแจทอง
 เพราะไม่ไซอ้วอยากรู้จะดูของ
 พอเพื่อนมองพะยักหน้าให้ทำกัน
 ทำอุบายทิดแก้วตัวขยัน
 แต่หีบนั้นอ้วฝากไว้เหมือนใจจง
 เจ็กบอกความเร็วไวใจประสงค์
 โดยจำนงทิดแก้วเมื่อตัวฟัง
 ให้สำเนียงเจ็สัวเหมือนตัวหวัง
 เจ็กก็นั่งอยู่นั้นจำนรรจา
 เจ็สัวฟังรู้ตรงส่งภาษา
 จึงบอกว่าเจ็กลูกจ้างอย่ากลางแกลง
 ลูกจ้างฟังเห็นหีบไหวนิกใจแห่ง
 ก็รู้แจ้งจำเสียงสำเนียงนาย

หามหีบเข้าในตึกเหมือนนิกหวัง
ก็รีบลุกเร็วไวใจสบาย
หีบนั้นจะเอาหรือเห็นลื้อหาม
ถ้าแก่ใหญ่เอาเงินมาไม่ช้าการ
เพื่อนทิดแก้วก็มาเอาผ้าใส่
พอถึงบ้านทิดแก้วเจ้าตัวดี
ให้เพื่อนที่ไปด้วยเขาช่วยหาม
เจ้าเพื่อนก็ยินดีเป็นที่ปอง

ทิดแก้วนั่งแลเห็นเหมือนเช่นหมาย
แล้วยิ้มพรายถามมาไม่ช้านาน
เจ๊กบอกความฉินใช้ฟังไซสาร
นับประมาณห้าพันให้ทันที
ช่วยเอาไปสุดเปรมเกษมศรี
เอาเงินคลี่ให้เมียนางเกลี้ยงมอง
เงินเหรียญงามให้ซังฟังสนอง
ได้เงินทองกลับบ้านสำราญกาย ฯ

.....

นางแสนกล

เล่ม 3

ตั้งแต่เจ๊กลูกจ้างผ้าหีบเอานายออกแล้วก็ไปตีก จนนางแสนกลมีชู้แล้วติดกั้วฆ่าชู้ตาย จนถึงนางแสนกลคิดกลให้ขโมยลักผีไป แล้วนางแสนกลเอาขโมยสี่คนไปขายแขกจนถึงนางแสนกลมีผัวนายสำเภา ฯ

.....

ส่วนเจ๊กโรงจำนำดูข้าขึ้น	เอาขวานฟันหีบลงจำนองหมาย
เปิดฝามองเขม้นแลเห็นนาย	เจ๊สัวอายุกลับตีกเหมือนนิกบอง ฯ
ฝ้ายแสนกลกับผัวตัวขยัน	ได้เงินนั้นยินดีไม่มีสอง
แล้วเล่นบ้างกินบ้างเหมือนหวังตรง	ตามทำนองสบายมาซึ่งกายัง ฯ
ฝ้ายผัวเมียก็เป็นสุขไม่ทุกข์	อยู่เคหาขึ้นชมภิรมย์หวัง
ส่วนแสนกลภรรยาทำน่าซัง	ติดกั้วช่างไม่รู้มีชู้ชม
แม่นติดกั้วไปเล่นเหมือนเช่นหมาย	นัดชู้ชายขึ้นมาอนสมรส
คบกันมาสักเดือนเหมือนนิยม	สำราญรมย์เซยอยู่กับชู้ชาย
ติดกั้วก็รู้ความทรามสงสาร	เพราะเพื่อนบ้านบอกหมดกำหนดหมาย
วันหนึ่งเจ้าติดกั้วคิดอุบาย	พูดแบายบอกปล้นภรรยา
ที่จะไปช่วยเกลอเสมอจิตต์	แม่มามพิศยอดเสนห์อยู่เคหา
จะไปช่วยเพื่อนเขานวดข้าวนา	รุ่งทิวาที่จะกลับสดับความ
สั่งแล้วลงเคหาเวลาบ่าย	ก็เดินกรายทรวงเจ็บเหมือนเหน็บหนาม
เพราะแค้นใจจิตต์เสียเรื่องเมียงาม	มันรู้ว่ามนอกใจจัญไรนาง
แล้วเดินไปบ้านเพื่อนขึ้นเรือนมิตร	ทำสนิทแอบมองไม่หมองหมาง
แล้วคอยดูแสนกลที่ต้นทาง	เยี่ยมหน้าต่างเรือนมิตรเหมือนจิตต์ตน
เพราะบ้านช้อยู่ได้จะไปหา	ภรรยาคงไม่แฉ่งแห่งนุสนธิ ฯ
ฝ้ายนวลนางงามแม่นซึ่งแสนกล	เป็นกังวลคิดถึงอยู่ซึ่งชู้ชม
เมื่อผัวไปแต่บ้ายต้องหมายนัด	นางรีบริดไปบอกชู้คู่สุ่ม ฯ
ฝ้ายว่าชู้แฉ่งความงามอุดม	สำราญรมย์เดินกำมาด้วยกัน
ติดกั้วก็แลเห็นเหมือนเช่นหวัง	เพราะแอบนั่งคอยแลไม่แปรผัน
แสนกลถึงเคหาไม่เข้าปล้น	กับชู้นั้นเข้าอนกรประคอง
พอตะวันค้ำลงจำนองหมาย	กับชู้ชายแนบชมประสมสอง
ฝ้ายติดกั้วผัวนางแล้วทางตรง	เราจะต้องฆ่ามันให้บรรลัย
แล้วลงเรือนเพื่อนมาด้วยกล้าหาญ	พอถึงบ้านเร็วรี่จะมีไหน
ขึ้นบนเรือนเรียกเมียนั้นด้วยทันใด	อย่ารำไรแสนกลวิมลนาง
เปิดประตูรับพี่เดี๋ยวนี๋หวัง	อนงค์ฟิงผัวน้องก็หมองหมาง
ค่อยกระซิบชายชู้ที่หูพलग	อย่าระคางติดกั้วซึ่งผัวเลย
ถึงเข้ามาไม่เป็นไรอย่าใจหาย	ไปแอบกายอยู่ในตุ่มแล้วชุ่มเฉย
มันนอนหลับน้องจะแฉ่งแห่งภิปราย	แล้วแกลยหนีไปอย่าได้กลัว

พุดกันแล้วโฉมตรุฬาซู่ซุ่ม
 แล้วจุดไฟสว่างห้องไม่หมองมัว
 ทิดกั้วก็ใส่กลอนมานอนเล่น
 แกบอกจะไปช่วยมิตรดูผิดการ
 ฝ่ายทิดกั้วว่าลืมนวันตัวฉันทลง
 แล้วทิดกั้วนี้กรู้กระทู้ความ
 คิดแล้วบอกอุบายสายสมร
 ส่วนแสนกลตอบไปเหมือนใจจง
 ฝ่ายทิดกั้วว่าทราชมชออย่าต้มยาก
 แม่่นอนเล่นอยู่ก่อนผ่อนอินทรีย์
 แล้วจะอ่านหนังสือให้ฟังเหมือนอย่างหมาย
 ฝ่ายผัวนางก็ไปเหมือนใจจง
 มือก็รีบติดไฟเหมือนใจหวัง
 เสรีจแล้วก็เข้ามาด้วยปรารมภ์
 หยิบหนังสือมาอ่านเสียงหวานพร้อม
 แสนกลฟังผัวอ่านสำราญครัน
 เมื่อบวชเทศน์มัทรีเสียงดีเพราะ
 แสนกลก็หลับปล้นมีทันนาน
 ทิดกั้วลุกออกมาจะหาไหน
 เห็นน้ำเต๋อดยงมาดูท่าทาง
 เจ้าชายซู่ตันอ่อนเพราะร้อนหัว
 ส่วนเจ้าซู่ก็ตายวายชีวิ้ง
 ฝ่ายทิดกั้วตรงความเรื่องงามขำ
 เราขึ้นอยู่กับมันไปอาลัยวรรณ
 มันมากชายหลายซู่เป็นงูเห่า
 เพราะอีหญิงฉิบหายมันหลายใจ
 ทั้งบิดรมารดาชีวยับ
 เมียก็ล้างวอดวายฉิบหายครัน
 คิดแล้วทิดกั้วไม่มัวหมอง
 เก็บใส่ลงกระเป่าปล้นพันกายา
 ใส่หมวกไหมสัปรดดูสดศรี
 แล้วรีบลงเรือนมาไม่ช้าครัน
 เรื่องทิดกั้วหยุดไว้ก่อนเข้าตอนหาย
 แล้วภายหลังจึงจะกล่าวเรื่องราวตรง ๆ

ลงในตุ้มพลาบปิดให้มิดหัว
 รับทิดกั้วเข้ามาไม่ช้านาน
 นางเมียเห็นจึงถามเนื้อความสาร
 ไยลนลานกลับปล้นไม่ทันยาม ๆ
 พรุ่งนี้ตรงเขานวดกันตัวฉันทถาม
 อ้ายซู่งามจะซู่ในตุ้มตรง
 อยากร้านน้ำพี่ชายหมายประสงค์
 นื่องจะลงไปต้มให้ไม่เป๋นโรมี ๆ
 จะลำบากกับนื่องล่องศรี
 แต่ตัวพี่ไปต้มน้ำเหมือนความปอง
 เมียยิ้มพรายยินดีไม่มีสอง
 ในตามองจับทวารไม่ชานชม
 เอาหม้อตั้งใบใหญ่ใส่น้ำใสสม
 กลัวทราชมจะรู้กระทู้ปล้น
 หวังจะกล่อมเมียให้นอนคิดผ่อนผัน
 ทิดกั้วนั้นเสียงดีไม่มีปาน
 ฟังเสนาะจับใจวิสัยหวาน
 เยวมาลย์เหมือนตายลงวายวาง
 เข้าครัวไฟยิ้มย่องไม่หมองหมาง
 เปิดตุ้มพลาบเทลงไปด้วยใจซ้ง
 ฝ่ายทิดกั้วรอดหมดแล้วกุดหลัง
 มรณังตายโหงในโอ่งมอญ ๆ
 เมียระยามีซู่ผู้สมร
 คงเดือดร้อนภายหลังหญิงจ้งไร
 จะฆ่าเรามันคงไม่สงสัย
 ไม่มีใครตัวเราซ้งเผ่าพันธุ์
 แล้วมีทรัพย์ไม่น้อยหลายร้อยชั่ง
 อยู่กับมันทำไมเราไคลคลา
 มีเงินทองเท่าไรในเคหา
 หยิบเสื่อมาสวมกายสบายครัน
 หยิบมิดดีต้องสู้ดูขยัน
 จรจรลบายหน้าเข้าป่าตง
 เพราะหนีกายเข้าไปในไพรระหง

นอนหลับไปจนสายสบายโซ
 ก็ตื่นจากที่นอนสมรงาม
 นางล้างหน้าเสร็จสรรพกลับเข้าห้อง
 เสร็จแล้วก็ผัดหน้าแต่งกาย
 นางแลดูถ้วนท้วทิดกัวยาย
 กลับเข้าเรือนเร็วพลันด้วยทันใด
 เห็นเจ้าชู้มรณาหลงอาลัย
 นางอดกลั้นโหมทรูเห็นชู้ตาย
 จะเกิดความฉิบหายคนวายชีนธ์
 ผัวเรามันฆ่าชู้นี้กรูปลาง
 ไปขอยืมผ้าม่วงเป็นดวงเหมาะ
 ตากที่รั้วนอกชานประมาณเบ
 กล่าวถึงขโมยสี่คนเวทมนต์กล้า
 พอถึงเรือนแสนกลสี่คนปอง
 อีบ้านนี้ที่รวยทรัพย์คงนับถึง
 ล้วนแพรเพลาละลายดวงผ้าม่วงมัน
 เราไปชู้มอยู่วักวาที่อาศัย
 ด้วยตัวเราตรงเห็นคงเป็นการ
 ทั้งสี่คนเห็นสมอารมณ์หมาย

ฝ่ายแสนกลโหมยงอนงค์นวล

นางเก็บผ้าไปส่งเล่ากับเจ้าของ
 ถึงเคหาของนางกระจ่างจันทร์
 ลากศพชู้ออกจากโอง์โอง์โอง์
 แล้วเอาผ้าปกปิดสนิท
 เสร็จแล้วหยิบกุญแจไม่แปรผัน
 แล้วแสนกลโหมยงอนงค์นวล
 แล้วนวลน้องตรงรำพึงคิดถึงผัว
 ตั้งแต่แรกได้กันอันอุดม
 คิดแล้วพลาซขึ้นนอนสมรเศร้า
 มานอกใจผัวจริงเราหญิงพาล
 ตามใจเมียทุกอย่างถึงล้างผลาญ
 จนหมดสิ้นทุกอย่างไม่บางเบา
 คำเดียวไม่ว่าเมียไปเสียถั่ว
 ไม่ควรเราจะนอกใจซึ่งในชาย
 อันหญิงใดในภพจบบายาม

ฝ่ายโหมยงแสนกลวิมลงาม
 สว่างโร่ทั่วป่าพนาหนาม
 ไม่รู้ความแล้วล้างพักรัตต์กวาริน
 แล้วนวลน้องหวิผสมถวิล
 ยูพาพินไปดูผัวในครัวไฟ
 นี้กระคายโหมยงคิดสงสัย
 อรทัยเปิดตุ่มที่ชู้มชาย
 นั่งยงพินดูไปนึกใจหาย
 จะร่นวายโสกากรูท่าทาง
 สู้อดกลั้นนวลน้องไม่หมองหมาง
 แล้วนวลนางคิดอุบายทำถ่ายเท
 ทั้งแพรเพลาดอกกลมมาถมเถ
 ดูคะเนร้อยผืนนางยืมมอง
 มันเดินมาตามทางไม่หมองหมอง
 เห็นนวลน้องตากผ้าปรึกษากัน
 เห็นตัวนั่งตากผ้าดูน่าขัน
 อ้ายเพื่อนนั้นจึงว่าอย่าช้านาน
 พอดีกไซร์กลับมาฟังว่าชาน
 ย่องเข้าบ้านขึ้นเคหาเห็นท่าควร
 ไปพักกายชู้มร่างอยู่ห่างสวน ฯ
 พอเห็นจวนเวลาลงสายณธ์
 แล้วนวลน้องกลับกายรีบผายผัน
 เข้าเรือนพลันชานาไม่เข้าที่
 ใส่กำปับนคอยวางซึ่งร่างผี
 กำปับนี้ของอาจารย์สมภารควาย
 ใส่กำปับนางงามเหมือนความหมาย
 คิดถึงชายเป็นชู้เคยคู่ชู้ม
 ไอ้พี่แก้วเคยอยู่เป็นคู่สม
 ซึ่งคำคมไม่ได้กล่าวให้ร้ายราน
 ไอ้ตัวเราไม่ตีนารีผลาญ
 อยู่มานานติดกัวยาวของเรา
 ทรัพย์ศฤงคารเงินทองซึ่งของเขา
 แล้วขนเอาไปเล่นไม่เว้นวาย
 ไอ้พ่อแก้วหาที่เหน่นน้ำใจหาย
 นางพุ่มพ่ายโสกาในราตรี
 จงฟังความตัวข้ามารศรี

อย่าเอาอย่างข้าแสนกลคนไม่ดี
 นางคราญพลางหลับไปวิไลศรี
 เห็นดึกแล้วก็รีบมาไม่ช้าการ
 เห็นหลับเจียบเหมือนตายสายสมร
 เจ้าสี่คนเข้าไปมิให้ตั้ง
 ส่องสว่างในเคหาเกล้าชยัน
 ก็เห็นทั่วตัวนางกระจำงแวม
 ช่วยกันห้ามกำปั่นเหมือนมันหมาย
 เห็นกำปั่นหนักอยู่ก็รู้การ
 ออกจากบ้านเร็วไวเหมือนใจหวัง
 หมดทั้งสี่เหลือเค็มดูเต็มตัน
 เราหยุดพักสักประเดี่ยวจริงเจียวหนอ
 หยุดประเดี่ยวจึงไปรีบโคลคลา
 กำปั่นไม่ใช่เหล็กไม่เล็กโข
 เอาขวานพกฟันเบาะแล้วเคาะตรง
 จับเครื่องเล่นเอ็นผีไม่มีสอง
 แล้วคลำไปจับเอากระเป๋ายาน
 กระเป๋ายาแดงก็มีเห็นดีหว่า
 มันคว่ำกร่วงตกอยู่เป็นหมูกอง
 เรารีบจรเกิดหว่าอย่าช้าอยู่
 พวกชาวบ้านจะรู้หนาเราคลาโคล
 หามกำปั่นไปอีกพักเห็นหนักใหญ่
 วางที่นี้เราเหนื่อยเมื่อยต้นคอ
 เอาขวานพกนั้นฟันกำปั่นใหญ่
 แล้วเปิดดูเร็วไวเหมือนใจจง
 ทั้งสี่คนโกรธใจเป็นใหญ่หลวง
 เรารีบไปฆ่ามันอย่าผันแปร
 รีบไปกลัวสว่างกระจำงสาย
 ก็วิ่งเรื่อนางมแมนแม่แสนกล
 ฝ่ายแสนกลงามชื่นนางต้นคิด
 เมื่อโจรหามกำปั่นแม่ขวัญเมือง
 โจรไปแล้ววนนุชจุดประทีป
 นางก็เลยไม่หลับคับอรัง
 ในจิตต์คิดไม่กลัวใจชั่วชาติ
 กุจะฆ่ามึงให้สมอารมณ์ปอง

เป็นกาสิแพศยาอุพาพาน
 กล่าวถึงสี่โจรยามกล้าหาญ
 พอลถึงบ้านแสนกลสี่คนฟัง
 เสตาะกลอนเข้าไปเหมือนใจหวัง
 แล้วลงนั่งจุดไฟใช้อังแพลม
 เห็นกำปั่นดีใจแสงไฟแหลม
 แล้วยิ้มแยมสี่โจรทะโมนพาล
 นึกยิ้มพรายโจรธาด้วยกล้าหาญ
 หมายประมาณเงินตราหามาพลัน
 ไม่เหลียวหลังเดินเร่ดูเหหัน
 แล้วพูดกันหมายมุ่งถึงทุ่งนา
 เมื่อยต้นคอของหนักเป็นนักหนา
 แล้วโจรวางพลันกำปั่นลง
 ไปนั้นโตโจรคิดพิศวง
 ใจพะวงล้วงดูให้รู้การ
 ว่าหิวกล้องก็มีหว่าฟิงว่าขาน
 โจรประมาณบอกเพื่อนเสมือนปอง
 ดูเส้นยาริมกระเป๋ายายเจ้าของ
 อ้ายเพื่อนร้องว่าอย่าคลำดูรำไร
 จวนเข้าตรูรุ่งแจ้งขึ้นแสงใส
 โจรก็ไวทั้งสี่ไม่รีรอ
 เรามาไกลบอกมิตรเหมือนจิตต์หนอ
 แล้วเห็นพอจวนสว่างก็วางลง
 แดกบัลลีย์ตั้งความตามประสงค์
 เห็นมันคงผีตายนอนหงายแบ
 นีมันลวงเราหนออ้อต่อแหล
 โจรก็แระเร็วรู้ทั้งสี่คน
 แมนหญิงชายมันเห็นไม่เป็นผล
 จรดลขึ้นเคหังกำลังเคื่อง ๆ
 นึกเศรำจิตต์งามเหลือแม่เนื้อเหลืออง
 นางรู้เรื่องยอดหญิงนอนนิ่งฟัง
 แลเห็นหีบนั้นหายเหมือนหมายหวัง
 ลูกขึ้นนั่งเห็นโจรมาชายามอง
 โจรตวาดแสนกลขนสยอง
 มีเงินทองเอามาอย่าช้านาน ๆ

ฝ่ายแสนกลตอบพี่ทั้งสี่เฮ้ย
แต่ตัวน้องมรณาก็ช้านาน
เพราะไม่มีเงินเผาจึงเศร้าสร้อย
พี่มาช่วยเอาศพไปเหมือนใจจง
ทั้งสี่คนเหมือนผิวของตัวฉัน
น้องไม่มีพันธู์พงศ์ซึ่งวงศ์วาร
ทั้งสี่คนฟังนางสำอางพักตร์
เพราะรูปร่างนางงามอร่ามทรง
ก็อยู่กับบวลงนางสำอางศรี
พอรุ่งแจ้งบวลงนางสำอางกาย
เอามาให้โจรทมิฬนั้นกินเสร็จ
จึงพูดกับโจรใจอาธรรม
อยู่กับฉันนั้นยากลำบากเหลือ
น้องเห็นพี่จะลำบากเพราะยากจน
จะขายตัวน้องน้อยสร้อยบาท
เอาเงินให้พี่นั้นเป็นมั่นคง
กำปั้นแขกยะวาเข้ามาจอด
ตัวน้องคิดงานจะลงไป
พี่เห็นเป็นอย่างไรจงไซสาร ฯ

อยากได้เงินทั้งสี่ก็ปริดา
แล้วแสนกลงามจรัสพูดนัดหมาย
น้องจะลงไปพูดจากับมัน
น้องไม่กลับขึ้นมาสัญญาหมาย
แม่นเห็นน้องไม่กลับมาเหมือนว่าตรง
โจรทั้งสี่ฟังค่านางรำไซ
ก็เสร็จสรรพเร็วราไม่ช้าการ
พอถึงเรือกลไฟลงไปหา
ลงไปท้ายเกตราสัจจาจ้ง
นายกำปั้นเห็นนางสำอางพักตร์
แล้วแขกถามความมากับนารี
ส่วนแสนกลบอกไปเหมือนใจหมาย
เพราะเรื่องบ่าวลำบากกว่ายากเย็น
ถึงสี่คนผู้ชายมันร้ายกาจ
เพราะลูกพี่ฉันตายวายชีวัง
จะเอามาให้นายแล้วขายขาด

ไม่มีเลยเงินตราฟังว่าชาน
ศพอยู่บ้านใส่กำปั้นเป็นมั่นคง
ตัวน้องน้อยขอบจิตต์พิศวง
โดยงานน้องหมายพี่ชายชาญ
อยู่ด้วยกันพี่ยาฟังว่าชาน
หมดทั้งบ้านเหล่านั้นไซพันธู์พงศ์
เกิดความรักกลุ่มจิตต์พิศวง
รักอนงค์ตัวดีทั้งสี่ชาย
หมดทั้งสี่ไชยชิดเหมือนจิตต์หมาย
ก็ขุนวายจัดหาข้าวปลาพลัน
พอสำเร็จบวลงนางสำอางขวัญ
จงฟังพลันเถิดพี่ทั้งสี่คน
ทั้งข้าวเกลือสารพัดจะขัดสน
ฉันกังวลรักพี่ทั้งสี่ตรง
ความสวาทพี่ชายหมายประสงค์
โดยงานคนละร้อยไม่น้อยใจ
สมอทอดเมื่อวานฟังชานไซ
ชายตัวไว้กับแขกเขาแรกมา

ฝ่ายโจรพาลฟังพลันนึกหรรษา
จึงตอบว่าตามใจวิไลวรรณ
เวลาบ่ายแล้วพี่ตีชัยัน
แม่นเงินนั้นว่าได้เหมือนใจจง
ตะวันบ่ายเหมือนความตามประสงค์
พี่รีบลงไปนาวาอย่าช้านาน ฯ
ฝ่ายทราชมวยแต่งกายาน่าสงสาร
เยาวมาลย์ลงเคหาไปหน้าวัง
แขกยะวาตัวนายเหมือนหมายหวัง
แล้วนางนั่งสนทนาจะพาที่
ก็นึกรักยิ้มแยมอยู่แจ่มศรี
ว่าน้องมีธุระอะไรพูดไทยเป็น
มาหานายด้วยทุกซี้ไม่สุขเข็ญ
มันเที่ยวเล่นทุกเวลาว่าไม่ฟัง
เที่ยววิวาทชกต่อไม่ถอยหลัง
เป็นสัจจมันบิตคิดตระเวง
มีอำนาจนายนั้นอย่างขันแข็ง

จะได้ใช้ที่เดียวมันเร็วแรง
 นายกำปั่นฟังนางสำอางไซ
 ฉันทอยากได้บ่าวน้องแม่ทองเจือ
 นางจึงตอบเร็วไวเหมือนใจหมาย
 ก็เร่งนับเงินตราเอามาปล้น
 ขึ้นไปยื่นเรียงรายเหมือนหมายมาท
 จงจับมันเร็วราวอย่าช้าการ
 นายล่ำมโซ่ไว้ให้อย่าให้หนี
 นัดให้มันลงมานาวากล
 เจ้าแขกฟังวาจางนางปราสัย
 สี่ร้อยบาทให้นางสำอางทรง
 นางก็รีบหนีไปเหมือนใจหมาย
 ก็จัดแจงเรียงพลซึ่งคนงาน
 จะกล่าวถึงโจรากล้าขยัน
 นางลงไปเกตราเห็นท่าตรง
 บ่ายแล้วยังไม่มาโจรปราสัย
 เราไปตามนงลักษณ์แล้วชักชวน
 ลงจากเรือนสี่ชายเหมือนหมายหวัง
 ถึงสะพานเห็นแขกยืนรายกัน
 เดินตรงลงสะพานด้วยหาญกล้า
 จับสี่คนมัดมาไม่ช้าความ
 เจ้าสี่คนเสียท่าหน้าสลต
 อ้ายแขกใช้ทำของหนักแทบดักดาน
 ได้เงินสี่ร้อยบาทเหมือนมาทหมาย
 นางไม่กลับเคหาพยายาม
 พอเย็นค่ำสุริยาบนอากาศ
 พอมาถึงตงตาลสำราญใจ
 จำจะพักกายมารศรี
 จะนอนข้างล่างเห็นยากลำบากครัน
 เงินทองของเรามีแผนที่หลับ
 เห็นต้นตาลริมข้างหนทางจร
 จะขึ้นนอนต้นตาลประมาณหมาย
 คิดแล้วปีนพะองตรงขึ้นไป
 เอาห่อเงินนั้นวางซอกทางใหญ่
 ผ้าห่มใหญ่ผูกเปลคะเนการ
 ก็เลยหลับสบายเหมือนหมายหวัง ฯ

นายจัดแจงใช้งานทำการเรือ
 จึงตอบไปทันที่ว่าดีเหลือ
 เจ้าแขกเชื่อถ้อยคำนางรำพรรณ
 แม้นว่านายจะเอาซึ่งบ่าวฉันท
 แล้วนายนั้นเตรียมตนพวกคนงาน
 แม้นเห็นทาสฉันทมาฟังว่าขาน
 ที่สะพานตัวดีทั้งสี่คน
 เพราะวันนี้ฉันทแจ้งแห่งนุสนธิ
 ทั้งสี่คนรับฉันทเป็นมั่นคง
 นับเงินให้เหมือนความตามประสงค์
 ฝ่ายโฉมยงก็ลาไม่ช้านาน
 เจ้าตัวนายเกตราดูกล้าหาญ
 ขึ้นสะพานเตรียมไว้ตั้งใจปอง ฯ
 ปรีक्षाกันเรื่องความตามสนอง
 ดูทำนองเห็นจะสมอารมณ์นวล
 เห็นจะได้โฉมงามทราชมสงวน
 ตามกระบวนโจราก็มาปล้น
 รีบมายังตื่นท่ากล้าขยัน
 เจ้าโจรนั้นไม่รู้เพราะวู่วาม
 แขกยยะวาล้อมพुरुเป็นหมู่หลาม
 เอาโซ่ล่ามลงเรือไฟแล้วใช้งาน
 ถูกหญิงปดเพราะโง่งทำโหวหาร
 ฝ่ายนงคราญแสนกลวิมลงาม
 รีบเดินกรายเข้าป่าพนาหนาม
 เที้ยวชุ่มซ่มซุกซ่อนสัญจรไป
 นางนึกหวาดหวั่นจิตต์คิดไฉน
 อร์ทัยตรงความเห็นงามครัน
 คำราตรีเดือนสว่างกลางสวรรค์
 แล้วคนนั้นจะเดินมาเวลานอน
 เรามีทรัพย์ยากกายสายสมร
 พะองงอนพาดมีนางดีใจ
 พอค้ำกายนิทรากจะหาไหน
 อร์ทัยยัมพรายขึ้นปลายตาล
 อร์ทัยโฉมยงยอดสงสาร
 เยวมาลย์ลงนอนด้วยอ่อนใจ

เห็นลูกเรือนอนพับนั่งหลับตา
 เสดตะกุกตะกักดูดีสี่สหาย
 เข้าห้องทำยาบาลสี่คน
 อ้ายนายเรือนอนหลับใจจับมิด
 ส่วนเจ้าเพื่อนห้ามไว้ไม่ได้การ
 ใส่กระเป๋าท่อการสำราญไซ
 ขึ้นนาวาเดือนสว่างเห็นทางดี
 คิดว่านางไปเรือนเสมือนหมาย
 ไม่เห็นนางหมายจะฆ่าโกรธตาแดง
 เอาไฟเผาเรือนนางเสียงผางโผง
 แล้วรีบหนีสี่คนวิ่งลนลาน
 ถึงดงตาลหมู่ใหญ่ใกล้สว่าง
 ทั้งสี่คนชวนกันพักสำนึกกาย
 เรามาไกลอ้ายแขกเห็นแปลกทิศ
 ทั้งสี่คนเหนื่อยอ่อนกันนอนตรง
 ที่นวลนางอยู่ข้างบนเจ้าคนหนึ่ง
 ยังไม่หลับคิดขุ่นตรองวุ่นวาย
 ฝ่ายแสนกลจวนสว่างกระจ่างศรี
 ปวดท้องเบายากแท้แลลงไป
 จะเป็นคนหรืออย่างไรผิดใจหมาย
 จะใช้หรือไม่ใช่ตรองใจนาน
 แล้วก็เบาปริบปรอยเหมือนฝอยฝน
 โจรตกใจหลากจิตต์เห็นผิดครัน
 หรือจะเป็นน้ำตาลชาวบ้านนอก
 น้ำตาลส้มสมถวิลกินให้พอ
 ขึ้นไปกระทั่งยอดตลอดถึง
 ขยับจะเรียกมิตรเหมือนจิตต์จ้ง
 ให้ขึ้นมาเคียงนางเหมือนอย่างหมาย
 น้องรักพี่เหมือนบิดาจะหารื้อ
 ด้วยความรักพี่ยาสัจจาจิตต์
 น้องค้อยเขี่ยน้ำฝนให้หล่นไป
 เงินสี่ร้อยอยู่น้องหนีหาย
 ส่วนโจรก็ตายใจวิไลงาม
 นางจูบทั้งกายยุพาพักตร์
 ฝ่ายโจรก็ตั้งหน้าดูท่าชม

ฝ่ายโจรทั้งกำปั่นชั้นหนักหนา
 เพราะโจรทั้งสี่มันมีมนต์
 ก็ตัวนกายเหมือนความตามนุสนธิ์
 ก็เลือกค้นหาของในห้องนาน
 นี้ก็จะขีดแทงซ้ำแล้วหุ้มผลาญ
 แล้วโจรพาลได้เงินทองสิ่งของมี
 หยิบปืนไก้คนละบอกก็ออกหนี
 โจรทั้งสี่ไปบ้านนางไม่กลางแกลง
 ทั้งสี่ชายขึ้นเคหาตาแสวง
 จวนจะแจ้งไม่เห็นมีนารีพาล
 ดูลูกโพลงโจรด้วยกล้าหาญ
 เทียวชมชานหลงวิถีทั้งสี่ชาย
 ที่นวลนางขึ้นนอนสมรหมาย
 จวนเดือนบ่ายจวนสว่างน้ำค้างลง
 มันไม่ติดตามมาเราอย่าหลง
 ได้พุ่มพงต้นตาลสำราญกาย
 นอนรำพึงตราแหงนหน้าหงาย
 เจ้าสามชายหลับก่อนเพราะอ่อนใจ ฯ
 ตื่นอินทรีย์เร็ววราจะหาไหน
 อร์ทัยเห็นตะคุ่มใต้พุ่มตาล
 หรือสี่ชายตามมามันกล้าหาญ
 เยวมาลย์เหลืออดค่อยหยดพลัน
 เข้าปากคนหงายหน้าดูท่าขัน
 เอาลิ้นนั้นเลียลิ้มดูเค็มค้อ
 ลั่นกระบอกไหลพลัดตาลหยัดหนอ
 ไม่รั้งรอโจรร้ายตายพะอง
 โจรถลิ่งเห็นแสนกลให้คนหลง
 แล้วอนงค์ปิดปากกระซกมือ
 นางยิ้มพรายว่าน้องค้อยน้อยไปหรือ
 จะอิงอื้อพุดจาไปว่าไร
 น้ำฝนติดทางตาลฟุ้งชานไซ
 เพราะจะให้พี่รู้ระทุ่ความ
 เพราะเกลียดชายทมิฬสิ้นทั้งสาม
 อนงค์งามกอตรีดส้มผัสสม
 เพราะนางลักษณะยั่วชวนทำชวนสม
 นางแ่อนนมให้จับแล้วกลับลง

พี่รักฉันหรือไม่รักสมัคหมาย
พี่รักน้องเหมือนชีวาสุดาวดวง ๆ

แม่นรักน้องจริงๆทุกสิ่งสิ้น
ให้น้องจูบชีวาอย่าซ้ำการ ๆ

ก็แลปล้นออกมาเหมือนว่าซัด
กรอนงค์นั้นเหนียวแล้วเหนียวทาง
พลัดลงริมตัวเกลอเสมอจิตต์
ก็ตกใจเสียงครืนแล้วตื่นปลัน
ร้องบอกเพื่อนเหมือนแขกฟังแปลกหู
นึกว่าแขกมันตามทั้งสามโจร
เจ้าล้นขาดว้างโล่เหมือนใจหวัง
จนเหนื่อยอ่อนสิ้นแรงตะแคงคอ
เจ้าล้นขาดล้มลงที่ตรงมิตร
จะกล่าวฝ่ายแสนกลวิมลนาง
แล้วนางรีบเดินไปเหมือนใจหวัง
ก็รีบเดินแสนกลกลัวคนพาล
เป็นบ้านเจ๊กหมูใหญ่ทำอะไรฝัก
แสนกลเดินเข้าไร่ครรโลจร
เห็นตักน้ำรดสาดผักกาดต้น
เห็นคนหนึ่งนั้นแก่นางแลตรอง
เพราะนวนนางหิวมาซึ่งอาหาร
เตี้ยขาเตี้ยเมตตาทพยายาม
ฉันขอซื้ออาหารรับทานอ้ม
เจ๊กจึงบอกงามข่าเป็นคำไทย
ไม่ต้องซื้อลื้อมาจะหาให้
บอกชมโพเร็วเข้าคดข้าวแกง

ฝ่ายแสนกลแก้วตากินอาหาร
ว่านวนนางพลัดมาแต่ป่าพง
ลูกเต้าอ้วไม่มีเขาชี้หมด
เตี้ยไม่มีญาติวงศ์แลพงศ์พันธุ์
อายุอ้วเจ็ดสิบกว่ายุพาพักตร์
แม่นเตี้ยตายโฉมฉินสิ้นชีวัง
เจ้าจะได้สมบัติพิสดาน
ยอมเป็นบุตรเจ๊กเปียเป็นเตียนาง

โจรพิปรายว่ารักใคร่เป็นใหญ่หลวง

ฝ่ายพุ่มพวงตอบมาไม่ช้านาน
พี่แลปล้นออกมาฟังว่าชาน

ฝ่ายโจรพาลหลงเล่ห์แสนหน้านาง
แสนกลกัดเร้งรีบแล้วถีบผาง
ไบตาลกร่างโจรหกพลัดตกปลัน
ฝ่ายว่ามีตรทั้งสามดูความชัน
เจ้าเพื่อนนั้นล้นขาดเลือดสาดโซน
เพื่อนไม่รู้วังโลดกระโดดโผน
วังจนโดนไม้ไล่เป็นไม้อร
อ้ายเพื่อนฟังวังตะกายน้ำลายสอ
ทั้งสามพอล้มคว่ำขมำทาง
พอขาดจิตต์อินทรีย์เป็นผีสาบ ๆ
รุ่งสว่างรีบรันลงต้นตาล
ไม้อรรั้งโฉมยงนำสงสาร
ไปถึงบ้านเขาทำอะไรกลั่นคร
มีมากนักรของไนไรใกล้สังขร
พะงามอนเห็นเจ้าเงินยุพินมอง
เจ๊กหลายคนกำหนดเขารดของ
ดูทำนองเป็นนายบ้านประมาณความ
เยววมาลัยเข้าไปแล้วไถ่ถาม
ฉันชุ่มซำหลงทางมากกลางไพร
เจ๊กก็ยืมฟังอนงค์คิดสงสัย
ไม่เป็นไรข้าวปลาแม่อย่าแคลง
เจ๊กพาไฟเคหังฟังแถลง
แล้วจัดแจงมาให้นางเจ๊กวางลง ๆ
เจ้าของบ้านจินตามตามประสงค์
แม่โฉมยงอยู่กับเตี้ยเห็นเจ๊ยครั้น
โดยกำหนดย้อยยับลงดับขันธุ์
เจ๊กเหล่านั้นเป็นลูกจ้านนวนนางฟัง
ใจนั้นรักเป็นบุตรอ้วสุดหวัง
เงินมีบ้างงามข่าไม่อำพราง
เยววมาลัยยืมย่องไม่หมองหมาง
เอี่ยมสำอางเป็นสุขทุกเวลา

เจ๊กเปียแกร็กใครวิสัยสุด
 เงินสี่ร้อยนวนนางสำอางตา
 แกเก็บไว้ให้นางลูกจ้างสิ้น
 แกรักยิ่งกว่าบุตรสุดอุดม
 วันหนึ่งไปกับเตี้ยเจ๊กเปียชื่อ
 ทั้งหญิงชายมองดูวิ่งตรูตาม
 ยังมีเจ๊กนายสำเภอาเขาขึ้นเที่ยว
 นายสำเภาก็รักนางสำอางตา
 เจ๊กเปียเตี้ยองงค์แกปลงให้
 ก็ตามใจเตี้ยว่าสารพัน
 แล้วแต่งงานเสร็จสมอารมณ์เขา
 ไปอยู่ในเกตราไม่ซ้ำที่
 นางให้ผิวซื้อที่ไม่มีขาม
 ผิวก็ทำเหมือนว่าซึ่งวางจ้ง
 สารพัดสินค้าราคาแพง
 งานการนวนน้องไม่ต้องทำ
 อยู่ตึกใหญ่หลังบ้านสำราญศรี
 ล้วนแต่ลูกผู้ดีศรีสำอาง
 เมื่อคืนหนึ่งนายสำเภากล่านุสนธิ์
 นางสาว ๆ เด็ก ๆ ดูเล็กครั้น
 ดูรูปร่างนางสำรวยเห็นสวยสม
 เพราะรุ่นสาวขาวขำดูอำไพ
 น้องช่วยคิดให้พี่เป็นที่หวัง
 ฝ่ายแสนกลจึงว่าน้องปรารมภ์
 นายสำเภว่าไม่ลื้มแม่ปลื้มจิตต์
 แสนกลตอบว่าจริงทุกสิ่งอัน
 แม้นสว่างนางมาพูดปราสัย
 นายมาแอบนั่งนอนซ่อนอินทรีย์
 ฉันทจะบอกให้นางมาเข้าหาชิต
 นางเข้ามากรสอดกอดประคอง
 นายสำเภาทิงวาจามารศรี
 แล้วเลยหลับแนบน้องทองทั้งตัว
 ฝ่ายแสนกลตรองหาคิดทำไหน
 ให้ผิวชมสมความนางงามครั้น
 แล้วจัดแจงเข้าห้องโถงของลับ
 เอาซี่ผึ้งทารอบนั้นชอบกล

ดั่งหนึ่งบุตรกำเนิดเกศา
 ก็ลยาให้เตี้ยเจ๊กเปียชม
 มองยุพินแกก็ด่าว่าขรม
 เพราะคำคมแสนกลวิมลงาม
 ไปเที่ยวซื้อของในเมืองเรื่องสนาม
 พยายามแลนางไม่ว่างตา
 พบทรมเปลี่ยนกลางตลาดวาสนา
 ตามไปว่าถึงไรวิไลวรรณ
 อรทัยคิดถึงคุณไม่หุนหัน
 เอาทองมั่นร้อยบาทฉลาดดี
 นายสำเภาก็พานางสำอางศรี
 ฝ่ายสามีรักนางอย่างซึ้ง
 ริมทำน้ำสร้างตึกเหมือนนิกหวัง
 แล้วเลยตั้งขายของเครื่องทองคำ
 ไม่ต้องยากนวนนางกระจ่างขำ
 บ่าวประจำมิใช่เป็นหลายนาง
 คบนารีนวลน้องไม่หมองหมาง
 ไม่เว้นว่างมาหาพูดจากัน
 กับแสนกลบอกเสียกับเมียขวัญ
 มาทุกวันหาน้องถึงห้องใน
 พี่อยากชมดวงจิตต์คิดโฉน
 เรื่องเท่าไฉยยังเลยไม่เคยชม
 แต่สักครั้งเกิดแม่งามให้ความสม ๆ
 กลัวจะมงามปลื้มหลงลื้มกัน
 น้องช่วยคิดให้สมอารมณ์ขวัญ
 ไม่ลื้มฉันทแล้วก็ได้เป็นไรมี
 อย่ำรำไรฟังน้องสนองศรี
 อยู่ในที่ห้องตึกเหมือนนิกปอง
 ตามจะคิดเขยชมประสมสอง
 อนงค์น้องก็ตามใจอย่าได้กลัว
 ก็ยินดีงามพริ้มนอนยิ้มหัว
 ไม่หมองมัวรุ่งรางสว่างวัน ๆ
 จึงจะได้รุ่นราวนางสาวสวรรค์
 แล้วนางนั้นคิดได้เหมือนใจตน
 พอเสร็จสรรพหมคดีไม่มีขน
 นิรมลทาหมคดีกำหนดดี

เอาทองคำใบใหญ่เหมือนใจคิด
 นางค่อยบรรจงปิดพินิจดี
 ออกไปนั่งยิ้มแต่คอยแลหา
 ประเดี้ยวหนึ่งโฉมฉายคนหมายปอง
 แสนกลเรียนกินหมากพูดปากหวาน
 นางสาวน้อยเคยมาพูดพาที
 ฝ่ายแสนกลขยายทำให้ผ้าแหวก
 กุมารีเหลือบมองเห็นของนาง
 ฝ่ายแสนกลรู้ว่าแลเห็น
 นางสาวน้อยจึงถามงามอุดม
 เหตุอย่างไรเป็นทองซึ่งของพี
 ฝ่ายแสนกลยิ้มแต่ว่าแม่จันทร์
 นางสาวเด็กนั้นชื่อจันทร์ว่าขันคะ
 แล้วแสนกลทำเป็นอายขยายบัง
 ถ้าเชื่อพีคงจะได้เหมือนใจหวัง
 ตัวน้องจะเชื่อความตามสำเนา ฯ

จึงบอกว่าตัวพีศรีสมร
 แต่พอได้สามีเขาดีครั้น
 ก็กลับเป็นสุวรรณเหมือนมันหมาย
 เข้าไปหาผัวพีศรีสำอาง
 เขานอนอยู่ข้างในวิสัยขวัญ
 ฝ่ายแม่จันทร์อยากเป็นเหมือนเช่นปอง
 นายสำเภาน้องประคองขวัญ
 ก็ติดใจมันมานางนารี
 นายสำเภาก็หาเมียทำเสียโฉม
 ฝ่ายแสนกลเคืองผัวตัวสำคัญ
 หนามยอกเอาหนามบ่งคงจะหาย
 เข้าในห้องฝาซิดที่ปิดบัง
 ร้อยเป็นพวงโดยเร็วคาดเอวรอบ
 แล้วนุ่งผ้าปกปิดสนิทดี
 แล้วแสนกลเรียกหาพูดปราศัย
 กุมารีนั่งเรียงลงเคียงพลัน
 แล้วแสนกลเกาบันเอวให้เร็วหวัง
 อะไรดังกรอก ๆ พีบอกความ

นั้นมาปิดแลงามอร่ามศรี
 ดูโสภีแลเห็นก็เป็นทอง
 คนเคยมารูปีไม่มีสอง
 อนงค์น้องมาหากุมารี
 เยวมาลัยยิ้มยิ้มอยู่แจ่มศรี
 ก็ยืนดั่งเรียงลงเคียงนาง ฯ
 จำเพาะแตกทรงดีไม่มีหมาง
 งามสำอางเป็นทองยิ่งมองชม
 แล้วเนื้อเย็นทำปิดสนิทสนม
 น้องปรารมย์ของในกายอย่าอายกัน
 บอกคดีกับน้องอย่าหมองขวัญ ฯ
 ตัวหล่อนั้นเห็นที่ไหนจะใครฟัง
 จริงนะจ๊ะน้องเห็นเหมือนเช่นหวัง
 แม่ร้อยซึ่งอยากเป็นทองหรือน้องเรา
 แม่จันทร์ฟังตอบคารมโฉมเฉลา

ฝ่ายนางเยาว์แสนกลคนสำคัญ
 เมื่อแต่ก่อนไม่เป็นทองซึ่งของฉัน
 นอนด้วยกันคืนเดียวจริงเจียวนาง
 แม้นโฉมฉายอยากเป็นทองอย่าหมองหมาง
 ไม่อำพรางเนื้อเย็นคงเป็นทอง
 เข้าไปปล้นเอวกลมประสมสอง ฯ
 ฟังทำนองเข้าไปหาไม่ช้าที
 ตั้งแต่นั้นสาวรุ่นตรุณศรี
 อ้ายของดีก็ไม่ใช่เช่นสุวรรณ
 มัวประโลมรุ่นราวนางสาวสุวรรณค์ ฯ
 แล้วนางนั้นตรองอุบายเพราะหมายชม
 คิดอุบายเห็นสมอารมณ์หวัง
 แล้วนางนั่งเจาะเบี้ยไม่เสียที
 ตามระบอบกลนางสำอางศรี
 เห็นนารีมาแต่เช้าคนสาวครั้น
 เหมือนรักใคร่ยิ้มยวนแล้วสรรวลสันต์
 แล้วพูดกันกับนางกระจ่างจันทร์
 เบี้ยก็ดังเสียงกราวนางสาวถาม
 อนงค์นางเกาซ้าดังรำไร ฯ

ฝ่ายแสนกลัวว่าตัวพีนารีเอ๋ย
 เป็นลูกผู้หญิงเหมือนกันแม่ขวัญใจ
 ที่มีผิวแต่เด็กยังเล็กนัก
 อ้ายเม็ดในของลับดับพลัน
 มีผิวแต่เล็กไม่ดีเช่นนี้เจ้า
 รูปร่างเหมือนกึ่งแห่งน่าแข่งกรัง

ฝ่ายแม่จันทร์ฟังแจ้งแกลงไข
 อายุฟังได้สืบท่าดูน่ากลัว
 ตั้งแต่นั้นก็ไม่มาชាយาเซ็ด
 นายสำเภาหลงชะเง้อเฝ้าแลนาง
 ไปหาเมียไต่ถามตามนุสนธิ์
 ไม่เล่นด้วยเนื้อเหลืองด้วยเคื่องครัน
 อันนิยายเรื่องนี้ที่อ่านมา
 หวังให้ชายกฤษบุตรสุดสำแดง
 หญิงชั่วช้าเช่นนี้ก็มีถม
 จงดูแต่ทิดแก้วพ่อตัวดี
 อันหญิงดีก็มีจะดูอย่าง
 เรื่องอวาสโวหารท่านอย่างกลัว
 มีชายที่ร้านหนังสือหน้าวัดเกาะ
 ท่านผู้ใดซื้อไปอ่านสำราญรมย์

แม่ทราชมเขยจงแจ้งแกลงไข
 จึงบอกให้จริงแท้กับแม่จันทร์
 อายุสักคราวน้องละอองขวัญ
 ของพีนันดวงสมรก็คลอนตง
 แม้นแก่เฒ่ากายยายเมื่อภายหลัง
 เม็ดในฝังคลอนเคาะเป็นเกราะรั้ว ฯ
 นึกตกใจเรานี้มีมาผิว
 ก็หม่อมมารีบมาเคหานาง
 เพราะกลัวเม็ดในคลอนสมรหมาง
 ไม่เว้นว่างคอยหายเป็นหลายวัน
 ฝ่ายแสนกลเนื้ออ่อนก็หุนหัน
 เจ้าผัวนั้นก็อดเหมือนมดแดง
 ท่านเมธาผู้เฒ่าเล่าแกลง
 ได้รู้แจ้งมารยาของนารี
 ใครนิยมไปรักเสียศักดิ์ศรี
 ความอัปปริเภาะกินจนสิ้นตัว
 ฉันทจะอ้างให้ฟังที่ยังชั่ว
 ชี้แจงทั่วหญิงดีที่นิยม
 เป็นคำสอนกลอนเพราะดูเหมาะสม
 เป็นสุขสมเกษมสันต์ทุกวันเอย

ภาคผนวก ข

หญิงแสนกล นิตานจากประเทศลาว
(นิตานประชาคมอาเซียน โดย ส.พลายน้อย)

หญิงแสนกล

คำแก้วเป็นหญิงเมืองใต้ นางมีคู่รักหลายคน แต่โดยที่นางมีความฉลาดและใช้กลอุบาย หลอกลวงต่าง ๆ นานา คู่รักแต่ละคนจึงพากันคิดว่า เขาเป็นคู่รักของนางเพียงคนเดียวเท่านั้น และคน ก็ขอแต่งงานกับนาง

อยู่มาวันหนึ่ง นางกำหนดนัดที่จะแต่งงาน โดยนางแจ้งว่า “สร้างบ้านให้ฉันหลังหนึ่ง แล้ว ฉันจะแต่งงานด้วยเมื่อสร้างเสร็จแล้ว” นางพูดเช่นนี้กับคู่รักทุก ๆ คน

บรรดาคู่รักของนางต่างก็มุ่งหน้าเข้าป่าเพื่อหาไม้ไฟไปสร้างบ้านและขณะที่เข้าไปในป่านั้น ต่างก็พบกันเข้า

“ท่านมาหาอะไร” คนหนึ่งถามอีกคนหนึ่ง

“ก็ท่านละ มาหาอะไร” อีกคนก็ย้อนถาม

“ฉันมาตัดต้นไม้เอาไปสร้างบ้าน” คนหนึ่งตอบ

ตกตอนกลางวัน ทั้งหมดก็กินอาหารด้วยกัน ต่างก็เอาข้าวหลามกับเนื้อไก่ออกมา ปรากฏว่าคำแก้วได้ให้ข้าวหลามแก่ทุก ๆ คนมากิน และเนื้อไก่นั้นเมื่อเอามารวมกันแล้วก็ได้ครบตัวพอดี เพราะคนหนึ่งได้ขา อีกคนหนึ่งได้ขา อีกคนหนึ่งได้ท่อนคอกับหัว อีกคนหนึ่งได้ปีก ฯลฯ เมื่อรวมกัน เข้าก็ปรากฏว่าเป็นไก่ตัวเดียวนั่นเอง

ทั้งนี้ทำให้ชายเหล่านั้นเข้าใจเหตุการณ์ได้โดยตลอดต่างพากันร้องว่า

“คำแก้วหลอกลวงพวกเราเสียแล้ว ไปฆ่านางเสียเถอะ เพราะต่างคนก็ต่างได้รับคำสัญญา ว่า นางจะแต่งงานด้วย ฉะนั้น จึงต่างถูกหลอกลวงด้วยกัน” ทั้งหมดต่างพากันโกรธแค้นและปฏิญาณ ว่า จะฆ่าหญิงหลอกลวงให้ได้

เมื่อคำแก้วเห็นคนเหล่านั้นกลับมาด้วยกัน นางก็รู้ว่าพวกผู้ชายเหล่านั้นรู้เรื่องกันแล้ว และ คงจะคิดฆ่านาง

“ฉันอ่อนวอนให้พวกเธอไว้ชีวิตฉันสักครั้งและขอให้ฉันไปขายเป็นทาสให้แก่กับตันเรือที่ จอดอยู่ปากน้ำ” ทั้งหมดก็ตกลงตามคำแนะนำของนาง และพานางไปหากับตัน เมื่อจวนจะถึง นางก็ วิ่งออกหน้าเข้าไปหากับตันเพียงคนเดียว และบอกกับตันว่านางมีทาสอยู่เจ็ดคน นางจะขายให้กับตัน เป็นเงินเจ็ดร้อยบาท กับตันเห็นว่าคนทั้งเจ็ดยังหนุ่ม แข็งแรง ใช้งานได้ดี ก็ตกลงยอมรับซื้อไว้ เมื่อนางรับเงินแล้วก็หนีไป ปล่อยให้ชายทั้งเจ็ดถูกขังในกรงเหล็ก

คำแก้วได้หนีเข้าไปในป่า แต่นึกกลัวสัตว์ป่าจะทำร้าย นางจึงหาต้นไม้สำหรับพักอาศัย ต่อจากนั้น ไม่นานนัก คู่รักของนางทั้งเจ็ดก็หนีออกจากเรือมาและบุกป่าหนีมาเพื่อหาที่หลบซ่อน เผอิญทั้งหมดมาพักอยู่ที่ต้นไม้ต้นเดียวกันกับหญิงสาวที่มาซ่อนอยู่ แต่เนื่องจากตื่นเต็นตกใจกลัวจน นอนไม่หลับคนหนึ่งจึงปีนขึ้นไปบนต้นไม้เพื่อจะได้ปลอดภัยจากสัตว์ป่า จึงพบคำแก้ว

“จู้ จู้ เจียบ ๆ อย่าให้คนอื่นได้ยินเสียงเราพูดกัน” คำแก้วกระซิบ

“ฉันรักเธอและรู้ว่าเธอฉลาด และจะต้องหนีจากเรือมาได้ฉันต้องการเอาเงินมาสำหรับเรา สองคนใช้ด้วยกันเท่านั้นเอง” เจ้าหนุ่มหลงกลยอมเชื่อง่ายดาย และคิดจะกอดนาง จึงยกมือทั้งสองขึ้น คำแก้วได้โอกาสก็ผลักเจ้าหนุ่มตกลงมาจากต้นไม้ (ส.พลายน้อย, 2555, หน้า 119-125)

ฝ่ายคนที่อยู่ข้างล่าง เห็นเพื่อนตกลงมาไม่ทันคิด นึกว่าเป็นหมีที่อยู่บนต้นไม้ ก็พากันวิ่งหนีอย่างตาลีตาเหลือก ฝ่ายเจ้าหนุมที่ถูกผลึกตกลงมา เห็นเพื่อนวิ่งหนีก็เลยพลอยวิ่งหนีไปด้วยอีกคน

เมื่อคำแก้วเห็นว่าทั้งเจ็ดวิ่งหนีไปหมดแล้ว นางรู้ว่าไม่มีสัตว์ป่ามารบกวนแน่ ในขณะที่เกิดการตื่นเต้นโกลาหลเช่นนี้ นางจึงลงจากต้นไม้ แต่ขณะนั้นเอง คู่รักของนางก็หลิวกลับมาดู และเห็นนางเข้าแต่พวกนั้นกำลังขวัญเสีย และเห็นนางเป็นหมี จึงพากันวิ่งเตลิดต่อไปอีกอย่างรวดเร็ว

ในที่สุด ชายทั้งเจ็ดและคำแก้วก็มาถึงบ้านของตน คำแก้วรู้ว่า ทั้งเจ็ดจะต้องตามหานางเพื่อเอาชีวิตอีก นางจึงจัดอาหารหลายอย่างไว้เลี้ยง โดยนางได้ใส่ยาพิษไว้ในอาหารนั้น และเชิญหมูมทั้งเจ็ดให้มาบ้าน

“ฉันต้องการจะทำบุญไว้ก่อนจะฉันตาย ดังนั้นขอให้เธอกินอาหารของฉัน เพื่อฉันจะได้ตายอย่างเป็นสุข” นางบอกขณะที่คนเหล่านั้นมานั่งในบ้านของตนเอง

ทั้งหมดไม่สงสัยอะไรเลยพากันกิน แล้วคู่รักทั้งเจ็ดก็ตาย

คำแก้วลากเอาร่างคนตายทั้งหมดไว้ในห้องเหลือไว้ข้างนอกเพียงร่างเดียว เพื่อจะได้นำเอาไปฝัง จากนั้นนางสร้างห้องห่มห้องให้ ในขณะที่วิ่งไปหาเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้ที่สุดพลางสะอึกสะอื้นบอกว่า

“ฉันต้องการคนสักคนไปฝังศพสามีของฉัน เขาตายเมื่อคืนนี้ด้วยโรคฝีดาษ ฉันจะจ่ายค่าจ้างคนที่จะไปช่วยฝังศพห้าสิบบาท”

ชายคนหนึ่งต้องการเงิน อยากได้เงินห้าสิบบาทจึงรับอาสาว่า “ฉันจะไปฝังเขาเอง”

เมื่อชายคนนั้นมาถึงบ้านนาง คำแก้วก็บอกว่า

“หลายครั้งแล้วที่เขาตาย เขามักจะกลับคืนมาอีกเสมอ ถ้าเขากลับมาอีก ท่านก็จะไม่ได้เงิน”

ชายคนนั้นเอาศพไป แล้วขุดหลุมฝังศพเสร็จแล้วก็กลับไปบ้านของคำแก้วเพื่อจะรับค่าจ้าง แต่เขากลับพบว่า บนเสื่อที่เขาเพิ่งยกศพไปเมื่อครูนั้น ได้มีศพนอนอยู่อีก เมื่อเป็นเช่นนี้เขาต้องแบกเอาไปฝังอีกครั้ง และคราวนี้ขุดหลุมลึกกว่าเก่า เพื่อป้องกันไม่ให้ศพกลับมาอีก แต่อนิจจา เมื่อกลับไปบ้านของคำแก้วเขาก็แทบล้มทั้งยืน เพราะศพยังนอนอยู่ที่เดิม เขาต้องวนเวียนขนศพเช่นนี้ถึงหกครั้ง แต่ก็ยังมีศพที่เขาต้องขนเอาไปฝังอีกเป็นครั้งที่เจ็ด เขาจึงร้องออกมาอย่างโกรธจัด

“แกจะต้องไม่กลับมาอีก”

เขาแบบศพออกไป แต่คราวนี้ไม่ฝังเขาก่อไฟขึ้นกองโต แล้วก็เอาศพขึ้นเผาบนกองฟืน ขณะที่ไฟลุกฮืออยู่นั้น เขาก็เดินลงไปที่ลำธารเพื่อตักน้ำ แต่เมื่อเขาเดินกลับมา เขาก็เห็นคนเผาถ่านคนหนึ่งยืนอยู่ที่นั่น ตัวคนเผาถ่านดำชะมุกชะมอม

ชายคนที่ทำหน้าที่สับหระอไม่ทันพิจารณา เพราะอารมณ์เสียอยู่ก่อนแล้ว พอเห็นคนตัวดำ ๆ ก็นึกว่า ศพที่กำลังเผาอยู่ลุกขึ้นมาอีก เขาปรี่เข้าไป พลางร้องว่า

“แกจะกลับมาอีกรี แกจะกลับมาให้ข้าต้องเหนื่อยอีกรี ฮึม !”

คนเผาถ่านเห็นอาการของสับหระอเช่นนั้น ก็พูดว่า “ฉันไม่เข้าใจที่แกพูดเลย”

สับหระอไม่ยอมฟังเสียงอะไรอีกแล้ว เขาปรี่เข้าชกคนเผาถ่านเป็นพัลวัน ทั้งสองพืดเหวี่ยงกอดปล้ำกันอย่างไม่ยอมลดละ จนในที่สุด ทั้งคู่ก็ล้มกลิ้งเข้าไปในกองไฟถึงแก่ความตาย

เมื่อเหตุการณ์สิ้นสุดลงอย่างนี้ คำแก้วก็สบายใจ นางสร้างบ้านใหม่งามหรู และใช้เงินเจ็ดร้อยที่ได้มาอย่างสบายอารมณ์

ด้วยเหตุนี้ จึงมีสุภาภิตลาวบพหนึ่งกล่าวว่า “หญิงแสนกลคนหนึ่งสามารถสู้ผู้ชายแปดคนได้ เพราะใช้ความฉลาดและกลอุบายหลอกลวง” ดังเช่นในเรื่องนี้